This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

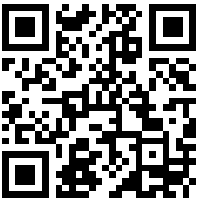

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

AP
.S1884
37
37

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOSJUNDE ÅRGÅNGEN

1916

Library of the
University of Wisconsin

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1916

Digitized by Google

Digitized by Google

Innehåll:

Sid.

Redogörelse för sällskapets årsmöte . . . . . V—VII

Martin Lamm, Försoningstanken i Tegnérs Frithiofs Saga 1

Gunnar Carlquist, Några återfunna Daliniana 34

Sven Cederblad, Lidner och Stagnelius 42

Henry Olsson, Tegnérs episka och dramatiska planer under Frithiofs-åren 76

Gustaf Lindstén, Några okända dikter af Kellgren, Leopold och Bellman 105

Fredrik Böök, Tegnér och Ossian 133

Johan Nordström, De olika Hercules-versionerna 162

Gustaf Lindstén, Några brefutdrag rörande Utile Dulci i början af 1780-talet 204

Gunhild Bergh, Kellgrens första recension 227

Artur Korlén, Wallins psalm 481 och Goethes dikt »Nähe des Geliebten» 237

Henrik Schück, Ur gamla anteckningar.
VII. Tungomålsgillet 241

Alvar Silow, Svensk litteraturhistorisk bibliografi 1915.

Digitized by Google

Digitized by Google

Svenska Litteratursällskapets årsmöte

hölls den 1 december, därvid följande ärenden förekommo:

1. Årsberättelse för året 1915.

Sällskapet har under året 1915 utgifvit 36:te årgången af *Samlaren* med bidrag af J. Flodmark, S. Ek, G. Schütte, E. Noreen, J. Rudbeck, M. Lamm, C. Santesson, H. Schück och A. Silow. Som bilagor ha utdelats *Svenskt anonym- och pseudonymlexikon* af L. Bygdén (sluthäftet) och *1500- och 1600-talens Visböcker* utgifna af A. Noreen och A. Grape. 8. *Drottning Sofias Visbok.*

Samlarens 37:de årgång, som är under tryckning, kommer att innehålla uppsatser af G. Bergh, F. Böök, G. Carlquist, S. Cederblad, A. Korlén, M. Lamm, G. Lindstén. J. Nordström, H. Olsson och H. Schück. Som bilaga kommer för år 1916 att utdelas *1500- och 1600-talens Visböcker. 9. Den Stierneldska handskriftens visor.*

Upsala den 1 dec. 1916.

Martin Lamm.

2. Revisionsberättelse för år 1915.

Undertecknade, utsedde att revidera Svenska Litteratursällskapets räkenskaper för år 1915, få efter verkställd granskning afgifva följande berättelse:

Digitized by Google

Behållning från föregående år:			
Å bankräkningar	kr.	3,897: 26	
Obligationer	„	5,800: —	
Kontant i kassan	„	58: 03	9,755: 29
Inkomster:			
378 årsafgifter för år 1915 à 5 kr. . . .	kr.	1,890: —	
39 årsafgifter för år 1915 à 2: 75 . . .	„	107: 25	
Äldre årsafgifter	„	50: —	
Statsanslag	„	800: —	
Svenska Akademiens anslag	„	500: —	
Räntor	„	448: 87	
Lagerförsäljning	„	456: 90	
Debiterade postporton	„	99: 09	4,352: 11
		Summa kr.	14,107: 40
Utgifter:			
Författarhonorar	kr.	717: 66	
Tryckeriräkningar	„	2,922: 91	
Posträkningar	„	131: 38	
Distribution	„	118: 50	
Diverse omkostnader	„	5: 45	3,895: 90
Behållning:			
Å bankräkningar	kr.	4,391: 13	
Obligationer	„	5,800: —	
Kontant i kassan	„	20: 37	10,211: 50
		Summa kr.	14,107: 40

Räkenskaperna befunnos ordentligt förda och fullt verificerade. Revisorerna föreslå, att full och tacksam ansvarsfrihet beviljas skattmästaren, förste bibliotekarien, fil. d:r Anders Grape, för hans förvaltning under räkenskapsåret 1915.

Uppsala den 30 nov. 1916.

Samuel E. Bring. Alvar Silow.

Digitized by Google

3. Beviljades skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för hans förvaltning.

4. Företogs den i stadgarne föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar, hvarvid professor H. Schück utlottades.

5. Till medlem af arbetsutskottet återvaldes professor H. Schück. I stället för öfverbibliotekarien C. Annerstedt, som anmält önskan att utgå ur arbetsutskottet, valdes fil. lic. C. Santesson. — Utskottets öfriga medlemmar äro docenten A. Blanck, förste bibliotekarien A. Grape och undertecknad; suppleant förste bibliotekarien A. Nelson.

6. Valdes till revisorer 1916 förste bibliotekarien J. M. Hulth och amanuensen fil. lic. A. Silow samt till dessas suppleanter förste bibliotekarien S. E. Bring och andre bibliotekarien O. Walde.

7. Höll fil. lic. N. Gobom föredrag: *A. G. Silverstolpes filosofiska och estetiska uppfattning.*

8. Upplöstes sammanträdet.

Vid Arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes till ordförande professor H. Schück, till sekreterare undertecknad, och till skattmästare efter förste bibliotekarien A. Grape, som undanbedt sig återval, nyvaldes fil. lic. C. Santesson.

Upsala som ofvan.

Martin Lamm.

Digitized by Google

Digitized by Google

Försoningstanken i Tegnérs Frithiofs Saga.

Af

Martin Lamm.

Som bekant spelar försoningsmotivet en ytterst viktig roll i Frithiofs Saga. Det utgör den sammanhållande grundtanken i hela den först diktade, senare hälften af verket, där ju hufvudintresset upptages af skildringen af huru hjälten lyckas befria sig från den tryckande skuldkänsla, som han själf vill härleda från sitt brott mot Balder. Och i den sista sången, Försoningen, ger ju Balders "öfverprest" en symbolisk utläggning af Voluspà, som utmynnar i en förklaring af försoningens problem, där han förkunnar samma från den ortodoxa satisfaktionsläran afvikande åskådning, som Tegnér samtidigt låtit den gamle prästen predika i Nattvardsbarnen och som — såsom af mångfaldiga uttalanden framgår — äfven var hans egen. Den vikt Tegnér själf tillmätte denna Baldersprästens förkunnelse framgår ju af hans ofta citerade ord i ett bref till Martina v. Schwerin, då han den 23 maj 1822 sände henne de sista sångerna af Frithiofs Saga: "Det sista stycket, *Försoningen,* torde väl förtjäna någon uppmärksamhet, af det skäl nämligen att det innefattar min särskilda åsikt af asaläran och dess egentliga lifsprincip, myten om Balder. Allt det andra är idel obetydligheter." Vi ha här, som Warburg (Ill. Sv. Litt.-hist. III, s. 270) framhållit, en förklaring både till att Tegnér valt Frithiofs Saga till poetisk behandling och till att han i första hand utarbetat de senare sångerna, som ju just skildrade Frithiofs försoning med Balder. Däremot synes man mig ej ha nog beaktat, att detta uttalande också visar,

Digitized by Google

att Tegnér verkligen var öfvertygad om att en försoningslära af den art han här förkunnat ingått i asalärans Baldersmyt. I alla framställningar af Tegnérs förhållande till försoningsläran synes man betrakta det som självklart, att Tegnér begagnat Baldersmyten blott som poetisk förevändning för att få uttala sin egen uppfattning om den kristna försoningen, att Balder i Frithiofs Saga endast är en poetiskt förklädd Kristus. Genom att hänvisa å ena sidan till Tegnérs platonism, å andra sidan till hans uttalanden om satisfaktionsläran anser man sig också tillräckligt ha förklarat hans framställning af Baldersmyten i Frithiofs Saga. Redan det ofvan citerade brefuttalandet visar, att detta är oriktigt, och denna uppsats skall söka visa, att man med utgångspunkt just från Tegnérs mytologiska åskådning får en betydligt klarare uppfattning om huru han kommit fram till sin försoningslära.

Den symboliska tolkning af Balders- och Ragnaröksmyten, som prästen i Försoningen ger, antydes af honom själf vara en esoterisk lära, endast fattbar för de högre invigda. "Hopen" blotar till asarne; men den invigde vet, att detta offer blott är ett yttre tecken för försoningen. Bakom de mytologiska berättelserna om asarnes och jättarnes strid döljer sig medvetandet om striden mellan det goda och det onda, som varat så länge världen bestått. Ty vår värld är uppkommen genom ett affall från det absoluta och kan renas blott genom att vända tillbaka dit igen:

> All tid är från sin början grumlad evighet,
> allt jordiskt lif är affall från Allfaders tron,
> försonas är att vända renad dit igen.

Den döende Balder är symbolen för denna världsförsoning, och det antydes ju i prästens ord, att han är en direkt föregångare till Kristus. Så fattad blir alltså asaläran intet annat än naturens, mänsklighetens egen historia, symboliskt framställd:

> Hvad skett, hvad ske skall, det vet Valas djupa sång.
> Den sång är tidens vaggsång, är dess drapa ock,
> Heimskringlas häfder gå på samma ton som den,
> Och mannen hör sin egen saga deruti.

Digitized by Google

"De höga asars lif" är nämligen endast en förebild till "mensklighetens lägre":

bägge äro blott
Allfaders stilla tankar, de förändras ej.

Och för den enskilda människan, liksom för hela mänskligheten, kommer först med döden den egentliga försoningen, föreningen med det oändliga.

Man behöfver endast referera dessa grundtankar i Försoningen för att genast igenkänna källan, Schellings mytologiska filosofi.

I sin skrift "Philosophie und Religion" har Schelling klarast framlagt sin uppfattning af mytologien, som sedermera återklingar hos de flesta af romantikens mytologer, icke minst hos uttolkarne af nordisk mytologi.[1] Den vill stödja sig på Platos lära om själens affall från urbilden. Hela ändligheten har uppkommit genom ett evigt affall från det absoluta och skall en gång nå sin fullkomliga försoning genom att återuppgå i det oändliga: "Die grosse Absicht des Universum und seiner Geschichte ist keine andere als die vollendete Versöhnung und Wiederauflösung in die Absolutheit."[2] Historien blir därför "ett epos diktadt i Guds anda", framställande mänskligheten affall från och återvändande till Gud, Iliaden och Odysséen. Minnet af att ha fallit ned från en högre värld och bundits vid kroppen såsom i ett fängelse har alltid fortlefvat hos människosjälen, och midt igenom sinnesrusets missljud har hon hört tona harmonierna från det sanna universum. Det är också denna "heliga" lära, som bildat grundvalen för all sann religion, liksom för all sann filosofi. Ty all religion, liksom all konst och all vetenskap, har ett gemensamt ursprung; våra tidigaste kulturminnesmärken äro vanställda rester af en högre kultur, symboler, hvilkas betydelse tyckes glömd. De hedniska religionerna ha vid sidan af sin exoteriska förkunnelse haft en esoterisk, som delgafs de invigda i mysterierna. I denna predikades öfverallt samma lära om affallet från det absoluta och återföreningen därmed. Denna

[1] Jfr Strich, *Die Mythologie in der deutschen Litteratur*, Halle 1910.
[2] Schelling, *Sämmtliche Werke*, Stuttg. u. Augsb. 1860 I, 6 s. 43.

Digitized by Google

försoning framställdes i olika mysterier under olika bilder, men i de flesta genom läran om en Gud, som iklädt sig dödligheten, lidit och dött. Om man ej alltid hämtat sina föreställningar om hedendomen från dess offentliga religion, skulle man för länge sedan ha insett, att hedendom och kristendom alltid stått samman och att kristendomen uppstått ur hedendomen genom att göra mysterierna offentliga. Mytologien är endast religionens exoteriska sida; dess gestalter äro personifierade naturfenomen. Endast denna sida af religionen lämpar sig för poetisk behandling, och vill man skapa en universell mytologi, bör man återvända till den symboliska naturuppfattningen, låta gudarna åter taga naturen i besittning och fylla den. Den esoteriska sidan af religionen lämpar sig ej för sinnlig framställning. Skall den poetiskt behandlas, bör det ske i hemliga och heliga sånger, sådana som de gamles voro.

Tegnér har redan tidigt lärt känna Schellings "Philosophie und Religion", hvars idéer jag här endast flyktigt kunnat referera. I det af A. Nilsson och B. Möller[1] utgifna referatet af "Schellings Identitets System", som af dem dateras till omkring 1809, är nämligen, enligt hvad jag funnit, det sista partiet intet annat än en sammandragen redogörelse för Philosophie und Religion. Af detta referat att döma tyckes emellertid Tegnér vid den första genomläsningen mindre ha fäst sig vid de mytologiska konsekvenserna än vid själfva den nyplatonska grundtanken, vid läran om idéernas affall och den slutliga försoningen mellan det ändliga och det oändliga. Det är ju just under åren efter läsningen af denna skrift, som Tegnér i sina dikter börjat ge uttryck åt platonistiska åskådningar, och man kan fråga sig, om ej Schellings kristnade nyplatonism härvid spelat en rätt betydande roll för honom. En närmare blick på hans referat synes mig bestyrka detta antagande. I detta har Tegnér vid sin redogörelse för Schellings lära om världsförsoningen tagit sin utgångspunkt från hans af Plotinos inspirerade uppfattning af stjärnorna såsom de första fallna väsendena, hvilka utgjuta en afglans af den eviga skönheten öfver den fallna världens mörker. Människosjälen, som står i harmoni med dem,

[1] Tegnér, *Filosofiska och estetiska skrifter*, Sthlm 1913, s. 218.

Digitized by Google

skådar i dem idéernas afbilder (Schelling, a. a. s. 48). Från detta öfvergår Tegnér direkt till att referera Schellings lära om de fallna idéernas återförsoning genom uppgåendet i det oändliga:

De Intelligenser, som uplifva Himlakropparna äro fallna Idéer, liksom vi, men af högre slag, odödliga Gudar, som deras klara sken tillkännager, fast än de sjelfva förhålla sig till det Absoluta, som de mörka kloten till dem, och i detta hänseende sjelfva äro mörka. Efterhand uppdaga de fallna Idéer genom Förnuftets hjelp sin villfarelse. Jordens och hela Sinneverldens tillstånd förbättras icke, men förvärras ständigt. Anden drar sig derför tillbaka till sitt Ursprung, en försoning begynner när svaljet mellan det ändeliga och det oändeliga blir störst. Vägen till himlen går öfver en sådan afgrund.

Ar det ej dessa schellingska föreställningar, som kommit Tegnér att, då han i Nyåret 1813 och i Solsången upptog tanken om en världsförsoning, just anknyta den till planeternas öden? I den förstnämnda dikten återkomma referatets ord om himlakropparne såsom de fallna idéerna, hvilka liksom jorden och människan otåligt vänta på försoningen:

De stjärnglober äro förgängelsens säd
som du.
De hänga som frukter på Tidens träd
ännu.
Den eviga sol deras mognad bereder,
Och allt som de mogna, så falla de neder.

Är jorden ej mogen? är måttet ej än
dock fullt?
O Evighet öppna din famn igen
och huldt
du vagge till ro som en Mor sig förbarmar
ditt irrande barn i oändliga armar.[1]

[1] Jfr A. Blanck i *Göt. Handelst. 1910* n:r 158, där dikten för första gången meddelats och belysts. Äfven i Stjernsången synes man mig möta samma schellingska föreställningskrets. Stjärnorna anropas såsom »vandrande gudar», hvilka vinka sin »fängslade broder», den trötte människoanden, till sig. De fylla världen med sång:

Strömmen och strömmen,
toner! jag känner er väl.

Digitized by Google

Och i Solsången blir ju solen prototypen för den fallna skapelsen, som i förintelsens stund skall återförenas med sin skapare:

Men det kommer en stund,
då din gyllene rund
springer sönder: dess knall
manar verlden till fall.
— — — — — — — —
och försonad allt nog
dig den Evige tog
som ett barn på sin arm,
och nu hvilar du ut
invid faderlig barm.

Det torde knappast vara någon konstruktion, om man antager, att Tegnér redan nu spårat en inre förbindelse mellan denna lära om en försonande världsbrand och den nordiska Ragnaröksmyten, som han samtidigt för första gången berört i Den gamle Hedningen.[1]

I slutet af sitt Schellingreferat omnämner Tegnér Schellings uppfattning af världshistorien såsom "en sig efter hand utvecklande Guds uppenbarelse", men omnämner ej de konsekvenser beträffande religionen och mytologien, som Schelling dragit ur denna sats. Några försök att tillämpa denna åskådning på den nordiska mytologien gör han ej heller i sina tidigare mytologiska uttalanden, hvilka, såsom Nilsson framhållit, i allt väsentligt röra sig i Herders och Schillers banor. Och då Atterbom i noterna till sitt Skaldarmal just med utgångspunkt från Schellings mytologiska

---

Ofta i drömmen
hörde jag er i min själ.

Är det månne ej Schellings ord om minnet af samklangen och harmonien från det sanna universum, som hvarje själ för med sig från intellektualvärlden, men glömmer i sinnesvärldens rus, som här föresväfvat Tegnér? (Jfr SCHELLING, a. a. s. 47.)

[1] Ett indicium på hur nära dessa båda motiv ligga för honom synes man mig ha i hans under sinnessjukdomen 1840 gjorda försök att sammanarbeta dem i en dikt, betitlad »Ragnarök eller Sång till Nordstjernan». Dikten, som Tegnér själf benämner »En apekatt till Solsången», utgör i stora delar endast en variation af Solsångens tema, förenadt med en Ragnaröksskildring, som är en återklang af den, som inlagts i Försoningen. Endast detta parti af dikten har (af Tegnér själf) publicerats under titeln Ragnök.

Digitized by Google

uppfattning sökt att ge en symbolisk tolkning af den nordiska gudaläran, gör Tegnér i sitt bref till honom (13 juni 1811, Saml. 1910 s. 241 f.) invändningar mot att använda en tvåtusen år gammal religionslära som "ett slags Commentarius öfwer ett modernt system i Metaphysiken". Han ställer sig öfver hufvud pessimistisk mot alla försök att systematisera mytologien och gör i förbigående ett utfall mot Grundtvig.

Läser man brefvet omsorgsfullt, får man dock det starka intrycket, att det ej är mot själfva den symboliska myttolkningsprincipen, som Tegnér vänder sig, utan mot den mycket våghalsiga tillämpning, som Atterbom gjort däraf. Han erkänner, att den idé, som ligger till grund för de mytologiska anmärkningarna, är "rätt genialisk" och att "dess widare utförande" både i historiskt och filosofiskt hänseende skulle vara af intresse. Han påpekar, att detaljerna i ett mytologiskt system oftast ha ett historiskt ursprung och att man därför lätt råkar på villovägar, då man försöker att symboliskt uttolka och systematisera dem. "Kände wi Asaläran i sin ursprungliga renhet, sådan som ingifvelsen, ej Tiden, bildat henne, som ett Konstwerk, ej som ett Historiskt factum, så wore utan twifwel förhållandet helt annat." Som vi se, snuddar Tegnér redan här vid samma af Schelling inspirerade tanke, som han sedan i Försoningen klart skulle ge uttryck åt, att man bakom den af historiska tillsatser grumlade nordiska mytologien skulle kunna skönja resterna af en ursprunglig, gudaingifven religion, som innehölle alla religioners grundsanning, läran om naturens affall från det gudomliga och dess återförsoning därmed, framställd under bilden af en döende gud.

Att Tegnér ej förr än i Frithiofs Saga kommit att framlägga denna uppfattning beror väl närmast på att han i sina tidigare dikter använt den nordiska mytologien för helt andra syften. Både i brefvet till Atterbom och i det bref till Adlerbeth, hvari han antog invalet i Götiska Förbundet, har han uttalat sig ganska misstroget om utsikterna till en poetisk renässans af den nordiska forntiden: "Fädernas heliga anda hwilar nu en gång för alla i våra ättehögar, och den stora döde kunna wi ej uppväcka." Den enda möjligheten vore att behandla stoffet med fullkomlig poetisk frihet.

Digitized by Google

Han gillar uttryckligen, att Atterbom i Skaldarmal begagnat det nordiska som "ett blott vehikel för Skaldens betraktelser öfver Forntiden". Han själf gjorde ju sedermera samma bruk af den nordiska mytologien i Den gamle Hedningen, som ju också är en versifierad förkunnelse af samma sats, att en svunnen tids gudalära ej kan återuppväckas ur sin graf.

Från att behandla den nordiska mytologien som en rent konventionell apparat till ersättning för den antika — Mjöberg har ju visat, hur han vid tryckningen af äldre dikter i Iduna helt enkelt utbytte de antika gudomligheternas namn mot motsvarande nordiska[1] — kom han så småningom att fritt handskas med den som en poetisk omklädnad för sina egna idéer. Han kom alltså att begagna den nordiska myten på samma sätt, som Schiller använde den antika. Lika litet som Schiller fäster han sig vid, om den filosofiska innebörd han inlägger i myterna verkligen funnits där förut. Han gör anspråk på samma poetiskt nyskapande ställning till mytologien, som enligt hans uppfattning Homeros intagit till sin tids gudalära.[2] Det är fullkomligt samma ståndpunkt som Schillers, och äfven Schelling tänkte sig ju, att mytologiens bruk i profan modern poesi skulle inskränkas till att ge en mer plastisk, mer konkret form åt skaldens idéer.

Man kan då fråga, hvarför Tegnér kommit att i Frithiofs Saga lägga en sådan vikt vid att få framhäfva sin uppfattning af Baldersmyten såsom asalärans lifsprincip. Jag tror, att man kan se en förklaringsgrund i den strid, som uppväcktes genom Geijers "Betraktelser i afseende på de Nordiska Mythernas anwändande i skön konst".

Som bekant har Geijer i denna afhandling opponerat sig mot försöken att skänka den nordiska mytologien "ett slags abstract, allmän poetisk anwändbarhet", Han fördömer här dels det Lingska försöket att "göra den Nordiska Mythologien till ett slags stående machineri för ett nationalepos", dels — och här säkert ej utan en

[1] *Stilstudier i Tegnérs ungdomsdiktning*, s. 117.

[2] Jfr Nilssons inledning till Tegnérs filosofiska och estetiska skrifter s. 80 och Strich, *Die Mythologie in der deutschen Litteratur*, s. 267.

Digitized by Google

bitanke på Tegnér — den ytliga användning af den nordiska mytologien, som består däri att man ombyter namnen på de klassiska gudomligheterna i motsvarande fornnordiska och låter "Tyr och Freja figurera i stället för Mars och Venus". Han anser, att den nordiska mytologiens brist på formskönhet lägger nästan oöfverstigliga hinder i vägen för dess poetiska användande och att den aldrig på allvar kan upptaga täflingen med den antika. Skola de nordiska myterna användas, så böra de användas uteslutande "i den tid, för och i hwilken de werkligen lefde". Häraf följer enligt Geijers mening, att man ej bör välja ämnen, där "hufwudhandlingen förefaller emellan de mythiska personerna sjelfwa", därför att man då ej får tillfälle att sätta dessa gudar i samband med "den mensklighet, till hwilken de hörde, ur hwars inbildningskraft de runnit upp, och i förhållande till hwilken de endast åter kunna åskådas såsom lefwande". Han anser därför, att man i stället för de rent mytiska ämnena ur den nordiska sagovärlden, som man hittills företrädesvis hållit sig till, bör välja sina ämnen ur hjältesagan och i samband med denna införa mytologien.

Jag har utförligt refererat Geijers uppfattning, då det synes mig, som om Tegnér, på samma gång som han reagerade mot hans underskattning af den nordiska mytologiens användbarhet, dock på flera punkter rönt inflytande af hans kritik. Redan vid första underrättelsen om Geijers afhandling opponerade han sig mot hans grundtes. Till Adlerbeth, som själf tycks ha blifvit tämligen bländad af Geijers argumentering, skrifver han 21 dec. 1817, att frågan om nordisk mytologis användning i diktkonst "ej genom någon filosofisk deduktion kan afgöras". Det har lyckats för Ewald och Oehlenschläger, och det är ej de nordiska myternas fel, att Ling misslyckats. Vida starkare än förr betonar han de nordiska ämnenas berättigande i svensk diktning. I sitt inträdestal i Svenska Akademien öfver Oxenstierna framhåller han särskildt de fornnordiska episoderna i Skördarne och uttalar därvid, att "af alla ämnen för skalden" äro "de nationela de naturligaste". Han erkände, att Geijer hade rätt i att ge den homeriska mytologien företräde framför den nordiska i fråga om formens skönhet, men han påpekade,

Digitized by Google

att denna formskönhet vunnits endast därigenom att betydelsen offrats och att det hela blifvit — såsom han säger i det intressanta brefvet till Blom af den 27 juli 1825 — "ett tomt och tanklöst spel med sköna former". Den ursprungliga myten är alltid rå, och hos Hesiodos ha vi en grekisk mytologi, som är primitivare än den homeriska och som visar fullt lika råa drag som eddornas. Detta framhålles också i den ungefär samtidigt skrifna uppsatsen "Om det romantiska i grekiska poesien". I den sistnämnda skiljer han efter Schellings föredöme mellan grekisk mytologi i inskränkt mening och grekisk religion, d. v. s. den ursprungliga grekiska religionen, som, obekymrad om formen, endast uppmärksam på betydelsen, försinnligade det gudomliga under råa och ofta löjliga symboler. Sedan denna religions anda längesedan försvunnit bland folket, bibehölls den och förklarades i mysterierna. Den kunde gifvit upphofvet till en romantisk diktning af ett helt annat slag än den homeriska. Som exempel på likartade hedniska religioner, där den yttre formen skattats för mindre än den inre betydelsen, räknar Tegnér i uppsatsen egypternas och hinduernas religion. Det lider intet tvifvel om att han också tänkt på den nordiska. Då han i brefvet till Blom utvecklat, hur den grekiska mytologien genom det uteslutande intresset för formskönhet mist all inre betydelse, tillägger han:

> Det har derför ofta förefallit mig, som om de strofer, vi ha qvar af Völuspå, innefattade en både djupare och klarare verldsåsigt, en högre symbolik, med ett ord, *betydde* mera än hela den grekiska mytologien tillsammantagen. Här som annorstädes gäller det, att
>
> »formens skönhet är grek, men betydelsens djup är en nordbo».

Föreningen mellan bägge är, så vidt jag förstår, det egentliga problemet för all modern poesi.

Det var till en del för att visa den nordiska mytologiens poetiska användbarhet och på samma gång ge en föreställning om dess djupa symboliska betydelse, Tegnér grep sig an med Frithiofs Saga. Han förklarar själf i brefvet till Blom:

Digitized by Google

Det löjliga spel Ling och konsorter drefvo icke blott dermed (med den nordiska myten), utan äfven med den egentliga hjeltesagan, förargade mig; det föreföll mig som en god, ja en helig sak bortfuskades af oskickliga händer, som en rik källa för nationalvitterheten grumlades i sitt ursprung. Jag ville visa, att åtminstone något bättre kunde göras häraf, och bekänner uppriktigt, att det till en stor del var denna poetiska afsigt, som från början föranledde Frithiof.

I sitt bref till Adlerbeth (d. 5 juli 1818) efter läsningen af Geijers "Betraktelser" hade Tegnér opponerat sig mot Geijers särskiljande af myt och hjältesaga och framhållit, att också myten rör sig med människogestalter, om äfven idealiserade, och måste förmänskligas för att bli föremål för konsten. I själfva verket hade Geijer i sin afhandling gjort samma anmärkning. Men han ansåg, att faran för en alltför stark modernisering af gudagestalterna var större, om man framställde dem ensamma, ej i förbindelse med människor från den tid, då de voro lefvande. I realiteten tyckes Tegnér också ha beaktat denna Geijers hänvisning till hjältesagan, som han tidigare ej begagnat för sina nordiska dikter. I den lista på romansämnen, som Sylwan publicerat och på goda skäl daterat till 1818,[1] äro af de sex fornnordiska ämnena icke mindre än fem från isländska sagor och det sjätte, legenden om jätten Finn, kan ju ej heller räknas till den fornnordiska mytens område. Då af de på listan upptagna antika ämnena flera äro af mytisk art, synes man mig kunna antaga, att Tegnér nu beslutit sig för att välja ämnen ur den nordiska hjältesagans värld.

Det tyckes dock, som om han vid denna tid varit betänkt på att framlägga sin uppfattning om asalärans lifsprincip i en annan form än den episka. Det har af Mjöberg (a. a. ss. 16, 118) med oemotsägliga skäl visats, att det fragment af Blotsven, som efter en efterlämnad handskrift tryckts i jubelfestupplagan, omöjligt kan vara en rest af det drama, som Tegnér enligt egen uppgift kastade på elden, då han läste Oehlenschlägers Hakon Jarl och fann sig förekommen. Tegnér behärskar däri stilmedel, som göra det otänkbart, att fragmentet skulle kunna härstamma från tiden före 1807.

[1] *Minnesskrift utg. af Filologiska Samfundet 1911.*

Digitized by Google

Mjöberg påpekar också, att Atterbom i Svensk Litteraturtidning 1821 återger ett rykte, att Tegnér är sysselsatt med en Blotsven, som inom kort skulle vara färdig att framträda i dagsljuset. Också det bekanta uttalandet i brefvet till Martina v. Schwerin af den 4 oktober 1821 synes tyda på att Tegnér senare sysslat med ämnet.[1] Han talar där om att dramat skulle föreställa "den stora striden mellan kristendomen och hedendomen". "Ett härligt ämne: de utlefvade Asarne, som stå fadder vid Nordens döpelse!" Ämnet hade sedermera behandlats af Oehlenschläger i Hakon Jarl, "utan att dock, i min tanke, ännu vara uttömdt". "Möjligtvis återkommer jag en gång dertill." Tanken att låta de "utlefvade" asarna "stå fadder vid Nordens döpelse" kan knappast ha föresväfvat Tegnér vid det första koncipierandet af dramat. Däremot står den ju utmärkt väl i samklang med Baldersprästens förkunnelse i "Försoningen", som ju just går ut på att visa, att asaläran, riktigt uppfattad, innesluter samma grundläror som kristendomen och är en förberedelse för denna, och där myten om Balders död och Ragnarök förklaras innebära en profetia om asalärans undergång till förmån för en högre religion. Asarne, som spelat ut sin världshistoriska roll, få här verkligen stå fadder vid "Nordens döpelse". Och af allt att döma har det bevarade fragmentet af Blotsven också varit afsedt att ingå i ett drama med denna syftning. Titelhjälten, som tydligen skall vara en förstockad anhängare af hedendomen, gör ju en jämförelse mellan Ragnarök och hedendomens undergång för den nya läran. Helt säkert var det Tegnérs afsikt att framföra representanter för en mer upplyst hednisk åskådning af samma slag som Baldersprästen i Frithiofs Saga.

Om fragmentet i fråga diktats före eller efter Försoningen kan jag ej afgöra. Men det synes mig vara af intresse att betona, att Tegnér vid samma tid, som Försoningen diktats, umgåtts med planer på ett stort verk, afsedt att skildra striden mellan kristendom och hedendom, ej, såsom Oehlenschläger fattat den, såsom kampen mellan tvenne diametralt motsatta åskådningar, utan såsom striden

[1] Jfr för Blotsvens datering H. Olssons uppsats i denna årgång af *Samlaren*.

Digitized by Google

mellan tvenne i grunden besläktade religioner, hvilka passat för människosläktet under olika perioder af dess utveckling, hvilka båda varit led i den Guds fortgående uppenbarelse, som enligt Schellings och Tegnérs mening är världshistoriens innebörd.

Anteckningarna från Schlesvigtiden visa för öfrigt, att Tegnér aldrig uppgifvit hoppet att kunna fullborda Blotsven. Och kanske är det närmast detta ämne han har i tankarna, då han i det ofvan citerade brefvet till Blom af år 1825 talar om att "den svenska poesiens rätte Messias", hvars skorem han ej anser sig värd att upplösa, en gång tillfullo kommer att utnyttja det material, som de gamla sagorna och myterna ge. Det kommer troligtvis att ske "i dramatisk väg", förklarar han, ty "våra häfder upprulla sig af sig sjelfva till ett fortgående hjeltedrama". Och i ett skoltal i Växiö 1843 återkommer han i en passage, hvari han delvis inspirerats af ett bref från Fredrika Bremer,[1] till samma älsklingstema. Han förhärligar här på nytt, delvis i samma ordalag som i brefvet till Blom, de nordiska myternas djupsinne. Och den uppgift, som enligt hans mening åligger poesiens kommande Messias, skall ej blott vara att skildra det ögonblick, "när asaläran föll och måste vika för kristendomen", utan också att besjunga den längtan, som i detta ögonblick gick igenom hela naturen, kreaturens suckan "efter befrielse och det högre lif, som endast vinnes genom kristendomen". Ty denna suckan har i den nordiska sagan fått "sitt djupaste återljud".

Det kan också ifrågasättas, om det ej varit Tegnérs mening att i Gerda upptaga detta ämne. Då han år 1842 skickar dikten till Brinckman, framhåller han, att den behandlar förhållandet mellan hedendom och kristendom och sammanställer den med "Försoningen": "Där Frithiof slutar, vidtar Gerda. Frågan är om striden mellan kristendom och hedendom, såväl i slutet af F. som i början af Gerda. Äfven i Frithiof förförde mig min didaktiska natur, som afskyr allt grummel och oreda, att (i Försoningen) didaktisera litet öfver bägges förhållanden. Därmed börjar också Gerda och

[1] Jfr *Fredrika Bremers bref*, Sthlm 1911—1916 II, ss. 322, 561.

Digitized by Google

fortsätter sedan alltjämt."[1] I den tidigare delen af dikten intager ju Gerda samma hatfulla ställning till kristendomen som Blotsven i fragmentet, och hennes karakteristik af försoningens sjukliga lära, som liksom en feber smyger sig in i Nordens förr så sunda kropp, erinrar ju om Blotsvens. Och på samma gång tyckes hon vara en representant för den odöpta naturen, för alla de kreatur, som ännu ej nåtts af förlossningen. Också i de senare tilldiktade delarna har Tegnér ofta kommit in på asaläran och dess betydelse för kristendomen och där uttalat sig i samma anda som i Försoningen, men någon ledande symbolisk grundtanke har dikten ej fått.

Det har naturligtvis ej varit min mening att häfda, att man ur Baldersprästens tal i Försoningen skulle kunna utläsa hela det senast berörda tankeinnehållet. Det är måhända först efter diktandet af Frithiofs Saga, som Tegnér utvidgat planerna på sin dikt om "Nordens döpelse" till att bli en framställning af kreaturens förlossning. Men just denna utvecklingsgång synes mig visa, hur typiskt romantiskt det tema varit, som han anslagit i "Försoningen". Och redan här får ju den längtan efter förlossning, efter "det högre lif, som endast vinnes genom kristendomen", i viss mån ett uttryck i den hälsning, som Baldersprästen, den döende asalärans representant, riktar till anhängarne af den kristna lära, som han aldrig känt, men i sina bättre stunder anat:

> I lyckligare slägten, I som dricken då
> strålbägarn af det nya ljus, jag helsar er!
> Väl eder, om det jagar bort hvar sky, som hängt
> sitt våta täcke hittills öfver lifvets sol.
> Förakten likväl icke oss, som redligt sökt
> med oafvända ögon hennes gudaglans.
> *En* är Allfader, fastän fler hans sändebud.

Naturligtvis är Tegnér ingalunda den förste, som sökt tillämpa Schellings mytologiska teorier på den nordiska gudaläran. Redan i sin recension af Nyerups Edda i 1811 års Iduna hade Geijer med direkt anslutning till Schelling skilt mellan mytologien, som är folkets första poesi, och religionen, som hos alla folk ytterst hvilar

[1] Wrangel, *Brinckman och Tegnér*, s. 334.

Digitized by Google

på gudomlig uppenbarelse.[1] Han hade liksom Tegnér senare i uppsatsen "Om det romantiska i grekiska poesien" redan hos grekerna skilt mellan den poetiskt till fullkomlighet utbildade mytologien och den esoteriska religion, som förkunnades i mysterierna och som visade "spår efter den ursprungliga traditionen och äfwen Symboler, t. ex. af en lidande, död och uppstånden Gudomlighet, som kunde gifwa anledning till märkwärdiga jemnförelser". Till de mytologier, "i hwilkas blandning Religionen sjelf bryter starkast fram i dagen," hade han räknat den indiska och den nordiska. Och för att belysa det sistnämnda påståendet hade han efter Grundtvigs mytologi gifvit en på Voluspà byggd framställning af den nordiska mytologiens "originella åsigt af werlden", som enligt hans mening här fått sitt renaste uttryck. Också i sina Betraktelser öfver de nordiska myternas användande utgår han ju från att i den nordiska mytologien "formen, der den finnes angifven" oftast är "uppoffrad för betydelsen" och finner det utmärkande ej blott för nordisk mytologi, utan för den nordiska andan öfverhufvud ligga i "det betydelsefulla, karakteristiska, wida mer än i det egenteligen sköna".

Det är ju också möjligt, att Tegnér direkt återgår till Grundtvig, hvars nordiska mytologi han ju, såsom man af hans bref kan se, redan tidigt känt. Redan i mottot till Nordens Mytologi heter det med uttryck, som rent verbalt likna Tegnérs ofvan anförda i brefvet till Blom: "Gerne rækker Nordboen Prisen til Grækeren, naar der spørges om Figurernes Bestemthed og udvortes Smykke, men er Talen om indvortes Kraft och høieste Betydning, da peger Nordboen rolig paa Ragnaroke, og Grækeren maa tie." Också uppfattningen af asaläran som ett fortgående hjältedrama brukar ju kraftigt betonas af Grundtvig.

Om emellertid Tegnér i första eller andra hand från Grundtvig fått uppslaget att söka bygga den nordiska mytologien på Voluspà och i denna dikt återfinna de gamla nordbornas världsåskådning, så synes han mig däremot knappast i sin symboliska tolkning af asaläran röja så stor gemenskap med honom, som man förmodat.

[1] Den Geijerska recensionens samband med Schellings mytologiska spekulation är framhäfd af Böök i *Studier i Stagnelii ungdomslyrik*, s. 48.

Digitized by Google

I de punkter, där man hos honom kan finna någon öfvensstämmelse med andra mytologiska system, synes han mig närmast visa likhet med Oehlenschlägers uppfattning. Både i Baldur hin Gode och i Nordens Guder hade Oehlenschläger systematiserat mytologien till hvad han själf kallar "en philosophisk-poetisk Naturallegorie". Han är, såsom man kan se af hans intressanta svar på Abrahamssons recension af Nordiske Digte, fullt på det klara med att han därigenom inlagt mera betydelse och sammanhang i de nordiska myterna än de ursprungligen ägt, men han försvarar sig med att mytologien dock ursprungligen intet annat är än symbolisering af naturfenomen och att han ej gjort annat för den nordiska mytologien än hvad Homeros gjort för den grekiska. All utbildad mytologi uppstår enligt hans Herderska åsikt genom en samverkan mellan naiv symbolisering af naturföreteelserna och medveten filosofisk-poetisk bearbetning. I sina företal ger han en schematisk nyckel till sin mytologiska symbolik, och det är äfven lätt att ur själfva verken utläsa den. En del af hans allegoriska förklaringar ha oförändrade upptagits af Tegnér i Försoningen. Så t. ex. hans uppfattning af striden mellan asar och jättar såsom kampen mellan det goda och det onda, hans tolkning af Thor som kraften, Balder såsom fromheten, "det Baand, som sammenbinder Valhals Krands".[1] Då han stupar för den blinde Hödurs hand, mister asakraften sitt modererande och sammanhållande element och måste gå under. I Baldur hin Godes ursprungliga text har Oehlenschläger ej gifvit någon antydan om den goda principens återuppståndelse i kristendomen, men i sitt ofvannämnda svar till Abrahamsson betonade han, att den blide och människokäre Balder lefde upp på nytt i

[1] Jfr Försoningen »ty han var bandet uti Valhalls gudakrans». Ljunggren har (*Smärre skrifter* I, s. 102) observerat de verbala öfverensstämmelser, som finnas mellan Baldersprästens tal om föreningen af kraft och fromhet och en ofta citerad passage i Palnatoke (II, sc. 1.). Men han misstager sig, då han anser, att den tillämpning, som Tegnér gör af denna motsats på förhållandet mellan asarne och Balder, är för honom egendomlig, då Oehlenschläger i den ofvannämnda passagen så godt som uteslutande har motsatsen mellan hedendom och kristendom för ögonen. Då Oehlenschläger för första gången i Baldur tager upp detta tema, är det ju just förhållandet mellan Balder och asarne han talar om, hvilket han till yttermera visso utlägger i förordet. Det var rent poetiska skäl, som kommo Tegnér att välja formuleringen i Palnatoke.

Digitized by Google

Kristus, en tanke, som f. ö. finnes i flera af hans andra tidigare verk och som i de senare upplagorna af Baldur förkunnas af den i slutscenen uppträdande valan. Dessa äro de hufvudsakliga öfverensstämmelserna mellan Oehlenschlägers och Tegnérs schema för den nordiska mytologien. På andra punkter skilja de sig, men det torde vara utan större intresse att ingå härpå.

Den grundväsentliga skillnaden mellan Tegnérs och Oehlenschlägers mytologi synes mig dock vara, att den förre mycket starkare betonar det kristna elementet däri och speciellt Balders egenskap af att vara en verklig världsfrälsare före Kristus, ej blott såsom hos Oehlenschläger en historisk parallell till denne. Och det är väl att märka, att han ej, såsom redan en del dåtida mytologer brukade göra, ville förklara denna Balders roll i asaläran däraf att dithörande dikter skrifvits under inflytande från kristendomen. Hans egen uppfattning var verkligen densamma som Schellings och Baldersprästens i Försoningen, att tron på en försonare funnits fördold i de flesta folks religioner och med kristendomen endast blifvit en offentlig, i stället för en hemlig lära. Det är detta han menar, då han i sina kyrkliga tal säger, att det funnits "mycken kristendom före Kristus", och att kristendomen endast är "fromhetens dopnamn". "Försoningen", säger han i sin ämbetsberättelse vid prästmötet i Växiö, "är ju tydligen och har alltid varit ett behof för δειλοι βροτοι, för de arma dödliga, och jag känner intet folk på jorden, som ej antagit en sådan, ehuru under olika former". Och i ett annat kyrkligt tal från år 1824 (jfuppl. IV s. 203), alltså samtidigt med Frithiofs Saga, ger han en kort religionshistorisk exposé i Schellings anda:

> De flesta folkslags fornsägner tala om ett skönare tillstånd, då menniskan i sorglös oskuld låg som ett barn vid naturens barm, då hennes vilja var ren och helig och hon umgicks personligen med den Högste såsom med en fader. Men de tala tillika om ett tidernas förderf, om ett fall, hvars följder fortgå ifrån slägte till slägte. Ett behof att återvända till ett bättre tillstånd och blidka en förolämpad Gud, en längtan till försoning går genom hela verldshistorien; men först genom Jesu Kristi ankomst till verlden är en dylik längtan tillfredsställd och den rätta försoningens hemlighet vorden uppenbar.

Digitized by Google

Och detta gäller enligt hans mening ej blott om försoningsläran, utan om alla kristendomens väsentliga läror. Alla ha de varit — om också blott dunkelt — kända för folken före Kristi uppträdande. I ett prästvigningstal (jfuppl. IV s. 31) säger Tegnér, antagligen med medveten anslutning till Baldersprästens ord:

Det gifves ingen af kristendomens väsentliga läror, som icke förut låg med sitt frö i ett menniskobröst och anades dunkelt i våra bättre stunder, utan att kunna komma till lif och klarhet . . . Detta är hemligheten af kristendomens framgång och bestånd, och vi behöfva ej taga vår tillflykt till något särskildt underverk för att förklara dem: ty kristendomen, ehuru i en outvecklad gestalt, är så gammal som verlden, som menniskohjertat, och det är en djuptänkt sanning, när Menniskones Son säger hos Johannes: *Innan Abraham var, var jag.*

Det utförligaste uttalandet om asalärans förhållande till kristendomen ha vi emellertid i en otryckt tillämnad recension öfver Fredrika Bremers 1842 publicerade inlägg i den s. k. Strausstriden, "Morgonväckter".[1]

Tegnér framhäfver där tre hufvudmoment i den kristna uppenbarelsen, Guds enhet, själens odödlighet och viljans frihet och påpekar, att de mer eller mindre tydligt formulerade funnits i alla religioner:

Hvilken är den nation, som ej i mer eller mindre tydliga bilder redan anat detta. Om vi endast hålla oss till Asaläran, som är en *naturlig* Religion (och hvarje naturlig religion är tillika en uppenbarad, ty förnuftet är också en uppenbarelse), så förekomma alla hufvudämnen äfven der. Är icke Guds enhet tydligen uttryckt i läran om Allfader? Till och med treenigheten i Oden, Thor, Frey omtalas. Själens odödlighet med straff och belöningar inpreglas på det skarpaste i berättelsen om Einheirerna och Hel. Balder förebildar Christus. Det onda, dämoniska, Satan är Loke. Samma idéer återfinnas öfver allt — hos Grekerna, Brahmanerne o. s. v.

Af väsentligen samma innehåll är en schematisk jämförelse mellan kristendomen och asaläran, som finnes bland hans otryckta aforismer och anteckningar och som antagligen härstammar från samma tid. Den har sitt egentliga intresse därför, att den tydligen är tänkt som en explikation till mytologien i Frithiofs Saga, som

[1] Se härom Warburg, *Ill. Litt. Hist.* IV, s. 330 f.

Digitized by Google

på flera ställen citeras. Förklaringarna äro delvis de samma som i recensionen. Att märka är emellertid, att försoningen här identifieras med Balders nedstigande i Hel. Treenigheten i asaläran förklaras så, att Oden representerar allmakten, fruktbarhetsguden Frey "den passiva principen i kärleken" och Thor den vilda och råa kraften. Som man ser, har Tegnér i dessa spekulationer från sina sista år hunnit fram till en symbolisk förklaring af den nordiska mytologien af lika fantastisk art, som den Atterbom presterat i anmärkningarna till Skaldarmal. Naturligtvis vore det oriktigt att antaga, att Tegnér, då han diktade Försoningen, verkligen trott på en så detaljerad öfverensstämmelse mellan den nordiska mytologien och kristendomen; det är antagligen hans af sjukdomen vållade okritiskhet, som kommer honom att acceptera dessa vågsamma analogier. Men dessa uttalanden ha dock sitt intresse, därför att själfva grundtanken i dem är densamma, som den vi tidigare återfunnit i Tegnérs mytologiska spekulation, därför att de visa, hur långt Tegnér varit inne på den romantiska mytologiens marker och hur öfvertygad han var om asalärans inre öfverensstämmelse med kristendomen.

Det är ganska förklarligt, att Tegnér med denna uppfattning af asaläran ej kunde undgå att låta den färgas af sin personliga religiösa uppfattning och att Försoningen därför kom att innehålla en smula teologisk polemik. Det kronologiska förhållandet mellan slutsången i Frithiofs Saga och Nattvardsbarnen är det med det tillgängliga brefmaterialet ej möjligt att exakt bestämma. Dock synes mig allt tyda på att "Försoningen" koncipierats, om också ej utförts, före Nattvardsbarnen. Den senare dikten utkom ju kort före jul 1820, och Försoningen måste ha varit färdig redan den 7 april 1821, då Tegnér i ett i jubelfestupplagan uteslutet yttrande i ett bref till Lundblad skrifver, att han "väl slutat, men ännu icke börjat" Frithiof. Men redan af de i 1820 års Iduna tryckta sångerna af Frithiof framgår ju den vikt, som försoningsmotivet skulle komma att spela i dikten, och troligt är väl, att Tegnér redan då tänkt begagna slutsången för att framlägga sin uppfattning af asalärans lifsprincip. Det sannolikaste förefaller mig vara, att Nattvardsbarnen till en del tillkommit för att ge skalden tillfälle att utan forn-

Digitized by Google

nordisk omklädnad framlägga sin trosbekännelse i försoningsläran. I så fall uppnåddes syftemålet endast till hälften, då det naturligtvis för Tegnér var ännu omöjligare att låta den gamle prästen i sitt konfirmationstal ge sig allt för mycket in på dogmatiska detaljspörsmål och allra minst på teologisk polemik. Därför har oppositionen mot den ortodoxa försoningsläran skarpast kommit till uttryck i Baldersprästens tal.

Hur nära samband Tegnérs ståndpunkt i försoningsläran hade med hans ofvan behandlade schellingska uppfattning af religion och mytologi, framgår tillfullo af hans ofta citerade bref till Geijer (21 jan. 1821) med anledning af dennes "Thorild". Man brukar emellertid här nöja sig med att anföra de ord af Tegnér, som direkt beröra dogmen om satisfactio vicaria, hvarigenom man ej fått sammanhanget fullt klart för sig. Tegnér framhåller där gentemot Geijer, som betonar den teoretiska nödvändigheten för människosinnet af just den kristna uppenbarelsen, att religionen själf är äldre och ursprungligare än alla särskilda religionsformer och att "slägtets egentliga jubelår, både i norr och söder" infallit "innan kristendomens namn ännu nämndes". "Hvar mensklighet finnes, der finnes också Gud och hans lära: de svara emot hvarandra som de bägge hemisfererna." Han vill dock ej påstå, att "den stora uppenbarelsen i naturen" gör uppenbarelsen "i ordet" öfverflödig. Den senare är tvärtom dess förklaring, "ordet till den förras gåta". "Af sådana uppenbarelser är också utan tvifvel kristendomen hittills den yppersta: men månne derför äfven den sista? Tror du, att himmelen är stängd för alltid?" "Kristendomens stora företräde framför alla andra religioner ligger väl mest deruti, att försoningsidéen — som är hjertblodet af all religion — deri renast framträder." Vidare utdömer Tegnér dogmen om satisfactio vicaria med de ofta citerade orden, att den är "i sig sjelft en slagtaridé, hädisk både mot Gud och förnuft" och fortsätter: "I allmänhet kan jag icke fatta försoningen annorlunda än som ett fortgående faktum i menniskohjertat. Såsom isoleradt, historiskt faktum, fulländadt i ett ögonblick och utan någon symbolisk betydelse, må den gerna för mig vara ett mysterium,

Digitized by Google

således ej kunna begripas. Olyckan är endast den, att hon ej heller kan tros."

Detta uttalande, dubbelt intressant för oss, därför att det härstammar just från den tid, då Tegnér var sysselsatt med att dikta Försoningen, synes mig till fullo visa sambandet mellan Tegnérs uppfattning och Schellings historiska konstruktion af kristendomen. Det finnes kristendom före och utom kristendomen, häfdar Schelling i sina "Vorlesungen über die Methode des Academischen Studiums" (S. W. I, 5 s. 298) med nästan samma ord som Tegnér (jfr ofvan s. 17). Man får ej tänka sig, att Gud i ett bestämdt tidsmoment tagit mandom i Kristus. Gud är evigt utom all tid, och hans människoblifvande är därför af evighet (a. a. s. 298). Kristus är symbolen af detta Guds eviga människoblifvande. Hans offerdöd symboliserar det ändligas försoning genom uppgående i det oändliga. Endast genom en dylik symbolisk tolkning blir hans uppträdande såsom historisk personlighet begripligt.

Om man konfronterar Tegnérs trosbekännelse i brefvet med Schellings åskådning, är det lätt att se, i hvilka punkter han för den vidare eller går utom densamma. Han är ense med Schelling och Geijer i att betrakta kristendomen som den hittillsvarande toppunkten af Guds uppenbarelse, men han är ej med dem öfvertygad om att Gud ej kan uppenbara sig i en ännu högre religion. Också i fråga om Kristus såsom historisk person synes han stå på en radikalare ståndpunkt än Schelling, då hans ord i brefvet ju de facto synas utesluta hvarje annan tro på Kristi försoning än den symboliska. I sina uttalanden från senare år — så t. ex. i brefvet till J. M. Almquist af den 6 april 1834[1] — har han betydligt modifierat

[1] I detta bref förklarar Tegnér, att det bästa han läst om satisfaktionsproblemet varit De Wettes berömda afhandling »De morte Christi expiatoria». Redan Granfeldt har i sin hopplöst trångsynta uppsats om Tegnérs religiösa åskådning (*I Tidens frågor* II, 2 s. 345 ff.) sökt sätta hans dogmatiska idéer i samband med De Wettes. Jag har läst såväl den nämnda afhandlingen som de öfriga verk af De Wette, hvilka Tegnér ägde i sitt bibliotek, men ej kunnat komma till den uppfattningen, att han vid tiden för diktandet af Försoningen stått under inflytande af honom, och skulle vara benägen att antaga, att det först varit vid senare år han kommit att studera honom och påverkas af honom. De tidiga uttalanden af Tegnér, som Granfeldt funnit

Digitized by Google

sin uppfattning till närmare öfverensstämmelse med den ortodoxa, men detta beror tydligen på senare dogmatiska studier, och det synes mig oriktigt att använda dessa senare uttalanden för att förklara Tegnérs teologiska åsikter under Frithiofsåren.

Med denna uppfattning af Kristi offerdöd såsom en symbol af världsförsoningen, af det ändligas uppgående i det oändliga, har Tegnér naturligtvis ej kunnat vidhålla satisfactio-vicaria-dogmen. Och han tänker sig då tydligen den enskilda människans försoning som en sorts motsvarighet till den stora världsförsoningen. Naturligtvis borde logiskt denna den enskildes försoning bestå i afläggandet af det ändliga och återgåendet till det oändliga, och Tegnér låter ju också Baldersprästen förkunna, att på jorden försonaren heter död.[1] Men utom denna egentliga försoning har ju lifvet sin egen försoning, "en ringare, den högres stilla förespel". Som en motsvarighet till Guds fortgående uppenbarelse i universum tänker sig Tegnér försoningen som "ett fortgående faktum i menniskohjertat." "Hvart hjerta har sin Balder" heter det i Försoningen, och i Nattvardsbarnen förkunnas det, att "försoningens förste" steg ned till jorden och återvände förklarad därifrån:

> Icke från hjertat likväl, ty der lefver han ännu i Anden,
> älskar, försonar alltjämt. Försoningen varar som tiden.

Det är tämligen omöjligt att få klart för sig, hvarifrån Tegnér närmast fått denna tanke om en inre Kristus; den är ju så ytterst vanlig i all mystik under 1700-talet. Hos Tegnér möta vi den redan så tidigt som i 1806 års version af Fridsröster (då kallad Försonligheten).[2] Det heter här i en sedan struken strof:

öfverensstämma med De Wettes estetiska kristendomsuppfattning, äro af allmän art och kunna lika väl ha andra källor inom romantikens religionsfilosofi.

[1] Det nyplatonska inslaget i denna åskådning framhäfdt af Söderblom, *Tegnér och religionen* (Ord och Bild 1911). Jfr också Schellings uppfattning (ofvan s. 3).

[2] Publicerad af A. Silow, *Samlaren* 1913, s. 17.

Digitized by Google

Som en lefvande Messias
i vårt hjerta uppenbar,
född af oskuld, som Marias,
bild, som han, af verldens far,
kom, Försonlighet, och köp oss
ur det Ondas hand igen.
I din helga vilja döp oss
till den nya födelsen.

Kristi offerdöd blir alltså endast det oupphinneliga mönstret för den försoning, som enhvar själf måste upplefva. Kristus har visat oss vägen, men ej borttagit våra synder:

Hvad sjelf du brutit gäldar ingen ann för dig.

Det är Tegnérs starka etiska patos, som föranleder honom att liksom Swedenborg — med hvars opposition mot "justifikationsteorien" han varmt sympatiserade (se bref till Brinkman 17 mars 1825) — förkasta den ortodoxa satisfaktionsläran. Naturligtvis ligger här den Kantska pliktmoralen bakom, och det är fullt förklarligt, att Tegnér ej kunde nöja sig med den något konstfullt tillspetsade argumentering, hvarigenom Kant själf fann möjlighet att undvika en direkt brytning med satisfaktionsläran.

I en odaterad anteckning (jfuppl. VI, 394 f.) har Tegnér själf med yttersta klarhet dragit kontentan ur sina uttalanden om försoningen i Nattvardsbarnen och i Frithiofs Saga. Jag tillåter mig att citera den i dess helhet, så mycket mer som den ofta brukar anföras styckevis och misstolkas:

Försoning i lifvet är blott ett annat namn på bättring. Dess borgen är döden. I bägge afseenden är Kristus dess högste representant. Men en hvar som genom lära, lefverne, död föranleder dertill, försonar i sin mån.

»Vixere fortes ante Agamemnona.»

Att anse försoningen såsom något för länge sedan afslutadt, är orimligt. Den är tvärt om någonting oupphörligt fortgående både i verldshistorien och för den enskilde: »försoningen varar som tiden». Tänkes den såsom en gång fulländad i hvarje mensklig bröst, då inträder Guds rike på jorden. — All annan försoning än den jag sjelf åstadkommer, är indirekt, åtminstone här i lifvet. Detta är meningen af Balders-prestens ord i Frithiof:

Digitized by Google

De döda sonas vid Allfaders gudabarm,
den lefvandes försoning är i eget bröst.

Ljunggren anser[1] — och hans åsikt har upptagits af senare forskare —, att Tegnér genom dessa ord antydt, att Kristi försoning skulle ha något mer än en symbolisk betydelse och att han ej blott lämnat ett efterföljansvärdt exempel: "Yttrandet, att Kristus genom *lära*, *lefverne och död* föranleder den enskilde till bättring (försoning) kan antyda, att denne enskilde måste träda i ett personligt, ett innerligare förhållande till försonaren." Som synes, säger det af Ljunggren åsyftade citatet alls ej detta. Det säger, att *enhvar* (ej Kristus), som genom lefverne, lära och lif föranleder till bättring, i sin mån bidrager till den stora världsförsoningen. Och det följande latinska citatet anger ju klart, att Tegnér härvid närmast tänker på dem, som före Kristus verkat som försonare[2] och hvilka alltså ej kunnat stå i något personligt förhållande till honom. Det är antagligt, att Tegnér på detta ställe haft i tankarna Schleiermachers bekanta åsikt, att Kristus ej är den ende medlaren, utan att enhvar, som i sin mån bidrager till att försona det ändliga med det oändliga, kan bli en medlare för andra. Men Tegnér betonar ju till yttermera visso i slutorden, att all annan försoning, än den som åstadkommes af individen själf genom subjektiv bättring, är "indirekt".

Nilsson, som har förtjänsten att först ha uppvisat, hur mycket Tegnér i sin natur- och konstuppfattning är beroende af Schelling, har framhållit, att man ej utan vidare får sätta likhetstecken mellan hans ställning till Schellings filosofi och till schellingianismen på svensk botten. Han framhåller också, hur han i sitt tänkande rör sig utefter två linjer, en rationalistisk och en romantisk (a. a.

[1] *Smärre Skrifter* II, s. 117.

[2] I en af de otryckta Gerdasångerna har han antydt ett par af dessa. Det heter där:

Var sonen följd af ingen? Förr och sen
der kommo flera med det gudasken,
fast icke folken dem förstodo,
som Sofroniski son uti Athen.
Och Plato öfvergöt med diktens sken
de sanningar Egypten höll till godo. o. s. v.

Digitized by Google

s. 134 ff.). Detsamma kan konstateras i fråga om hans förhållande till Schellings religionsfilosofiska spekulation. "I vetenskaperna herska de symboliska åsigterna", yttrade han i sitt jubelfesttal med hänsyftning på den schellingska naturfilosofien. "Lösa de också icke den stora gåtan, hellre tänker jag mig dock naturen som ett lefvande djur än som en död klump." Något liknande har han säkerligen känt i fråga om Schellings mytologiska symbolik. Den gaf en poetisk förklaring af religionens väsen och uppkomst, om också ej dess teorier kunde anses vetenskapligt bevisade. Lika litet som hans sympati med den schellingska naturfilosofien hindrade honom från att kritisera de svenska adepternas abstrusa användning däraf, lika litet fann han sig på det mytologiska området af sin anslutning till Schellings grundåskådning nödgad att acceptera den tillämpning däraf på den nordiska mytologien, som Grundtvig och Atterbom gjort. Men framför allt stöttes han tillbaka af de tyska och svenska schellingianska romantikernas kristendomskult. Mot det "metafysiska afguderi, som nu drifves med kristendomen", protesterar han både i tal och bref. Och han tror sig ha funnit motgiftet däremot i Schellings egna idéer, rätt utdragna i sina konsekvenser. De visade ju, att kristendomen ej var den enda uppenbarade religionen, att dess hufvudlära, försoningen, varit den innersta kärnan i alla tidigare, högre religioner. Jag har visat, att hans slutsatser voro radikalare än Schellings, men de stodo ej i strid med själfva den teoretiska stommen i Schellings religionshistoriska åskådning. Schelling byggde ju i mångt och mycket på den grund, som lagts af Lessing och Herder — hvilka äfven direkt påverkat Tegnérs religiösa uppfattning[1] — och Kuno Fischer har påpekat,[2] att Strauss i sitt Jesu Lif utgår från Schellings mytologiska förklaring af kristendomen.

* * *

Min föregående undersökning har ju uteslutande rört den försoningslära, som Tegnér låter Baldersprästen förkunna i Frithiofs

[1] Jfr E. Wrangel, *Tegnér och ortodoxien* (i *Skrifter tillägnade Pehr Eklund*).
[2] *Geschichte d. neueren Philosophie* VI, s. 831.

Digitized by Google

Saga. Nu några ord om det sätt, hvarpå han låter Frithiof vinna försoningen. Det är klart, att denna Frithiofs försoning i mycket betingas af Tegnérs ofvan refererade försoningslära, men den kan dock ej enbart förklaras därur. Tegnér har, om också endast med några enkla konturer, sökt att skildra en psykologisk process.

Hvari består egentligen Frithiofs skuld? Alla granskare af dikten äro ense om, att Tegnér afsiktligt sökt förmildra Frithiofs brott. Man har påpekat, att han ej såsom i sagan håller sina kärleksmöten i Baldershagen med ringaktande trots mot guden, att han ofrivilligt sticker templet i brand. Och man har funnit det egendomligt, att Tegnér, samtidigt som han minskat hjältens objektiva skuld, mycket starkare än sagan betonat hans skuldmedvetande.

Den förklaring Ljunggren (a. a. II, s. 44) sökt ge af detta förhållande, att Tegnér här skulle ha rönt inflytande från den grekiska tragediens ödesuppfattning, förefaller ej öfvertygande. Enligt Ljunggrens af flera senare forskare upptagna hypotes skulle nämligen Tegnér här velat framställa "den tragiska skulden efter antik uppfattning", för hvilken det karakteristiska är, "att den framställes såsom på en gång ett verk af den handlande hjelten och af en utom honom stående makt, såsom på en gång skuld och oskuld". Det är emellertid af Tegnérs sparsamma uttalanden mycket svårt att med säkerhet sluta sig till, om han haft den af Ljunggren framlagda uppfattningen om den antika tragiska skulden och ännu svårare att konstatera dess tillvaro i själfva dikten. Visserligen talas det mycket om nornorna och ödet, men det markeras, att denna åskådning är de uppträdande nordbornas, ej skaldens. Frithiof själf betraktar sig ju som en lekboll för grymma gudar, men från denna åskådning befriar han sig genom sin psykologiska kris i slutet af dikten, och i den lära, som Baldersprästen förkunnar, finnes ju intet rum för någon skuld, för hvilken ej individen skulle bära fulla ansvaret: "Hvad sjelf du brutit, gäldar ingen ann' för dig." Att han samtidigt häfdar, att människans förtjänst ej är hennes egen, att det bästa inom henne är "goda gudars gåfva", står ju ej på något sätt i konflikt härmed.

Digitized by Google

Då Tegnér minskat Frithiofs yttre skuld och ökat hans skuldkänsla, har väl hans motiv varit ett helt annat, än det man trott. Han har velat göra Frithiofs skuld till en inre. De brott, som han själf tidigare trott vara orsaken till Balders vrede mot honom, äro endast yttre förseelser af mer oväsentlig art. Den egentliga skulden ligger i hans sinnelag, i hans känslor af upproriskt trots, af tvifvel på den gudomliga rättfärdigheten.

Baldersprästen uttrycker Tegnérs egen mening, då han till Frithiof säger, att han saknar fromheten och att hans obalanserade kraft "tär bort sig sjelf". Först med döden kan han tillfullo återvinna den frid han ägt som barn, då Balder ännu lefde i hans rena själ, men genom att försona sig med sig själf, besegra sitt eget hjärtas känslor af hat och hämnd, kan han redan här i lifvet få en försmak däraf.

Då Tegnér på detta sätt lät det "lefnadsfriska, trotsiga, öfvermodiga" i Frithiofs lynne förenas med "anlag för vemod och tungsinnighet", hade han känslan af att teckna något specifikt hedniskt och nordiskt. Han förklarar det själf i det bref han skrifvit som inledning till Frithiofs Saga och hvarur de ofvan citerade uttrycken äro hämtade. Han har ju också i diktens form gett uttryck åt samma uppfattning i de ständigt anförda raderna ur Gerda:

Än i dag hvar Nordens son
kommer ej så lätt ifrån
jätten i sitt bröst, som pockar
jämt på sjelfbestånd och lockar
jämt till uppror eller knot
alla himlens makter mot.

Detta nordiska grundlynne med dess växlingar mellan glädtigt öfvermod och tungsint melankoli hade han ju också återfunnit hos sig själf. Det framträdde naturligtvis starkast under hans depressionsperioder. Under mjältsjuketiden skrifver han i ett bref till G. F. Åkerhjelm ($^{22}/_{1}$ 1826) följande skildring af sitt eget tillstånd: "Täta anfall af hypokondri och leda vid hela det menskliga lifvet, i synnerhet vid mig sjelf, omvexla som oftast med transitorisk, öfvermodig och utsväfvande glädje... Mitt sinne är *okristligt*, ty det har ingen *sabbat*." Naturligtvis är det ingalunda min afsikt att häfda, att Tegnér skulle ha afsett, att i Frithiofs-

Digitized by Google

gestalten ge ett porträtt af sig själf, allra minst af sitt tillstånd under melankoliperioderna. Men då han skulle skildra det nordiska folklynnet, kom han omedvetet att utrusta sin hjälte med de af sina egna lynnesdrag, som han betraktade som ett ödesdigert nationalarf. Då Frithiof klagar öfver att han är fridlös i sin egen barm, då han känner sig kastad mellan trotsigt öfvermod och dådlös nedslagenhet, då han i all sin kraft förtär sig själf af brist på fromhet, återspeglar hans stämning, om också i idealiserad och mer abstrakt form, något af det, som Tegnér kände, då han klagade öfver att hans sinne var "okristligt". Det är mot samma jätte, pockande på "självbestånd", som båda ha att kämpa. Därför blir också försoningstanken hos Tegnér något mer än en religiös trossats. Den blir längtan till själens sabbat, till den stora friden, som fullständigt vinnes först ofvan skyn. Redan Brandes[1] har anmärkt, att genom Tegnérs hela väsen går "en Trang til hvad han selv altid kaldte Forsoning, en Drift, der først och fremmest var af sædelig, dernæst af kunstnerisk Art". Jag har här endast velat antyda, att detta behof sammanhängde med den brist på psykisk jämvikt, som han själf ansåg sig lida af och som väl bildar grundvalen för hans sinnessjukdom.[2]

Tegnér har alltså i Frithiofs Saga förvandlat den yttre skulden till en inre. Frithiof tror sig utstå straff af "hämnande gudar", som "hata menskors ätter, skåda deras fröjd med harm". De ha ryckt Ingeborg från honom, därför att han kränkt Baldershagens helgd, de ha låtit honom ofrivilligt vålla Balderstemplets brand. Och nu finner han ingen ro. Det vilda vikingalifvet tröttar honom, och då han drifven af sin längtan efter Ingeborg dragit till kung Ring, känner han sig ännu mer fridlös och olycklig. Balder hatar honom,

[1] Brandes, *Samlede Skrifter* III, s. 566.

[2] Jfr Gadelius, *Om sinnessjukdom, diktning och skapande konst* (*Ord och bild* 1915). Gadelius finner Tegnérs sinnessjukdom vara af »mano-dépressiv» typ, och han anser den äga en förutsättning i den med hans intellektuella rörlighet förenade ojämnheten i själslifvets verksamhet, »en ständigt, hela lifvet igenom märkbar växling i själsprocessernas tempo, för mycket och för litet, slöseri och brist, en stämningens och ingivelsens ständiga ebb och flod» (a. a. s. 344).

Digitized by Google

de vreda nornorna förfölja honom, barnen fly undan för honom såsom varg i veum. Han vill på nytt ut till hafs:

Icke på den gröna jorden vill jag skåda friden mer,
marken bränner under foten, trädet ingen skugga ger.
Lågorna ur Balders tempel slå ur jorden hvart jag går
och på himlen för mitt öga återskenet eldrödt står.[1]

[1] De två sista raderna ur originalmanuskriptets text, jf. uppl. VII, s. 98. Då det, såvidt jag vet, ej förut påpekats, vill jag i förbigående fästa uppmärksamheten på det starka intryck Tegnér just i slutstroferna till »Frithiofs frestelse» tagit från en scen ur Oehlenschlägers tragedi Yrsa, hvilken som bekant bildar fortsättningen till Helge. Helge, som af drottning Oluf fått veta, att han äktat sin egen dotter Yrsa, beslutar i sin förtviflan att ge sig ut på hafvet för att ej mer möta Yrsa och för att i kampen finna döden:

Løst er nu hvert Baand, som binder mig til Livet. Eia, flink!
Hurra, mine raske Drenge! spænder op de hvide Seil,
Lad den sorte Svane hvæse med sit begetbrede Bryst
Giennem Bølgerne, lad blinke høit mod Maanen hendes Fiær.
Spænder er i blanke Plader! Ud paa Dybet! Hornets Klang
Skralde hen ad Østresaltet, kalde Kæmperne till Dyst!
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Snabel møde Snabel, Bugen støde kiækt mod Skibets Bug,
Lad den vilde Rovfugl hugge Kobberklo i Dækkets Rand!
Og naar da den røde Sved udvælder giennem Bryniens Rift,
Spotte vi vort Saar og ride siungende til Valaskialf.

Man jämföre härmed de två sista stroferna hos Tegnér:

Derför hän till mina vågor! Eja ut, min drake god!
bada åter becksvart bringa lustigt i den salta flod;
vifta vingarne i molnen, hväsande de vågor skär,
flyg så långt som stjernan leder, som besegrad bölja bär.

Låt mig höra stormens dunder, låt mig höra åskans röst!
När det dånar rundt omkring mig, då är lugn i Frithiofs bröst.
Sköldeklang och pilregn, gubbe! Midt i hafvet slaget står,
och jag stupar glad och renad till försonta gudar går.

Som vi se är det ej blott rytmen och den påfallande bilden af vikingaskeppet, som med becksvart bringa hväsande skär vågorna och med de hvita vingarna klyfver molnen, som Tegnér direkt öfvertagit. Hela tanken att på detta sätt låta hjältens förtviflan utlösa sig i vild kamplust har ju Tegnér fått från Oehlenschläger. Äfven i slutraderna är ju grundtanken densamma hos de båda skalderna, ehuru den redan här framträdande försoningstanken beröfvar Frithiofs dödspatos något af den vikingakaraktär, som Helges har.

Omöjligt är ej, att Tegnérs anslutning till Oehlenschläger här är medveten. Då Adlerbeth anmärkte mot ordet »Eja» i ofvan citerade strof, försvarade sig T. med att såväl Fouqué som Oehlenschläger användt det i sina romanser.

Digitized by Google

Det är först sedan Frithiof vändt tillbaka till faderns grafhög, som längtan efter en inre försoning verkligen bryter fram hos honom. Han bönfaller Balder att kväfva "de mörka skuggors spel" i hans själ; han erbjuder honom bot för sin förbrytelse:

> Bot tager mannen, när hans fränder falla,
> de höga gudar sonar han med blot.

Han anropar sin döde fader att genom ett tecken ur sin graf säga honom, huru han kan blidka Balder, och i aftonrodnaden tecknar sig för honom en syn af ett nytt tempel. Han tror sig däri se ett råd, att han skall godtgöra sitt fel och återuppbygga ett tempel åt Balder i stället för det brända. Och sedan, när han står inför det nyuppbyggda templet, känner han sig genomgå en inre kris. De blodiga minnena sjunka ned i grafven, och alla känslor af mänskligt hat och mänsklig hämnd smälta bort, "som isens pansar smälter ifrån fjällets bröst, när vårsol skiner". Det är nu Baldersprästen framträder för att lära honom, att man ej försonar gudarna med blot och tempel:

> Med sten försonas Balder ej; försoning bor,
> här nere som deruppe, blott der friden bor.

Det är sitt eget hjärtas hatfulla känslor han måste offra; annars är templet "fåfängt bygdt". Och Frithiof fullbordar försoningen, då han, glömmande sina oförrätter, räcker Halfdan sin hand.

En försoning af den art, som Tegnér här låter sin hjälte genomgå, utgör ju hufvudmotivet i ett par af Oehlenschlägers tragedier, Palnatoke och Stærkodder, men någon större likhet i situationen företer ej Frithiofs Saga med dem.[1] Däremot synes man mig ha en mera tydlig paralell i det drama, som ju redan för Oehlenschlägers behandling af försoningsmotivet varit utslagsgifvande, Goethes Iphi-

[1] Då Frithiof på faderns grafhög bönfaller denne: »Tag fläcken bort ifrån hans sköld, den blanka», kan man omöjligt undgå att erinra sig, att Palnatoke ständigt talar om fläcken på sin sköld, som det är hans plikt att tvätta bort.

Digitized by Google

genie. Om något lån från Tegnérs sida kan det ej vara fråga. Men det förefaller dock, som om han vid sin modernisering af sagan tagit intryck af det sätt, hvarpå Goethe omdanat Orestessagan till en rent inre själslig kris. Orestes tror sig efter brodermordet vara jagad af erinnyerna. Han känner sig såsom en förpestad, som öfverallt för med sig smärta och död. Han har begifvit sig till Tauris till följd af ett orakel, som han anser innebära en uppmaning att återeröfra Dianas bild från barbarerna. Men då han såsom fånge sammanträffar med sin förlorade syster Iphigenie, genomgår han under intrycket af hennes ädla personlighet och under väntan på den offerdöd han liksom alla främlingar i Tauris skall undergå, en inre kris, som leder till att han känner sig befriad från erinnyerna. Lifvet öppnar sig på nytt för honom; han kan åter njuta af dagens ljus. Och han förstår till sist att tolka oraklets ord i annan mening än förut. Det var ej Dianabildens hemförande, utan sammanträffandet med systern, som skulle befria honom från samvetskvalens tyngd. Gudarna bruka rädda människor på mänskligt sätt; de tala ej till oss utifrån, utan genom vårt eget hjärta.

Kuno Fischer anser, att Goethe, då han låtit Iphigenie med sin rena kärlek utplåna sina förfäders tantalidernas ättskuld och rädda Orestes från erinnyerna, haft Kristi försoningsverk, det ställföreträdande lidandet i tankarna. Jämförelsen verkar måhända hårdragen, då den tillämpas i detaljerna. Men själfva grundtanken, att Goethes verk är fylldt af ren kristen försoningsstämning, är säkerligen fullt riktig och iögonenfallande. Det är därför lätt att förstå, att Tegnér här kunnat finna en anknytningspunkt, trots ämnenas stora olikhet. Och liksom Goethe låter han sin hjälte, på samma gång han vinner försoningen, också befria sig från sin tro på det oblidkeliga ödet och på gudarnas fientlighet mot all mänsklig lycka. Hos båda lyfter sig hjälten genom sin kris från en hednisk-barbarisk åskådning till en mer humaniserad, kristen.

Det är därför själfva framställningen af denna kris i de båda styckena har något besläktadt i stämningen. I en vision ser Orestes de hädangångna medlemmarna af sin olyckliga ätt fredligt lefva samman i Elysium. De vinka vänligt åt honom. Och han

Digitized by Google

förstår då, att den förbannelse, som hvilat öfver honom, är löst, att han liksom hela sin ätt vunnit försoning:

> Es löset sich der Fluch, mir sagt's das Herz.
> Die Eumeniden ziehn, ich höre sie
> Zum Tartarus und schlagen hinter sich
> Die ehrnen Thore fernabdonnernd zu.
> Die Erde dampft erquickenden Geruch
> Und ladet mich auf ihren Flächen ein,
> Nach Lebensfreud' und grosser That zu jagen.

Det onda, som jagat honom, säger han på ett annat ställe, har flytt bort som en orm till sin håla. Han kan åter njuta af dagens ljus.

Det är samma inre förvandling Frithiof genomgår, då han står inför det af honom nybyggda templet. Den vision af Elysium, som Orestes har, motsvaras i Frithiofs Saga af det barndomsminnenas återuppvaknande, som Tegnér gifvit en fullkomligt visionär form:

> Förtjust stod Frithiof, lutad vid sitt svärd, och såg
> på dansen, och hans barndomsminnen trängde sig
> förbi hans syn, ett lustigt folk, ett oskuldsfullt.
> Med himmelsblåa ögon och med hufvuden
> omflutna utaf lockigt guld, de vinkade
> en vänlig helsning till sin forna ungdomsvän.
> Och som en blodig skugga sjönk hans vikingslif
> med alla sina strider, sina äfventyr,
> i natten neder, och han tyckte sjelf sig stå
> en blomsterkransad bautasten på deras graf.

De plågande minnena, de dystra känslorna fly bort såsom Eumeniderna från Orestes, och det är med samma känslor af föryngring Frithiof ser naturen förnya sig, nya banor öppna sig i lifvet:

> Och allt som sången växte, höjde sig hans själ
> från jordens låga dalar upp mot Valaskjalf;
> och mensklig hämnd och menskligt hat smalt sakta hän,
> som isens pansar smälter ifrån fjällets bröst,
> när vårsol skiner; och ett haf af stilla frid,
> af tyst hänryckning göt sig i hans hjeltebarm.

Digitized by Google

Det var, som hörde han naturens hjerta slå
emot sitt hjerta, som han ville trycka rörd
Heimskringla i sin brodersfamn och stifta frid
med hvarje skapadt väsen inför gudens syn.

Man har tvifvelsutan varit på rätt väg, då man tidigare satt denna Frithiofs pånyttfödelse i samband med Fausts inre omdaning på påskdagsmorgonen,[1] som ju har en så stark inre släktskap med scenen i Iphigenie. I intetdera fallet torde det vara möjligt att påvisa några reminiscenser, men det synes mig dock, som om jämförelsen trängde sig på läsaren. Hos båda diktarne förbindes den religiösa pånyttfödelsen med en stämning af vår och islossning, med en känsla af ett starkare samlif med naturen.

Hos Goethe kommer Orestes efter sin omvändelse på egen hand fram till sin nya lifsåskådning. I Frithiofs saga förkunnas den för Frithiof genom Baldersprästen. Detta förhållande har gifvit Försoningen en stark didaktisk bismak, som Tegnér själf erkände såsom en konstnärlig brist och som han i det ofvan (s. 13) citerade brefvet till Brinkman sökte urskulda med sin "didaktiska natur, som afskyr allt grummel och oreda". Men hvad som Frithiof genom denna predikan fått höra, är ju till innebörden ungefär detsamma, som Orestes själf kommit till insikt om. Han får veta, att den yttre handling, hvarigenom han hoppats vinna frid och försoning, endast har sin betydelse därigenom, att den härrört från ett försonligt sinnelag. Och han ledes liksom denne bort från en hednisk tro på ett oblidkeligt öde och grymma gudar till en modern humanitetsreligion, som låter gudarna tala i människans eget bröst, hvars grundsatser äro försoning och kärlek, en kristendom utan något af det dogmatiska och särskiljande, som gör den ena sekten till fiende till den andra. I båda verken åstadkommes genom hjältens försoning också på samma gång en sorts försoning mellan hedendom och kristendom.

[1] Påpekadt af Sturtevant i en uppsats om Försoningen i *Journal of Engl. a. American Philology* 1911.

Digitized by Google

Några återfunna Daliniana

af

Gunnar Carlquist.

I en samling fragmentariska anteckningar, betitlade Anecdoter hörande til svenska historien [K. B:s mscrsaml. Hist. Fr. I] har Gjörwell under n:r 6 antecknat: "Archiater Jon Böckman låter samla alla sin afl. halfbroders, Ol. von Dalins, strödda arbeten, som granskas och skola utgifvas af Ol. Dalström, notarius i bergscollegio, men de kunna ej snart och lätt få alt tilhopa efter Dalin, som ligger kringspridt i så många pappersgömmor. Drgn och Presidenten, Gref Carl Fr. Piper, som bor i Skåne, hafva de störste och bäste samlingarne och tyckas gjöra någon hemlighet af dessa Daliniana. Landshöfd. i Nyköping, Gref Nils Bjelke har fåt befalning, att gå igenom Drgns samling, men har ej ännu kunnat ske, och Gref Piper har efter et helt års skriftelige ansökning hos honom, ännu ej skickat up en enda lapp. Derföre går det långsamt med utgifningen. (Medd. af Ol. Dalström d. 8 oct. 1764.)"

Att Dalins gamle vän och gynnare, den bekante ordföranden i Avazu och Wallasis, presidenten Carl Fredrik Piper, nämnes som innehafvare af en af de största samlingarna af Dalinhandskrifter, är naturligtvis icke ägnadt att väcka förvåning, och vid sökandet efter källmaterial ur herrgårdsarkiven har Dalinforskningen också först och främst gått till det af Dalin mångbesjungna Piperska Engsö, med hvilket resultat är sedan gammalt välbekant. Den här förvarade samlingen, betitlad Engsöana, har emellertid en utprägladt lokal karaktär och har tydligen ur denna synpunkt sammanförts

Digitized by Google

och fått sin förvaringsort på Engsö. Att den också blott varit en mindre del af den Piperska samlingen af Daliniana, och att den öfvervägande delen fortfarande finnes i behåll på annat ställe, har jag varit i tillfälle konstatera vid ett besök på en annan af de Piperska gårdarna, Krageholm i Skåne, hvarvid återfunnos närmare 250 n:r Dalinoriginal, en afskriftsamling på 390 n:r och dessutom Dalins bref till grefven och grefvinnan Piper. Då denna samling tills dato varit för forskningen fullständigt obekant, torde en kort redogörelse vara af intresse.

En förteckning på Daliniana, $^{31}/_{7}$ 1765 uppsända till Böckman, upptager:

N:o 1. Engsöana.
„ 2. Originaler af diverse utaf Dalins egen hand skrifne, bestående af trenne särskilte afdelningar, efter deras numrer, från N:o 1 til och med 169 inclusive.
„ 3. Diverse af O. v. Dalin, samlade uti lösa afskrifter, bestående af 30 numrer.
„ 4. Samling af O. v. Dalins skrifter, utsökte af diverse lösa och skingrade papper och lappar, afskrefne uti et sammandrag, bestående af 45 arck, A:o 1765 börjandes, efter särskildte numrer, ifrån N:o 1 til N:o 350 inclusive.
„ 5. Samling utaf Avazu ordens handlingar.

D. $^{7}/_{8}$ 1765 uppsändes "Continuation" af
N:o 2, eller originaler ifrån nummer 170 t. o. m. 297.
„ 3, eller diverse samlade lösa afskrifter ifrån n:r 31 t. o. m. n:r 40.
„ 5, eller samlingar af Awazu ordens handlingar.

N:o 1, 5 och continuation af n:o 5 äro tydligen identiska med de på Engsö förvarade papperen; på Krageholm finnas större delen af n:o 2, nämligen dess två afdelningar fr. o. m. 1 t. o. m. 120, vidare n:o 3 och 4 samt continuation af n:o 2 och 3, alltså sammanlagdt 247 original och 390 afskrifter.

Minst intresse ha naturligtvis afskrifterna, ehuru det är att märka, att en del af dem äro nedskrifna med C. F. Pipers egen

Digitized by Google

hand, och nästan alla de öfriga försedda med hans datering eller någon orienterande rubrik, hvarför de i värde nästan torde kunna jämnställas med original. De af Dalin egenhändigt nedskrifna dikterna sträcka sig öfver tiden 1732—63; endast 7 äro dock senare än 1750. Det stora flertalet äro daterade af C. F. Piper. Vid en jämförelse med den 1767 tryckta upplagan visar det sig, att allt af intresse återfinnes i denna, och att publiceringen skett med stor noggrannhet. De till ett 20-tal uppgående små rimmerier, som icke aftryckts, ha heller icke förtjänt det, och man förvånas snarare öfver att så mycket betydelselöst medtagits. Något som däremot icke tillfullo utnyttjats af utgifvarna är de Piperska dateringarna. Inom de olika afdelningarna är visserligen en något så när kronologisk anordning vidtagen, men de koncisa dateringar, vi här finna, saknas mycket ofta; exempelvis äro nästan alla de religiösa dikterna här försedda med årtal, som saknas i den tryckta upplagan. Likaså är det värdt att märka, att i åtskilliga fall, där handskrifterna ha rubriken "öfversättning", detta icke omnämnts; som exempel kunna nämnas Mjältsjukan 1744 (III: 79), Sälla trakt 1744 (III: 96) m. fl. Ej heller har vid utgifvandet alltid medtagits den ofta förekommande notisen, att dikten går på den eller den melodien; så nämnes t. ex., att den bekanta Vårvisan 1741 sjöngs till samma melodi som "Täcka gossar blå".

Till Dalindikterna ansluter sig en samling bref till grefven och grefvinnan Piper, till antalet 33, af hvilka de 28 äro från åren 1759—63. Liksom t. ex. i de förut kända brefven till Gyldenstolpe [Sjöholm], visar Dalin sig här som en synnerligen medelmåttig brefskrifvare. Banala politiska nyheter omväxla med societetsskvaller och noggranna rapporter om hälsotillståndet hos grefve den och grefvinnan den. Självbiografiska notiser äro mycket sparsamma. D. $^{10}/_{6}$ 1760 heter det dock, tydligen som svar på en uppmaning om giftermål: "Eders Nåde har wisst rätt, at jag intet borde gå så här längre och daska: jag tänker nog derpå; men kommer ej widare: hwad will jag giöra i en så dyr tid? Jag har bara min cantzlierådslön: om jag ej får en, som har något af sig sielf, så blir det bara elände af: Gud wet, at jag ej är snål, utan skulle wara

Digitized by Google

nögd med lite, allenast jag slapp sätta mig i giäld. Dessutom wore jag rädd, at råka ut för en Xantippe, och min tid tillåter mig nu mer ej, at länge sondera et sinne, som jag ej kände förut." Några spridda uttryck vittna om ledsnaden vid hoflifvet. Sålunda $^{30}/_{5}$ 1757: "Hennes Maij:t har giordt mig til sin Historiographe des Promenades, så at jag nu måste lunka med ehwart de gå, fast de äro outtrötteliga. I förrgår woro wij ända til windbryggan wid Stocksunds färga; men det hade ingen ting warit, om wi ej förut gådt så långt öfwer skog och mark. Här innelykt skickar jag poëmen, som jag måste giöra deröfwer." Och $^{12}/_{8}$ 1757 från Drottningholm: "Lefwernet är här på samma fot, mycket gracieust och roligt nog, men mäst i solituderne." Ett visst intresse har Dalins halft malitiösa, halft försiktiga berättelse om Swedenborg $^{21}/_{3}$ 1760:

En ting måste jag berätta, som nu giör mäst hela Stockholms entretiens: Gamle Assessor Svedenborg har dels genom en utgifwen bok på Latin, dels genom mundteliga discourser yppat en ny Philosophie eller Ande-lära, som skulle giöra mindre wäsend och upmärksamhet, om hon ej kom från en man, som eljest i alt annat wisat sig förnuftig och lärd: Han påstår til exempel, at han dageligen omgås med de döda: at han ser dem, talar med dem (nemligen siälarne; ty kropparne låter han dock ligga qwara i jorden) och finner, at de fått liksom nya kroppar, hwilka bli alt mer och mer fullkomliga, nyttjande samma nöijen, fast i högre grad, som här i lifwet, til ex: les plaisirs de la table etc. R. R. Ehrenpreuz har han sett til bords. På Bar. Horleman och Gr. Fredrik Gyllenborg har han tykt, som skulle de haft lust at komma hit igen. Sal. drotningen har han funnit obeskrifligen wacker och at hon nu är gift med en liten ängel: korteligen, hon är aldrig utan sällskap; men det raraste, som kan påtänkas här i werlden. Af denna lära gör han ingen mistere: den, som ej will tro det, säijer han, kan låta bli, han pretenderar ingen omwända; men han är wiss på sin sak och har brakt den en systeme för hela den lärda werlden: han är eljest dageligen i omgänge och är icke folkskygg: det är för 6 år sen, säijer han, som Gud först gifwit honom denna uplysning. Jag håller honom för en systematisk visionaire; men har dock lust, at sielf tala med honom.

Utom dessa Dalinbref finnes på Krageholm en stor del af presidenten Pipers vidlyftiga korrespondens, tyvärr dock allt daterande sig från tiden efter 1756, det år då Piper definitivt bosatte sig i Skåne. Man söker sålunda förgäfves efter bref belysande

Digitized by Google

den aristokratiska miljö, hvarur Avazu och Wallasis framgick. De enda Daliniana af något intresse äro J. Bökmans bref 1765–66, som tillfullo bestyrka Gjörwells ofvan citerade anteckning.

Till återfunna Daliniana, ehuru icke på något sätt i intresse jämförliga med dem, för hvilka ofvan redogjorts, skulle man måhända också kunna räkna ett par dikter af Dalin, som, ehuru de äro tryckta, fullständigt undgått uppmärksamheten.

Som bekant gäller som Dalins äldsta poem den af Frunck i Samlaren 1901 meddelade lyckönskningsdikten, hvilken enligt Lamms utredning torde vara ställd till Nic. Tessin och som synbarligen är att datera till något af Lundaåren, ehuru ovisst hvilket. De af Celsius omnämnda "små underverken" skulle däremot vara försvunna.

Från Dalins Lundatid, 1721—27, finnas emellertid i behåll säkert 2, antagligen 3 daterade dikter, hvilka visserligen icke utan vidare kunna identifieras med Celsius' "små underverk", men i hvarje fall äro de äldsta kända alstren af Dalins sedermera så flitiga penna. De återfinnas som hyllningsdikter i ett par akademiska dissertationer och äro följande.

I De unione mentis et corporis. Præs. Andr. Rydelius, resp. Andr. Maschål $^{29}/_{6}$ 1723:

In luculentissimam candidi et egregii sapientiæ studiosi Dn. Andreæ M. dissertationem de unione animæ et corporis epigramma Dalini.

Doctorum fallens subtiles sæpe labores,
Rostris Torniacis, Unio, siste gradum.
Te sine nil poterit sapientia, te sine cæca est
Mens nostra & proprias torpida nescit opes.
Te soboles hominum cognoscat &, ominor, inde
Per latebras poterit certior ire suas.
Nil porro timeas: Tibi Rydeliana Minerua
Atq: alacer Maschål mœnia tuta locant.

Under 1720-talet studerade 4 bröder Dalin i Lund, Sven f. 1700, Nicolaus f. 1705, Olaus f. $^{29}/_{8}$ 1708 och Johannes f. $^{11}/_{12}$ 1709, och under året 1722 ha alla 4 samtidigt vistats i Lund. En viss tvekan

Digitized by Google

kan därför råda om författarskapet till "epigramma Dalini", men då man betänker, att Nicolaus drunknade i hemsocknen $^{26}/_{3}$ 1723, att Sven $^{3}/_{7}$ 1723 vistas på samma ställe och att Johannes' eftermäle lyder: "han var en mycket enfaldig och inskränkt man", och då man härmed sammanställer, att 14 dagar efter denna dikts publicerande en annan hyllningsdikt offentliggöres, undertecknad Olaus Dalin, torde det kunna sägas, att en hög grad af sannolikhet talar för, att Olof Dalin är författare till dikten af $^{22}/_{6}$.

Den $^{3}/_{7}$ 1723 ventilerades af Joh. Roselius under A. Rydelius' præsidium en afhandling De anima brutorum. Respondenten hyllas med följande poem.

Ad præstantissimum atque pereximium dominum auctorem et respond., amicum et conterraneum suum carissimum.

Qui putat esse pares animas brutique hominisque,
Illo deterior bestia nulla datur,
Bruta animat lapidesque mouet lyra concita Phœbi,
Diuina ast talem voce mouere nequit
At tua, Roseli, Phœbææ lampadis instar,
Pagina nunc radiat, Palladis illa decus,
Dum brutorum animas calamo describis acuto
Et brutum mentes qui putat esse, putas.
Sic rudi calamo cecinit Olaus Dalin.

Slutligen återfinnes i Diss. phil. De Chao. Præs. Andr. Rydelius, resp. Martin Kierrulf $^{7}/_{5}$ 1726 följande.

In luculentissimam dissertationem de Chao epigramma qualecunque Olai Dalini.

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cælum
Una fuit genetrix regnans sapientia rerum
Non Chaos, Argolico & Latio concreta Chimæra
Stercore. Corycidis gratissima Gautica proles
Jam dignas blattis chartas tineisque revellit.
At vos priscorum jam numina falsa valete
Nostraque plangenti tandem decedite Pindo,
Confusum Chaos i, procul hinc vos ite Sophistæ
Linque Atheista locum vero, sis natus Athenis
Sisque Stagira ortus. Tibi sed, carissime Kierrulf,
Munera formosæ sint basia mille Sophiæ.

Digitized by Google

Dessa dikter hafva tydligen mest kuriositetsintresse, och de säga oss mycket litet om Dalins ungdomsutveckling, men de kunna, kompletterade af handlingar i Göteborgs nations i Lund arkiv, bidraga att kasta något ljus öfver de 6 Lundaåren genom att skaffa oss en inblick i den kamratkrets, där Dalin rörde sig.

D. $^{28}/_{10}$ 1721 inskrefvos i Göteborgs nations matrikel "fyra novitier, Johannes Olin, Olaus och Johannes Dahlin samt Andreas Wessberg, af hwilka den förste alldeles gratis därtill kom, men de tre senare betalte hwarthera 2 Dr S:mt". Då i mars följande år nationsmedlemmarna anteckna sig till terminens föreläsningar, äro alla 4 bröderna Dalin närvarande. Den äldste, Sven, förklarar sig "cura informationis discipuli jam pridem suscepti" förhindrad att bevista någon, Nicolaus och Johannes ämna åhöra A. Rydelius och C. Papke, den förre dessutom J. Benzelius, Olaus antecknar sig till C. Papkes och Kil. Stobæus' föreläsningar. Celsius' uppgift att Olof Dalin tillbragte sitt första år i Lund med medicinska studier bestyrkes alltså här; Stobæus uppehöll nämligen under läsåret medicinaren J. J. von Döbelns professur. Ganska anmärkningsvärdt är, att O. D. är en af de 4, som icke anteckna sig till åhörande af A. Rydelius' föreläsningar, trots att dennes popularitet var så stor, att af nationens 29 medlemmar de 25 anmäla sin önskan att bevista dem.

Härefter försvinner märkvärdigt nog Dalin fullständigt ur nationens protokoll; han är hvarken med bland de uppräknade deltagarna i nationens sammankomster, ej heller i de följande anteckningslistorna till föreläsningar. Möjligen är förklaringen härtill den af Celsius omnämnda nära relation, i hvilken Dalin nu trädt till A. Rydelius, hvarvid han måhända har betraktats såsom stående under dennes enskilda inspektorat.

Som nämndt kan man ur de akademiska dissertationernas bihang, dedikationerna och hyllningsdikterna, få en, om ock dunkel inblick i det Dalinska kotteriet i Lund. Det har utgjorts af en ganska sluten krets Hallandspojkar i nära förbindelse med den Göteborgska nationens inspektor Andreas Rydelius, dennes broder, hist. et eloqv. professorn Magnus Rydelius samt Kilian Stobæus, 1721—22 nationens kurator. De flesta voro prästsöner, och nästan alla återvända

Digitized by Google

de som präster till sitt hemlandskap; utom Olof Dalin själf har ingen af dem gjort sig ett namn i vår kulturs historia. Till Sven Dalins kamrater hörde den slutligen som prost i Tvååker aflidne Jonas Brag, som i sin dissertation har en dedikation till bröderna Dalins styffar, Severin Bökman, "fautori & benefactori numquam non colendo", vidare Andr. Maschål, nationens kurator större delen af Dalins Lundatid, slutligen prost i Surteby, Magnus Roselius, slutande som kyrkoherde i Hunestad och dennes broder Johannes Roselius, som Dalin kallar "amicum et conterraneum suum carissimum", slutligen kyrkoherde i Ö. Karup. Bland de yngre kunna nämnas Martin Kierrulf, slutligen kyrkoherde i Tranemo, och S. B. Bask, som dog som konrektor i Göteborg.

Digitized by Google

Lidner och Stagnelius.

Af

Sven Cederblad.

Det finnes bland Stagnelii sonetter en, tillägnad Lidner. Det är den bekanta:

Den gyllne harpa som vid Jordans stränder
I helgedomen Salems Konung rörde,
Den klagoluta Lesbos' tärna förde
Ljöd ömsom Lidner! mellan dina händer.
(Del I: sid. 383.)[1]

Denna sonett är, som Böök i sin kommentar i detalj påvisat (V sid. 91), en kedja af förtäckta och konstrikt sammanlänkade allusioner på Lidners verk och omskrifningar af brottstycken ur hans dikter. Men trots detta verkar icke sonetten lärd, den ger ett starkt personligt intryck. Stagnelius hade fått den ganska sällsynta gåfvan att till enhet sammansmälta medveten, afsiktlig formkonst och ett hett, häftigt känsloinnehåll, en förmåga, som särskildt framträder i hans sonetter. Hans sonettlyrik verkar icke kall, sval eller ljum som så mycken sonettdiktning, en genre, som lätt tenderar till konsthandtverk och rimsmide. Den *starka känsla* af att Stagnelius djupt känt en inre frändskap med Lidner, som sonetten röjer — den verkar lika mycket självporträtt som Lidnerkarakteristik — *blir särskildt intensiv* vid följande rader, där Stagnelius talar med egna ord:

Som Klytia evigt sig mot Solen vänder
Så Du till himlen smäktade . . .

[1] Citaten från Stagnelii dikter äro alla hämtade från Svenska Vitterhetssamfundets Stagneliusupplaga.

Digitized by Google

Denna bild har Stagnelius närmare utfört i sonetten "Solrosen", där Klytia symboliserar själarnas längtan till "andeverldens sol" och samtidigt deras ohjälpliga jordbundenhet, och där den dualism mellan kött och ande, jord och himmel, som var hans lifs kroniska sjukdom, fått ett kanske mera pregnant och förtätadt uttryck än annorstädes i hans dikt.

Samma bild, som uttrycker Stagnelii eget väsen, använder han alltså för att karakterisera Lidner. I själfva verket äro också grundöfverensstämmelserna mellan Stagnelii och Lidners själslägg-ning mycket stora. Gifvetvis finnas olikheter, vid en jämförelse visar sig intet kongruensfall eller likformighetsfall för att använda en groft schematiserande bild. Grundskillnaden dem emellan är väl den, att Lidner saknade den stora förmåga af logik och reflexion, som dref Stagnelius till systematik och genomförd filosofi i hans världsåskådning, till sluten komposition och afrundning i hans dikt och till sträng förkastelse af hans eget lif. Stagnelius stod långt ifrån den lyckliga naivitet, som gaf Lidner hans enastående skicklighet i att öfverse med sina egna brister, att ge sitt eget jag den mest smickrande belysning och så stanna i rörd begrundan och beundran inför det upplyftande skådespelet. Stagnelius hade en reflekterande naturs hela ödesdigra förmåga att göra inre motsatser medvetna och skärpa dem; han lefde ju ock i en tid, då man börjat omvända sig från kulten och afguderiet af det ömma hjärtat och det ömma hjärtats svagheter, han dömde och fördömde sitt lif och sitt jag efter måttstocken af den asketiska platonismens och nyplatonismens renhetskraf och kände sig "förskjuten af Gud".[1]

[1] Warburg yttrar visserligen (*Ill. Litt.-hist.* III sid. 376) i fråga om den manikeiska dualismens inflytande på Stagnelii sinne: »Dess lära om djäfvulen som allsmäktig herrskare i sinnlighetens rike, liksom Gud vore det i andens, innebar, såsom Joseph Görres utvecklat i sitt arbete: 'Die christliche Mystik', en förfärande sofism: den hycklande syndaren finner en ursäkt för sina synder i det ondas evighet vid sidan af det godas och lämnar fritt lopp åt sinnesdrifterna såsom varande något, i hvilket Gud ej har någon del. En dylik uppfattning stämde väl med Stagnelius' hela läggning.» Af ett dylikt försök att teoretiskt rättfärdiga sina synder har jag ej funnit några spår i Stagnelii skrifter. Warburg har ju själf ett par sidor senare (sid. 383) framhållit, att »en känsla af synd är förbunden med den intensivt glödande sinnligheten».

Digitized by Google

Men, som sagdt, om man bortser från ofvannämnda grundskillnad, synes likheten stor mellan deras innersta väsensdrag. Ett drag, som starkt framträder hos båda, är det "egocentriska" (Böök) — Lidners deklamatoriska medlidande med mänskligheten elände bedrager ju ingen: det är ju modekänslor och modesentenser, som omsluta hjärtstocken af hans egen smärta — betecknande för båda är ock blindheten för yttervärlden och lusten att försjunka i betraktelse af de inre synerna, föreningen af stark sensualism och kärlek till skräck- och grymhetsfantasier, den heta "längtan efter det himmelska" och oändliga, slutligen också diktionens tendens till prakt och skönstil.

Det ligger alltså nära till hands att antaga, att Lidners inflytande på Stagnelii dikt varit af stor betydelse i fråga om både form och innehåll. Detta inflytande har också af kommentatorerna till Stagnelii skrifter berörts, men enligt min mening aldrig till fullo uppskattats. En sammanhängande studie Lidner—Stagnelius saknas. Hammarsköld har visserligen i företalet till sin Stagneliusupplaga skisserat en jämförelse mellan de båda skalderna, men denna är för allmänt hållen för att träffa sakens kärnpunkt. Då Böök i sin kommentar synnerligen uttömmande behandlat Lidnerreminiscenser i Stagnelii lyrik, men kommentaren till dramatiken ännu icke utkommit, tänker jag först i en särskild afdelning söka analysera Lidners inverkan på Stagnelii dramatik. Då det här och hvar gällt att väga Lidnerinflytandet mot andra samverkande faktorer i fråga om Stagnelii dramer, ha en del utvikningar visat sig vara nödvändiga.

I fråga om Cydippe och Narcissus — för att börja med dessa Stagnelii ungdomsverk — framhåller Eichhorn (föret. till Stagn. Saml. skrifter sid. XXXIX) särskildt Kellgren och Lidner som inspirerande. Simonsson nämner (Erik Johan Stagnelius, ak. afh. 1909, sid. 246) som Cydippes förebild — troligen med rätta — Kellgrens Aeneas i Kartago. Dessa operor synas mig dock stå Lidners operadikt betydligt mera nära än Kellgrens. Diktionen skiljer sig genom sin färgstyrka och adjektivrikedom från Kellgrens operastil, som verkar ganska grå, och rytmen är hos Stagnelius mera mjuk och smäl-

Digitized by Google

tande än hos Kellgren, vars vers ofta är kantig och hård. Stagnelii diktion närmar sig häri mera vissa elegiska partier i Lidners dikt, ty Lidner har som bekant ej blott diktat häftig lyrik, där de akademiska formerna sprängts af innehållets patos som gamla läglar af nytt vin, utan hans rytm glider ej sällan fram i lugnt böljande legato. Båda dessa Lidners stilarter, den patetiska utropsstilen och den dämpadt elegiska, ha för öfrigt influerat på Stagnelii dramatiska diktion, hvilket jag anser nedan anförda citat bestyrka. Emellertid ställer sig saken något olika i de båda operorna. I Cydippe är Lidnerinflytandet ej så märkbart som i Narcissus. Lidnerreminiscenserna visa sig i Cydippe i allmänhet blott stänkvis i en rad här och en där. Mera framträdande äro kanske intryck från Oxenstiernas och annan herdedikt i denna mytologiskt pastorala opera, hvars lätt glidande vers slutligen trötta genom sina oafbrutna harmonier, och som fullkomligt pastischartadt "klingar efterljuden" af den gustavianska tidens rokoko. Stundom är dock Lidnertonen förhärskande äfven i längre partier. Här må citeras följande strofer:

Att älska och att älskad blifva —
Hvad kan väl högre vällust gifva?
Hvad fins på jorden sällare
Än tvenne ömma älskande?
— — — — — — — — — —
Men, himmel! ett förskjutet hjerta!
Tartaren hyser ingen smärta
Som väger denna plåga opp
Att ensam älska utan hopp!

(III: 275, 366 ff.)

Att peka på en bestämd förebild hos Lidner för dessa verser är kanske vanskligt nog, däremot lätt att hänvisa till parallellställen i fråga om rytm, tonfall och innehåll (t. ex. drömmarnas kör i Medea akt II, scen 2).

Är Lidnerinflytandet i Cydippe något svåranalyserbart och nära förmäldt med andra influenser, visar det sig däremot i mera renodlad form i "baletten" Narcissus, som i fråga om både diktion

Digitized by Google

och motivval pekar tillbaka på Lidners Medea. De scener, där Narcissus ligger insomnad vid den "af vass glest omskuggade" källan, medan drömmarna dansa omkring honom och sömnen sjunger sin aria:

Så njut för sista gången
Den vällust jag dig spar;
Ack! sjung den sista sången,
Då snart du vaknat har,

(III: 336, 105 ff.)

äro säkerligen inspirerade af de scener i Medea (akt II, scen 1, 2), där Jason hvilar "vid vassen af den krökta ström" under drömmarnas dans och sång. Sömnens ankomst skildras hos Lidner och Stagnelius på ett liknande sätt:

Hos Lidner ber Medea:

Du sömnens Gud! som sakta viftar
En vallmos pust der tystna'n rår,
Till tron en herdes koja skiftar,
Och gör att hjertat njuta får,
Då hoppet sjelf förtvifladt står;
Gå snart, att Jasons sjel förvirra!
Res här ditt dunkla tempel opp!
Låt drömmar kring ditt altar irra,
Men omgif det med ömma hopp!

Drömmar! uppå matta vindar
Sänken Jason i mitt sköt!
Kärlek! under dessa lindar
Våra första blickar möt!

(Medea II: 1.)

Hos Stagnelius känner Narcissus sömnens ankomst:

Hvad tröst! Med sakta flygt mig sömnens Genius nalkas,
Ljuft af hans andedrägt jag svalkas.
Farväl, min ömma Mor. Att kyla hjertats qval
Från skuggornas och fridens dal
Ett moln af vallmodoft sig kring mitt läger gjutit.

(III: 336, 88 ff.)

Digitized by Google

Intet tvifvel om att Stagnelius här är beroende af Lidner, men formslipningen har han drifvit längre, och versfötterna gå med lättare fjät än hos Lidner.

Inflytandet från Lidners patetiska stil träder tydligt fram i åttonde scenen. Liriope klagar vid sin sons lik:

> Hvar är han? Ack, ännu en gång
> Jag måste mot hans famn mitt öppna sköte sträcka.
> Han sofver än, hans sömn var lång.
> Skall jag ur dvalan honom väcka?
> Min Gud! hvad tankar mig förskräcka!
> Hans läppar blånat ha och kinden vissnad är,
> Hans anlet dödens stämpel bär.
> Narcissus, vakna! ack... förgäfves!
> Af lifvets andedrägt hans stela barm ej häfves.
> Han sofver evigt, han är död.
>
> Ve! Mina rop ej honom lifva!
> O himmel! hvarför moder blifva,
> Då sonens lik jag måste se?
>
> (III: 342, 248 ff.)

Det behöfver knappast påpekas, hur genomlidnersk denna scen är. Man känner ögonblickligen igen den ömma modern med hennes operagester, bestormandet af himlen med hädiska frågor och utrop, skildringens förkärlek för att dröja vid alla likets tecken till död och förruttnelse.

Det kan i förbigående anmärkas, att den scen, som skildrar Narcissus' metamorfos, påminner om den tionde scenen i Medeas femte akt, där de mördade sönerna förvandlas. Liken mantelhöljas, och förvandlingen sker, under det körerna sjunga dödssången.

Jag har ganska utförligt uppehållit mig vid utbildningen af Stagnelii operastil och Lidners betydelse härvid, då enligt min mening operadikten, denna pseudoklassiska genre, varit af största betydelse för utvecklingen af Stagnelii dramatiska stil i allmänhet. Det kanske skulle föra mig på sidan om ämnet att närmare med parallellcitat påvisa stilöfverensstämmelserna mellan Stagnelii operor och andra dramer. Ett stickprof må dock meddelas. Kleon yttrar, då han ämnar begära Cydippes hand:

Digitized by Google

I min ungdoms första dagar
Tände ärans helga lagar
I mitt bröst sin rena brand.
Ödet sjelft min önskan lydde,
Lagren mina lockar prydde,
Ack! men sällheten mig flydde,
Fåfängt sökt från strand till strand.
Först Cydippes blick mig lärde
Vägen till dess blomsterland
Hon allena fröjd och värde
Åt mitt tomma lif beskärde,
Hennes lena hand mig snärde
I ett evigt blomsterband.

(III: 297, 221 ff.)

Man jämföre härmed Sigurds ord i en liknande situation i andra akten av Sigurd Ring:

Ur hundra strider jag med seger tågat
Från tusen harpor mina bragder skalla
Och för min vilja bäfvar snart en verld.
Tillfyllest re'n jag lefvat för min ära.
Är detta nog att lyckliggöra lifvet?
Snart tidens rimfrost glimmar i mitt hår
Och ingen sällhet än mitt hjerta rönt
Blott här och der vid randen af min bana
Jag flygtigt plockat nöjets himlarosor
Nu åt min hjässa önskar jag en krans,
Af Freja räckt ur Folkvangs blomstergårdar.
En Flicka ljuf som vårens andedrägt
Ur nöjets kalk min ålder skall berusa.

(IV: 13, 22 ff.)

Det är, som man ser, samma sirade, af smycken öfverlastade diktion. Det synes mig, som om sysslandet med operadiktning varit en af de viktigaste faktorer, som riktat Stagnelii dramatiska stil mot formfulländning och genomförd upphöjdhet i uttrycket, m. a. o. drifvit Stagnelius mot den klassiska linjen i dramat och från Shakespearetragediens realism. Den rikedom på färg och förgyllning, hvarigenom Stagnelii stil skiljer sig från klassikernas "enkla, skönt enfärgade former" (Stagnelii eget uttryck i företalet

Digitized by Google

till Bachanterna) kan nog också delvis förklaras genom inflytandet från operans praktstil.

I Stagnelii fornnordiska dramer sammansmälta litterära influenser från olika håll. Warburg nämner (Ill. litteraturhist. III sid. 370 ff.) som inspirerande framför allt antikens tragiska diktning, vidare Oehlenschläger, Ling, Goethes och Schillers antikiserande dramer, särskilt Die Braut von Messina, "till äfventyrs äfven A. W. Schlegels Ion". I stort sedt är jag häri enig med Warburg, dock har jag kommit till olika resultat, då det gäller att afväga de olika faktorerna mot hvarandra, hvartill jag nedan återkommer. En viktig faktor för sorgespelet Visburs genesis har äfven Warburg förbisett. Lidner synes mig ha betytt mycket för detta drama särskildt genom sin Medea.

I körsångerna höres Lidnertonen stundom ganska tydligt, exempelvis i följande:

Svalan till sitt näste flyger.
Dufvan i den skumma lunden
Hänryckt till sin maka smyger
Slumrar i sitt gröna bo.

Parallellen i Lidners dedikation i oratoriet Messias ger sig nästan själf.

Men det är ej blott, då Stagnelius skildrar naturens hvila, som han stöder sig på Lidner, slutkören i andra akten sluter sig i sin skildring af elementens raseri troget till Lidners staccatoteknik i hans ovädersskildringar i Spastara och Medea:

Fasor mig skaka.
Asa-Thor väpnar sin ljungande hand.
Åskhjulen braka,
Viggarne spraka.
Rysligt tillbaka
Blixtarne stråla kring sjöar och land.

Stormarne hvina,
Skyarne brista,
Skogarne rista
Sitt grönskande hår;

Digitized by Google

Hafsdjupen skina
Af hväsande lågor,
Af fräsande vågor
Det vredgade svallet mot stränderna slår.

(IV: 81, 135 ff.)

Förebilden träder här fram med nästan pinsam tydlighet, det är ett tillägnadt manér. Tilläggas må, att Stagnelius säkert kände det från Lings Agne, det drama, som gifvetvis betydt mest för Stagnelii götiska sorgespel. Till jämförelse må citeras följande strofer:

Ren Auka-Thor ljungar,
han hammaren slungar,
och jättarne darra.
De vrenskande bockar
han redan framlockar
och spänner för tungan kärra.
— — — — — — —
Thor splittrar nu fjällen
på tusende ställen,
och gnistorna flyga!
Hur rullar hans kärra!
Hur eldhjulen knarra!
Nu trollen i klyftorne smyga.
— — — — — — —
Låt Loke nu skaka
de tryckande band,
att klipporna braka,
att vågorna svalla,
att himlarne skalla
kring skog och kring strand.

(Agne: akt IV, slutkören.)

Att Stagnelius här står under Lings inflytande framgår äfven af att Lings skildring af hur "jättarne darra" och "trollen i klyftorne smyga" inspirerat den strof, som följer efter de ofvan anförda Visburcitaten:

Bladkrönta Necken
Tystnar i bäcken,
Elfvorna stumma i grottorna fly;
Jätten och dvärgen
Darra med bergen
För hammarens slag och åskornas gny.

Digitized by Google

Det är långt ifrån den enda gången, som Ling- och Lidnerimpulser samverka i Stagnelii dikt.

Det är af ett visst intresse att konstatera dessa reminiscenser från Ling och Lidner som belägg på ett starkt modernt inflytande i Stagnelii körsånger. Warburg synes mig öfver hufvud öfverskatta den antika tragediens *direkta* betydelse för Stagnelii fornnordiska dramer. Han talar exempelvis om de "i fullt antik stil hållna körerna" (Ill. Litt. III sid. 371.) Detta innebär väl en ej liten öfverdrift. En mera detaljerad analys af dessa körer — något som dock faller utom ämnet — skulle enligt min mening visa moderna inslag i mängd och ge som resultat, att de närmaste förebilderna vore körerna i Agne. Stagnelii rimmade metra återgå i stort sedt på Lings operaartade körer, och tankeinnehållet är nära besläktadt med Agnes körsångers.

Med all rätt säger visserligen Warburg om den bekanta körsången:

> Väl mig att till storhet och ära
> Jag icke af ödet blef danad,
>
> (IV: 106, 135 ff.)

att den är af "rent Sophokleisk stämning".

Denna körsång, som för öfrigt i fortsättningen har en mera modern karaktär, är dock ganska enastående med sin utprägladt antika färgton.[1]

Efter denna utvikning, hvartill Lidnerinslaget i körerna gifvit anledning, skola vi undersöka Lidners betydelse för dramat i dess helhet. Lidner har ej blott betydt mycket för Stagnelii körlyrik, äfven rent dramatiskt har Stagnelius lärt af honom.

Dramat uppbäres af Ödagestalten. Mindre intresserar Visbur, han spelar en passiv roll, hans karaktärsdrag: en sorglös hybris som hos Oidipus före lyckoomkastningen, en storsint frikostighet och ett obetänksamt ädelmod äro troget kalkerade efter Lings Agnetyp. Blickar och tankar dragas till Öda, den djupast tragiska karaktär, som Stagnelius tecknat, med storhet och värdighet i hållningen

[1] Nära besläktad med grekisk körlyrik är äfven slutkören i fjärde akten af Sigurd Ring, till hvilken man nog kan påvisa antika motstycken t. ex. Euripides Troades v. 214 ff.

Digitized by Google

äfven under sitt starkaste patos och sin djupaste förkrosselse. Originell i djupare mening är denna karaktär dock icke. Hon synes mig vara en af litteraturens talrika Medeagestalter, något som förvånande nog aldrig blifvit anmärkt. Redan själfva ämnet: den förskjutnas hämnd på sin trolöse make och på den kvinna, som stulit mannens kärlek från henne, är ju ett Medeamotiv, och blotta behandlingen af detta ämne måste komma Stagnelius att motivera gränslösheten i hennes hämnd med den gränslöshet i lidelsen, som är gemensamhetsdraget hos Medeagestaltens alla variationer genom tiderna. Den konflikt mellan kärleken och hämndlystnaden, af hvilken Ödas inre slites sönder, är ju i stort sedt Medeatragik, låt vara ej så komplicerad som den, där äfven moderskänslorna för de skuldlösa barnen bryta sig mot hämndbegäret. I sin teckning af Öda har dock Stagnelius — betecknande nog — ej anslutit sig till den attiske tragödens Medeaskildring. Euripides' Medea är med sin för den antika klassiska hjältinnan så karakteristiska förmåga att bevara reflexionen kall äfven under känslornas största hetta, med sin asiatiska list och förslagenhet en helt annan, en mera komplicerad natur än den obehärskade, öppna Öda. Säkerligen är det däremot Lidners Medea, som varit förebilden. En mera detaljerad jämförelse torde visa detta.

Redan de båda tragediennernas entré visar karakteristiska likheter. Då Öda först uppträder i dramat — det är i andra akten, där hon söker blidka sina hämndgiriga söner — ser hon som Medea med dämpadt vemod tillbaka på sin forna lycka. Öda är åter i sin fädernebygd. Samma känsla, som brister fram i Medeas ord:

> Jag andas fjärilns luft på en förtjusad jord,
> Kring tystnans rika skär i hoppets böljor simmar,
> Naturen är för mig, jag för naturen gjord.
>
> (Medea I: 1.)

fyller också Ödas utrop:

> Se hvarje blomma nickar,
> Och hvarje träd sin hälsning vänligt susar!
> Välkommen åter! klingar fågelns röst.
> Natur, hvad du är god!
>
> (IV: 79, 65 ff.)

Digitized by Google

Liksom Medea älskar hon att låta tankarna dröja vid allt hvad hon försakat och lidit för sin kärleks skull:

Ack, dessa bleka minnen,
Likt qvällens töcken, lika vänners skuggor,
Likt aftonrodnan af en flygtad dag,
Besökte mig i saknaʼns dunkla midnatt.
Långt från min hembygd, från de blomsterdalar,
Der glädtigt förr jag silfverlammen smekt,
Långt, långt från mina barn, de enda panter
Mig återstodo af en flygtad sällhet,
Jag af en hård och ärelysten far
I landsflygt drifven, pligtat har för brott,
Ej mina egna. Himmel! var det lastvärdt
Att af en Kung, en hjelte och en man
Jag djerfdes tro den heligt svurna eden?
O mine söner, hvi från eder ryckas?
Ej fadermord jag skulle er ha lärt,
Ej Visburs namn I skolat af mig höra.

(IV: 79, 77 ff.)

Bildvalet är, som man ser, Lidnerskt, och den ömma moderns patos bryter som hos Lidner fram i frågor och utrop.

De anförda parallellerna kunna visserligen synas visa väl allmänna öfverensstämmelser, men i sammanställningen med hvarandra och det följande synas de mig vinna i betydelse.

Öda bäfvar tillbaka för dådet:

Förr Heimdall må stöta i skallande luren,
Att dånet till Gimle, till afgrunden når,
Förr Surtur må rida, på eldfålen buren,
Att Bifrost i stycken, hemskt brakande, går,
Och himlarne remna och dödsfaran rår
Kring Gudarna, menskorna, djuren!
Hafslägrade ormen sig fräsande höje
Ur grundlösa hvirfvelens famn och dess blå,
Dess hotande böljor mot skyarna slå!

(IV: 80, 93 ff.)

Denna omskrifning af Eddans Ragnarökskildring påminner ju starkt med sin hyperboliska stil om Lidners kosmiska ovädersskildringar och Medeabesvärjelser.

Digitized by Google

Följer så med en typisk Lidnersk stormkastning i känslolifvet:

> Håll, Öda håll! Hvar är ditt hämndbegär,
> Den stolta blodtörst, som ditt hjerta svällt?
> För evigt dog din kärleks sköna låga.
> Må hatets flamma nu i själen brinna,
> Att natt och tomhet der ej herrska må!
> Gläds: äfven hämnden måste ha sin vällust.
> Förloradt hopp! Det fins en enda känsla
> Som mäktig är att lif åt lifvet ge,
> Och denna känsla har jag kallat kärlek.
> Hvad efter kärleken man njuta vill,
> Hvad efter kärleken man verka tänker,
> Är endast skuggor, drömmar efter dagen,
> Och midnattsvålna'n af ett sunket lif.
>
> (IV: 81, 114 ff.)

Många liknande monologer från Ödas och Medeas mun skulle kunna citeras. Det är Lidners högpatetiska stil, den Lidnerska tragediennens retorik, hennes häftiga befallningar till hjärtat, hennes våldsamma skärpning af känslornas antiteser.

I tredje akten se Öda och Visbur hvarandra åter efter femton år. Det är ett möte, starkt påminnande om Medeas och Jasons. Ödas försök att smälta Visburs likgiltighet genom att erinra om deras forna sällhet, Visburs köld, hans veknande faderskänslor inför barnen, hans löfte att kungligt sörja för dem, hans uppmaningar till Öda att fara, misslyckandet af försoningsförsöket, Ödas förbannelser, då allt hopp är ute: till allt detta finnas motsvarigheter i de två första akterna af Medea. Det flämtande raseri, hvari Ödas besvikenhet ger sig luft, förråder hennes frändskap med Lidners demoniska trollkvinna, som står i släktskapsförbund med nattens och underjordens makter:

> Ormar från Nastrand! sliten mitt bröst!
> Spruten ert gift i mitt rasande hjerta!
> Mig ropar mitt öde, mig hänför min smärta,
> Mig kallar den tjutande hämndens röst.
> Beslöja ditt anlet, du strålande tärna,
> Som härlig i tidernas guldvagn far!

Digitized by Google

Dröj evigt, dröj evigt i hafsdjupet qvar,
Du midnattens bleka och darrande stjerna!
I himmelens bloss, förmörken ert sken!
Bortvänden er stråle, att icke I sen
De rysliga bragder, som öfvas på jorden,
De svarta, de vilda, förfärliga morden,
Den fest, som beredes åt afgrunden re'n.

(IV: 99, 464 ff.)

Men Öda är dock mänskligare än Medea, är ej Lidners hämndgudinna. Hon känner ej Medeas rusiga hämndglädje och segerfröjd vid den trolöse älskades undergång. När Hildur strypt sig, Visbur är fallen och hämnden vunnen, söker hon förgäfves känna glädje. Hon är utbrunnen, gråter allena "vid allas glädje":

Mitt lif har flytt — jag njutit kärlekens
Och hämndens vällust — intet återstår mig.

(IV: 119, 267 ff.)

I själfva verket låg denna afvikelse från Lidners Medeateckning nära till hands. Förr eller senare måste den stund komma, då äfven Medea sjunker hop i sorg och öfverväldigande tomhetskänsla. I Lidners första otryckta version af operan slutar ju också Medea som en bruten, tårögd kvinna.

I stort sedt utspelas i Ödas inre samma svartsjukans, den ödesdigra känslointensitetens tragedi som hos Medea, det är samma oförmedlade kastningar mellan starka passioner och vek, kvinnlig kärlekslängtan, man tror på Ödas förödande patos och har som inför Medea känslan af att äfven de stora orden bli för små för att uttrycka lidelsens våldsamhet. Öda hade säkerligen icke blifvit denna stora tragiska gestalt, som väcker både medlidande och fruktan, om ej Stagnelius kunnat stödja sig på Lidners Medeaskildring, och för karaktärsteckningens storlinjighet står han nog i skuld till sin föregångare.

Otvifvelaktigt har dock Stagnelius nått högre med sin Ödakaraktär än Lidner med Medea. Öda hejdar sig icke i naiv självbeundran liksom Medea i sentenser som

Natur! ditt mästerverk är dock ett modershjärta!

(Medea II: 11.)

Digitized by Google

Hon finner ord, där Medea blott har interjektioner, och höjer sig stundom till en stolt knapphet i uttrycket, hvartill Medea sällan når. Exempelvis i de ofta citerade orden:

> Tror du att hjertat nöjes med ett mindre,
> Se'n det ett bättre njutit?
>
> (IV: 87: 129, 130.)

En del parallellcitat från Medea skulle väl kunna anföras, men aldrig rymma hos Lidner så få ord en så stor känslorikedom.

Men om också Stagnelius öfverträffat Lidner, har dock Lidners inflytande varit mycket lyckosamt. Man förstår det, om man tänker på Stagnelii ringa karakteriseringsförmåga, en brist hos honom som dramatiker, som ofta betonats. Utan människointresse, verklighetssinne, iakttagelseförmåga måste ju Stagnelius i sin personskildring bli dels starkt subjektiv — hans gestalter ha känslor, icke egenskaper — dels i hög grad beroende af sina litterära förebilder. Hur ödesdigert detta beroende kunde vara, ser man exempelvis i Riddartornet, där inflytandet från skräck- och riddardrama gjort hans människoskildring grell och ytterligt schablonmässig.

Genom sin inverkan på skildringen af Öda har Lidner betydt mycket för dramat i dess helhet. Den starka känsla af tragik, som griper i detta "sorgespel", väckes ej blott af känningen af det olycksöde, som tungt hvilar öfver Ynglingaätten, af det bråda fördärf, som förestår; det är lika mycket Ödas karaktärstragik, hennes inre strider, af hvilkas utgång allas väl och ve beror, som gifvit dramat den tragiska resning, med hvilken det öfverskyggande höjer sig öfver all förtida svensk sorgespelsdikt.

Äfven i öfrigt är Lidnerinflytandet märkbart i dramat. Det torde af det föregående ha framgått, att Medea ej betydt så litet för dramats byggnad, äfvensom af citat, att Lidners diktion starkt påverkat Stagnelii stil. Det är ej blott Öda, som talar i Lidners våldsamt patetiska, retoriska praktstil, äfven de öfriga falla lätt in i samma ton. Detta gäller för öfrigt äfven om personerna i Sigurd Ring. Naturligtvis har Stagnelii dramatiska stil äfven

Digitized by Google

utbildats under intryck från andra håll. Warburg yttrar (Ill. Sv. Litt.-hist. III sid. 371, 372): "Af nyare förebilder kommer man utom Oehlenschläger närmast att tänka på Schillers och Goethes antikiserande dramer, tilläfventyrs äfven A. W. Schlegels Ion." Rörande de sistnämnda kan jag ej instämma med Warburg, hur försiktigt uttryckssättet än är. A. W. Schlegels Ion först och främst är en ren antikimitation, en af dessa moderna, konstskickligt efterapade antikviteter med artificiell patina. För min del kan jag icke i Stagnelii sorgespel skönja några spår af detta drama, hvilket tvärtom vid en jämförelse synes mig visa, huru obetydligt det antika inslaget — rent stilistiskt sedt — är i de Stagneliska dialogpartierna, och huru långt hans tragedier stå från det slafviskt antikhärmande dramat.[1] Och om Goethes antikiserande dramer påminna Stagnelii ganska litet. Det finnes hos honom ej det rytmens lugna tempo, som i stort sedt utmärker Goethes vers, ej heller den stilens enkla, nakna skönhet och den "formens osynlighet", som är Goethediktens särmärke. Långt står äfven den lyriska, vid stämningar dröjande stilen i Stagnelii dramatik från Schillers dramatiska, energiska, där hvarje replik tenderar till beslut och handling. Sannolikt har dock Schillers Braut von Messina utöfvat ett visst inflytande på Stagnelii körlyrik. Dock, i stort sedt har det förvånat mig, huru föga Schillers och Goethes dramatik betydt för stilen, handlingen och motivvalet i Stagnelii dramer i allmänhet. För att sammanfatta det föregående: för utbildningen af Stagnelii dramatiska stil har antiken, Schillers, Goethes och Schlegels antikiserande dramer betydt ojämförligt mycket mindre än andra förebilder, som starkare talade till hans sinnliga praktkärlek: operan, Oehlenschläger, Ling och sist men icke minst Lidner.

I Stagnelii skräckdramer, särskildt i Riddartornet, är Lidners inflytande starkt framträdande. Detta gäller särskildt om dramernas

[1] Att själfva ödes- och skulduppfattningen, grundsynen på människans ställning till gudarna i de Stagneliska nordiska sorgespelen i mycket är direkt inspirerad af det antika dramat, vill jag visst icke bestrida. Äfven vissa af Warburg påpekade teatertekniska drag — att kören talar i jagform, budbärareberättelser användas o. s. v. — återgå till stor del på Stagnelii antika förebilder.

Digitized by Google

stämning och kolorit. Naturligtvis står Stagnelius härvidlag i skuld till "le genre sombre" i största allmänhet, sådan den framträdt i drama, roman och ballad, och det är både omöjligt, onödigt och oriktigt att göra någon boskillnad mellan olika influenser. Men ändock står man här ej på gungande grund. Redan ord som

— — — när från borgens tornur
Den fruktansvärda midnattstimman slår,

(IV: 158, 31.)

peka ju tydligt på anslaget i Året 1783, och sådana verbala öfverensstämmelser med Lidnerpoem förekomma ej sällan. Med tanke på Stagnelii förtrogenhet med Lidners dikt, är det nog ej för djärft att antaga, att det närmast är Lidners fängelsescener i Året 1783 och Erik XIV samt grafkorsskildringen i Yttersta domen, som fått släppa till färgen till belysningseffekterna i Riddartornets underjordiska hvalf. Man höre den fängslade Olivias ord:

Ett lik jag är, i grafvens mörker bäddad,
Från himlens alla gyldne strålar bannlyst.
Blott lampan dystert i mitt grafchor flämtar
Och lyser hemskt de kalla skuggors dans.

(IV: 185, 12 ff.)

Stagnelii skräckdramer böra naturligtvis ses mot bakgrunden af hans skräckromantiska lyrik, och i denna visar sig ett tydligt beroende af Lidner, såsom också Böök flerstädes framhåller i sin kommentar. Jag återkommer nedan härtill.

I ett annat fall har Lidners inflytande varit mindre lyckligt: den sentimentalitet, som stundom stör i Riddartornet, har Lidnersk färg. Man träffar stundom variationer på temat "i tårar vällust".

Mathilda är nära att öfvervältigas af lidandet:

Gud, gif mig tårar! Från din höga himmel
Sänd dagg i mitt förbrända hjerta ner!
Jag bönhörd är. I öknen källan sorlar.

(IV: 159, 69.)

Det heter ock i ett af samtalen mellan Mathilda och hennes förtrogna:

Digitized by Google

Mathilda: »Att gråta är då olycksaligt?»
Clara (med djup, plötslig ingifven rörelse): »Nej.»
(IV: 204, 255 ff.)

Att se litterär schablon i dessa ord, där man förnimmer en personlig upplefvelses smärta, vore naturligtvis oriktigt, men att märka är, att Stagnelius i sin dikt Afsked till lifvet uttryckt samma tanke i fullt Lidnersk form:

O, när hjertats bittra saknad
Gjuter sig i himlatoner,
Höra såren upp att svida
Sjelfva smärtan blir en vällust,
Och den tår, som ögat fäller
Öfverträffar uti värde
Alla orientens perlor.
(II: 38, 28 ff.)

Här springer likheten med Lidners ode Ömheten (påpekad i Böoks kommentar V: 112) fram i dagen:

Hvar tår, som ned från ögat flyter,
Till slut sig i en perla byter
Att i min urna infäst bli.

Samma Lidnerska värdesättning af tårar och pärlor förekommer också i Perpetuas och Felicitas samtal (II: 344, 374 ff.)

Betecknande nog tala Stagnelii hjältinnor med Lidnerska tonfall. Lidnersentimentaliteten har kanske haft ett visst inflytande på Stagnelii karaktärsteckning. Stagnelii karaktärer äro ju — det har ofta framhållits — inga karaktärer, äro blott språkrör för hans egna känslor, alla ha de hans romantiska böjelse att lefva ett drömlif, äro viljelösa flyktingar från verkligheten. Ansatser till en rikare, mera nyanserad människoskildring finnas dock i hans senaste dramer (Hilarianus i Martyrerna, Torsten Fiskare), förmågan af konkret, objektiverande karaktärsteckning kommer ju först med åren. Men dessa mera skarpt konturtecknade gestalter stå dock som isolerade undantag i Stagnelii persongalleri. Närmast stå hans

Digitized by Google

drömmare enligt min mening Lidners. I annan dramatik kunde han knappast finna dessa passiva, verklighetsskygga karaktärer, som retardera handlingen, och som Goethe med en viss rätt ville förvisa ur dramat. Antikens ordrika tragiska hjältar se alltid lifvet och olyckan i ögonen, Schillers äro med få undantag vilje- och handlingsmänniskor, förkroppsligade idéer, liksom Stagnelii personer äro förkroppsligade känslor, hos Goethe finner man ju ofta handlingssvaga karaktärer (Clavigo, Fernando), men deras viljesvaghet grundar sig snarare på ett öfvermått av reflexion än som hos Stagnelius på ett öfvermått af känsla och fantasi, Oehlenschlägers friska och kraftiga människor äro Stagnelii diametralt motsatta. Stagnelii och Lidners känslomänniskor ha däremot stora likheter, de ha egentligen blott två stämningar: det vemodiga, sentimentala drömmeriet — hos Stagnelius förenadt med en nyromantisk allängtan — och den patetiska uppbrusningen med växlande öfvervikt för någon af dessa sidor. Särskildt Stagnelii kvinnogestalter synas mig vara Lidnerska: Hildur, Olivia, som egentligen blott har en egenskap: "den att vara mor", Mathilda och Julia. I fråga om Öda, hvars patos är af monumentala mått, och hvars karakteristik är bestämdt och helgjutet genomförd, var det möjligt att peka på en bestämd förebild hos Lidner.

Slutscenerna i Riddartornet, som skildra Mathildas apotheos, synas mig i viss mån påminna om Lidners världsfamnande dikt. När Mathilda dött för egen hand, höres en osynlig änglakör:

Olyckliga Mathilda,
Lär nu att fatta tröst!
Kom slumra in vid milda
Väninnors syskonbröst.

— — — — — — —

Gud sjelf ifrån det höga,
På dig med kärlek ser;
Marias hulda öga
I tårar mot dig ler.

(IV: 206, 330 ff.)

Digitized by Google

I denna skildring af änglarnas medlidande kan skönjas en viss likhet med "Spastaras död", där skalden plötsligt ser himmelen öppen:

Natur! — — — ack nu sitt barn den sista kyss hon ger,
Och ifrån Gud till sig drar englars anblick ner.

Det är icke min mening att låta påskina, att Stagnelii skildring vore direkt inspirerad af dessa rader, men det är ett Lidnerskt drag att i ett slag men ändock nästan omärkligt vidga perspektivet mot evigheten och oändligheten, att förvandla scenen från Rheinfels slott och det brinnande Messina till jord och himmel.

Nära den skildring af Spastaras upptagande i himmelen, som Lidner ger i Året 1783, står Riddartornets af Mathildas benådande och förklaring. Det heter hos Lidner:

O sällhet! en seraf, hvars strålar tända skyn
Emot Spastara sig, hur majestätiskt! svingar,
Och höjer henne upp på evighetens vingar.
Se, hur hon nu ett rum vid himlabågen får!
Se, med sitt barn i famn hon der bland stjernor står!
Vid morgonrodnans blick hon det i skötet sluter,
Och hvad ej englar känt, dess modershjerta njuter.

Man jämföre härmed slutkören i Riddartornet:

Af tidens plågor födes evigt väl.
Mathilda ej för Riddartornet bäfvar.
Af strålar krönt, i silfverdrägt dess själ
Till kärlekens och ljusets källa sväfvar.
(IV: 209, 410 ff.)

Naturligtvis är problemet mycket mera inveckladt, äfven med hänsyn till de litterära impulserna till dessa slutscener. Med Faust, hvars första del för länge sedan utkommit, hade det världsomfattande dramat skapats, och liksom Riddartornet slutar med att änglarna förklara Mathilda salig, mynnar också Faust ut i ett "Gerettet", hvarmed en röst från ofvan afkunnar domen öfver Margareta. I änglakören kan man spåra intryck från A. W. Schle-

Digitized by Google

gels religiösa lyrik, intryck, som jag här ej närmare kan ingå på. Och slutscenerna bäras ju af Stagnelii mystiska lifsåskådning, om hvars komplicerade genesis Böök kommentar till Saronstidens diktning ger en öfvertygande framställning. Men ändock synes mig Lidnerinflytandet här kunna spåras, här gäller väl som i så många andra fall ett både — och. Om jag möjligen af de berörda något vaga öfverensstämmelserna mellan Lidner och Stagnelius velat utläsa för mycket, har det skett med tanke på att man alltid måste fasthålla vid Stagnelii nära förtrogenhet med Lidner som ett grundläggande faktum och därför, att de apokalyptiska föreställningarna om Gud och änglavärlden i Stagnelii tidigare lyrik afgjordt utformats under stark Lidnerpåverkan, hvartill jag nedan återkommer.

Hvad som gäller om Lidners inflytande på kolorit och skräckstämning i Riddartornet, kan äfven tillämpas på spökscenen Glädjeflickan i Rom, diktad ej långt efter Riddartornet, med hvilket den har många beröringspunkter.

I Stagnelii öfriga dramer är Lidnerinflytandet ej så dominerande, stänkvis förekommande reminiscenser ha ju ur dramatisk synpunkt föga intresse. Det drama, där Lidner oftast kommer en i tankarna, är Albert och Julia, där Stagnelius liksom Virgilius, Dante, Swedenborg och Lidner skildrar jordisk kärlek i lifvet efter döden. Den form, han härvid valde, med dialogpartier, arior och körer omväxlande påminner om de Lidnerska oratorierna. Slutkören, i vilken Stagnelius sammanfattar idéinnehållet, är lik Lidners körer:

> Kärleken vänligt till himlarne leder.
> Kärleken störtar i afgrunden neder.
> Julia! Julia! qvalen omarma dig!
> Herre! förbarma Dig!
>
> (IV: 234.)

Jag öfvergår härmed till Lidners betydelse för Stagnelii själslif och dikt i allmänhet. Då Böök i sin kommentar till Stagnelii lyrik påpekat och analyserat en hel del Lidnerreminiscenser, kan jag i det följande uttala mig mera kort och sammanfattande.

Digitized by Google

Det har ofvan framhållits, att Stagnelii skräckdramer böra ses mot bakgrunden af hans skräckromantiska lyrik, och detta för oss öfver till Lidners betydelse för denna genre. Böök har flerstädes i sin kommentar vidrört saken och äfven behandlat den i sina Studier i Stagnelii ungdomslyrik, och jag har ej mycket att tillägga. Det är, som Böök här och hvar framhåller, hufvudsakligen element från Oehlenschläger och Lidner, som ingå i Stagnelii skräck- och förgängelsefantasier. Betecknande är dikten Elegi (I sid. 225), där intryck från Lidner och Oehlenschläger sammansmälta, men där dock en personlig stämning af verklighetshat, ensamhetskänsla och dödsaningar bryter fram. Böök yttrar härom (Studier i Stagnelii ungdomslyrik sid. 86): "Det vore icke svårt att i denna Elegi bestämt urskilja de Oehlenschlägerska elementen från de Lidnerska. Ufvarnas rop, klockklangen, dimmorna, som likna spöken och blixtarnas sken, det är den Lidnerska nattstämningen; den är mera vagt och allmänt romantisk, den består i ljud- och ljusfenomen. Men när dödsförberedelserna skildras i konkret form, med en åskådlighet, som suggererar en verklig skräckstämning, när Dödens fe lockar med spel och sång, då har man intrycken från Oehlenschlägers sensuellt robusta fantasi."

Denna af Böök här uppdragna skillnad mellan Lidner och Oehlenschlägerelement gäller ej blott denna dikt utan Stagnelii skräckromantiska lyrik i dess helhet. I någon mån skulle man kunna utföra denna jämförelse vidare. Oehlenschläger har försett Stagnelius med konkreta detaljer och motiv: i sina spökballader berättar Stagnelius efter Oehlenschläger en förfärlig händelse, hos Lidner finner han fasan inför hela tillvaron, den förskräckande världsuppfattningen och världsbilden.

Böök har vidare fullt öfvertygande framhållit, hur skillnaden mellan Stagnelii och Oehlenschlägers poetiska naturer träder fram i deras skräckromantiska balladdiktning. För Oehlenschläger var denna genre blott en genre bland andra, "ett bevis på allsidigheten i hans sensibilitet", för Stagnelius åter ett uttryck för egen oro och förtviflan, för en ständig känsla af dödens närhet. Äfven häri sluter sig Stagnelius närmare till Lidner, också hos denne har skräck-

Digitized by Google

dikten blifvit jaglyrik (Midnatten, Melankolisk sång, för att nämna några af de dikter, som enligt Böoks kommentar bevisligen direkt påverkat Stagnelius). Det är här ett exempel på hur Stagnelius genom nära anslutning till Lidner finner uttryck för sitt inre lif.

Äfven på ett annat område har Stagnelius tagit djupa intryck af Lidner: på naturskildringens. Ofvan är påpekadt, hur osjälfständigt Stagnelius i Visbur slutit sig till Lidners teknik i sina skildringar af naturen i uppror. Men detta är af mindre intresse. Stormskildringar äro sällsynta i Stagnelii dikt, och där de förekomma (Elegi I: 225, Elegi I: 206), är enligt Böoks kommentar afhängigheten af Lidner synnerligen stor. De äro ett af de ytterst få exemplen på att Stagnelius mottagit råstoff utan att förädla och bearbeta det till originella konstverk, af det enkla skälet, att världen i storm och uppror ej harmonierade med hans egen fantasivärld. För eftervärlden står Stagnelius som diktaren af den "näktergalsbebodda" lunden, där "ambraviolerna" dofta, den "tonfulla" bäcken susar, månens dallrande ljus silar ned mellan trädens löf, och där "allt af kärleken besällas"; hans fantasi söker sig bort till nejder, skapade af sinnenas halfvakna drömmar om all åtrås stillande och uppfyllelse: alla dofter äro där vällukter, alla ljud toner, ljuset faller dämpadt och är en vällust för ögat, allt söfver och berusar de älskande.

Litterärt sedt återgår detta landskap ytterst på rokokoidyllens arkadiska ängd, som bildar ramen för herdens och herdinnans kärleksscener. I detta landskap spelar handlingen i operorna Narcissus och Cydippe samt i Stagnelii pastorala pastischer. Böök har i sin kommentar till de sistnämnda visat denna naturskildrings afhängighet af Oxenstiernas och Gessners herdedikt.

Hufvudskillnaden mellan Stagnelii första och hans senare naturskildring ligger ej så mycket i det yttre skildringssättet — att det har vunnit i formfulländing och prakt säger sig självt — utan i sättet att uppfatta naturen. Stagnelius icke blott *ser* naturen, han *känner, förnimmer* den, hans naturkänsla har blifvit subjektiv. Samtidigt har den fått sin utprägladt sensitiva karaktär. Den har också blifvit panteistiskt världsomfamnande. Utvecklingen till denna "ro-

Digitized by Google

mantiska allbesjälning"[1] betingas, som Böök framhåller, litterärt af intryck från Kellgren, Lidner, Oehlenschläger, Goethe, Schiller och A. W. Schlegel. Hvilken är då Lidners betydelse härvid?

Redan i sin tidigaste lyrik har Stagnelius tagit intryck af den förromantiska naturbesjälningen i Lidners dikt. Såsom Böök i sin kommentar (V: 19) påpekat, är följande strof:

Från susande krona
Från ormande ström
Hörs kärleken tona
Sin himmelska dröm,
(Det varnande exemplet I: 60)

en reminiscens af Lidners verser:

Vid vassen af den krökta ström,
som tyckes kärlek, kärlek susa
(Medea II: 2.)

Det är äfven i anslutning till dessa Lidners utrycksfulla verser, som Stagnelius varierar motivet i Iris:

Allt prisar Amors gudamakt,
Allt ökar hjertats tysta lågor,
Till kärlek manar lundens prakt
Och Vestans suck och källans vågor,
Som glittrande och silfvergrå
Med tonfullt sorl bland vassen gå.
(Iris I: 66.)

Denna tanke, att kärleken är naturens inre kraft och själ — en tanke, som Stagnelius sedan skulle ge en filosofiskt fördjupad innebörd — är ju en af de tankar, som ofta förekomma i samtidens och förtidens romantiska dikt (Simonsson har framhållit detta i Erik Johan Stagnelius, ak. afh. 1909, sid. 212). Dock visar den Lidnerska formen, hvem det var, som Stagnelius särskildt stod i skuld till. I Medea kunde han för öfrigt möta samma tanke mera allmänt uttryckt i följande strofer:

[1] Uttrycket är Böök's (*Studier i Stagnelii ungdomslyrik* sid. 93), af hvilkens framställning det föregående i viss mån kan betraktas som ett sammandrag

Digitized by Google

En Herdinna.

Kärlek är naturens lif:
Dyrka den och lycklig blif!

En Herde.

Blomma sig mot blomma böjer,
Dufvan snabba vingar höjer,
Kuttrande sin ledsnad röjer,
Söker makan tränfull opp.
Bölja sig med bölja enar,
Myrten flätar myrtens grenar,
Fjäriln andas nöjets hopp.

(Medea I: 5.)

Simonsson finner dessa verser vara "mest lika Stagnelius" (Erik Johan Stagnelius, sid. 212), hvarvid han särskildt tänker på ofvan citerade strof af Iris. Jag vet ingen naturskildring, som i så hög grad förebådar den Stagneliska lundskildringen i allmänhet. Redan den musikaliskt smältande, söfvande ordmelodien är något för Lidner och Stagnelius säreget och gemensamt. Det är också samma kärleksdrift och kärlekslängtan, som besjälar alltet, och dufvan är som så ofta hos Lidner och Stagnelius den erotiska trånadens tolk. I scenanvisningarna till den omedelbart följande andra akten heter det: "Det är natt och månen skiner mellan de höga träden. En ström flyter genom trädgården — — —". Det är samma vassomgifna krökta ström, vid hvars rand Jason söfves af drömmarna. Säkerligen ha dessa scener (Medea I: 5, II: 1, 2) och detta sceneri öfvat ett bestämmande inflytande på Stagnelii naturskildring. De ha tydligen stått lefvande för honom. Jag har redan framhållit, att den scen i Narcissus, där denne insomnar vid den "af vass glest omskuggade" källan, har scenen med den vid strömmen sofvande Jason till förebild. Men äfven andra bevis härför finnas. I sammanställning med det öfriga kan man kanske antaga, att denna scen föresväfvat Stagnelius, då det i dikten Inbjudningar heter:

Källans sus i drömmar hjertat söfver

(I: 150.)

Digitized by Google

I den psykologiskt intressanta ungdomsdikten Drömmen (I: 145 ff.) har han tillämpat motivet den vid källan sofvande Jason—Narcissus på sig själf:

I en dal vid sorlande källans rand,
Sömnen slöt mitt öga med vänlig hand.
Lifvets bittra plågor jag straxt förglömde
Och till Cyperns himmelska strand mig drömde.

Man märker, att sömnen liksom i Medea och i Narcissus skildras personifierad, som en välsinnad gud. Cyperns "himmelska strand" skildras i fortsättningen så:

Der ur myrtenskogarna för min syn
Marmortemplet höjdes mot blåa skyn.
Harpors silfverljud ur dess salar trängde
Och kring fälten döende sig förlängde.

Der i helga blommiga dalars sköt,
Bäckens våta, glittrande silfver flöt,
Mildt från vassen ljudade svanors qväden,
Turturdufvorna smektes i rosenträden.

Det är Lidners landskap från Medea, fastän en starkare sol lyser öfver myrtenskogarna, de rosenträd, där turturdufvorna smekas och bäcken flytande mellan vassen, där svanorna sjunga (äfven hos Lidner finnes sällan någon vass utan svanor).

Så får skalden "med kjusad håg" se

Venus sjelf, på doftande rosors bädd.

Han försjunker i åskådan, ser på "Gudinnans leende hvila". Slutet skildrar den uppvaknandets tragik, som drömmaren Stagnelius så väl kände, och som han besjungit i Narcissus och Endymion:

Men som lyrans toner, som fläktens susning
Flydde äfven hastigt min himlakjusning.

Drömmens taflor rullades plötsligt hop
Och jag väcktes — Ufvarnes hesa rop
Mängde sig med stormarnes tjut i öknen —
Blodröd glänste blixten i midnattstöcknen.

Digitized by Google

Böök anmärker här i sin kommentar (V: 32) kort och godt: "Lidnersk midnattsstämning". Stagnelius har här som annorstädes (Hylas, Vintern i Norden, Hösten) ställt dag- mot nattlandskap, vår och sommar mot höst och vinter. Det kan tilläggas, att Stagnelius ofta skildrar skräck- och förgängelselandskap i nattliga färger i Lidners stil. Exempelvis i anslaget till Visbur:

> Ur klyftors djup, ur mörka skogars gömma,
> Dit mellan dunkla, hundraåra tallar
> Knappt solen hinner med sin middagsstråle;
> Der vindens suck, der forssens hemska dån
> Och ufvens rop vid månens bleka skimmer
> Dåft återskalla från de höga bergen, — — —
>
> (IV: 61, 1 ff.)

Denna skildring är blott en af de många i samma stil i Stagnelii ungdomsdikt. För utvecklingen af Stagnelii naturskildring i allmänhet till en mera världsomfattande ha Lidners nattskildringar kanske haft en viss betydelse, då han i dessa träffade naturbilder af mera kosmisk läggning än 1700-talspastoralens inhägnade herdelandskap.

Men jag återvänder till Stagnelii dikt Drömmen:

> Ofta se'n vid sorlande källans våg
> Jag i sömnens döfvande armar låg,
> Men ej lifvets plågor jag mer förglömde,
> Blott om grafvar, åskor och natt jag drömde.
>
> (I: 147.)

Denna strof jämte de föregående citerade synes mig tydligare än något annat i Stagnelii dikt visa, hur *drömda* hans landskap voro, i huru hög grad de voro états d'âme. Och den nära anslutningen till Lidners dikt — drömda naturbilder äro naturligtvis mera beroende af litterära inflytelser än de, som hvila på direkt naturobservation — visar ännu ett exempel på att det är i samband med Lidners förromantiska dikt, som Stagnelius finner uttryck för sitt inre. Utvecklingen i hans naturskildring synes mig gå parallellt med ett fjärmande från Oxenstiernas mera objektiva *naturbeskrifning* och ett närmande till Lidners subjektiva *naturkänsla*.

Digitized by Google

Jag har redan ofta upprepat, att det är den kosmiska karaktären, som skiljer Stagnelii senare naturskildring från det föregående seklets arkadiska, pastorala, med ett ord: det är skildringen af himmelen. Här är Stagnelii beroende af Lidner i ögonen fallande. Hans skildringar af molnhimmel och stjärnhimmel likna i hög grad Lidners. Då det i Cydippe heter:

> När månen blek i silfvermolnen går,
>
> (III: 274, 332)

för ju detta tankarna omedelbart till anslaget i Året 1783:

> Bland brustna silfvermoln den kyska månen går

I dessa citat skildras ljusfenomenet rent objektivt. Men Stagnelii himmelsskildringar skulle i anslutning till Lidner få en mera subjektiv karaktär. Böök har som något karakteristiskt för dessa framhållit (Studier i Stagnelii ungdomslyrik, sid. 117 ff.), att sol, måne och stjärnor äro bärare af de mest olika sinnesstämningar. Att Stagnelius härvid stödt sig på sin föregångare, framgår tydligt af verbala öfverensstämmelser, hvilka det är lätt att påvisa. Nedan följa några parallellcitat.

När Medeas söner "ligga i sitt blod", sjunger kören af Junos präster och prästinnor:

> I aftonrodnans purpurflod
> De kyska stjernor så
> Bestörta, matta, bleka stå.
>
> (Medea V: 10.)

Samma bestörtning visar månen i Stagnelii Fången:

> Nattens måne, blek och rädd,
> Mellan stormmoln skalf
>
> (I: 66.)

Jämföras med dessa rader kunna också följande i Yttersta domens grafskildring:

> Då månen blek och matt ur molnen vålnlik hastar
> Och stum sitt sorgsna sken på mulna grafvar kastar...
> (Sid. 87 Samlade skrifter af Bengt Lidner Sthlm 1878.)

Digitized by Google

Ännu några parallellställen:

Och månen bäfvar fram vid näktergalens röst
(Sml. skr. af Lidner, sid. 176.)

Fram öfver böljorna fullmånen skalf
(Sigurd Ring IV: 47, 159.)

Hos Stagnelius heter det (I: 208), att Luna

Darrar med rodnande hy sagta ur vågorna fram.

Hos Lidner "darrar solen fram".

Främst i ett blodigt moln, ack! morgonrodnan går,
Och solen darrar fram i hennes bleka spår,
Nu öfver jordens klot med nedböjdt hufvud bäfvar.
(Sml. skr. af Lidner, sid. 94.)

Besläktad härmed är en strof i solhymnen i samma dikt:

Gick sorgsna bloss! än rädd och späd
Gick du i moln vid Adams smärta.
Då under edens vissna träd
Han tryckte Eva mot sitt hjerta?
(Sml. skr. af Lidner, sid. 93.)

Dessa strofer ha inspirerat Stagnelius i Afsked till lifvet:

Se! min sol, vid åskors dunder
Sjunker häpen ned i natten
Mellan blodbestänkta skyar,
Och ett dödsmoln höljer verlden.
(II: 47, 319 ff.)

Lidner har också uttryckt samma stämning med en liknande bild:

Ett dystert moln min lefnad höljer,
Och molnet blixtrar hotande;
(Klagan. Sml. skr. af Lidner, sid. 390.)

Beläggen skulle kunna mångfaldigas (Böök anför i sin kommentar andra parallellcitat, och, hvad särskildt Stagnelius beträffar,

Digitized by Google

hänvisar jag till hans Studier i Stagnelii ungdomslyrik sid. 114 ff.), men det är kanske redan mer än nog af citat. Hvad jag vill betona är, att Stagnelius tillägnat sig Lidners sensibla syn på tillvaron, hans förromantiska sätt att se sin inre stämningsvärld afspeglad i yttervärlden. Vi finna i Lidners dikt den starka medkänsla hos naturen, som är ett så betecknande drag för Stagnelii dikt.

Det är förvånande, i huru hög grad Stagnelii naturskildring kunnat stödja sig på Lidners i sin utveckling till romantisk allbesjälning. För den senare formen i Stagnelii naturuppfattning, då han i tingen såg symboler och åter började personifiera naturens makter, kunde Lidner ej äga någon direkt betydelse och ej heller för den mera realistiska natursyn, hvilken, såsom Böök framhållit, (Nord. tidskrift 1915, Stagnelius sid. 559), skymtar i skaldens sista verk. Men gifvetvis har han förberedt Stagnelii personifierande naturuppfattning. Steget mellan att uppfatta ett ting som kännande och att tänka sig det som ett personligt väsen är i själfva verket ej så långt.

Rent stilistiskt har Lidner säkerligen betydt mycket för Stagnelii dikt. Bådas sensuella praktlystnad dref dem fram mot samma stilideal, för båda gällde det att skapa "skönheter". Genom sina musikaliska tonfall synes mig också Lidners diktion mer än någon annans förebåda Stagnelii ordmusik. Det är för öfrigt påfallande, huru väl äfven rent verbala Lidnerreminiscenser smälta in i den Stagneliska dikten, huru föga Stagnelius förändrat uttrycket, för att det skulle harmoniera med det öfriga. Bådas konst var i hög grad adjektivkonst, äfven hos Lidner träffar man samma romantiska tendens att bryta med den akademiska abstraktionen i ordvalet och söka de "sköna" orden med många och vida idéassociationer, sammansatta ord som "myrtenkrönt", "oföddvärd", "jaspissjöar" o. s. v. Men om också Stagnelius i sin stilkonst i mycket har byggt på Lidner, är det intet tvifvel om att han nått vida längre. En karakteristisk detalj är, att Öda i sin vilda ström af ord aldrig som Medea bryter sönder det regelbundna versschemat. Denna skillnad mellan Ödas och Medeas tal gäller om Stagnelii och Lidners dikt i allmänhet. Stagnelius har lyckats, där Lidner misslyckats, han hade

Digitized by Google

undfått gåfvan att ge sin dikt konstnärlig behärskning och formens regelbundna skönhet. Hvad som hos Lidner var fragment och torso, blef hos Stagnelius helgjutet. Lidners än matta, än glänsande diktion ser blek ut bredvid Stagnelii själflysande.

Slutligen några ord om hvad Lidner kan ha betydt för Stagnelii själslif och dess utveckling. Jag upprepar här med mera allmän syftning, hvad jag ofvan framhållit: det är till stor del tack vare Lidner, som Stagnelius lyckats uttrycka sin sensibilitet eller, som man stundom skulle vilja säga, sin sentimentalitet. Detta senare gäller särskildt det första skedet i hans lif, innan hans känslolif hunnit blifva originellt och fast knutet till verkliga, bestående karaktärsdrag, med ett ord, innan det blifvit starkt. Ty sentimentaliteten är ej ett öfvermått af känsla, den är en brist på känsla, orden äro för stora och ej helt känslofyllda. Betecknande för sentimentaliteten är också, att orden äro andras. I Stagnelii ungdomsdikt äro orden ofta Lidners, hvarpå Böoks kommentar lämnar talrika belägg. Dock visar det sig också, om man närmare studerar hans ungdomsdikt, att Lidnerreminiscenserna öfverväga i de dikter, där man förnimmer en starkare personlig känsla och där hans dikt blifvit jaglyrik (Elegi I: 225, Elegi I: 252, Fången I: 66, Återblick på barndomen I: 143, Drömmen I: 145). Böoks kommentar och hans "Studier i Stagnelii ungdomslyrik" ge en god föreställning om alla de intryck, som Stagnelius mottagit från det föregående seklets socialt och internationellt intresserade litteratur liksom äfven om den inverkan, som den götiska nationalismen haft på honom. Men, som Böök framhållit, lågo dessa intressen hans individualitet fjärran. Också självdogo de impulser, han därifrån mottog, emedan de ej kunde slå rötter i hans inre. Mycket af den lyrik, han skapar i anslutning till Gessner, Oxenstierna, Kellgren, Leopold och Tegnérs akademiska ungdomslyrik verkar död poesi, det är vers, ej dikt, det är också motiv, som ej återkomma i hans senare diktning. Ej så med de intryck han mottagit från Lidner, de ha varit lefvande och lifgifvande: många af de temata, han i anslutning till denne varierar och utbildar, bli i hans diktning liksom ledmotiv i en fuga, de äro uttryck för några af hans starkaste

Digitized by Google

och varaktigaste känslor, för hans vemod inför den flydda barndomstiden,[1] hans dödsaningar och dödslängtan, hans religiösa extas, ja, för en rent romantisk Sehnsucht. Lidner har inspirerat stroferna:

Se! floderna hasta
Med skummande fart.
I hafvet de snart
Sig dånande kasta

Men aldrig min trånad
Till målet skall nå.
Blek, suckande, hånad
Jag enslig skall gå,

Skall evigt, Gudinna
Lik stjernan dig se
Högt öfver mig le
Och aldrig dig hinna. (I: 149.)

Böök yttrar härom i sin kommentar (V: 33): "Den gripande jämförelsen mellan floderna, som nå sitt mål, och själen, hvars längtan icke uppfylles, är en reminiscens ur Lidners Önskan:

Strömmarne till hafvet rinna
Att der sluta deras lopp;
Skall jag sakna samma hopp,
Skall jag aldrig målet hinna?»

Det är, som man ser, *känslor*, som Stagnelius uttryckt i Lidnerform, någon gång skulle man törhända kunna tala om känsloöfverföring. Knappast dock om tankeöfverföring. För Stagnelii tänkande har den ofilosofiske Lidner ej direkt kunnat betyda mycket. Men väl indirekt, genom att påverka hans tankelifs känslobotten. Säkerligen har Lidner bidragit att rikta Stagnelii tankar och känslor mot det transcendenta, från jorden till himmelen. Det drag hos Lidner, som Stagnelius särskildt synes ha fäst sig vid, var ju hans längtan till det öfverjordiska, om man får döma af hans hyllningssonett. Redan den skräckfyllda syn på lifvet och världen, som

[1] Jag behöfver ej närmare ingå härpå, då Böök i sin kommentar till Återblick på barndomen (I: 143) och Elegi (I: 225) utförligt behandlat saken.

Digitized by Google

Stagnelius skapade sig till stor del under inflytande af Lidner, detta, att han af denne lärde sig se döden i lifvet, måste vända hans blick från denna världen. Förgängelsekänsla och skräckkänsla inför tillvaron äro ju ej sällan befryndade med religiös lifssyn, och detta samband fram träder i såväl Lidners som Stagnelii dikt. Lidner är ju också nästan den ende af det föregående seklets svenska skalder, i hvars dikt Gud, Christus och änglarna framträda som lefvande väsen och makter. Lidners skildringar af den öfverjordiska världen ha på Stagnelius gjort ett djupt intryck. Det heter ju i sonetten Lidner:

> Dig störde
> Ej lyckans glitter, Du som tidigt hörde
> Serafers chor i hoppets blåa länder. (I: 383.)

Hur nära Stagnelius varit förtrogen med Lidners andliga diktning, framgår också af en mängd reminiscenser från dem i hans religiösa ungdomsdikt. Tydligast framträda de i domsskildringen i Sjuklingens aftonpsalm, som är starkt Lidnerfärgad. Böök har i sin kommentar (V: 10) anfört betecknande parallellcitat från Yttersta domen. Säkerligen har Lidner bidragit att ge Stagnelii religiösa fantasier deras starkt apokalyptiska riktning.

Det låg så mycket närmare till hands för Stagnelius att taga intryck af Lidners andliga dikt, som bådas religiositet till sin natur var likartad: oprotestantiskt känslosam, på en gång medeltidsartat världsfrånvänd och dock med "bottensats af jordisk lusta". Genom denna sin karaktär har Lidners religiösa diktning så mycket lättare kunnat bana väg för och samverka med Chateaubriands djupt ingripande inverkan på Stagnelius i katolskt kristlig riktning. Lidners dikt är säkerligen en af de betydelsefullaste faktorer, som förberedt den mystiska krisen i Stagnelii lif.

Mycket har Lidner betydt för Stagnelius, och man förstår väl den känsla, som likt bundet värme fyller hans hyllningssonett. Det var samma känsla af tacksamhetsskuld, af tillgifven beundran, som Stagnelius ägnade dem, som han lärt af, den enda mera innerliga känsla för andra, som han var mäktig. Man återfinner den i sonetten

Digitized by Google

till Oxenstierna och i den Elegi 1815, där han hyllar sina beundrade. Det var samma känsla, som enligt den bekanta anekdoten kom honom att vid Rosensteins bjudning kasta sig i elden för A. W. Schlegel, och som dref honom till att bryta sin isolering och uppsöka Geijer på Tomteboda, det är den vördnad inför mästaren, som fyller de orfiska adepterna i Bachanterna.

Digitized by Google

Tegnérs episka och dramatiska planer under Frithiofsåren.[1]

Af

Henry Olsson.

När Tegnér grep sig an med det verk, som skulle blifva hans största, Frithiofs saga, var det först efter en tids vacklande mellan olika fornnordiska ämnen. Detta framgår bl. a. af en manuskriptlapp, som påträffats i Tegnérsamlingen i Lunds universitetsbibliotek och publicerats av Sylwan.[2] Den lyder:

Romanser.

Alexander vid Indus. Plutarchus in Alex. Arrianus.
Theseus. Plutarch. in Thes.
Biton och Cleobis. Herodotus in Clio.
Arion. Herodot. Bearbetad af A. W. Schlegel.
Teucer. Iliad XXIII 850—883.
Scevasi döttrar. Plutarch in Pelopida.
Ringens gåfva. Chardins persiska Resa.
Jätten Finn. Sommelius de Templo cathedr. Lundensi.
Gunnlaug Ormstunga — — —.[3] Jfr Müllers Saga Biblioth. T. 1. p. 62.
Hörd Grimkellsson — — —.[3] Jfr Müller T. 1. p. 274—
Finnboge den Starke — — —.[3] Müller T. 1. p. 281.
Viglund — — —.[3] Müller T. 1. p. 350—
Halfs kämpar. Halfs saga i Björners kämpadater.

---

[1] Följande undersökning har framgått ur en uppsats för doc. Martin Lamms seminarieöfningar i litteraturhistoria vårterminen 1916.

[2] »*Vikingabalken. Några anteckningar.*» (*Minnesskrift utg. af Filologiska samfundet* i Göteborg 1910.)

[3] Här lämnas en kort sammanfattning af innehållet, hos Sylwan dock endast meddelad i utdrag eller alldeles utelämnad.

Digitized by Google

Sylwan daterar bladet till 1818. Ett stöd för denna tidsbestämning kan man törhända se däri, att Tegnér i universitetsbiblioteket lånat det åsyftade arbetet af Arrianus (— — Expeditionis Alexandri libri septem et historia indica) den $^{10}/_{10}$ 1818 samt den $^{8}/_{3}$ 1819.[1]

Den slutsats, man kan draga af dessa anteckningar, är, såsom Sylwan påpekat, att Tegnér vid denna tid vändt sin håg till episk diktning, i stället för att han förut ägnat sig åt lyrik och didaktik.[2]

---

[1] Alvar Silow, *Tegnérs boklån i Lunds universitetsbibliotek*, 1913.

[2] Väsentligen didaktisk skulle väl också den dikt, Ehrensvärds graf, vara, om hvilken Carl Aug. Adlersparre i *Esaias Tegnér, Strödda anteckningar* lämnat ett meddelande. Han hänför sig därvid till ett uttalande af Agardh, hvilken anförtrott honom som något »ej i allmänhet kändt», »att nästan samtidigt då han skref Svea, uppkastade han planen till en större dikt, som skulle bära det stolta namnet *Ehrensvärds graf*. Han hade redan flera sidor färdiga och jag väntade att oförtöfvadt få se fostret framträda i dagsljuset, då han en qväll kommer och helt muntert berättar mig, att han deponerat sin Ehrensvärds graf i ett 'säkert arkiv', der ingen skulle göra sig omak att leta rätt på hjeltegriften.» (*Minne af Esaias Tegnér*, 1866, s. 221 f.) — I Svea spelar ju Ehrensvärds »borg» en viss roll, och längre fram återvänder skalden till samma ämne, något som ju kan tänkas antyda, att han icke helt och hållet öfvergifvit planerna på en dikt öfver nämnda motiv. I en omarbetad version af »Krigssång för Skånska landtvärnet», hvilken första gången publicerades i »Smärre samlade dikter» 1828, heter det sålunda om fienden i femte strofen:

> Mordbrand är hans krigsförklaring,
> falskhet är hans riddarsköld,
> och till menskoblods besparing
> tar han Ehr'nsvärds graf — med stöld.

I en affattning af Svea, som meddelats af J. L:son Samzelius, återkommer det likaledes, i det dikten slutar med de egendomliga raderna:

> Farväl, mitt folk, farväl i Svenske Män!
> Vid Ehrnsvärds grafvård träffas vi igen!

Vid första påseendet förefalla ju dessa rader att innehålla ett direkt löfte eller förebud om en dikt »Ehrensvärds graf».

En närmare undersökning visar dock, att man måste fatta innebörden af de citerade raderna på annat sätt. Några kortfattade meddelanden om handskriften må därför lämnas till komplettering af Samzelius' uppgifter. Den omfattar på olika blad hela synen och är utom den af S. återgifna anteckningen ytterligare försedd med en dedikation »Till Sv. Folket» och följande tvenne anmärkningar: »Svea sådant det 1811 inlemnades till Svenska Akade-

Digitized by Google

Intressant är att se, att därvid hans sympatier varit ungefär jämnt fördelade mellan antika och nordiska ämnen.

Af de förra kom dock endast det i första rummet placerade till utförande med *Alexander vid Hydaspes*. Den är odaterad, men redan på grund af de, äfven verbala, likheter, den har med "Karl XII", är man böjd att förlägga den till slutet af 1818 eller början af 1819, en datering, som ju bekräftas af det nämnda bladet. Märkligt är, att Tegnér, då han i *jubelfesttalet* d. 4 nov. 1817 opponerar mot 1700-talets nyttighetslära, just sammanställer Karl XII och Alexanders indiska fälttåg. Det heter nämligen om den angripna ståndpunkten: "I historien beräknades allt, likasom på ett handelskontor, efter hvad det inbragte; och en spinnhusinrättning eller en tröskmaskin skattades i sig sjelf högre än Alexanders äfventyrliga tåg till Indien, eller Karl den tolftes onyttiga segrar."[1] Efter hvad det framgår af papperen i Lund, gjorde skalden under sina sista år ett försök att behandla Alexander-ämnet i form af ett epos i flera delar bland hvilka en benämnes *Alexander vid Arbela*.

Biton och Cleobis-ämnet, som likaledes nämnes på bladet, tycks alldeles särskildt ha intresserat Tegnér. I afslutningen af uppsatsen Om det romantiska i grekiska poesien, som Alb. Nilsson daterar till 1825, heter det sålunda:

> Men det romantiska får hos grekerna liksom hos alla folkslag, hvilka ligga närmare till naturens bröst, ej sökas endast hos poeterna, utan äfven hos häfdatecknarna, sagoberättarna, som grekerna kallade logografer. Således finna vi hos Herodotus en mängd romantiska sagor, *som äro förträff-*

mien» och »Poemet blef väl belönt, men med villkor af fullkomlig bearbetning. Synen blef aldrig läst, och det är således nu första gången den höres i Svenska Akademien.» Vidare framgår det, att den tillhört ett häfte »Svanesånger» från tiden efter 1840, som äro tillägnade allmänheten och tydligen voro ämnade att utgöra skaldens poetiska slutuppgörelse. Han bringar här i olika dikter sin hyllning åt hela den kungliga familjen samt åt damerna, säger farväl till sin lyra (den bekanta »Farväl! min lyra. Ja, nu är det slut») och sitt ämbete (kyrkan).

Häraf förstår man, att den upptagna delen af Svea med de två tillagda raderna skulle innehålla skaldens politiska testamente, hvilket väl således gick i »aktivistisk» riktning.

[1] *Jubelfestuppl.* III, 133. Där ej annat angifves, äro i det följande alla citat hämtade från denna upplaga af Tegnérs skrifter.

Digitized by Google

liga ämnen för romanzer,[1] och det finns ingen af *hans nio sångmör ur hvilken jag ej ville åtaga mig att göra flera romanser.*[1] T. ex. Biton och Kleobis voro från Argos, hade tillräckligt att lefva af, en utmärkt kroppsstyrka, så att de begge vunnit pris i kämpaspelen. Om dem berättas följande: Då Argiverna firade en fest för Juno, skulle deras mor dragas af ett par oxar till templet. Men dessa kommo ej till den utsatta tiden. Saken tillät intet uppskof, och derför spände ynglingarna sig sjelfva för vagnen. Afståndet var 45 stadier (3/4 sv. mil). Männerna af Argos stodo omkring modern och prisade henne lycklig att äga sådana barn. Modern stod full af glädje öfver denna handling och det beröm den vann, steg fram till gudinnans bild och önskade att hon måtte gifva Biton och Kleobis hvad som är menniskan bäst. Efter denna bön, efter offret och måltiden, somnade ynglingarna in i templet och vaknade ej mera opp, utan ändade der sitt lif. Härigenom tillkännagaf gudinnan, att det bästa för menniskan vore döden. Argiverna läto göra deras bilder, dem de skickade till Delfi, såsom bilder af rättskaffens och lyckliga männer.»[2]

Och i bref till Martina v. Schwerin d. 5 jan. 1826 berättar han samma saga, hvarpå tillägges:

»Jag känner i gamla och nya historien ingenting mera rörande, djupare, skönare än denna gudomliga dikt; och jag har ofta tänkt på att göra ett poem deraf, ett rimmadt nämligen, ehuru den redan är något bättre — ett verkligt.»

Detta ämne blef dock lika litet behandladt som de öfriga antika motiv, han nämner.

Af de nordiska sagor, Tegnér ämnade bearbeta, kom han endast att upptaga *Jätten Finn* och *Halfs kämpar,* hvarjämte enstaka punkter i de öfriga möjligtvis kunna hafva varit af betydelse för partier af Frithiofs saga. Den förra sagan har sannolikt behandlats redan samma år, som anteckningarna gjordes, eller möjligen följande att döma af ett uttalande i ett bref till Adlerbeth d. 24 aug. 1822: "Om jätten Finn och S:t Laurentz har jag för flera år sedan skrifvit en romans: men jag har förlagt den och har ännu ej kunnat återfinna manuskriptet. Jag vill minnas att den var obetydlig och förlusten således ringa." Den publicerades först i Heimdall 1829.

[1] Kurs. här.

[2] Esaias Tegnér, *Filosof. o. est. skr. utg. af Albert Nilsson o. Bert Möller,* 1913, s. 108 f. — Mellan denna redogörelse för ämnet och anteckningen 1818 ligger Stagnelius' omnämnande af detsamma i *Martyrerna* (*Sv. förf. utg. af Sv. Vitterhetssamfundet,* 2, 394).

Digitized by Google

Att Halfs kämpar upptages på manuskriptet som ämne för en tilltänkt romans, är i det afseendet af stort intresse, att vi därmed hafva det första direkta vittnesbördet om Frithiofs saga. Halfs och Halfs kämpars saga ligger nämligen till grund för förra delen af *Vikingabalk,* för de vikingaregler, som där meddelas, och som gifvit romansen dess namn. I Björners Kämpadater, där sagan finns intagen, och där den enligt de anförda anteckningarna lästs af Tegnér, ha de följande lydelse:

Mycket warsamt samt försicktigt war stadgat i deras lagar på kämpawis eller skryts skull, warande och detta ett, at ingendera skulle hafwa längre swerd än en aln, och således skulle hwar gå fram nära mot fiänden. De låto gjöra sig saxar (eller enbakeswerd med en bred plåt) til den endan, at huggen skulle warda större, men ingen af dem skull hafwa mindre afl eller styrka än tolf allmänna männ. Aldrig hertogo de eller fångade de kwinnor och barn; ingen skulle sina sår binda förr än sama tid andra dagen; ingen antogs af dem, som war af mindre styrka och raskhet än nu är omtalt. De herjade wida om land och hade jämnan seger (samt stora egodelar), warande Kong Half aderton somrar i hernad under slik segerlycka. Det war också en deras sed, at ligga alltjämnt ut för näsen; den andra seden, at aldrig tälta sina skepp, och aldrig stryka eller hafwa halft segl för owäder eller storm skull. De woro kallade Alfs Reckar eller kämpar, och hade han aldrig fiera å skepet än sextijo.

Som synes, återgå de flesta af Vikingabalks regler till denna fornnordiska källa.

En dylik samling krigarebud finnes emellertid icke blott i Vikingabalk, den förekommer äfven i *Axel.* Denna romans faller ju beträffande sin tillkomsttid likaledes inom Frithiofsåren, och det är tydligt, att skalden sett ett innerligt samband mellan de två tidsperioder, han skildrar i Frithiofs saga och i Axel.

Hvad beträffar teckningen af den nordiske krigaren i de båda dikterna, blifva karolinerna för Tegnér tydligtvis ett slags moderna vikingar. I Axel finnas också, som Marcus visat,[1] direkta anslut-

[1] *Tegnérs Axel,* 1913, s. 26.

Digitized by Google

ningar till Geijers Vikingen, och skalden uttrycker själf drabanternas vikingakaraktär i orden:

De pröfvade med svärd och lågor;
det var en kristnad vikingstam,
ej olik den, som fordom sam
på drakar öfver mörkblå vågor.

Ser man på skildringen af drabanterna i Axel, är det tydligt, att Tegnér sökt få in en del karolinska drag. Uppgiften "en hästsko kramade de samman" är väl t. ex. en reminiscens af berättelserna om August den starke i Polen, verserna "de eldade med kulor gerna" o. s. v. beteckna ett annat dylikt drag. I hofpredikanten Johan Dillners tal vid hundraårsfesten 1818,[1] hvilket Tegnér lofordar i ett bref den 13 febr. 1819, heter det t. ex.: "Han bodde ofta i tält under den strängaste vinter, och då kölden blef honom öfvermäktig, lät han blott någon gång inbära glödgade kulor, vid hvilkas lindriga eld han uppvärmde sina stelnade lemmar."

Vida öfvervägande äro dock de partier, där skalden låtit sin fantasi dikta fullständigt fritt, och det är i dessa man återfinner likheterna med Vikingabalk. De viktigaste öfverensstämmelserna äro:

Axel: De sofvo aldrig uti säng,
men på sin kappa, bredd på jorden,
bland storm och drifvor ifrån norden,
så lugnt som på en blomstersäng.

V. B.: Ej må tältas å skepp, ej må sofvas i hus:
inom salsdörr blott fiender stå;
Viking sofve på sköld och med svärdet i hand,
och till tält har han himlen, den blå.

Axel: Det var en lag i stridens våda,
att *en* fick vika först för sju,
med bröstet vändt mot dem ännu,
ty ryggen skulle ingen skåda.

[1] *Tal till minne af Konung Carl XII*, 1819, s. 12.

Digitized by Google

V. B.: Om du viker ett steg, har du afsked från oss,
det är lagen, gör se'n som du vill!

Axel: Till ingen mö de fingo vända
sin håg, förr'n Karl tog sjelf en brud.
Hur himmelsblått två ögon lyste,
hur rosenrödt två läppar myste,
hur barmens svanor summo på
sin insjö, likaledes två,
de måste blunda — eller springa:
de voro vigda vid sin klinga.

V. B.: Mö är fridlyst å land, får ej komma om bord:
var det Freja, hon sveke dig dock;
ty den gropen på kind är den falskaste grop,
och ett nät är den flygande lock.

Den omständigheten, att skalden i två dikter begagnat sig af en dylik samling bud för att teckna krigarlifvet, tyder ju på ett samband mellan de bägge dikterna. Då nu skalden, som ofvan nämnts, för Vikingabalk haft ett historiskt stöd, en verklig källa, Halfs och Halfs kämpars saga med de förut citerade vikingareglerna, under det han beträffande karolinernas "lagbalk" icke kan hafva haft någon historisk uppgift som grund, så tyder ju detta på, att den del af Vikingabalk, som innehåller reglerna, är äldre än Axel. Genom en säkerligen medveten association har han sammanställt vikingarna och karolinerna. Därvid har äfven kanske utan direkt förknippning med Frithiofs saga den poetiska skildringen af drabanternas bragdrika lif kommit att ske i former, som han redan försökt vid teckningen af vikingatidens kämpe. Särskildt frappant är det, att bland de stadganden, som i Vikingabalk gå tillbaka till en fornnordisk källa och äfven finnas i Axel, förekommer ett så ovanligt som den vid jämförelsen ofvan sist placerade "celibatslagen". Äfven denna förefaller nämligen att gå tillbaka till Halfs saga, fast meningen där är en helt annan, i det den tycks vara en poetisk ombildning av orden "aldrig hertogo de eller fångade de kwinnor".

Digitized by Google

Men Axel förutsätter Vikingabalk äfven däruti, att samma bud, som i Vikingabalk blott omnämnas, i Axel spela en fullständigt afgörande roll, i det den s. k. celibatslagen framkallar hela konflikten.

Nu har Sylwan med utgångspunkt från att Halfs kämpar upptages på det ofvan citerade manuskriptet också kommit till det resultatet, att en del af Vikingabalk är äldre än man förut trott. Warburg har dock icke i nya upplagan af Ill. sv. litteraturhistoria ansett sig böra öfvergifva den gamla ståndpunkten.

Utredningen här synes dock bestyrka, att Sylwan i hufvudsak har rätt. Naturligast är väl alltså att anse, att *förra delen* af Vikingabalk är affattad kort efter nedskrifvandet af anteckningarna på det i början omnämnda bladet, dock först efter det Tegnér bestämt sig för att behandla Frithiofs saga.[1] Att man har rätt att på detta sätt uppdela dikten i tvenne afdelningar, har visats af Sylwan genom en metrisk analys. Den förra delen (de elfva första stroferna) må här som hos Sylwan kallas A, den senare (de tretton följande) B. Det är då först och främst klart, att delen B måste vara skrifven långt senare. Där skildras nämligen, huru Frithiof kommer till Grekland, hvarvid han utbrister (18:e strofen):

Här vi skulle ha bott, här är ö, här är lund,
här är templet, min fader beskref;
det var hit, det var hit, jag den älskade bjöd
men den hårda i Norden förblef.

[1] Klart är ju, att Tegnér vid nedskrifvandet af anteckningarna tänkt i en självständig romans behandla Halfs kämpar, vilken väl således äfven skulle omfattat en skildring af, huru den berömde sjökonungen och hans »reckar» innebrändes af Halfs styffader Asmund. Omöjligt vore det ju ej heller, att en sådan romans skrifvits, af hvilken sedan vikingareglerna upptagits som bud för Frithiofs kämpar. På samma sätt var väl ursprungligen Jätten Finn ett självständigt poem, som sedan ingick i Gerda. Naturligare är väl dock att anse den poetiska behandlingen af Halfs regler vara verkställd direkt för Frithiofs saga, hvilken skalden började kort efter den tid, till hvilken det ofta omtalade manuskriptet förlagts. Härför talar också, att i den isländska Frithiofssagan finns en uppgift, hvarpå en af reglerna i Vikingabalk tycks bygga. Det heter nämligen: »Han drap elakt folk och grymme vikingar, men bönder och köpmän lät han vara i fred», hvilket öfverensstämmer med strofen »Seglar krämare fram, må du skydda hans skepp» etc. Uppslaget till denna kan han dock äfven ha fått af Geijers Vikingen.

Digitized by Google

Detta syftar på Frithiofs uppmaning till Ingeborg i Afskedet att följa med på hans vikingafärd. Där säger han bl. a.:

> Min fader, Thorsten Vikingsson, for vida
> omkring i härnad och förtalde ofta,
> vid brasans sken i långa vinterqvällar,
> om Greklands haf och öarne deri,
> de gröna lunder i den blanka böljan
> — — — — — — — — — — —
> — höga gudar uti marmortempel.

Den till tiden i sagan senare förlagda skildringen af Grekland visar sådana frappanta öfverensstämmelser med den tidigare ("ö", "lund", "tempel"), att den också måste tänkas vara författad senare. Men Afskedet har Sylwan på goda grunder förlagt till början af 1824, och Vikingabalk B kan alltså ej vara skrifven före detta år. Ett annat stöd för dess sena tillkomsttid kan man törhända se däri, att Tegnér själf efter fullbordandet af Frithiofs saga satte denna romans mycket högt, och en dylik uppskattning bruka författare gärna ägna de sista alstren af sin penna. Det är också rätt naturligt, att B, som blifvit den förbindande länken mellan förra och senare (först skrifna) delen af sagan, hör till de partier, som affattades sist.

Frånräknar man första strofen af romansen, hvilken troligtvis också tillagts senare, utgöra de följande tio stroferna den egentliga vikingabalken, hvilket sålunda är en mycket oegentlig benämning, i sin mån visande, att sången tillkommit genom hopfogning af ursprungligen icke sammanhörande delar. Denna del, A, utgör alltså, som Sylwan påpekar, det första vittnesbördet om Frithiofs saga och skulle vara "kärnan till hela värket, för så vidt det vill vara en skildring af nordiskt kämpalif".

Kronologien inom Frithiofs saga är tyvärr öfver hufvud taget mycket osäker. Rörande den senare, först skrifna delen af diktverket veta vi emellertid genom Tegnérs brefväxling med Jac. Adlerbeth, att de fyra romanserna 16—19 insändes till tryckning i Iduna d. 9 mars 1820, då de redan varit färdiga en hel månad. I ett i afseende

Digitized by Google

på de här återgifna raderna otryckt bref till Lundblad i april 1820 nämner han, att han sändt in några fragment af "Frithiofs saga, hvarmed jag någon tid sysselsatt mig" och tillägger: "Enligt planen skall den bli vidlyftig men blir förmodligen aldrig färdig, efter min gamla vana." Vidare veta vi, att de fem sista sångerna inskickades den 28 oktober 1821, men redan den 7 april 1821 skrifver han i ett i jubelfestupplagan endast delvis citeradt bref till Lundblad: "Frithiof har jag väl slutat, men icke ännu börjat. Jag tror ej den kan bli färdig att utgifvas i år."[1] (Jfr Lamms uppsats i detta häfte!)

Rörande den närmare gången i affattandet af denna senare del ger Tegnérs brefväxling ytterligare några anvisningar. Den 21 januari 1821 skrifver han sålunda till Geijer: "Men sagan är, som man säger i Vermland, hårdleken, och jag fruktar att hon blir mig öfvermäktig. Jag diktar väl gerna, men icke just gerna öfver samma ämne i sender." Den 11 februari heter det i ett bref till Adlerbeth: "Hvad Frithiof angår, har jag icke på länge för andra spekulationer kunnat sysselsätta mig dermed. Möjligtvis skulle jag kunna komma att utgifva den, innan ännu nästa Idunahäfte utkommer. Häröfver kan jag dock ännu alldeles ingenting bestämdt yttra. Sagans behandling är svårare än jag i början föreställt mig." Därpå följer det ofvan återgifna brefuttalandet af den 7 april, som visar, att skalden mycket tidigt haft den sista sången färdig. Slutligen framgår det af ett yttrande i bref till Adlerbeth den 13 april 1821, att detta icke betydde, att han fullbordat hela senare hälften af sagan. Det heter nämligen där: "Hvad nästa häfte af Iduna angår, så hoppas jag att ehuru jag under terminerna har mycket annat att göra, likväl till midsommar kunna lemna slutet af Frithiof, nemligen från Frithiofs frestelse räknadt. Det föregående är ännu till större delen oskrifvet. Men härvid måste jag göra det förbehåll, att jag ej vill insända något af Frithiof, så framt häftet ej kommer ut inom årets slut; ty nästa år vill jag,

[1] I *Jubelfestuppl.* VII, 83 citeras författarens ord, att han »slutat men ännu icke börjat» Frithiof, men i sådant sammanhang, att man får det intrycket, att det fällts efter offentliggörandet af de sista sångerna i Iduna.

Digitized by Google

på Guds makt, sjelf ge ut hela Frithiof och kanske äfven något annat."

Sammanställer man dessa brefuttalanden rörande de fem sista sångerna framgår det, att ordningsföljden mellan dem brytes så till vida, att den sista fullbordats före åtminstone en del af de andra. Vidare lägger man märke till, att skalden just månaderna, innan han omtalar den sista sången såsom färdig, uttalar sig mycket pessimistiskt om arbetet på dikten, under det han, så snart han fullbordat denna, ser mycket hoppfullt på möjligheterna att snart kunna helt afsluta verket (brefvet d. 13 april). Onekligen förefaller det därvid, som om det varit denna, som vållat de största svårigheterna och bekymren och kommit honom att för en längre tid alldeles nedlägga arbetet på "sagan" (brefven den 21 jan. och 11 febr.). Han skulle alltså redan under 1820 ha sysslat med *Försoningen.*

Men under sådana förhållanden blir det väl en öppen fråga, om icke Försoningen till sina hufvuddrag varit färdig före *Nattvardsbarnen,* som utkom kort före jul 1820. Det intryck, man får af en undersökning, är i alla fall, att Nattvardsbarnen föranledts af Försoningen på så sätt, att skalden först gripit sig an med den senare dikten, men, då han funnit denna mera kräfvande än han trott, med den förra dels velat göra en förstudie för den sång inom Frithiofs saga, han själf ansåg som den viktigaste, dels velat skapa sig ett forum för de synpunkter i försoningsläran, han icke kunde pressa in i den trånga ramen för en fornnordisk dikt. Den nya dikten skulle således på samma gång utveckla ämnen, som aktualiserats genom Frithiofs saga, och utgöra en förstudie för denna. (Jfr Lamms uppsats.) Och precis på samma sätt har Axel i det föregående setts i sitt förhållande till vikingaromanserna i sagan.

Vid en jämförelse mellan Nattvardsbarnen och Axel finner man icke många likhetspunkter mellan de ämnen, som behandlas i de båda dikterna, i den ena försoningsmotivet, i den andra krigarlifvet och kärleken. Och dock har skalden visat oss dem oupplösligt förenade i Frithiofs saga. Det är då intressant att se, att

Digitized by Google

dessa, som det tycks, disparata element mycket tidigt utlöst sig i självständiga romanser. Det förefaller, som om skalden velat på så sätt från början klargöra ämnet för sig i hela dess vidd. Dessa sånger, som dessutom fått plats, den ena i midten, den andra i slutet af sagan, äro Vikingabalk och Försoningen och, om den teori, som här förfäktats rörande deras avfattningstid, är riktig, skulle de ha blifvit de punkter, kring hvilka de öfriga sångerna naturligt kommit att gruppera sig. Men vidare hafva de äfven blifvit utgångspunkter för digressioner från och närmare utveckling af ämnena, då skalden funnit de enskilda romanserna bilda för trång ram för hans tankar och synpunkter i frågan eller hindra en friare framställning. Hit höra alltså å ena sidan Axel, å den andra Nattvardsbarnen, *Gerda* och *Blotsven*.

Vända vi oss till de femton första romanserna, är osäkerheten i tidsordningen ännu större. Så vidt vi kunna se, tycks dock skalden, när han grep sig an med denna första del, hafva tagit upp arbetet från början och äfven fortsatt det någorlunda i tidsföljd. Af ett bref till Martina v. Schwerin den 23 maj 1822 framgår, att han icke genast, efter det han afslutat senare delen, tagit itu med förra hälften af diktverket. Det heter nämligen där: "Sedan Frithiof nu snart ett år legat afsides, har jag åter börjat sysselsätta mig dermed, för att, om möjligt är, utge den fullständig i vinter. Behandlingssättet i romanser medför, bland annat, äfven den svårigheten, att hvarje romans gerna blir ett helt för sig sjelf, och det är svårt, ja nästan omöjligt, att tillvägabringa någon öfverensstämmelse i ton och anda mellan alla dessa särskilda bitar." Att skalden härvid åsyftar de första sångerna, torde väl vara säkert. — Redan en månad tidigare (25 april) hade han på samma sätt berättat för Brinkman, att han "nu åter företagit Frithiof, som länge legat afsides". "Om jag får vara frisk", tillägger han, "hoppas jag kunna ge ut den i höst eller senast i vinter." Samtidigt hade han insändt den första sången som prof. Att Tegnér omedelbart därefter fortsatte med andra och tredje romanserna, visas af, att han den $^{27}/_{4}$ och $^{26}/_{6}$ 1822 lånat Thorsten Vikingssons saga.[1]

[1] Silow, anf. arb., s. 59.

Digitized by Google

Med afseende på tredje sången kan det också nämnas, att Tegnér i ett bref till N. v. Rosenstein den 16 maj 1822 omtalar, att han "för närvarande" är sysselsatt med Frithiofs saga och samtidigt omnämner Geijers Vikingen som det bästa någon af "oss yngre" skrifvit. I tredje romansen ägnas nämligen, såsom Sylwan påpekat, Geijers dikt en särskild hyllning i en rad, som skalden senare strök. — Förarbetena för dessa två romanser synas gå rätt långt tillbaka, ty redan den $^{10}/_{11}$ 1821 har Tegnér lånat Thorsten Vikingssons saga.[1] Vid ungefär samma tid ($^{15}/_{11}$) förekommer, som Sylwan påpekat, i ett af hans bref ett uttryck ur andra sången ("Stark ström med egna vågor går genom hafvet")[2], hvarvid dock är att märka, att ett liknande finns redan i grafsången öfver brodern Elof.

Det torde alltså vara de tre första sångerna Tegnér åsyftar, då han i bref till Jac. Adlerbeth den 24 aug. 1822 säger: "Några nya romanser äro färdiga, men tolf à tretton, således hälften, återstår ännu." Och på samma sätt skrifver han i ett otryckt bref till C. P. Hagberg den 1 dec. 1822: "Det är en god idé att någon af ledamöterna läser ett Poëm på högtidsdagen (i Sv. Akademien). — — — För min del har jag intet utom några Romanser ur Frithiof, som dels icke äro nog academiska, dels ej gärna kunna ryckas ur det lilla sammanhang de äga."

Efter detta bref blir Tegnér njuggare i sitt omnämnande af arbetet på diktverket. Ett godt stöd för dateringen har man dock i ett bref till Brinkman den 25 jan. 1824, där han skrifver: "Du tror att kyrkoärendena upptaga hela min tid: men det är ett misstag. Sedan nyåret har jag skrifvit tre nya romanser på Frithiof, af hvilka tvenne äro temligen vidlyftiga. Af de tjugofyra, som skulle utgöra det hela, återstå mig nu endast sju: och jag vågar hoppas således med *säkerhet* att i sommar kunna vara färdig dermed." Sylwan har antagit, att skalden med dessa tre åsyftat *Af-*

[1] Silow, anf. arb., s. 59.

[2] De tre sista stroferna i denna sång erinra ganska mycket om slutet i Nicanders *Runesvärdet*, hvilket Tegnér nämner i ett bref till Geijer den 21 januari 1821, då han nyss tycks ha läst dramat, och ännu en gång den 1 april samma år.

Digitized by Google

skedet, Ingeborgs klagan och *Frithiof på hafvet*. I ett nytt bref till Brinkman den 5 februari 1824 omnämner han en romans, som han "just i dessa dagar" sysslade med, och det framgår med säkerhet, att denna måste ha varit *Frithiofs lycka*. Då det endast är några få dagar mellan de tvenne brefven, ligger det ju nära till hands att antaga, att densamma ingår bland de tre, han omnämner såsom färdiga i det tidigare brefvet till Brinkman, i hvilket fall den skulle komma i stället för Frithiof på hafvet. Det vore ju mycket naturligt, om skalden i ett bref, där han vill särskildt kraftigt betona de framsteg, han gjort i sitt arbete på sagan, omtalar en romans, som han hade under arbete, såsom redan färdig. — Gör man ett dylikt utbyte, skulle, så vidt vi kunna döma, ordningsföljden mellan romanserna inom förra delen af sagan beträffande deras affattningstid i det närmaste bli den samma som den, de fått i den fullbordade dikten. Ty rörande senare hälften af denna del passar det ju tämligen bra, att skalden den 25 jan. säger, att det då återstod honom sju romanser. och att det från och med Frithiof på hafvet är sex kvar.

En sådan önskan att få bättre system i romansernas ordningsföljd vore ju dock en svag motivering för att frångå Sylwans åsikt. Men äfven om man granskar det dokument, som utgjort beviset för, att Frithiofs lycka skulle vara af senare datum än Afskedet och Ingeborgs klagan, får man det intrycket, att romansen till hufvudsaklig del är lika gammal som dessa, om den också till sin slutgiltiga form kan vara något senare. Detta utgöres ju af brefvet den 5 februari, och det lider intet tvifvel, att den romans, han där åsyftar, är Frithiofs lycka. Men det är flera skäl, som tala för, att man inte får bygga allt för mycket på detta bref. Det är skrifvet i bitterheten öfver, att Martina von Schwerin brutit det goda förhållandet till skalden genom att, Tegnér ovetande, bege sig till Stockholm, och han ger nu friherrinnan skulden till den karaktär, sången fått, bl. a. till att kärleksmötet förlagts till templet. Dikten i sin helhet vittnar dock icke om någon kvinnofientlighet. Och hvad den senare omständigheten beträffar, är det ingenting, som talar för, att Tegnér här tänkt frångå den isländska sagan. Det

Digitized by Google

motsäges tvärtom af, att Frithiof redan i Afskedet,[1] som säkert hör till de tre sånger, som skrefvos i januari, kallas "tempelskändare" af konung Helge. — Om skalden sysslat med Frithiofs lycka vid tiden för nedskrifvandet af det omtalade brefvet, hvilket icke alls är säkert, skulle han således ha återupptagit den till behandling. I så fall, och äfven om den vore en vecka tidigare, låg det ju nära till hands att utslunga den omtalade förebråelsen mot friherrinnan.

Hvad beträffar de återstående sex sångerna, finns det, som bekant, i *Frithiof hos Angantyr* lån ur Sorle Starkes saga.[2] Impulsen till att anlita denna saga kan Tegnér möjligtvis ha fått från Nicanders Bjarkamal i samlingen *Runor af Norna-Gest,* där samma motiv behandlas på ett i mycket öfverensstämmande sätt. Då dessa "runor" trycktes första gången i det Iduna-häfte, som utkom vid midten af 1824, skulle alltså denna romans vara diktad tidigast under senare delen af detta år. *Frithiofs återkomst* bör enligt Sylwan vara skrifven "omkring nyåret 1825". Den skulle i så fall tillhöra de sist affattade, ty den 29 jan. 1825 skrifver skalden till Brinkman: "Jag har nu slutat Frithiof och hoppas om fjorton dar kunna skicka manuskriptet på trycket."

Som af det ofvan citerade handskriftsfragmentet framgår, var det först efter en tids tvekan, Tegnér bland fornnordiska ämnen valde Frithiofs saga. Äfven sedan han bestämt sig för denna, intresserade han sig för andra sagomotiv från forntiden, såsom framgår af ett bref till Adlerbeth den 11 febr. 1821. Det heter där bl. a.: "Sagans behandling är svårare än jag i början föreställt mig. Lyckas Frithiof, så hade jag till hälften tänkt att egna någon tid åt min redlige namne, Bodvar Bjarkes, saga; men den måste behandlas helt annorlunda. Dock detta är idel lösa förslager."

Åt en dylik nordisk hjältesaga fick Tegnér dock aldrig tillfälle

[1] Hafsstämningen har denna romans gemensam med Afzelius' *Skadis Klagan*, som publicerades i Idunas nionde häfte sommaren 1822.

[2] Sannolikt finnas där också reminiscenser af den af Tegnér omhuldade Aspelins *Jomsvikingarna*, tryckt i Stockholmsposten den $^{18}/_{12}$ 1817 och utgifven 1819.

Digitized by Google

att ägna sina krafter, men däremot afbröt han detta år arbetet på Frithiofs saga för att i dikten Axel öfvergå till att skildra en karolins hjälteöde.

Ofvan har framhållits, att Tegnér satte de två tider, han skildrar i Frithiofs saga och Axel, i ett intimt sammanhang, och att det icke var någon tillfällighet, att han under Frithiofsåren upptog ett ämne från den karolinska tiden.

Redan i *Svea* besjunger ju Tegnér *den nordiska forntiden*, och där finns äfven i den dityrambiska delen en invokation till de "höge Karlar", således in nuce föreställningen, att *de stora Karlarnas tid* var en motsvarighet till denna. Att hans intresse för den förra kom att rikta sig på *vikingatiden* med den ridderlighet, den äfventyrslystnad och det dödsförakt, som skalden åtminstone inlade däri, och att entusiasmen för den senare kom att koncentrera sig på *Karl XII:s tid* med samma egenskaper, sammanhänger med, att hans sinne för det lysande och ärofulla under intryck af Kants pliktlära befriar sig från föreställningen, att därmed det dygdiga och nyttiga måste vara förenadt. I jubelfesttalet 1817 drar han skarpt i härnad mot "denna nyttans grundsats", som han kallar det föregående seklets åskådning. "Den gamla ridderliga drömmen om folkens ära", heter det, "förklarades antingen rent af för ett hjernspöke, eller uttyddes så, att den var detsamma som deras ekonomiska välstånd." Det var just drömmen om äran, han fann i dessa två hjältetider — vikingarnas och karolinernas — utan alla bitankar på nyttan.

Hundraårsfesten 1818 var den händelse, som kom det i Tegnérs skrifter redan förut skymtade intresset för den karolinska tiden att utlösas i dikt, i det skalden då skref sin *Karl XII*. Kort därefter började han Frithiofs saga, men 1821 upptager han ånyo ett ämne från "kung Karls" tid i Axel. Tydligast framträder dock hans intresse för den karolinska tiden, om man undersöker den ursprungliga planen till denna dikt.

Det finns ett intressant bref från Tegnér till G. F. Åkerhjelm af den 22 jan. 1826, där skalden redogör för sina dramatiska planer. Där heter det bl. a.:

Digitized by Google

Likaledes anser jag det som ett prof af vänskapsfull partiskhet, att Herr Baron tycks uppmuntra mig att skrifva något dramatiskt. Jag har derför, så vidt jag kan förstå, alldeles ingen talang. Med litet poetisk kolorit och några nordiska bravader kommer man icke långt på teatern. Dessutom fordrar det teatraliska studier och tillfälle att se en bättre skådebana än som blifvit min lott. Jag är född på landet och har tillbragt min bästa tid i en akademisk bondby, der man sällan ser andra spektakel än dem studenterna improvisera på gatorna och consistoriales inom fyra väggar. Man blir likaså litet dramaturg genom blott läsning, som man blir fältherre genom blott strategiska studier, äfven om man hade, hvad ej är händelsen med mig, naturlig fallenhet för någondera. Jag påminner mig, att jag i min ungdom skref en tragedi, »Blotsven», i jamber. Den skulle föreställa konflikten mellan hedniska och kristna läran och var rikligen utstyrd med allahanda legendvishet. Men då jag i det samma kom att läsa Oehlenschlägers »Hakon Jarl», som behandlar samma ämne, hade jag det förstånd att kasta min Sven på elden och skulle af vänskap för Ling önska, att han gjort det samma med sin. Sedermera har jag tänkt på ett historiskt drama öfver Karl XII, i tre delar, Pultava, Bender, Fredrikshall, hvilket bland andra egenskaper äfven skulle ha den att ej kunna spelas etc.

Denna sista uppgift har man fattat så, att Tegnér, just när han skref brefvet, planerade ett dylikt arbete.[1] Men Tegnérs bref utgör ju endast en rekapitulation af alla de planer, skalden haft i dramatiskt afseende. Och då han först talar om en dikt från omkr. 1807 och därefter säger, att han *sedermera* tänkt på en annan, så behöfver detta ju alls icke betyda, att han, just när uttrycket nedskrefs, hade den i tankarna. Snarare är det väl att antaga, att han med ordet "sedermera" velat förlägga dramat någon gång tillbaka i tiden.

Nu finns i ett bref till friherinnan v. Schwerin d. 4 okt. 1821 samma kombination Blotsven—Karl XII, då han skrifver:

Att med något hopp om framgång skrifva tragedier fordras ibland annat äfven en praktisk kännedom af teatern, som jag aldrig haft tillfälle att förvärfva mig. Tragedien är dessutom i poesiens närvarande ställning dess

[1] Warburg menar väl också detta drama, då han om Tegnérs diktning 1825—40 (s. 295) säger, att en episk dikt om Karl XII endast blef ett hugskott.

Digitized by Google

högsta element. Det är bättre att misslyckas i de lägre arterna. För flera år sedan började jag en *Blotsven*, som skulle föreställa den stora striden emellan kristendomen och hedendomen. Ett härligt ämne. De utlefvade Asarne, som stå fadder vid Nordens döpelse! Men utförandet svarade ej deremot, och jag kastade både Asar och munkar i kakelugnen. Ämnet är sedan behandladt af Oehlenschläger (i *Hakon Jarl*) och flera, utan att dock i min tanke ännu vara uttömdt. Möjligtvis återkommer jag en gång dertill. — Äfven Karl XII är en äkta tragisk person. Men hans opoetiska likgiltighet för damerna stöter poeterna ifrån honom.

Det är ju ganska tydligt, att det särskildt var vid denna tid, han tänkte på *ett Karl XII:s-drama*. Att han öfvergifvit denna plan, har naturligtvis till stor del berott på, att han ansåg sig för dramatiken ha "alldeles ingen talang", som det heter i brefvet 1826. Men att han öfvergaf planen till förmån för den romans Axel, som blef resultatet, torde bero på en särskild omständighet. Dramat skulle ju behandla "Pultava, Bender, Fredrikshall". Men den utförligaste skildring, vi hafva af kalabaliken i Bender, är författad af hjälten i "Axel", drabanten Axel Roos, skrifven till ledning för d:r Georg Nordberg, då denne arbetade på sin "Konung Carl den XII:s historia" och i sin helhet meddelad i Gjörwells "Det Swenska Biblioteket" I (1757).[1] Nu kommer därtill, att ätten Roos af Hjelmsäter tillhörde den s. k. Näs-adeln, ägde flera egendomar i omedelbara grannskapet af Tegnérs födelsehem, och att medlemmar af släkten voro hans ungdomskamrater.[2] Skalden måste därför ha hört berättelser om Axel Roos, och denne måste särskildt ha intresserat honom, då han stötte på hans namn i litteraturen. Och vare sig han vände sig till Voltaires eller Nordbergs Karl XII:s-historier, hvilka åberopas i "Föreläsningar i Aesthetiken" (1808), eller Ennes' "Biografiska Minnen af Konung Carl XII:s kri-

[1] Man kan måhända t. o. m. påstå, att versen »de pröfvade med svärd och lågor» har afseende på Roos' skildring, t. ex. följande passus (anf. st. s. 380): »Wi fäktade desperat med den lilla magt wi hade, och ställte oss med ryggarna åt huswäggen, och hade eld öfwer oss och omkring oss af lågan, förutan den starka elden för oss af Turkarnas skjutande.»

[2] Ewert Wrangel, *Tegnérska släktminnen och ungdomsbilder*, 1913, s. 32 f., 124 f.

Digitized by Google

gare" (1818—19), omnämnes där Roos på det mest hedrande sätt. Starkast måste dock Roos' egen liffulla skildring ha intresserat Tegnér.[1]

Men för att förklara öfvergången från en dylik planerad behandling af Karl XII:s hela senare historia till den fullständigt ohistoriska, romantiska skildringen i Axel, måste man tydligtvis söka ett mellanstadium. Det är då frappant, att Axel Roos verkligen var med såväl vid Poltava och Bender som Fredrikshald. Första gången planerna på en dikt Axel omnämnas, är i ett bref till Adlerbeth den 28 okt. 1821, där det heter: "För närvarande har jag andra funderingar (än ett omtaladt grekiskt lexikon) och ville gerna om möjligt är, i vinter ge ut ett poem, Axel, om några ark. Att utge vidlyftigare lönar sig icke."[2] Men nu omfattar dikten i originalupplagan endast 2 $^1/_2$ ark. Det är däraf tydligt, att han först planerat en större dikt, och det står då fritt att gissa, att denna skulle varit mera historisk, och att konungen där skulle

[1] Kärlekshistorien i Axel antages ju vara skaldens fantasiskapelse. Emellertid uppgifves en händelse liknande Maria-episoden verkligen ha inträffat i en familj Roos under karolinska tiden. I Anreps *Svenska Adelns ättartaflor* (1861), II, s. 374 meddelas det om Johan Gustaf Irwing (kapten vid Västmanlands regemente, slutligen major, död 1744), att han var gift med en Anna Christina Roos, »dotter af Öfverste Roos vid Carelska reg:tet». »Hon rymde i ungdomen, i anseende till hård medfart, ifrån föräldrahuset; klädde sig i manskläder och tjenade i åtta år först såsom Soldat, sedan såsom Under-Officer, deltgande derunder i flera slagtningar och alltid visande sig tapper och modig; antogs såsom Hofmästare hos Grefvinnan Dücker, hvarest hon vistades i flera år, till dess hon, vid en henne åkommen sjukdom, af en piga blef till sitt kön upptäckt; blef sedan, genom bemälte Grefvinnas försorg, gift med Irwing, men bibehöll alltid ett karlaktigt lynne och utseende» — Samma uppgift finns i en otryckt handskrift, *Bidrag till Salbergs kompanis historia* af L. G. Sturnegk, hvilken nu finns i Salbohed i Västmanland, i J. F. Munckells *Westerås stifts Herdaminne* (1843; I, s. 399) och flerstädes. Hos Muncktell kallas hon *Maria* Elis. Roos, och hans version lyder: »Denna Fru Roos war namkunnig af sina bedrifter i Konung Carls krig, då hon bewistade flera Actioner i Pohlen och Saxen, slutl. med Lieutenants tjenst.» Någon öfverste Roos vid Karelska reg:tet står icke att upptäcka. Om han tillhört ätten Roos af Hjelmsäter, den ätt Roos, ur hvilken Franzén fick sin första maka, eller någon annan, har varit omöjligt att utröna. Det är emellertid icke alls otroligt, att Tegnér antingen läst eller hört berättas om Maria Elis. Roos och då sammanställt henne med drabanten Axel Roos.

[2] Måhända har denna åsikt äfven i någon mån medverkat vid skaldens öfvergifvande af planerna på ett drama.

Digitized by Google

framträdt mera, än han gör i den fullbordade dikten. Ännu en omständighet talar för, att det "poem Axel", som omnämnes den 28 okt., skulle varit af annan natur än den dikt med detta namn, vi nu känna. Marcus har nämligen visat,[1] att Tegnérs tillfrisknande från en svår sjukdom vid tiden för författandet går igen i dikten, i Axels sjukdom och konvalescens. Men nu drabbades skalden af den omtalade sjukdomen först i november, således efter omnämnandet af dikten i brefvet till Adlerbeth, hvarför en dylik skildring icke skulle ha ingått i den ursprungliga planen. Emellertid spelar i Axel, sådan vi nu känna den, denna konvalescens en synnerligen central roll, eftersom kärlekshistorien intimt sammanhänger med densamma.

Det finns alltså flera omständigheter, som tala för, att man i Axels utvecklingshistoria kan urskilja tre olika faser: 1) ett drama, 2) ett epos, 3) en romans.

Ser man nu på dikten för att finna några spår af de äldre stadierna, faller det i ögonen, att både Poltava och Bender nämnas. Fredrikshald har skalden visserligen icke haft anledning omtala, men Sotaskär utgör den tragiska finalen på Axels historia liksom Fredrikshald på Karl XII:s och Sveriges stormaktsväldes. Vidare verkar det helt och hållet som nödfallsutväg, då han låter Maria bege sig från Litaven till S:t Petersburg, därifrån följa med en rysk mordbrännarflotta till Sverige och där deltaga i ryssarnas kamp mot en här af gubbar och barn, symboliserande Sveriges betryckta läge, för att nu icke tala om, huru ohistoriskt det är, eftersom händelserna för öfrigt väl tilldraga sig år 1713. Man märker härvid, att skalden velat i sin dikt omspänna så lång tidrymd som möjligt.

Att resultatet slutligen blef den nuvarande romansen Axel efter den nämnda vidlyftigare planen, är väl först och främst att tillskrifva skaldens sjukdom. Efter denna har han icke haft tillräcklig energi att upptaga den påtänkta dikten i dess ursprungliga omfattning. Törhända har han också velat så fort som möjligt komma från ett ämne, som så länge sysselsatt hans tankar och det vid den

[1] Anf. arb. s. 27.

Digitized by Google

tid, då han var midt inne i arbetet med Frithiofs saga. I en plötslig verksamhetsifver har han emellertid gripit sig an med detsamma, men därvid låtit sin fantasi dikta fullständigt fritt, obunden af det historiska förloppet, och äfven väsentligt underlättat sitt arbete genom att i synnerligen stor utsträckning lätt omskrifva andras tankar. Det är därför möjligt, att traditionen har rätt, då den uppger, att dikten skrifvits på några dygn. Man förstår också bättre, hvarför skalden efter de stora planerna kände sig så missnöjd med den fullbordade dikten, särskildt med uppfinningens torftighet. Hvad slutligen beträffar en anmärkning, som redan af Hammarsköld och sedan i viss mån äfven af Ljunggren[1] framställts mot kompositionen, den att Axel icke, som naturligt vore, för Maria omtalar innebörden af sitt löfte, från hvilket han ju kunde "lösas", utan genom sin förtegenhet själf framkallar den tragiska utgången, må invändningen i och för sig vara berättigad. Men det var tydligtvis, som af den föregående utredningen framgår, af största intresse för skalden, att kärlekshistorien fick ett tragiskt slut, och, hade han följt den anvisade vägen, hade väl dikten närmast blifvit en idyll. För en tragisk kärlekshistoria låg det ju också nära till hands att välja romansformen och därvid tillgripa lån från ballader som Schillers Ritter Toggenburg och Franzéns Den gamle knekten eller från Byrons erotiska dikter.[2]

[1] *Tegnérs »Axel»*, *Litteraturhist. skizz* (*Göteborgs Högskolas årsskrift* 1897).

[2] Byron-lånen i Axel ha behandlats af Biller, Marcus m. fl. Emellertid är ämnet ännu icke uttömdt. Sålunda förefalla Marias ord om kvinnan, att hon är

> »en ranka vissnad, om ej stödd
> ett väsen, hvartill hälften felas:
> hon har ej sällhet, som ej delas,
> och hennes fröjd är tvilling född»

att ha några verser i Don Juan (II, 172) om Haidees ideal till förebild:

> »A someting to be lov'd, a creature meant
> To be her happiness, and whom she deem'd
> To render happy; all who joy would win
> Must share ist — happiness was born a twin.»

Digitized by Google

Gjorde Tegnér sålunda 1821 en utvikning till den karolinska tiden, utgöra dock Frithiofsåren egentligen de fornnordiska ämnenas tid. Om en planerad behandling af *ett* dylikt motiv lämnar Tegnérs brefväxling några intressanta upplysningar.

Jacob Adlerbeth, den mest nitiske medlemmen af Götiska förbundet, hvilken äfven hade att svara för dess tidskrift Iduna, anhöll 1822, att Tegnér skulle skrifva en svensk folksång på melodien "Göterna fordomdags drucko ur horn" och att han "måtte skänka oss en skaldisk beskrifning öfver Blendas och hennes vapensystrars bragder. Ämnet är skönt, af en nationel egenhet."

I sitt svar härpå den 24 aug. 1822 skrifver Tegnér:

En folksång är icke så lätt att dikta, och åtminstone kan det ej ske på den föreslagna melodien som är alltför krigisk. Hvad Blenda angår, så är det ett ämne, som jag ofta tänkt behandla; men det har sina stora svårigheter. En flicka, som super fienderna fulla och sedan mördar dem i sömnen, är ingen poetisk person. Händelsen måste åtminstone mycket motiveras, som ej kan ske utan att man ger poemet en större omfattning, hvilket jag nu, då jag har så mycket annat för mig, ej kan tänka på.

En passus i Marias afskedstal:

»Se, Axel, öfver månen far
ett moln; när det försvunnit har,
då är jag död, då sitter anden
förklarad på den fjärran stranden
— — — — — — — — — —
se, Axel, nu är molnet borta,
farväl, farväl!

erbjuder vissa likheter med Francescas ord till Alp i The Siege of Corinth:

»There is a light cloud by the moon —
'T is passing, and will pass full soon —
— by the time its vapoury sail
Hath ceas'd her shaded orb to veil» etc.

Emellertid visar den lika stora öfverensstämmelser icke med Mme Staels Corinne, som Hammarsköld påstår, utan med en »Venetian air» i Thomas Moores »National airs», »Farewell, Theresa!», om nu Tegnér öfver hufvud taget kan ha känt till denna dikt, då han skref Axel.

Warburgs och Billers samlingar af tegnérska uttalanden om Byron kunna kompletteras med ett intressant yttrande från skaldens äldre dagar, där den engelske diktaren liknas vid en asteroid. (*Minne af Es. Tegnér*, s. 213.)

Digitized by Google

Känner du emellertid nagot specielt antingen af tradition i orten eller af historien, som rör ämnet, så meddela mig vid tillfälle, för att möjligtvis framdeles kunna begagnas.

Efter en ny påstötning af Adlerbeth skrifver Tegnér d. 10 april 1824 om samma ämne: — "en folksång har jag ej skrifvit, ehuru ofta jag tänkt derpå: men man skulle derpå göra alltför stora anspråk, och med skäl, ty det är kronan af all lyrik. Blenda är naturligtvis ett vidlyftigt ämne. När jag kommer till Småland, blir det en sak att tänka på."

Adlerbeth, som tycks ha varit synnerligen intresserad af Blenda-ämnet, förmådde emellertid fornforskaren J. H. Wallman att skrifva en uppsats om Värends fornminnen för "befrämjandet af Tegnérs plan till ett större skaldestycke om Blenda och hennes vapenbragder". Denna fick Tegnér låna i handskrift. Den 4 mars 1827 skrifver han till Adlerbeth och tackar för lånet samt meddelar, att han genom en magister Forsander låtit göra ett utdrag därur. "Wallmans arbete har gladt mig, emedan det alltid gläder mig när man sätter det enskilda i sammanhang med det hela, till exempel våra provincialhistorier och landskapstraditioner med svenska historien" etc.

Först under sin sinnessjuka tid i Sleswig kom han i tillfälle att upptaga Blenda-motivet. Det skulle då ingå som en särskild sång (n:r 6) i *Gerda,* till hvilken dikt planen denna tid omarbetades. Denna sång tillhör emellertid de delar af dikten, som på grund af skaldens svaghetstillstånd blifvit i sådant skick, att endast fragment däraf kunnat offentliggöras. Av dessa och en innehållsredogörelse af Wrangel[1] framgår, att det redan i femte sången sysslas med "Värends öde trakt". Sölve, Gerdas broder, drager nämligen dit och hjälper där, efter hvad han vid hemkomsten till Runamo berättar, Gunnar Gröpe i kampen mot den inbrytande kristendomen. Sålunda mörda de tillsammans den helige Sigfrids tre från England komna systersöner. I sjätte sången ("Blenda"), som är den näst längsta, berättar Sölve om Blenda, hvars ynnest han fått åtnjuta, samt om kampen mot danskarna. "Sölve fäller deras anförare Taxe i envig, och de öfriga öfverlistas af Blenda" (Wrangel). För öfrigt

[1] *Tegnérs Gerda* i tidskr. Finn 1903.

Digitized by Google

utfylles sången af vidlyftiga resonemang om kärleken, berättigandet af en kamp mellan grannfolken m. m.

Äfven i Kronbruden finnas anspelningar på Blendasagan och andra småländska sägner. Märkligt är, att, då Tegnér talar om de forna Värendsborna, kallar han dem "männen för sig, en vikingastam, med styrkan till lagbalk".

Af stort intresse är det i alla fall att se, huru Tegnér under Frithiofsåren oupphörligt återvänder till ämnet brytningen mellan hedendom och kristendom. Att lägga märke till är det också, att Tegnér i sitt bref till Adlerbeth svarar, att han många gånger tänkt behandla Blendasagan, så till vida, som ju där förekommer en sköldmö af liknande typ som Maria i Axel.

Om Tegnérs intresse för de starka motsättningarna vid tiden för asalärans fall vittnar också hans enda fullbordade drama. Visserligen är det förloradt, ej heller tillhör det Frithiofsåren, men från denna tid hafva vi flera brefuttalanden, som dels lämna upplysningar om detsamma, dels bevisa, att han ej helt slagit tanken på något dramatiskt arbete ur hågen.

Sina dramatiska planer under de år, då Frithiofs saga kom till, omtalar skalden utförligt i brefven till Martina v. Schwerin den 4 okt. 1821 och G. F. Åkerhjelm den 22 jan. 1826, som ofvan citerats. I samband därmed har planen på ett Karl XII:s-drama berörts. Tegnér fick just under Frithiofsåren från flera håll mottaga uppmaningar att ägna sig åt dramatiskt författarskap. Martina v. Schwerin nämner t. o. m. förslagsvis ett ämne, Domalder. Han afböjde emellertid ständigt. Naturligtvis får man dock icke bygga alltför mycket på sådana uttryck som att han för dramatiken hade "alldeles ingen talang", det visas bl. a. af hans liknande uttalanden om epiken, innan han började Frithiofs saga. I alla fall äro dessa svar intressanta, därför att de visa Tegnérs åsikter om dramat. Dessa framträda t. ex. tydligt i brefvet till Åkerhjelm. Ett annat vittnesbörd lämnas af Achatius Kahl i "Tegnérs-statyen i Lund", där äfven han berättar,[1] att Tegnér, "innan Frithiof författades", af vänner blifvit uppmanad att sysselsätta sig med episk och dramatisk

[1] *Minne af Es. Tegnér*, s. 162 f.

Digitized by Google

diktning. Tegnér svarade med sin vanliga blygsamhet, "att han icke ansåg sig vuxen ett sådant företag, att han möjligen kunnat blifva antingen episk skald i antik och klassisk mening, eller dramatisk författare, om han lefvat på annan tid, på annat ställe, inom annan verkningskrets och i andra förhållanden än de, hvilka nu togo hans krafter i anspråk och bestämde deras riktning, men att han i sin närvarande belägenhet icke skulle vilja våga ett sådant försök".

Intet epos i antik mening har i våra dagar gjort lycka. Nittonde århundradet har förlorat smaken för detta vitterhetsslag, icke derföre, att ju vår tid eger både personer och händelser, som förtjente att besjungas i ett epos, men derföre, att sjelfva diktslaget är urmodigt och föråldradt. Romansen och novellen har utträngt det.

Hvad åter den dramatiska konsten beträffar, så blomstrar den yppigast i hufvudstäder och universitetsstäder af första ordningen. I London och Paris, Berlin och Köpenhamn, Dresden och Weimar, under Schillers och Goethes öfverinseende och ledning, kan denna konst utveckla sig och fullkomnas. Der kunna personer bildas, som ej blott skrifva för teatern, utan sjelfva framträda på scenen och utföra rollerna lika mästerligt, som de uttänkt och tecknat dem på papperet. Men intetdera kan lyckas i en småstad som Lund. Shakspeare hade icke blifvit Englands och Europas stösta dramaturg, om han skolat föreläsa grekiska för studenter i Cambridge. Och Goethe och Oehlenschläger hade icke författat sina tragedier, om de skolat tentera och examinera i klassiska språkvetenskaper i Rostock, Greifswald eller Kiel.

I samband med ett omnämnande af Oehlenschlägers Aladdin uttalar Tegnér i ett bref till Mart. v. Schwerin 1821 sig också om dramat i allmänhet. "Som all *romantisk* dramatik faller den något i det breda och gränslösa; men det ligger i sakens natur. Ty då annan dramatik blott koncentrerar och afspeglar ett menniskolif, koncentrerar och afspeglar den romantiska ett helt tidehvarf. När den förra är individuel, är den senare verldshistorisk. På detta sätt förstår jag de flesta af Shakespeares stora skapelser, som annars skulle förefalla obestämda och utsväfvande." I enlighet härmed varnar han i ett bref till K. A. Nicander den 9 febr. 1827 för "tvenne nu för tiden vanliga tragiska afvägar". "Den ena är *die*

Digitized by Google

romantische Breite, som framställer icke en *handling* utan en *epok* på skådebanan, hvarigenom intresset försprides och förslappas, liksom vattnet förlorar i djup hvad det vinner i yta. Ty all dramatisk konst är dock till sitt innersta väsende *koncentrisk*, tragedien är icke historiens brännspegel, utan endast *focus* deraf; om trädet ej agas och qvistas, bär det ingen frukt. — Det andra, hvarför jag äfven gerna ville varna, är *mysticismen*" etc.

Som af citaten ur de båda brefven till Martina v. Schwerin och Åkerhjelm framgår, sammanställas i begge Blotsven och Karl XII. Det tycks ha varit de historiska skepnader, kring hvilka hans *dramatiska* intresse koncentrerat sig — en motsvarighet till Frithiof och Axel, hufvudfigurerna i hans *episka* skapelser från denna tid. Af brefven framgår äfven, att han verkligen skrifvit ett drama om Blotsven, och vi hafva äfven ett fragment af ett dylikt kvar (meddeladt i jubelfestuppl.). Tiden för detta dramas författande och förstöring sättes till omkring 1807, enär Oehlenschlägers tragedi "Hakon Jarl" utkom detta år (jfr brefvet ofvan!). Elof Tegnér har tagit för gifvet, att det fragment, vi ha kvar af Blotsven, utgör en rest af detta annars uppbrända drama.

Emellertid förnekar Josua Mjöberg på goda skäl bestämdt möjligheten af, att det nämnda fragmentet skulle kunna vara af så tidigt datum som 1807.[1] Mjöberg tycks icke ha observerat det ofvan citerade uttalandet (från den 4 okt. 1821): "Möjligtvis återkommer jag en gång dertill", men anför däremot, att Atterbom i sin Idunarecension i Sv. Litteraturtidning 1821, sp. 46—47, återger ett rykte, att Tegnér hölle på med en Blotsven, och att denna "skulle innan kort vara färdig att framträda i dagsljuset".

Ytterligare ett vittnesbörd i denna fråga finnes emellertid, och detta är af särskildt intresse, eftersom det härrör från Martina v. Schwerin, som vid denna tid var invigd i de flesta af diktarens planer. — Tegnér hade i brefvet af den 4 oktober, hvarur ofvan ett brottstycke meddelats, kallat henne sin "sköna biktmoder".

[1] *Stilstudier i Tegnérs ungdomsdiktning*, 1911, ss. 16 o. 18. Det diktfragment på alexandriner, som af Mjöberg anföres som »en spillra af den tragedi, som kastades på elden», är, enligt meddelande af doc. M. Lamm, en öfversättning ur Voltaires Mahomet.

Digitized by Google

Härpå svarar hon i ett bref den 11 dec. 1821:[1] "Äfven vill jag dokumentera mig, och med svart på hvitt bevisa, huru väl jag förtjänar namnet *Biktmoder*, som jag af hjärtans grund antager, emedan Brinkman af Leopold och ej af mig hört omtalas *den påbegynta tragedien*".[2] Nu kunde det ju tänkas, att friherrinnan härmed endast åsyftade den Blotsven af 1807, som Tegnér omtalar i brefvet den 4 okt. Detta förefaller dock otroligt. Ty af allt att döma ligger det en korrespondens mellan de båda brefven, i hvilken Tegnér förebrår henne, att en uppgift, som lämnats i förtroende, blifvit spridd bland hans litterära vänner. Det är svårt att förstå, af hvilket skäl skalden skulle velat hemlighålla, att han i sin ungdom skrifvit men bränt ett drama om Blotsven (han omtalar det ju också längre fram för baron Åkerhjelm), eller hvarför ett dylikt meddelande skulle spridt sig med den hastighet, som anges af fru v. Schwerins bref. Och vidare veta vi, att ryktet, åtminstone när det kom till Atterboms öron, har haft att berätta, att skalden just år 1821 sysslade med dramat. Man blir då också benägen att tyda Martinas uttalande så, som det naturligast tolkas. Däremot är tydligtvis Atterboms meddelande falskt så till vida, som arbetet på dramat mot slutet af 1821,[3] hvaraf det fragment, vi nu ha kvar, skulle vara en rest, sannolikt icke resulterat i mera än detta brottstycke. Tegnér har därför ej heller ansett det värdt att nämnas i brefvet till Åkerhjelm 1826.

Är det riktigt, att skalden mot slutet af 1821 återupptagit Blotsven, har detta naturligtvis haft sin stora andel i, att skalden i de sånger af Frithiofs saga, som diktats efter denna tidpunkt, infört en sådan blotare, som han ville teckna i det påbörjade dramat, konung Helge. Af den senare, först utarbetade hälften af diktverket behandlar endast den sista romansen ett parti, där den isländska sagan sysslar med kungarna. I anslutning härtill omtalas ej heller i denna del Beles söner utom i denna sång, men här hade Tegnér ursprungligen endast upptagit Halfdan. Den-

[1] E. Wrangel, *Martina v. Schwerin*, s. 114.

[2] Kurs. här.

[3] Af ett visst intresse kan det ju vara, att ett uttryck i Försoningen — »Vigrids hundramila slätter» — äfven förekommer i Blotsvensfragmentet.

Digitized by Google

nes karaktär har han för öfrigt alldeles ombildat, enär denne yngre broder i den isländska sagan är den egentlige anstiftaren af det onda. Då dikten framträdde i samlad form, hade den emellertid underkastats en omarbetning, så att t. ex. Idunaraderna

> Du hatar Halfdan, Frithiof. Hvarför hatar du?
> Åt sonen af en odalbonde ville han
> ej ge sin syster etc.

nu ha följande lydelse:

> Du hatar Beles söner. Hvarför hatar du?
> Åt sonen af en odalbonde ville de
> ej ge sin syster o. s. v.

Stycket om Helges död i Finland, där guden Jumala, då kungen vill störta hans tempel, faller ned och dödar honom, insköts härvid.[1]

Sannolikt har den omständigheten, att skalden beslöt sig för att använda "blotmans"-typen i Frithofs saga varit en af orsakerna till att Blotsven icke fortsattes. Naturligtvis har också arbetet på dikten varit af betydelse för Gerda, *Balders bål* m. fl. dikter. Under sina sista år ville han återupptaga Blotsven, men då var hans skaparkraft slut.

Åren 1818—25 beteckna den period, då Tegnérs skaldeådra flödade rikligast. Och likväl utgöra de fullbordade dikter, vi hafva från hans hand från denna tid, endast en bråkdel af de många planer han hade att episkt eller dramatiskt behandla historiska eller sagohistoriska motiv. Till de ofvan nämnda kan läggas, att han 1826 och kanske äfven tidigare hade för afsikt att upptaga *bibliska* ämnen. Han skrifver nämligen till Brinkman den 30 dec. 1826: "Ty det forntida är i sig sjelft adligt, det är blott af nyadlade, som man dessutom fordrar förtjenster. Det är på denna grund som jag i Frithiof begagnat så mycket föråldradt som jag vågat i språkväg. Om jag någonsin finge tid att utföra påtänkta

[1] Uppslaget till detta parti kan Tegnér möjligtvis ha fått från skildringen i *Olof den heliges saga* (*Heimskringla*, Hildebrands öfvers. s. 359 f.) af huru Karle och Tore Hund komma till Bjarmaland och där plundra Jumalas helgedom.

Digitized by Google

— naturligtvis mycket förkortade och heterodoxa — bearbetningar af Esaias och Job, så skulle jag visserligen ej uraktlåta att dervid använda så mycket af vårt gamla kärnfulla bibelspråk, som läte sig göra." — Kanske äfven hans planer på ett *Napoleon*-epos, som omnämnas i ett bref till G. Mohnike d. 6 juli 1829, redan tillhöra denna period. Det heter där: "— i stort är han icke, så vidt jag vet, poetiskt behandlad af någon, och ämnet är i sanning för rikt för en liten lyrisk utgjutelse, vare sig till tadel eller beröm. En italiensk tragedi, likväl under annat namn, och den jag endast känner af en recension, synes mig vara den enda som lagt den rätta poetiska måttstocken på denna rhodiska koloss. En större dikt i detta ämne hör till de många påtänkta försök, som omständigheterna tvungit mig att lämna åsido."

Redan under Frithiofs-åren torde han äfven hafva sysslat med Gerda (urspr. "Helgonabacken eller Minnen från Lund") — när prologen Jätten Finn tillkom, har ofvan nämnts. Mot slutet af skaldens lif var det särskildt denna dikt, som upptog hans intresse, och i den uppgingo andra planer. Men den behandling, han då mäktade gifva dem, var ej längre densamma som i hans krafts dagar. Blefvo nu också en del af hans poetiska planer från Frithiofsåren utförda, voro de dock fortfarande långt från fulländningen.

Digitized by Google

Några okända dikter af Kellgren, Leopold och Bellman.

Af

Gustaf Lindstén.

I Skara stiftsbiblioteks manuskriptsamling, som meddelaren af dessa rader genomgått i och för katalogisering, finnas åtskilliga dikter, både i original och afskrift, särskildt från 1700-talets slut. Dessa dikter ha närmare undersökts, hvarvid åtskilliga, så vidt jag vet, ej förut kända af Kellgren, Leopold och Bellman anträffats. De allra flesta äro samlade af lektorn i Skara Olof A. Knös under hans Uppsalatid. Bland hans i biblioteket förvarade efterlämnade papper finnes äfven en bunt med ryggtitel "Miscellanea I", hufvudsakligen innehållande afskrifter af historiska handlingar. I denna har jag påträffat ett dubbelt kvartark, som på första sidan innehåller en af Knös uppgjord förteckning öfver samtliga kända bidrag af Kellgren till Åbo tidningar. Inuti detta ligger en tydligen i största hast äfven af Knös gjord förteckning öfver "Kiellgreniana". Enligt min uppfattning torde den vara skrifven i slutet af 1770-talet.

Den är af följande lydelse:

Kiellgreniana.

1. Ode: En stadig Man.
2. Varning til Cloë.
3. Lifvet är en Dröm.
4. Bref til Cloë.
5. Aristidis död.
6. Gåta: Du tingens mor.
7. Flyg yra Fiäril etc.
8. Visa: Lägg af min vän.
9. Sinnenas förening.
10. Fritänkaren.
11. Du Philosoph; hur kan
12. Lång(!), Cato, bort från mig.
13. Öfver ett slädparti.
14. Predikareboken.
15. Cupido nekar mig.
16. Triolet: ach hvilken sötma.
17. Epitaphe.

Digitized by Google

Alla dessa äro ju välkända utom n:r 4, 11, 12, 13 och 16. Med n:r 4 afses möjligen den här meddelade dikten i n:r 60 af Sthlms P. för 1780. 12. Lång[t], Cato, bort från mig omnämnes af Castrén samt har förgäfves eftersökts af Ek.[1] 13. "Öfver ett slädparti" har ej anträffats. N:r 16 finnes enligt välvillig uppgift af Ek i Pettersonska samlingen i Kungl. Bibl. i Kellgrens egen handskrift. Med n:r 17 åsyftas förmodligen den af Ek i Kellgrens Åbodiktning, sid. 127, meddelade dikten: Epitaph öfver en storsåfvare.

I ett bref från Clas Gartz till Knös af den $^{19}/_{5}$ 1780, som kommer att meddelas i ett annat sammanhang, åsyftas möjligen en annan Kellgrensdikt med följande ord: "Simmingskölds oration tyckte jag ej stort om, Men Kellgrens upmuntran var rätt bra. — —"[2] — Det torde kanske vara möjligt att med ledning af dessa uppgifter återfinna de här omnämnda, okända Kellgrenssakerna i någon af de större bibliotekens handskriftsamlingar, möjligen i handskrift af Knös. Han synes nämligen ha varit ganska frikostig med att tillskicka sina vänner afskrifter af de litterära skatter, han med sällsynt flit och intresse hopbragt.

Den "Supplique" af Kellgren till Gustaf III, som professor Schück publicerat i Samlaren VIII, sid. 44, kan ungefärligen dateras med tillhjälp af en uppgift i ett bref från Knös till Annette Helene Odhelia af den $^{17}/_{10}$ 1780.[3] Han skrifver där: "La Supplique de M:r Kiellgren au Roi, pour recevoir un caractere, que Vous ici voyez, est si nouvelle que peu connue." —

De funna dikterna meddelas här jämte erforderliga upplysningar.

[1] Castrén, *Sällskapet Aurora*, sid. 173, not 3, *Skrifter utg. af Sv. Litt. Sällsk. i Finl.* XLVII, *Förhandl. och upps.* 14; Helsingf. 1901 samt Ek, *Kellgrens Åbodiktning*, sid. 119, samma skriftserie CXXI, 28, 1915.

[2] Med hvilken energi både Knös och Gartz samlade Kellgreniana framgår af några bref, som växlades dem emellan. I ett bref af den $^{11}/_{9}$ 1780 hade Gartz sändt Knös en förteckning på de Kellgrensdikter, som han ägde. Denna förteckning finnes dock ej, ledsamt nog, tillsammans med brefvet. Knös sände då en förteckning öfver sina. I sitt svar af den $^{2}/_{11}$ 1780 skrifver Gartz: »Såväl af de upsände Cataloger på Smedbergs som Kellgrens arbeten finner jag ansenligen många, som jag ej äger. Det blifver en rik skörd vid Min Brors upkomst, och skulle jag nu til premice öfversända den dödande Välmeningen, om ej jag hade händerna fulla af göromål, så att nu ej läglighet gifves att den afskrifva».

[3] Brefkoncept af Knös, bland oinbundna Originalbref till O. A. Knös I.

Digitized by Google

Kellgren.

I.

Joh. Henr. Kellgrens första Poetiska Lärospån, såsom Gymnasist i Skara, öfver en hos Handelsm. Lindström tilämnad bal.

Ack vänner sen vi taltes vid
Har något händt uti vår tid
Tänk de som bruka niga, alt väl
Ha ganska ondt at tiga. Ni förstår [mig väl].

Det är uti ett köpmanshus
Der ingen än fått något rus
Biuds caffe, vin med mera, [alt väl]
För man skal musicera. [Ni förstår mig väl].

Men jag är rädd för nattmusik
Ty derpå följa plär critik
Om ej Kyllén med flera [alt väl]
Kan laga vi få mera. [Ni förstår mig väl].

Hundsfott, Canaille man kallar den
Som ej vil vara deras vän
Och med Kyllén ej slinkar [alt väl]
När man åt honom vinkar [Ni förstår mig väl].

Til slut Kyllén skal göra bal
Uppå Magister Kinbergs sal,
Der han skal dansa solo, [alt väl]
Och spela på fiolo. [Ni förstår mig väl].

Då Kiellberg, Lindberg, Roos och Hök
Sig visa skola som en Rök,
Tengstadius på lina [alt väl]
Skal göra luftsprång fina. [Ni förstår mig väl].

Jag sluta vil nu denna gång
På en så obehaglig sång.
Men om I biäbben mera [alt väl]
Skal vi er caressera. [Ni förstår mig väl].

II.

Öfver Fältmarskalk Grefve Ehrensvärd.

Ode.

Kom Sanning, styr min hand, jag vill en målning gifva
Af den i lifvet var din aldrabästa vän.
Och Dygd! låt så din kraft hvart penseldrag uplifva
Att Ehrnsvärd käns igen.

Digitized by Google

En Hjelte, men min Vän, det ordet lär förfära.
Du tänker strax på mord, förödelse och blod;
Nej Ehrensvärd var den, som sökte annan ära,
Än af ett Beste-mod.

Da Segren hvarje dag dess Lagrars antal ökte;
Då Ryktet hans beröm till Jordens gränsor bar;
Hans offer städse dock på Fridens Altar rökte,
Och Hjelten menskja var.

Då Han sitt Fosterlands och Konungs rätt försvarte.
Blef Honom Döden Sielf ett ljufligt tidsfördrif;
Men tillät Äran det; Ach huru glad han sparte
En brottslig broders lif.

Den aldrig Hjelte var, som sina likar mördar,
Blott för att dyrkad bli af en förkrossad verld;
Men den som Dygd och Pligt långt öfver lyckan vördar.
Och det var Ehrensvärd.

Men — — hvilken Sorglig pragt, för mina ögon lyser!
Hvad suckar, Sorl och gråt för mina öron hörs!
Det är Hans egen graf — —. Min Siäl af fasa ryser;
Af vördnad hjertat rörs.

Som utom Viljans råd vårt sinne sig förskräcker:
Att se den bygnan störd, som Gudars boning var;
Så Dygdens Tempel ock en helig bäfvan väcker
Ur gruset som är qvar

Jag ser en ung Monarch från Tronen stiga neder,
Med sorgens matta fjät till Hjeltens aska gå:
Ett dokklädt Fosterland han under armen leder,
De gråta båda två.

Jag hör dem båda två med ömma utrop säga:
Ach hvilken dyr förlust! Den Dygdige är död.
Fick jag dock några få dess likar altid äga;
Så had jag ingen nöd.

Naturens gälla röst Sig derpå höra låter:
Ja gråten, ropar hon, Hans död är tårar värd;
En tacksam Son sin Far, en Far sin Son begråter,
Och verlden Ehrensvärd.

Digitized by Google

Att tusend menskjor dö, kan ej min ordning störa,
När Varlsen(!) är och blir ett outösligt arf:
Men att en Ehrensvärd till lifvet återföra,
Det fordrar Tidehvarf.

Den häpna *Dygden* sig mot grafven synes luta;
Död, säger hon, tag fritt det rof som till dig hör:
Men aldrig skall hans lof, hans namn, hans minne sluta
För'n sielfva Tiden dör.

Nej, ropar *Snillets Gud* och hela rymden blänker
Där Han sig sänker ned uppå en Silfversky,
Min magt det endast är, som evigt minne skänker:
För mig skall glömskan fly.

En bok, som blott bestod i några blad af Lager,
Och kallas Minnets bok, Han tager ur sin famn,
Och på dess gröna blad de gyldne strekar drager
Som teckna Hjeltens namn.

Två unga krigsmän ock till detta rummet hasta,
De se uppå hvarann; de se åt Himlens loft;
Vid grafvens bräddar sig af vördnad nederkasta
Och kyssa Hjeltens stoft.

De skynda åter bort, och denna önskan giöra:
Må Ehrnsvärds vålnad städs för våra ögon stå!
Må Minnet af Hans dygd oss på de vägar föra,
Som upp till äran gå.

Här endast Agget är, som frögdetecken gifver,
Då det i grafvens natt sin ovän störtad ser;
Men då i Gustafs hand det spiran varse blifver
Det sig på flygten ger.

Men vreden brinner ren i Gustafs stora hjerta,
Han Agget med ett hugg till marken tappert slår:
Du skall ej Oskuld mer med Lastens färgor svärta,
Och ge Förtjensten sår.

Strax stupar Trollet kull, och hela jorden gungar.
Det ryter, stiger upp, men tumlar åter ner;
En afgrund öpnar sig, där eld och svafvel ljungar
Och agget fins ej mer.

Digitized by Google

III.

En visa.

I glada rum, i ljufva Säten
Där jag Camilla fordom såg;
Där jag, bland Näktergalars läten,
Förtjust vid hennes fötter låg.

Det är hos er jag fordom njutit
De ljufsta känslors tidsfördrif;
Det är hos Er som har förflutit
Den vackra delen af mitt lif.

Hur var ej då min lycka mogen!
Hur såg jag ej min Sällhets högd!
Camilla svor, att bli mig trogen.
Afvundens, Gudar, åt min frögd!

Men snart de glada dagar gömmas,
Den falska flyr — — Jag svär emot:
Camilla skall för evigt glömmas;
Men Astrild skrattar åt mitt hot.

Jag fåfängt qväfver i mitt hjerta
En eld, som tändes hvar minut.
Du, enda läkdom för min smärta,
Död! — — — Kom och blif min kärleks slut.

IV.

Saga.

Apollo skal en gång, i et Olympiskt spel,
Där han behagat sjelf i täflan taga del,
Vid någon hastig fart den måttstock råkat tappa,
Hvarmed, i forna dar, han pröfvat dygd och vett,
Och efter hvilket mått han vissa grader gett,
Som hvar och en förtjent på ärans heders-trappa.
Nu, vid en Frögde-fest, då lärdom skulle lönas
Med högsta äre grad, som fans,
Och de, som värdigt fått en vunnen Lager-krans,
Med mera heder borde krönas,
Apollo, nitisk om en ära,
Som altid följt de val, han förr så noggrant gjort,
Då ingen ann', än den, hvars lärdom prydas bordt,
Fått högsta hederstecknet bära,
I Guda-nit, i ädel harm
Af detta urval blef så varm,

Digitized by Google

Som han det förr helt lätt och obrydd kunnat göra.
Då han de egenskaper sett,
Som sanning honom företett,
Och utan smickrets flärd til grundlig lärdom hörа.
Til Festen sågs en flock kring Templet sammanträngd.
Där äran deltes ut: de ägde alla värde:
Hvar enda käft der fans, sig ansåg bland de Lärde,
Och desse Lärdas tal var en förfärlig mängd.
Apollo aldrig sett så många på en gång.
Parnassen, rymlig förr, nu tycktes bli för trång:
Jag bör ej, sade han, vår glada Fest så pryda;
At blotta Lärdoms-sken sku Lärdoms-bloss betyda;
Här måste pröfning ske. — Hans Nympher i fullt språng
Kring Guden skyndat sig. — **Erato** för sin sång,
Var nitisk om en man, hon kände bäst bland dessa:
Jag ber dig, ropte hon, se Store Visdoms-Drott!
Se, hvilka stora pund, hvad härlig snilles lott
En ibland alla dessa fått,
At, sedan lagren prydt hans hjessa.
Han af min andas kraft har lärt sig dråpligt mässa. —
Se ock en hedersman, som i sin anlets-svett
Fått Pastoraliskt nit och Economiskt vett. —
En annan värdig man du ser i prägtig yta,
Den mången Martis son med honom ville byta:
Så ymnig hans Peruk, så städad sjelf han är,
Så ofelbar förtjenst hans Snille innebär. —
I samma lärda hop en annan flock du skådar,
Som Gudalärans kraft med skrymtans fall bebådar;
Här visar sig en dygd, som tidens barn til arf,
Drar smak och tänkesätt af uplyst tidehvarf.
I mål af högsta vigt de så til nöjes värka,
At man af följden blott kan deras upsåt märka. —
Et par af ung gestalt du ställda ser til vänster:
Alt, intil deras namn, är bördigt af förtjenster.
Det prålar i en glans, som Far åt dem förvärft,
Och ger en helgad rätt, den de med födslen ärft. —
Af **Polymnie** en annan värdig man,
Som grundlärd rosad blef för något stort han skrifvit,
Det andra sammansatt, och han af trycket gifvit:
Han ock är ung, sad' hon, men jag bedyra kan,

Digitized by Google

At detta felet hjelps, så fort som åren lida,
Och som en Mor, så öm går lyckan vid hans sida. —
Jag än en Gunstling har, som är mig mycket kär:
Han af natur och Politiken,
Har lärt den digra konst, som mäst förborgad är,
Och lika gagnar alla Riken,
At alt det folk, som annars skiljas plär
Af Samfunds-ordning, stånd och lycka,
Bör stå i lika rätt och ingen det förtycka.
Han af den värsta sak så skenbar teckning gör,
At om dess sannings-grund ej nånsin tviflas bör. —
Förlåt, O! Visdoms-Gud, jag än en bön tör våga:
Vil du åt lyckans gunst ge en Parnassisk råga,
Lät ock en älskad man bli värd sin kära Fru!
Et namn dertil behöfs, och det kan vinnas nu. —
Hon teg. Apollo nu fick flere böner höra
På denna glada högtidsdag.
En enda af et annat slag
Har sagan velat kunnig göra.
Och den, bland alla, kommit sist:
Jag ber, sad' **Uranie,** förskona min Arist
Från äran af et namn, som snart all glans har mist.
Då det i lyckans hand en slösad stämpel blifver,
Den hon af blindt behag hvar sjelfkär Gunstling gifver.
Et namn, som forna dar förtjensten endast prydt,
Men nu blir altför smått mot hvad det förr betydt. —
Hon ödmjukt neg, och vid hon gick,
Man tyckte af en vänlig blick,
Som Guden gaf, at hon en slags beundran fick.
Parnassen blef helt tyst, at slut på detta höra.
Apollo redo var, at nu sit utslag ge:
Jag vil, sad han, i dag Er alla nögda se.
Erato; Polymnie, och fler, som det kan röra!
(Han smålog nu åt **Uranie**):
Er önskans mått skal upfyllt bli:
De vänner, som Ni nämnt, til heders hjelpas böra:
För glädje-Festens skull må Er til viljes ske.
Fast åt det val Ni gjort, Satiren torde le.

Digitized by Google

V.

Til min unga Vän, som fått det infallet at blifva Philosoph.

(Imit. från Voltaire.)

Du Philosoph? Det kan ej vara:
Din Skäggväxt är ju alt för svag!
Hur skulle visdoms skrynklor svara
Mot ögon fulla af behag?

At gräla, grubbla, skryta, kifva,
Philosophiens väsen är:
Men ack! hvad skulle lifvet blifva
Förutan känslor och begär?

Dem styra är et fåfängt göra;
Och qväfva dem, det är et brott.
At röras sjelf och andra röra,
Se där det högsta vishetsmått.

En mennsklig dygd, et utvaldt nöje,
Et qvickt och smakligt fjolleri,
Et läckert skämt, et hjertligt löje:
Det blifve din Philosophi!

VI.

Styrande och befallande Styresmän!
Styrande och befallande Directeurer!
Högstförtjente och Högstbelönte Herrar Riddare af Högsta belöningen, den Styrande Areopagens Ledamöter!
Tappre och Högtuplyste!
Tappre och Segervinnande!
Wittre och oförskräckte!
Wittre och beprófvade!
samt
Wettgirige Syskon!

Til hvilken bedröflig högtid har Apollo i dag sammankallat sina Barn! Mörka Cypresser betäcka det Altare, som fordom varit prydt med Lagrar och Blommor. Bestörtning och tystnad regera i det Tempel, som är helgadt af Vänskapen åt Nöjen och glada Sånger. Sörjande syskon! Orsaken är bekant. Styresmannen har förkunnat den; våra Lutor hafva tolkat den; våra hjertan känna den. Vår Fader har förlorat en af dess käraste söner; vi hafve förlorat en af våra värdigaste Bröder. Hans händer hafva uphört, at arbeta på den stora byggnaden; hans röst har uphört, at muntra oss til arbete. Af så mycket, som vi älskat, som vi vördat och beundrat, är intet mera quar, än saknaden däraf. Tillåten mig, mina Syskon, at framställa en

Digitized by Google

fråga, som Sorgen väcker. Då en oundviklig Lag upoffrar åt förgängligheten det käraste vi ege; då inga böner eller tårar kunna afböja förlusten af våra ömmaste vänner; och då deras saknad desto djupare sårar oss, ju närmare vi med dem varit förbundne; vore då ej rådligare, at icke föröka eller stärka de band, som förena oss med menniskor? Hafve vi ej nog af dem, med hvilka Naturen fästat våra hjertan vid Föräldrars, Syskons, Makars och Slägtingars? Hvarföre ingå nya förbindelser, för at undergå nya plågor? Samhället har förenat Millioner Menniskor, at njuta hvarandras hjelp, at dela hvarandras öden. Då en dygdig och förtjent medborgare dör, är det en mistning för hela samhället; hvar och en af dess medlemmar äro lidande af den allmänna förlusten. Men i en stor Etat, isynnerhet där regeringen är Monarkisk, där Äran och Regentens nåd äro driffjädrarne til alla gärningar, där man tjenar sitt Fädernesland, utan at tänka på sitt Fädernesland, där skilnad i börd, rang, stånd och fördelar sätter Medborgare til vissa afstånd ifrån hvarandra, och småningom för dem tilbaka til det naturliga tilståndet; där blir den del, som oss tilfaller, af den allmänna förlusten vid (!) en medborgare ofta så liten och svag, at vi föga känna den. Handle vi då försicktigt för vårt hjertas ro och stillhet, då vi, igenom inrättningar af smärre Samfund uti det stora, draga oss närmare til hvarandras bröst, förvandla okände til våra vänner, medborgare til våra bröder? Mina Syskon! I upresen Er emot denna fråga; och mitt eget hjerta har redan vederlagt mitt tvifvelsmål. Sjelfva det medlet, hvarigenom vi öke saknaden af en förlorad Samfundsbror, är tillika detsamma, som lindrar vår smärta. Lejonhjelms Själ var så ädel och uplyst, hans hjerta så välgörande, hans dygd så lysande, hans gerningar så allmänt gagnande, at om han än aldrig varit Invånare at detta Tempel, hade han dock altid af oss blifvit begråten, som en värdig Apollos Son. Men, mina Syskon, vi skulle då ej förut hafva käut nöjet och nyttan af hans enskilta vänskap, och vi skulle ej i dag få ega den trösten, at förljufva vår sorg igenom dess delande med våra bröder, och at förädla den, igenom upresande af en ärestod, som hans minne förtjenar. Det är åt Er, Vittre och bepröfvade Bröder, som vårt Samhälle anförtrodt, at upfylla denna kära och bedröfliga skyldighet. Vi hafve ej kunnat lämna det i mera värdiga händer. Ert bepröfvade snille, er kända vältalighet, er sanna aktning för dygd och förtjenst, och er besittning däraf, äro säker borgen för Er skicklighet och vår tilfredsställelse. Min Bror, tagen då in edert ställe.

Digitized by Google

VII.

Til Cloe.

Ach, Cloe säg, Ach Cloe säg!
Hvi du dit bröst all ömhet nekar?
Hvi skygg på nöjets ljusa väg?
Du räds för Gudens ömma Lekar!

Hvarföre har Naturen väl
Dig lif och skönhet velat skänka,
Om ej at med en tacksam själ
Dig i en älsknings armar sänka?

Hur fort, af åldrens skuggor skymd,
Dit lilla lif til gränsen hinner,
Likt regnet, som i Luftens rymd,
Ur molnets sköt i hafvet rinner!

Hur snart den gamla Nornans hand
Den späda lefnads blomman bryter,
Och sliter af det korta band,
Som vaggan hop med båren knyter.

Ach Cloe lär, ach Cloe lär,
At njuta timman, förn han hastar!
Än är ej Lians gubbe här,
Ännu en dag kanskje han rastar!

Säg Cloe, tror du den insect,
Som samma stund tycks dö och födas,
Hvars lif af morgon värman väckt,
Vid qvällens kyla åter dödas;

Tror du at mera ung än vi
Han bort på tidens bölja flyter;
At mindre för des sköfling fri,
Båd lif och nöje honom tryter?

Ach nej! han ofta lycklig var,
Då vi oss knapt åt lyckan ämnat,
Han hundra gånger älskat har,
För än du mig en kyss har lämnat.

Ach! må af denna lärdom rörd,
Du dina känslor utbrått gifva!
Må än i afton af dig hörd,
Jag än i afton lycklig blifva!

VIII.

En förmanande Predikants betraktelse.

Hvad grymma faror kring oss ila,
Som hota hvar minut vårt svaga lefnadslopp;
Hur mången går ej frisk til hvila,
Som är sten-död, när han står opp!

Digitized by Google

Leopold.

I.

Presidentens och Commend. af N. O. Baron Ax. Gabr. Lejonhufvuds Grafskrift på Fransysk vers öfver sin förra fru.

C. G. Leopoldts öfversättning af den Samma på svensk vers.

Min mer än ömma Vän! så har du aska blifvit!
Den Högste har då stäckt din dag!
Och du har undergått den Lag,
Som alt hvad anda fått, naturen föreskrifvit!
Ja, det är giordt, — — du dör! — — jag lefver! Gud hvi så?
Om ödet mindre böjt[1] at qvälja,
Tillåtit detta hierta välja,
Så had, det slag du feck, oss råkat begge två.
Men ack! de grymma olycks lagar,
Som rifvit dig ifrån mit bröst,
Ha intet unnat mig den tröst,
At, samma stund som du, få sluta mina dagar.
Ack! om från Englars sköt, dit du ur bullret gick,
Till denna jordens låga yta,
Där mina ögon, än, för dig i tårar flyta,
Du ville gie en enda blick!
Så såg Du, hur mit bröst, af tusen qval är rifvit,
Och hur, af sorg och saknad frätt,
Jag gråter nu de dar, som lupo förr så lätt,
De dar, de glada dar, dem vi vår vänskap gifvit,
Ur lika ömma tänckesätt.
Då nöjde, at i lugn från buller, gny och larm,
Med stillhet se de mål, dit mensko-svaghet fikar,
Vi straffat den, förutan harm,
Och ömt beklagat våra likar,
Hvars sinnen, styrde jemt, af en förförisk drift,
Beständigt yra böljor föra;
Och hvilka, långt ifrån, at visdoms rösten höra,
Åt svaga tids-begär, alt, till et offer giöra,
Förtiuste följa dem, och draga deras gift.
Så ren Förtrolighet, som nånsin yrkad blifver,
Från våra ömma Bröst i alla samtal flöt;

[1] »vaant» öfverskrifvet af Gjörwell.

Digitized by Google

Vår vänskap häraf fick förnyad eld och ifver,
Och i den samdrägt som hon gifver,
Med dubbel styrka hon, föreningsbandet knöt.
I lycklig stillhet, våra dagar
Ha molnfritt runnit opp och utan sorger gått;
Vår lefnad varit bygd, på måttlighetens lagar,
Och aldrig, afundsfult, vi skådat andras lott.
Så dyrt förenings band, har likväl döden brutit;
Han slog, med samma slag, min glädie och min tröst:
Dock, ödets hand till trots, som löst hvad himlen knutit,
Skall, till min sidsta stund, du lefva i mit bröst.

II.

I hastighet.

Uppå et fält där våren myste,
Jag såg et *öga,* rundt omkring,
Med mildhet se, båd' det som lyste,
Och det som lyste ingen ting.
Jag log och geck i hast förbi;
Men hörde i detsamma sägas:
Af en Förnuftig öfvervägas,
Båd hvad som är och som kan bli.

Min Nådig Herre! denna lära,
Jag sen af Eder ynnest fått.
Nu vet jag grunden till den ära,
Som blifvit mina versars lott.
Ehrt ädelmod jag vörda bör;
Men om jag skulle frestad blifva,
At än på samma räkning skrifva,
Jag undrar om jag illa giör.

Nej men. Jag vet et ädelt sinne
I alla väder lika står;
Där bor densamma mildhet inne,
I dag och morgon som i går.
En Äkta Skald, är Skalders vän;
Ty ber jag Ni täcks nådig vara,
At detta stycke genomfara
Och säga om det duger, sen.

III.

Till Hr. Greve Gust. Otto Douglas Vid Dess Steg Ifrån Undertill Öfver-Officers-värdigheten år 1775.

Öfverlämnadt af C. G. L.

(Diu magnum inter mortales certamen fuit: vine corporis an virtute animi, res militaris magis procederet? Nam et prius quam incipias consulto,

Digitized by Google

et, ubi consulueris, mature facto opus est. Ita utrumque per se indigens alterum alterius auxilio eget.) Sallust.

Min Greve, Er har skedt en ära,
Den något hvar med glädie ser:
Ni ändtlig får det tecknet bära,
Som Cronan sina Ilieltar gier.
Jag tillstår, det gått ganska snält,
At Er från korsgeväret rycka;
Gud låte samma drift och lycka,
Beständigt följa Er i fält!

Det är väl sött at framsteg giöra,
Och hvila just i lyckans famn;
Men tänk! om Ni en gång får höra:
Grev Douglas hedras för sit namn.
Jag säger icke at så går;
Men hvilken kan för tadel svara?
Min Greve, alt tycks möjligt vara,
Uti en sådan tid som vår.

Ni sjelf det bästa medlet äger,
At stoppa afund munnen till.
Här hielper ej hvad kongen säger,
Ty folket täncker som det vill;
Nej följ det råd jag ämnar gie:
Biud till at sielf i egna kläder,
Med Blod och namn af Edra fäder,
Bli lika god och stor som de.

Se då skall tadlarns hierta blygas,
För afundilska öfverdåd,
Och hela verlden öfvertygas,
At Ni är värd Er konungs nåd.
Då skall, uti ett stadgat lopp,
Ni följas af en heders strimma,
Som mit i genom lyckans dimma,
Skall bryta fram och bläncka opp.

Men ack! at stiga så till ära,
En ganska ringa hop förstår.
När blir väl mera till at lära,
Än det som lärs på några år.
Vår tid, beqvämlig genväg fått,
Dit fram där lyckans bländvärk glimmar;
Men ingen än, på några timmar,
Up till den sanna äran gått.

En Ädling som i verlden träder,
Bör täncka manligt högt och stort;
Då är han slägt med sina Fäder,
När han så giör som de ha giordt.
Men föds man då med dygd och vett?
Ja, nog giör bloden ganska mycke,
Dock, ingen ting blir mästerstycke,
För än man dertill mödan gett.

Metallen man i grufvan finner,
I gröfsta malm sit värde bär;
Dock aldrig den vårt tycke vinner,
Förn han från slagget ränsad är.
Då, genom flit och kundskaps rön,
Den halt[1] han i sit ämne hyser,
I dess förädling dubbelt lyser,
Ju mera ren, ju mera skön.

Så af det värde födslen gifvit,
Är ädel odling bästa tolk.
Tro ej man straxt fullkomlig blifvit,
För det at man är född af follk.
Nej vet, det ofta hända kan:
At den som längst till höjden svingar,
Och mäst med namn och Titlar klingar,
Är mera låg än mången an.

[1] »Dygd» öfverstr.

Digitized by Google

Ni frågar: Hur bör den då vara
Som skall i grunden heta stor?
Välan, jag vill Er äfven svara,
Som jag förstår och som jag tror:
Han bör från sina ungdomsår,
Ha lärt hvad jag Er lära ville;
At öfvad dygd, och skärpat snille,
De största prof igenom går.

Han får ej lof i yrsel ränna,
Med bräckligt vett och grann gestalt;
Han bör båd Gud och verlden känna,
Och sig som menska framför alt;
Han fångslas bör af Samvets-band,
I gerning vis, i hiertat ärlig,
Då blir han mörkrets barn förfärlig,
Och nyttig för sit Fosterland.

En sådan kan med trygghet våga,
I Cronans syslor taga del;
Han spänner aldrig högt sin båga,
Men också slår han aldrig fel.
Han forskar folk; han mäter tid;
Han ser på hvad han har för händer;
Och huru saken sen sig vänder,
Har altid riket gagn dervid.

Här får jag väl det inkast höra:
Slikt är de största snillens lott!
Men fast jag ej kan storvärk giöra,
Skall jag då intet giöra godt?
Jo vist! Där ädelt upsåt bor,
At alt för Rikets bästa våga,
Där finnes äfven nog förmåga,
At vara Svensk, at blifva stor.

Vår Samfunds pligt, har himlalagen,
Natur, förnuft och dygd till grund;
Där finnes ingen undantagen,
Vi hafva alla våra pund.

En föds till folks försvar och stöd,
En ann at lärans sanning styrka,
Den tredie at en näring yrka,
Den fierde till at skaffa bröd.

Här gifs ej en af dessa alla,
Som öfverflödig nämnas kan.
Ehur man hvar behagar kalla,
Behöfva allihop hvarann.
Den skiljegränts man nämnas hör,
Emellan småfolk och de höga,
Är billig nog, men gäller föga,
Om dygd och vett den icke giör.

Den som i gyldne rustning blänker,
Jag hedrar för sit namn och kall;
Men om han ej som hielte tänker,
Så är min vördnad genast all.
När åter den vid plogen går,
Då han sin åker idogt sköter,
Och väl förstår hvad dervid möter,
Af mig beständig acktning får.

Som vi den stolta örnen finne,
I fiksam flygt till Solens högd:
Så har jemväl et ädelt sinne,
I vett och lius sin rätta frögd.
Ej sprättars snack, Ej smickertal,
Dess muntra håg i lättia söfver:
Det granskar väl hvad det behöfver,
Och följer sen med drift sitt val.

Min Greve i Er dygd Ert snille,
En skymt af denna bild jag ser.
Jag hoppas, om jag måla ville,
Min teckning skulle likna Er.
Ni skyndar Er med flit och mod,
Dit börd och pligt Er ömsom mana;
Ni går, at följa Sverjes fana,
Och skrifva Eder dygd med blod.

Digitized by Google

Vålan, fast jag ej krigsman blifvit,
Så vet jag dock det ofta skett:
At mången krigsmän lexor gifvit,
Som aldrig sielf En drabbning sedt.
Gud vet, jag fredligt lefva vill;
Jag spritter när en bössa smäller,
Men likväl kan jag, då det gäller,
En hieltes bildning skapa till.

Hvad hälst på dygdigt folk plär falla,
Hör alt till dessa lefnads-bud.
Se här det första ibland alla:
En Hjelte frugtar altid Gud.
Han håller för en nedrig skam,
Bland dunder-ord och Eder sväfva,
Men han står fast när andra bäfva,
Och där de fly så går han fram.

En Hielte tänker altid lika,
I mot och med han håller färg.
Lät lyckan fritt hans anslag svika!
Hans dygd är dock et hälleberg.
Sit lif, sit hufvud, och sin hand,
Och alt hvad himlen täckts förlåna,
Han offrar gerna, för at tiena
Sin Konung och sit fosterland.

En Hielte moget öfvervägar,
Alt hvad hans kall och sysla rör.
Han frågar intet hur man plägar;
Men hur man skall, och hur man bör.
Han kittlas ej af krigiskt mod;
Han önskar hälst i stillhet vara;
Men, nödgas han sin rätt försvara,
Så vågar han båd lif och blod.

En Hielte ingen afsigt känner,
Som han ej uppenbara kan,
För sina, och för Rikets venner,
Ja äfven inför hvarje man.
Han vet ej bruka list och svek:
Han talar hvad hans hierta tänker;
Han sätter ärlighet mot ränker;
Och fasar för gemena strek.

En Hielte, i det slut han fäller,
Ej nånsin svigtar af och till:
Sin sak han straxt i värket ställer,
Det må då hända hvad som vill.
Han rubbas ej af split och kif.
Han trotsar faror, tid och öden;
Han offrar alt; han går i döden,
At gie sitt upsåt, drift och lif.

En Hielte sig med omsorg mödar,
At altid gå sin jemna gång.
Han är i fält bland tusen dödar,
Som hemma ibland spel och sång.
Han löper ej i otid fram;
Men blecknar intet när det smäller.
Han är et Lejon då det gäller;
Men dessemellan spak som lamm.

Min Greve så ha våra Fäder,
Rest sina namn en ärestod,
Som vittna skall, i alla väder,
Om hieltedygd och ädelmod.
Till trots mot afundsmännens harm,
Gud gif at deras sidsta leder,
Må lämna prof, med lika heder,
At Svenska bloden än är varm.

Ni, som Ert öde börjat fästa,
Vid Rikets välgång och försvar,
Jag hoppas, at för Sverjes bästa,
Ni aldrig Edra krafter spar.
Den gamla dygden hieltars stöd,
Så knyte detta ädla bandet;
At Ni för Gud och Fosterlandet,
Med glädie går i lif och död!

Digitized by Google

Då skall Ni ock med heder lysa,
I Svenska hieltars gamla dräckt:
Då sku de fega klemmar rysa,
Och Sverjes ovän bli förskräckt:
Då skall åt Er, i ärans famn,
Vi vrida Lagrar allihopa,
Och Götha Manskap hurtigt ropa,
Ännu en gång: Grev *Douglas* namn.

IV.

Till Hr Baron och Landsh. Mörner i Upsala d. 1 Jan. 1785.

När en Novits i en Nation,
Ej första dagen ren upvagtar
Curatorn, begges Herr Patron,
Gör denne strax den conclusion
At han Nation och sig föraktar.
Och såsom slikt befinnes då
Et vigtigt brott af Leze-Lager,
Man i Conventet strax derpå
Den hämnande Författning tager
At han et år på prof skall stå,
Tills han sin Lärdom hunnit öka
Med konsten at ödmjukast gå
Och sina Gynnare besöka.

När åter vi Curatorn se
I Stiftets sköte sig bege,
At axla prädikantens kappa,
Så måste denne gå och klappa,
På dörren, hos Lectorerne.
I vidrigt fall han kom kanske
At sucka ibland deras skara,
Som i examen de förklara
Pastorligen förtappade.

Men äfven vid det samma bandet
Belefvenheten Lectorn för;
Ty när han kommer hem från Landet,
Och ej sin djupa bugning gör,
Hos Bispen, som hans hälsning hör,
I det han sig på Sophan sträcker,
Och Apostoliskt mössan rör,
Och Faderligen handen räcker,
Om Lectorn kanske skulle tro
Det kunde likså vördsamt vara
At lämna Biskopen i ro,
Så fick han annat snart förfara,
I öpet Consistorio.

Så går det bland de Lärdas skara,
Den där ej hedras, tror sig hädd:
Ty Svagheten är altid rädd,
At icke nog förgudad vara;
Och till en sådan, går man klädd
I Akademisk drägt och värja,
Sin djupa vördnad at besvärja.

Men hvar en Man af snille fins,
Som Styresman i sin provins
Är värd den äran at befalla,
Som aldrig än den svaghet känt
Kring Lyckans fladdrande patent
At undersamma hopar kalla,
Och druckit sig för ofta mätt
Af Kryparns rökvärk för de höga
At dertill söka op sin rätt
I bugande Clienters öga:

Digitized by Google

Som aldrig sig det nöjet ger
At ringheten besvärlig falla,
Åt tvångets fjättrar vettigt ler,
Till alla Ståndeu stiger ner,
Och likväl vördas af dem alla;
En sådan Man, så fri från gräl,
För hvilken i sin egen själ
Man tusen gånger gått at röka,
Den kan man vänta at besöka
Tills någon gång man mår så väl.

Men Herr Baron, ehur man skämtar
Så hindrar det ej, som Ni vet,
At icke Samvetsklockan klämtar,
När taflan af sin skyldighet
För Minnets stick man återhämtar.
Vist är, at etiqvettens ok,
Hvarmed jag ser så mången tok
Sin skullra majestätiskt smycka,
Det skulle mina nerver trycka,
Som har, tyvärr! den Sjukes lycka
At vara hypocondriskt klok:
Likväl om jag et brott begår,
At i person Er icke bära,
Den skatt Ni af mit hjerta får,
Så följer Näpsten mina spår,
Med Saknaden af all den ära,
Som allom dem som Er besvära
I Edert Sällskap förestår.

V.

Bref ifrån Bibliothecarien Leopoldt til Öfverste Kammarjunkaren Baron Armfelt, om 3 billetter vid Svenska Academiens invigning.

Ach, Nådig Herre, öfverväga
Hvad hinder jag idag kan äga
At Konsternas beskyddare
Och Skaldernas Mæcenas se.
Baron! en pe-ruk-ma-ka-re
Bedrar mig så precist, som desse
Herrar plåga.
Jag sitter här i tofflorne
Med Herr Barons förlof at säga
Helt cavailleriskt ra-san-de.

Men, Herr Baron, men jag försmäktar
Belägrad som jag är af 3.
I staden är en Slägtinge,
Med Karlen til, som henne ägtar
Och så en Guds Ords Tjenare,
Som hela kopplet mig anfäktar
För 3 af de billetterne
Hvarefter hela Stockholm jäktar,
Så in- som utom Slussarne.
Jag fåfängt svär: at lik de andra
Hvad jag ej har kan jag ej ge:
Jag vågar Konungen ej be —
Jag får ej någon Hofman se —
De trappor jag fådt lof at vandra
De äro ej Hoftrapporne.

Herr Öfvercammarjunkare!
Barmhertighet med desse tre.
Det blir en lifsnåd mot den fjerde
Som qväfs af dessa skrikare,
Och som fast blott en rimmare,
Dock håller lifvet uti värde,
Sen Herr Baron han känna lärde.
Vet, min Cousine är en af de,
Som aldrig nånsin än fått skåda
Den mästerliga Talare
Som värdigas i dag benåda

Digitized by Google

Sitt folk och Sång Gudinnorne.
Ja, Herr Baron, om Kungen talar
Och hon sitt offer ej får ge
Med tusende beundrare
Hon aldrig, aldrig sig hugsvalar
Och hon försvärjer alla Baler
Och alla Assembléerne.

Mæcenas förr benådade
Horats som bad för Gracerne
Hvad bör då jag af Eder vänta?
Jag ber Er, liksom Han, för tre.
Först för en nästan dylik fänta,
Dernäst för dess tillbedjare,
Så för en Präst, en tjenare
Af Luthers och af Snillets kyrka,
Som lärdt at med förtjusning dyrka
Sin Gud — sin Kung — och Muserne.

VI.

Hvem är den skald sig visar här
Som bitter, mjeltsjuk, yr och kär
Man sett upför Parnassen vandra?
Den ena handen lutan bär
Och färlan blixtrar i den andra.
Det Flaccus — Nej det Kellgren är.
Ack hvilken eld och hvilken själ
Då han sin kärlek hörs förklara.
Det andra går ej lika väl,
Han kunnat Bellmans skuldror spara.
Och Christus har hos honom skäl
At afvundsjuk på Cloë vara.

VII.

Säg ej at verlden vilse tager (.)
Hon skänker ej en ann er lager
Så litet som en ans åt Er.
Den stämpel hon Poëter ger
Vid deras namn hon evigt fäster (.)
Man inom tusen år och fler
Skal säga: eldig som Homer
Sublime som Pope, qvick som Rochester
Öm som Racine, platt som Regnér —

Digitized by Google

Den hämd en Rimare engång så innerst saligt njuter
Hämd för begabbad vitterlek,
At njuta den jag vet hvad önskningar Ni gjuter.
Ni önskar at jag vore Grek.

Säg ej at Auctorn af Parnassen.
Är född til simpel Rimmare (.)
Han står — han står — i första classen
Bland alla verldens Diktare (.)
Först diktar han sig snille äga
Så diktar han sig at förstå
Hvad Poesie och smak vil säga
Så diktar han dertil ändå
At vara läst af allmänheten
O den förträffliga Poëten.

VIII.

Skålar för Kongl. huset d. 9 Nov: då kongl. Academ. i Upsala firade Hans kongl. höghets Cron-Prinsens födelse.

Hans Maj:t Konungens.

Store Kung, Din fordna ära
Nu sin mognad vunnit har
Du af dubbla skäl får bära
Namnet af Ditt Rikes Far
Andre må Regenter fira
Mer för magten än Person
Kärlek är vår Konungs spira
Hjertat är vår Konungs thron

Hennes Maj:ts Drottningens.

Lef säll Sophia Magdalena
Du andra Gustaf Adolphs Mor
Ej afund sjelf kan Dig förmena
Att älskas och at kallas stor (.)
Din ätt till flere tusend leder
Till Verldens sista vidge sig (.)
Det blifve stora Kungars heder
Sin härkomst leda ifrån Dig.

Digitized by Google

Hans Kongl. Höghets Cron-Prinsens.

Kom glada sammanljud
Kom denna fest at smycka
Vi dricka Sverges lycka
Och glädjen är vår Gud.

Du som så önskad var
Som Du skall vällust gifva
Att vis, att hjelte blifva
Betrakta blott Din Far.
Med handen vid vår bål,
Och hjärtan för Din ära
Till Gudars högd vi bära
Vår fägnad och Din Skål.

IX.

Till F. M. G.

Hon stod då ej att återvinna?
Förgängelsen sitt offer tog.
Din älskansvärda maka dog!
Hon dog, din sällhets skaparinna!

Hon dog! och öfver denna bår,
Där hennes slutna kista står,
Jag ser ditt skumma öga rinna!
Slå upp din blick och du skall finna,
Om också mina ha en tår,
För hiertan som i qual förbrinna!

Min klagan kallar ej tillbaka,
Din Fru, som jag ej sakna kan;
Jag hennes sälskap ej fick smaka,
För mig hon obekant försvann;
Men hvar jag ser en tröstlös man,
Som gråter en tillbeden maka,
Så vet jag har ett bröst som han.

Bedragne I som vågen knyta,
Ett band, så sällt — men ack, så ömt!
En dag (det ha'n I då förglömt?)
Skall döden Er förening bryta.
Ert hjertas afgud sig förbyta,
I askan af en slocknad vän,
Och saknans heta tårar flyta,
På urnan som förvarar den.

Du bör ej njuta, jag ej räcka,
Den dryck, som glömskans hand beredt,
Att svaghetens förtviflan släcka,
Jag vet dess undervärk: - har sett,
Hur hopen dricker och förglömmer,
Sitt korta qual. Men ve, min Vän,
Den fega hand som räcker den,
Och den förgätne som den tömmer!

När med den trötthet sysslan ger,
Ditt skumma tjäll du sorgsen hinner,
När dina barn du kring dig ser,
Men ej den ömma Moder finner,
Hvars själ i deras blickar ler,
Och för hvars skull ditt öga rinner:
När hon som icke svarar mer,

Digitized by Google

Förgäfves ropas utaf dessa,
Med deras rörande behag:
Då siunk, förtviflad, stum och svag,
På dina knän och böj din hjessa,
Och vänta dödens sidsta slag.

Bellman.

I.

Då Konungen emottog Dahlekarlens ansökning d. 24 (?) Junii 1771.

Svenska hierta
nalckas ditt försvar,
giut din smärta
för din Kung och Far.
Lätt ett redligt Sinne
i det bröst bo inne
som du biuder Gustaf på sin tron.
Fåfängt ondskan larmar,
Kommen i hans armar
Hvar person.
Kom som Dalkarln utan list och ränckor
Utan tvedrägt, harm och delningssätt.
Gustaf vänligt bländcker,
Han dig rätt ej skäncker
Utan förbehåll gjör han dig rätt.
Gustafs nåd vi prisa,
Siungom Dahlkarlns visa
fritt och lätt.

II.

Under Uhrvädret den 12 Martii 1789.

Nordan-vädrets drifvor rasa
Innom trösklar och förmak;
Hvad den Mars han är elak,
som än hvälfva vill sin fasa,
Öfver mitt än hvita tak;
Bäst jag tänckte at calasa
Vid en Pounch af bästa smak;
smattrar Eol med sitt sprak
i hvar pinne i min brasa.

Som sig Säyarn vändt åt Fyra,
Och nu torsdag — — tror man mäst,
at Postbonden bör sin häst
till Upsala högar styra
med mitt Fluidums-attest:
Men slik nederbörd och yra
Utkyldt vinets varma Präst;
jag i Templet honom näst,
darrar vid mitt glas och Lyra.

men är altid en vän och digtbrdr(?)
Bellm.

Digitized by Google

Anmärkningar.

Kellgrensdikterna.

I. Denna dikt finnes i afskrift af Knös i en bunt med titel "Carmina Vestrogothorum Svecana". Bunten består af lösa blad ur tidningar, särskildt tryckta dikter, afskrifter och originaldikter om hvartannat. Till en del ha dikterna varit ordnade i bokstafsordning efter författarna, men denna ordning har sedermera brutits. Den här meddelade rubriken, tack vare hvilken dikten kunnat bestämmas, är äfven af Knös. Närmare upplysningar om de nämnda personerna ha af mig meddelats i en artikel i G. H. T. d. $^{12}/_{8}$ 1916.

II. Denna dikt finnes jämte III i afskrift af Kellgrens broder Jonas, som meddelat dem till Knös i ett bref, dateradt Larf den 23 sept. 1781. Det förvaras i band II af originalbref till O. A. Knös och är lätt att återfinna, då brefven i bandet äro ordnade kronologiskt (ej efter brefskrifvarna). Det är af följande lydelse:

Ädel och Höglärde Herr Magister!

Härhos får jag, efter löfte, äran öfversända några af min Brors äldre Poemer, eller rättare Versstycken. De äro alla skrefne omkring 76 och 77 före hans öfverkomst ifrån Åbo. Om jag härmed på något sätt kunnat tjena Herr Magistern skall jag räkna det för ett särdeles nöje. Jag har väl ännu några äldre, som kunna anses som lärospån, men de äro utlånte och således ej denna gång till hands; men kan jag tjena dermed, skola de framdeles Herr Magistern tillställas. Det omnämnde Divertissement har samma öde; men om det ej annars kan fås, försäkrar jag, att på minsta ord derom, detsamma till Herr Magistern öfversända. Om det ej faller Herr Magistern för genant, ber jag ödmjukast att få i afskrift den Satire, som var införd i Dagligt Allehanda och hvartill Natt och Dag utgifvit sig för auctor. Näst min ödmjukaste vördnads anmälan till Högv. Herr Doctorn och Domprosten, innesluter jag mig uti Herr Magisterns grace och vänskap och framlefver

Ädle och Höglärde Herr Magisterns
ödmjukaste t:re
Jonas Kellgren.

Larf d. 23 Sept. 1781.

Digitized by Google

Till samma bref äro fogade afskrifter af de välkända dikterna: "Saknaden" (n:r 6 af Tidningar, utgifna af ett sällskap i Åbo, år 1773), "Flyg yra fjäril" (nämnda tidning 1775, n:r 7) samt "Portrait af ett Fruntimmer", hvilken dikt Ek omnämner (Kellgrens Åbodiktning, sid. 127), och som enligt min mening möjligen är skrifven redan hösten 1770 under den tid Kellgren var informator på Loppis. Den skulle då vara riktad mot den unga dam, som omtalas i det af Lagus i "Skalden J. H. Kellgrens finska lefnadsminnen" anförda brefvet (sid. 28). Det framgår af detta, att Kellgren gripits af den bittraste ovilja mot henne för den tillrättavisning, hon gifvit honom. Brefvet börjar ju med citatet "Difficile est satyram non scribere". Och vissa antydningar i slutet tyda på att han ej kunnat motstå frestelsen att taga hämnd just genom en satir. Jonas Kellgrens uppgift, att dikterna skulle vara skrifna "omkring 76 och 77" torde ej utgöra något hinder för denna datering, då den måste vara felaktig ifråga om odet öfver Ehrensvärd och de bägge tryckta dikterna (båda från 1773).

Odet öfver Ehrensvärd är naturligtvis skrifvet strax efter dennes död den 4 okt. 1772 och är således en af Kellgrens äldsta kända dikter. Det är ej osannolikt, att det är den, han omnämner i sitt andra bref till Clewberg (Skr. utg. af Sv. Litt.-sällsk. i Finland, 27, sid. 7). Jfr för öfrigt i fråga om denna dikt Lagus anf. arb. sid. 37.

III finnes som nämndt på samma ställe som föregående. Är möjligen samma dikt, som Kellgren i sitt bekanta bref till Rosenstein kallar "Lyckans boning".[1] (Samlaren VII, 124).

IV. I ett bref af den 2 nov. 1780 (Vol. II af de bundna brefven till Knös) skrifver Clas Gartz till Knös: "Sagan öfver Theologiæ Doctorerne är Kellgrens". Enligt min uppfattning är det den här meddelade dikten, som åsyftas med detta yttrande. Den återfinnes i Stockholms P. för månd. d. 14 juni 1779, n:r 124. Det förefaller mig, som om denna satir alldeles säkert syftar på den teologie doktorspromotionen i Upsala den 6 juni s. å. Vid denna promotion kreerades nämligen ej mindre än 53 teologie doktorer från olika

[1] Doc. Ek har haft vänligheten meddela mig detta antagande, som ju förefaller mycket sannolikt.

Digitized by Google

delar af Sverige och Finland, bland dem biskopssönerna Hallencreutz, v. Troil och Herm. Schröderheim, på hvilka dessa ord väl synas passa in:

Et par af ung gestalt du ställda ser til vänster:
Alt, intil deras namn, är bördigt af förtjenster.
Det prålar i en glans, som Far åt dem förvärft,
Och ger en helgad rätt, den de med födslen ärft.

Och otvifvelaktigt åsyftas Anders Chydenius, som äfven blef doktor, med orden:

Se ock en hedersman, som i sin anlets svett
Fått Pastoraliskt nit och Economiskt vett.

Vid en närmare undersökning torde det vara möjligt att identifiera ytterligare några af de teologie doktorerna med ledning af satirens uppgifter.

Äfven inre skäl synas tala för attributionen, om ej Gartz' auktoritet kan anses tillräcklig. Satiren är ett uttryck för ungefär samma uppfattning, som Kellgren framlagt i sin recension af Bergstens afhandling "De versificationis suecanæ vitiis (Sthlms P. 1779, n:r 86, 87).

V. Denna dikt har anträffats genom de upplysningar om "Kellgreniana", som Knös meddelat på den förut omnämnda lappen i "Miscellanea I." Ehuru den där anföres med den något afvikande beteckningen: "Du Philosoph, hur kan" torde väl näppeligen någon annan därmed åsyftas än den här meddelade, som återfinnes i Sthlms P. 1779, n:r 41. Den är tydligen identisk med den dikt, som i brefvet till Rosenstein kallas "Den sanna Philosophien" (Samlaren VII, sid. 122). Originalet till dikten anträffas i Edit. Kehl, XIII, sid. 296, af Voltaires skrifter under rubrik: A. M. De Forcalquier. Stance.

VI. Detta tal af Kellgren i Utile Dulci vid sorghögtidligheten med anledning af öfverste Leyonhielms död har B. G. Westberg meddelat Knös i ett bref af den 8 maj 1780, hvilket förvaras i samma volym som II—III. Han skrifver däri: Quand il (Hedenberg) avoit fini, monsieur Kellgren tenoit ce petit beau Discours, que je t'envois ici, et qui etoit le plus beau de tout. C'etoit une grace de Lui, qu'il me permit de le copier.

Digitized by Google

VII. Återfinnes som nämnts i Sthlms P. 1780, den $^{14}/_{3}$, n:r 60 under rubriken "Til Cloe". Med all sannolikhet är det denna dikt och ej "Varning till Cloe", som Kellgren åsyftar i sitt bref till Clewberg af den 7 juli 1780 (anf. arb. sid. 62). Clewberg synes i ett föregående bref ha gjort någon insinuation, att dikten syftade på Kellgrens personliga förhållanden.

VIII. Sthlms P. 1787, n:r 75. Äfven om dikten ej kan bevisas vara Kellgrens, är den ju af intresse genom sitt otvifvelaktiga samband med slutstrofen i "Dumboms lefverne".

Leopoldsdikterna.

Samtliga här meddelade dikter af Leopold med undantag af I förvaras i en af Knös sammanförd bunt "Svenska verser". Liksom den förut omnämnda "Carmina Vestrogothorum suecana" består den af lösa tidningsblad, afskrifter samt originaldikter i brokig blandning. De flesta dikterna äro ordnade i bokstafsordning efter författarna, och ordningen är ännu obruten, hvarför de säkerligen ligga på samma sätt, som Knös lagt dem. Följande författare äro representerade med till största delen kända dikter: Adlerbeth, Bellman, Bergklint (bl. a. afskrifter af Åminnelsetalet öfver Tilas samt "Til Stads Physicus i Götheborg H. Gråberg af en sjuk resande", den senare gjord af Berge Frondin), Casström ("Suckar til Fröja från En Academie"), Creutz, Flygare, Gyllenborg, Kellgren (några tryckta välkända dikter, bland dem "Ode öfver Lifvet"), J. Köhler, Lenngren ("Anacreontisk visa" i original, samt "Visa" i afskrift), Leopold, Lidner, Lindegren, Oxenstierna ("Afsked til Apollo" i original), Olof Rudbeck, Sjöberg (däribland hans af Knös i Samling af svenska vitterhetsarbeten publicerade dikt till B[erndt] G[ustaf] W[estberg] på hans bröllopsdag i original), Tilas, Wallenberg, W———, O. Westman. Sedan följa en del oordnade dikter och till slut några Horatiusöfversättningar jämte en af Knös uppgjord förteckning öfver "Öfversättningar af Horatii Oden".

Af författarna äro Bergklint och Leopold rikast representerade. Af den senare finnas utom de här nedan publicerade dikterna ett

Digitized by Google

par egenhändiga koncept till kända dikter: Till asessor Hedin: "Dit Sinne då ej längre sänks I detta qval, som Själen kränker" samt Till Fru Müller: "Alcest, Alcest, vid dessa tårar".

I. Denna öfversättning är säkerligen ett af Leopolds allra första poetiska försök. Den finnes bifogad ett bref från Gjörwell till Knös af den 2 nov. 1780, förvaradt bland Bundna originalbref till O. A. Knös, vol. II. Gjörwell hade enligt en uppgift af Knös ursprungligen tänkt förstöra den, men på dennes begäran gifvit honom den jämte en del andra papper att förvaras i hans samlingar. Den är skrifven med Leopolds egen hand. Gjörwells bref innehåller inga upplysningar af intresse om dikten.

II och III äro präntade med Leopolds på 1770-talet vackra och tydliga stil. II är en inledningsdikt till III. Den discipel, som dikterna äro tillägnade, är Gustaf Otto Douglas (1759—1830), slutligen major. Under den senare dikten står en anmärkning af följande lydelse, skrifven med okänd stil: "Herr Leopold är informator för den unge Herren, som lärer med första blifva Fändrik, och til hvilken han skrifvit denna piecen."

IV. Koncept af Leopolds egen hand.

V. Afskrift af Knös tillsammans med de föregående. Rubriken, med hvars hjälp dikten kunnat bestämmas, är af Knös.

VI. Detta mot Kellgren riktade epigram är egenhändigt skrifvet af Leopold. Det måste ha tillkommit tidigast våren 1779 att döma af de hänsyftningar på Kellgrensdikter, som göras: Varning till Cloe (St. P. 1778, n:r 18), Ode öfver Kristus (St. P. 1779, n:r 69) samt angreppet på Bellman i Mina löjen.

VII. Äfven dessa epigram, som äro afskrifna af Knös, äro säkerligen af Leopold, då de ligga tillsammans i följd med öfriga kända dikter af honom: Till Professor Lindblom i anledning af dess Sednare giftermål (afskrift), Natten emillan d. 9 och 10 junii 1779 i Upsala (afskrift).

VIII. Afskrifna med okänd stil (möjligen Christopher Dahls). Ligga i följd med andra dikter af Leopold. Dessa verser äro tryckta i "Hvad nytt" i samma nummer, där Leopolds ode öfver kronprinsens födelse finnes intaget.

Digitized by Google

IX. I afskrift af obekant hand tillsammans med de öfriga dikterna af Leopold. Hvem den person är, till hvilken dikten ställts, har jag ej kunnat konstatera.

Bellmansdikterna.

I. Egenhändigt koncept af Bellman i en foliobunt oordnade afskrifter af hufvudsakligen historiskt innehåll. Några rättelser i slutet äro oläsliga, hvarför den ursprungliga läsarten:

Han dig rätt ej skäncker;
utan förbehåll gjör han dig rätt.

bibehållits. Tillsammans med den ligga två andra originaldikter af Bellman, nämligen de af Eichhorn publicerade: "Till Brudparet i Haga $^{14}/_{2}$ 68" samt "Mitt öga börjar blunda". Dikten synes mig vara af ett visst politiskt intresse genom den varma maningen till enighet i den förbittrade partikampen mot frihetstidens slut. Den "Dalkarlens visa", som åsyftas, finnes afskrifven på baksidan af konceptet och är af följande lydelse:

Dalkarlens visa.

Ach Svenska Gustaf, är du nu Kungen,
Så låt mig njuta rätt,
Min arbetspenning hålles qvar i pungen
på ett orätt sätt,
af den jag tjenat,
och mödan lönat,
han ej löna vill.
Men din rättvisa
du mig nu visa
Och säg honom til
at han betala bör,
hvad arbetar'n gjör.

När du nu nådigt hört hvad jag klagat,
och lofvat mig få rätt,
derjemte sjelf med egna medel lagat,
at mitt bröst är lätt;
Då vill min tunga
dig lofsång sjunga:
mycken tack min Kung
Gud dig bevare!
Ondskones skare,
gjör' ej lefna'n tung(.)
Du svenska hjertat har
och blir vördad far.

II är ett egenhändigt skaldebref till Knös af Bellman och återfinnes bland de i bokstafsordning efter författarna ordnade Obundna originalbrefven till O. A. Knös, vol. I.

Digitized by Google

Tegnér och Ossian.

Af

Fredrik Böök.

Förhållandet mellan Tegnér och Ossian har behandlats af Hasselqvist i hans afhandling *Ossian i den svenska dikten och litteraturen* (s. 152—159). Ämnet är emellertid där icke uttömdt; icke heller har författaren från sin synpunkt haft något skäl att undersöka Ossian-inflytandets betydelse för Tegnérs utveckling. Då här några nya fakta och synpunkter skola framställas, måste flera detaljer, som Hasselqvist mer eller mindre ingående berört, upptagas till förnyad granskning.

Tegnér har i sina *Sjelfbiografiska anteckningar* berättat om det djupa intryck Ossian gjorde på honom under gossåren: "I engelskan träffade jag på Macphersons öfversättning af Ossian, som mycket grep mig och hvarur jag alldeles på egen hand lärde språket". Det är sällan Tegnér, så attiskt sparsam i fråga om dylika utgjutelser, användt ett lika starkt ord om en litterär böjelse. Emellertid är det knappast riktigt, när Tegnér uppger, att det var i Rämens bibliotek han gjorde Ossians bekantskap. Åtminstone berättar Böttiger i sin lefnadsteckning, att det skedde redan på Malma hos kapten Löwenhjelm: "Under tiden hade den snabblärde gossen på egen hand äfven lärt sig engelska språket, ur Macphersons öfversättning af Ossian. Ossians ande grep honom djupt, och en kammardörr på Malma bar länge spår af den jernten, med hvars stötar han beledsagade de ofta upprepade orden: 'The spear of Connal is keen'." Den oefterhärmliga anekdoten ger Böttigers uppgift ökad trovärdighet.

Digitized by Google

Får man gissa något med hjälp af denna lilla detalj, så skulle man snarast tro, att Tegnér i Ossian funnit näring för krigiska gossefantasier, att han njutit af de skotska hjältarnas stolta och kraftmedvetna tirader och frossat i att skandera deras rytmiska prosa. Längre fram är det en helt annan sida af Ossian, som träder i förgrunden för honom, nämligen den sentimentala. I Macphersons verk voro ju de gamla vilda sägnerna svepta in i en stämning af vek och elegisk tårögdhet, som till stor del måste skrifvas på sjuttonhundratalssmakens räkning. Under det starkt sentimentala skedet af sin ungdom har Tegnér intensivt lefvat sig in i dessa Ossianska stämningar. Det är särskilt två grupper af situationer, som ständigt återvända hos Ossian, och som Tegnér gripits af. Den ena är när hjältarna, i förkänslan af sin död, ofta sedan de sårats i striden, tala om sin egen graf, om det minne de skola kvarlämna, om jägarna och jungfrurna, som skola dröja vid den gråa stenen i sorg. Den andra är synen af de döda förfädernas andar, som uppenbara sig i midnattsmolnen, än som dimmiga, halft genomskinliga gestalter, än som eldsken. De aflidna stå hos Ossian i liflig rapport med de lefvande, deltaga i deras sorger och strider, ge dem varningar och råd, besöka dem i drömmen.

Dessa två situationsgrupper gå igen i en rad af Tegnérs ungdomsdikter, men det är, såsom Wrangel framhållit (*Tegnérska släktbilder och ungdomsminnen,* s. 240—241), icke alltid lätt att skilja ut de Ossianska reminiscenserna från Lidnerska inslag och öfverhufvud från intrycken af tidens elegiskt-sentimentala strömningar. Men i första eller andra hand har gifvetvis Ossian sin andel i ett vålnadssceneri sådant som följande i *Elegi vid en brors död*:[1]

Ha! — Du kommer, Broderliga hamn!
Kring din fot se midnattsmolnen svalla.
Kommer du att mig till glädjen kalla?
Kommer du att tryckas i min famn? —
O! Ett fåfängt hopp mitt hjerta tjusar.
Vålnan tyst förbi i vinden susar,
Vinkar, ler och kallar tyst mitt namn.

[1] Jfr Hasselqvist, s. 153.

Digitized by Google

Detsamma gäller slutapostrofen, där broders hamn föreställes från himmelen blickande ner på sina anförvanters jordiska öden.

Det vore dock, naturligtvis, pedantiskt att vilja direkt förklara en dylik detalj som litterär påverkan från Ossian; den har ju sina förutsättningar i den kristna föreställningen om himmelen och i en helt naturlig och spontan känsla; men man gör sig kanske icke skyldig till någon öfverdrift, om man säger, att studiet af Ossian bidragit att aktualisera dylika idéer hos Tegnér, att det gifvit näring åt fantasier i denna riktning, skänkt en viss poetisk glans åt denna sida af hans stämningslif. I denna mening kan man alltså häfda, att Tegnérs upprepade målningar af sin egen graf *(Til den trolösa, Till en aflägsen älskarinna)* hänga samman med hans smak för Ossian; visserligen återkomma dessa dödstankar och dödsfantasier hos alla normala ynglingar vid en viss kritisk period, men om de odlas, skjutas i förgrunden, poetiskt bearbetas eller icke, beror i icke ringa mån på de litterära inflytandena, på de motiv och strömningar, som förhärska hos samtidens diktare.

Hos Tegnér var detta elegiskt-sentimentala drag oerhördt starkt — mycket starkare än man i allmänhet torde föreställa sig — och ehuru det öfvervanns vid mandomsårens inbrytande, ehuru det länge hölls i motvikt af manligt-heroiska stämningar, så bryter det med jämna mellanrum fram i hans väsen och hans diktning. Och mycket ofta träder det fram i former, som erinra om att Tegnérs ungdom stått i Ossian-svärmeriets tecken. Allra påtagligast är detta i grafsången öfver *Elof Tegnér*.[1] Han drömmer där att få återvända till en obemärkt hydda i sin hembygd — under denna trötthetsperiod sökte han som bekant pastorat på landet —, och han utmålar för sig själf i elegiska toner den lycka han där skulle njuta:

Der vill jag lefva, obemärkt och stilla,
och umgås endast med de döde Vänner,
Esaias och Homér och Conas stämma*,
den sorgligt ljufva som jag älskar mest.
Och då och då jag dikta vill ett quäde,

* *Ossian*

[1] Jfr Hasselqvist, s. 156—157.

Digitized by Google

så djupt, så dystert som en röst ur grafven,
det bygdens döttrar skola sjunga för mig
med stilla tårar, med melodisk röst,
helst sedan quällen spänt sitt flor kring bergen,
och himlens stjernor spegla sig i sjön.
Och slutligt när det lider, vill jag söka
mig ut en liten gräsväxt plats emellan
de tvenne Bröder som jag haft så kära.
Der skola då vi bo förente en gång
rätt broderligt, rätt lycklige tillsamman.
Ty säkert är det bättre under jorden
än ofvanpå, det säga mig de döde.[1]
En ringa hängbjörk öfver grafven skakar
i aftonvinden sina gröna lockar,
och Nordens näktergal i toppen sjunger
om de tre bröderna från Vennerns strand
som alla föllo i sin styrkas dagar
och lemnat quar uti den onda tiden
en tröstlös Mor och oförsörjda små. —
Och märkas då och då vid midnattstiden
tre hvita hamnar sittande kring björken,
så blif ej rädd, du Nattens vandringsman,
ej skada dig de luftiga gestalter.
Förtroligt hviska de i månsken der
om Konst och Vettenskap som de haft kär,
om menskoöden och om lifvets gåta;
och trycka dessemellan barm mot barm:
men den är blodlös, den är icke varm
och deras ögon kunna icke gråta.
Så sitta de förnöjde hand i hand.
På deras bleka anleten ibland
en stråle faller utur nattens lykta;
men deras öga tål ej solens brand,
när hanen gal de under jorden flykta.

Hela denna episod är afgjordt Ossianskt färgad, och Tegnér inleder den ju också med att bekänna sig högst bland alla skalder älska "Conas stämma, den sorgligt ljufva" ("the voice of Cona").

[1] De fyra föregående raderna ur handskriften; de sammandrogos senare till två.

Digitized by Google

När man ser, hur väl Tegnér är hemma i denna de suckande månskensvålnadernas värld, måste man onekligen häpna öfver att han i samma poem — låt vara vid en senare tidpunkt — flätat in ett angrepp på fosforisternas månskensromantik; ty denna var ju till stor del byggd på Ossianska stämningselement, och till och med när Tegnér karrikerar den, brukar han uppenbart sina minnen från Ossian. Tar man bort "abstraktionens träsvärd" och "bjällerkåpan", så är det icke till att ta fel på:

> Men icke älskade du Sångmön sådan
> som dagen visar henne, töckenformad,
> en kraftlös skugga utan merg och senor,
> det tomma Intets väderspända bild,
> som spökar kring i månskenet, och yfves
> med abstraktionens trädsvärd vid sin sida
> och bjällerkåpan ifrån Södern på.

Denna sorgliga och maktlösa väsenlöshet — som Tegnér nyss skildrat hos de tre brödernas vålnader — är just utmärkande för Ossians andar. Jag tar som ett exempel skildringen af hur Loda uppenbarar sig för Fingal i *Carric-thura*.[1] När månen döljer sitt röda ansikte i öster, kommer anden på stormens vingar. Fingal låter sig icke förskräcka, utan ropar: "Son of night, retire: call thy winds, and fly! Why dost thou come to my presence, with thy shadowy arms? Do I fear thy gloomy form, spirit of dismal Loda? Weak is thy shield of clouds: feeble is that meteor, thy sword! The blast rolls them together; and thou thyself art lost." När anden lyfter sitt "skugg-spjut", går Fingal mot honom med sitt svärd: "The gleaming path of the steel winds through the gloomy ghost. The form fell shapeless into air, like a column of smoke." Det är tydligen denna utmanande, men kraftlösa skugga Tegnér har tänkt på; i stället för "the shadowy spear" har han gifvit honom "abstraktionens träsvärd" i handen. Loda är hos Ossian icke en död människa, utan en ande, förslagsvis identifierad

[1] *The Poems of Ossian, translated by* James Macpherson, I—III, London 1805; II, s. 67—69. — Denna upplaga kommer i det följande att citeras.

Digitized by Google

med Oden; men äfven de aflidnas skuggor äro hos Ossian icke skräckinjagande eller förfärliga, utan melankoliska, ofarliga töckengestalter. Det är därför de ägna sig att för Tegnér symbolisera fosforisterna; i talet vid jubelfesten 1817 går hela figuren igen ("en poesi utan form och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan märg och senor, med abstraktionens träsvärd vid sidan och bjällerkåpan på de dimmiga skuldrorna, en vålnad, som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande bilder — i molnen"). Det märks mer än väl, att Tegnér själf har sinne för den vaga, melankoliska poesin hos Ossian. Själfva månskenstaflan i grafsången öfver Elof Tegnér, föreställande de tre brödernas vålnader i samspråk, har en alldeles slående likhet med Atterboms *Minnesrunor*, publicerade 1812 i Phosphoros. Atterbom skildrar där sina föräldrars graf:

> Jag kommer, Fader! — redan fann min moder
> Bredvid din sida långa hvilans torus,
> *Mig* kan en plats vid edra fötter lemnas.[1]
> — — — — — — — — — — — — — —
> Och midnattsklockan ljudt från tornet dönar:
> En förbifarande kanhända skådar
> Tre hvita andar på de trenne grifter,
> Omfamnande hvarann, och ser, hur glädjen
> På deras bleka kinder sällsamt skiner.

Ljunggren anser rentaf (*Svenska litteraturens höfder*, V: 152), att Tegnér "hämtat uppslaget" till sin dikt från Atterboms. Detta torde dock vara osäkert; likheterna kunna till största delen osökt förklaras därur, att båda ossianisera, och den mest frapperande detaljen ("tre hvita andar", "tre hvita hamnar") är ju hos båda betingad af den konkreta situationen. Därmed må vara hur som helst, den egendomliga öfverensstämmelsen visar än en gång, hur

[1] Jfr härmed följande rader i Tegnérs omarbetning, som ersätta de fyra i det föregående anmärkta:

> Nog är der rum för mig, I äldre Bröder,
> vid Edra fötter kan den yngsta hvila.

Digitized by Google

ofta Tegnérs polemik är en polemik mot strömningar, som röra sig i hans eget inre.

Denna melankoliskt självbespeglande grafpoesi finner man på många ställen hos Tegnér; det är öfverflödigt att samla dem alla, men det kan förtjäna påpekas, att *Den döde* är det ädlaste och högsta skottet på denna stam: det är icke en ren kärleksdikt, det är också en fantasi om hur skaldens rykte skall lefva efter hans död, hur den älskade kvinnan skall stå i tårar vid hans grafsten. Ännu 1842 i *Skaldens graf* gestaltar han för sista gången detta motiv. Det har icke varit alldeles utan betydelse för detta drag hos Tegnér, att han som yngling med svärmisk rörelse följt alla de Ossianska hjältarna, som älska att fantisera om sin egen graf, att han gång på gång gripits af det tema, som Shilric i *Carric-thura* ger den enklaste form, då han tillropar den sköna Vinvela: "If fall I must in the field, raise high my grave, Vinvela. Grey stones, and heaped up earth, shall mark me to future times. When the hunter shall sit by the mound, and produce his food at noon, "Some warrior rests here", he will say; and my fame shall live in his praise. Remember me, Vinvela, when low on earth I lie!" (II: 63).[1]

Men äfven den andra gruppen af situationer — de aflidnas andar sörjande eller glädjande sig med de lefvande — bildar icke ett tillfälligt inslag i Tegnérs diktning. I elementär form fanns det ju redan i *Elegi vid en brors död.* I Tegnérs krigspoesi — *Krigssång för skånska landtvärnet* och *Svea* — flätas det in, såsom längre fram skall visas. Sedan dess blir det hos Tegnér ett stående motiv, som öfverallt uttrycker samhörigheten mellan individen å ena sidan och institutionen, samhället, staten å den andra. Hos Macpherson var det ju ett primitivt-mystiskt uttryck för den skotska clan-känslan; hos Tegnér har det sålunda adlats till att bli en konstnärlig symbol för den kulturella släktskapskänsla, som af folket skapar en nation. I *Epilogen* 1820 har det bevarat sin elegiskt ossianska karaktär:

[1] Om hur detta motiv smältes in i den patriotiska poesin (*Krigssång för skånska landtvärnet*), se längre fram!

Digitized by Google

Ack, icke jag emottar eder då,
förstummad längese'n är då min stämma,
och detta hjerta, som slår nu så varmt,
är stoft, och någon vänlig stam deröfver
i vinden skakar sina gröna lockar.
Men anden — hoppas jag — ser ner ännu
till jorden, till de välbekanta ställen,
der tåget skrider öfver Lundagård
i templet opp att hemta sina kransar.
Och sakta orda mellan sig de gamle
om flydda dagar, om sin ungdoms drömmar,
och jämte dem ett slägte, ofödt nu,
med vördnad lyssnar till de visa röster; —
då gläds jag än en gång åt eder högtid.

I grafsången öfver *J. Lundblad* (1822) föreställer sig Tegnér, hur den gamle latinaren från molnen följer latinitetens öden vid universitetet och ingriper, då fara syns vara å färde:

När ytlig tid vill glömma bort härnäst
de store gamles toner eller dina,
sjung då ur molnen ner till Carolina!

I *Svar på C. A. Agardhs inträdestal i Svenska akademien*[1] (1834) har det Ossianska sceneriet undergått en lätt, men karaktäristisk förändring: andarna sitta i molnen "på gyllne stolar", de hålla ett slags akademisk högtidsdag af högre ordning:

Ej måte *vi* oss med de store döde,
men deras andar äro ej försvunna;
på gyllne stolar sitta de i molnen,
de hviska stundom ned uti vår själ.

I sången *Vid Svenska akademiens femtioåriga minneshögtid* (1836) ger slutstrofen en grandios bild af detta himmelska akademisammanträde, men här har det sista molnet från Ossians dunkla och töckniga sagovärld försvunnit: det är en klar och strålande stjärnhimmel.

[1] Jfr Hasselqvist, s. 156.

Digitized by Google

I höga skuggor, ädle sångarfäder,
jag lägger kransen på ert stoft i dag.
En efter annan bland oss alla träder
snart opp till eder uti stjernströdt lag.
Der låt oss sitta och se ner till Norden,
förtjuste af hvad skönt som bildas der,
och strof-vis om hvarannan sätta orden
till stjernmusiken om den fosterjorden,
som väl förgätit oss, men dock är oss så kär.

Men sin rikast utarbetade och mest uppseendeväckande form får hela detta motiv i *Georg Adlersparres skugga till svenska folket*[1] (1839). Här låter Tegnér en af de aflidnas skuggor höja sin väckande, varnande, manande röst, på alldeles samma sätt som Ossians andar, från sina moln eller i drömmen, ge råd och varningar åt de lefvande:

Från himlens Nordanland, från polens stjerna,
der svenska skuggorne sin bostad fått,
jag bringar er min hälsning, käre landsmän,
ty dyrbar är mig än den ringa vrån,
knappt märkbar här, som kallas Svea välde.

I afslutningen skildrar Adlersparre — efter att ha tömt vredens skålar öfver Aftonbladet och rabulismen —, hur skuggorna med mörka blickar följa de vämjeliga uppträdena i Sverige, han berättar om åskmolnen på Höijers panna, om Kellgrens hufvudskakningar, om "ömkans, afskyns bistra löjen" kring Leopolds läppar. Det ossianska motivet med förfädernas andar visar sig här vara dels ett uttryck för Tegnérs medfödda djupa pietet mot "de store döde", dels en konkret form för den typiska konservativa polemiken, hvilken alltid har sin styrka i att mot nyhetsmakarna, mot dagens enfaldiga och ytliga hugskott, mobilisera de aflidna stormännen och heroerna som meningsfränder. Detta alltid verkningsfulla, ofta förkrossande grepp har Tegnér, såsom den polemikens mästare han var, utnyttjat i så godt som alla sina stora program-

[1] Jfr Hasselqvist, s. 156.

Digitized by Google

uttalanden, i kritiken af Hammarsköld likaväl som i jubelfesttalet 1817 eller i Epilogen 1820; en af de speciella former, hvari det sker, är den från Ossian stammande bilden af förfädrens andar, som klappa bifall eller visa sitt missnöje.

Den heroiska krigspoesin hos Ossian, som en gång tjusat gossen, träder emellertid än en gång i förgrunden af Tegnérs fantasilif. Redan i sången *Till min hembygd* (1804), där friskare och kraftigare stämningar röra sig, lockade fram af barndomsminnena, hade Tegnér sett den värmländska naturen i Ossian-sångernas ljus; det "gigantiskt dristiga" och "poetiskt vilda" är gifvetvis långt mera en reflex af det skotska hed- och klipplandskapet än en direkt naturiakttagelse. Det heter också:

> Så var den glömda bygd, som födde Ossians yra.
> Med guden i sitt bröst, med vinden i sitt hår,
> han stod på klippans spets och sjöng. — Försvunna år
> som hamnar stego upp att dansa kring hans lyra:
> fram genom sekler kom hans gudasång
> med dufvans enfald och med dundrets gång.

Den bild Tegnér här ger af Ossian på klippan ansluter sig, såsom Hasselqvist framhäft (s. 154), närmast till Franzéns teckning af barden i sången öfver Creutz, ty hos Macpherson finnes ingen direkt motsvarighet till situationen.

När Tegnér år 1808 träder fram som krigsskald med sin *Krigssång för skånska landtvärnet*, vaknade också alla minnena af Ossians hjältepoesi. När det krigiska och trotsiga temperamentet bryter igenom hos mannen, knyter han ovillkorligt an vid de syner och bilder, som stått för honom, då han som barn stötte järntenen i dörren, upprepande de magiska orden: *The spear of Connal is keen!* Redan i de orden ligger den trotsiga självförtröstan, den stidslängtan, den glädje vid det skarpa, glänsande stålet, som är andan i *Krigssång för skånska landtvärnet.*

Sceneriet är delvis uppbyggdt af Ossianska motiv och genomdränkt med Ossianska stämningar. Inledningsstroferna återge en rådlös oro: skall icke striden begynna? Redan höras de annalkande fienderna:

Digitized by Google

Hvad krigiska röster!
De komma från öster,
de dåna som stormen kring fädernestrand.

Tegnér har här skildrat Sveriges belägenhet i bilder, som äro hämtade från första sången i *Fingal* (II: 262—277). Cuthullin sitter under trädet, spjutet lutadt mot en klippa, skölden i gräset, när spejaren kommer med budet att de fientliga skeppen nalkas. Höfdingarna samlas till rådplägning om huruvida man skall leverera fienden batalj eller ej. "Hail", said Cuthullin, "sons of the narrow vales! hail, hunters of the deer! Another sport is drawing near: It is like the dark rolling of that wave on the coast! Or shall we fight, ye sons af war! or yield green Erin to Lochlin!" Det är omedelbart efter detta ställe som utropet "the spear of Connal is keen!" följer. I fortsättningen heter det om fienderna: "Their noise is like the blast of the winter." Det bedöfvande bullret af den anryckande fiendehären är för öfrigt ett hos Ossian ständigt återkommande drag.

När Tegnér med öfverlägsen segervisshet kallar fienderna "de osällas söner", så svarar det mot slutorden i *Lathmon* (III: 96): "The race of Morven are renowned; their foes are the sons of the unhappy". Skildringen af segerfesten är också helt Ossiansk. När det heter:

En flicka med sväfvande
lockar skall gå
och fälla en bäfvande
tår deruppå;
en skald skall besjunga
med hjertat i brand
den slumrande unga,
som föll för sitt land.

— så tar Tegnér upp ett af Ossians favoritmotiv, som redan Lidner efterbildat. Jungfruns tårar på den döde krigarens graf och skaldernas sånger till hans ära äro hvad de skotska hjältarna högst eftersträfva. "Their memory shall be honoured in song; the young

Digitized by Google

tear of the virgin will fall", heter det i *Croma* (II: 160) om dem som äro lyckliga nog att dö unga. "Let one virgin mourn thee", heter det i *Comala* (II: 49), "the hunter shall shed a tear on my stone" i *Fingal* (II: 293). Flickans hår, som sväfvar ut med vinden, hör också till det stormiga skotska kustlandskapet. I *Carric-thura* föreställer sig Shilric sin älskade Vinvela: "thy hair floating on the wind behind thee, thine eyes full of tears for thy friends" (II: 64). Om jungfrurna heter det nästan alltid: "her hair is on the wind behind", "she came with loosely flowing locks (II: 297, III: 8). I *Lathmon* utropar Fingal: "Bid the harp to be strung, and the voice of the bard to arise, that those who fall may rejoice in their fame." (III: 84). När Cuthullin i *Fingal* skall skildra sin gränslösa olycka, säger han: "No bard shall hear of me. No grey stone shall rise to my renown." (III: 13).

I *Svea* är det Ossianska elementet fullt märkbart.[1] Tegnér anknyter osökt vid de skotska släktsagorna, när han säger: "Och Oscar växer upp att föra Fingals svärd". Själfva den stora skaldesynen, som bildar diktens senare parti, erinrar om de nattliga profetiska luftsynerna hos Ossian. När det heter:

Se högarnas famnar
upplåtas med dån,
och fädernås hamnar
stå upp derifrån.

och längre fram:

Fädren, som skåda hur striden sig vänder,
klappa från högen i dimmiga händer.

— så är detta, som redan berördt, ett Ossianskt motiv. "It was the opinion then", heter det i en förklarande not till *Fingal*," as indeed it is to this day, of some of the Highlanders, that the souls of the deceased hovered round their living friends; and sometimes appeared to them when they were about to enter on any great undertaking." (II: 275). — När det i slutet af dikten skildras, hur de "höge Karlar" blicka ner till Norden, när skalden hör deras röster i natten:

[1] Jfr Hasselqvist, s. 154.

Digitized by Google

Rätt ofta tror jag eder stämma höra,
då tyst och rörd jag blickar till er opp.
Hon hviskar sakta uti nattens öra
om framtids ära och om framtids hopp.

— så är detta gifvetvis en parallell till Ossians åkallan af Fingals och de döda hjältarnas vålnader. Motivets senare utveckling hos Tegnér har här ofvan undersökts.

I själfva stridsscenerna ingå Ossianska drag.

Mulna hopar
skaka fädrens spjut,

heter det; i den äldre handskriften lyder det: Mulna *hjeltar*. Uttrycket är en öfversättning af ett bland de vanligaste epiteten hos Ossian: "Gloomy and dark their heroes follow", heter det i *Fingal* (II: 267), i omedelbar närhet till den af Tegnér älskade frasen om Connals spjut, och detta spjut kallas i samma andedrag (II: 268) "thy father's spear"; att tala om "the armour of their fathers" hör oskiljaktigt till stilen. När det heter om kungen:

Karlarnes svärd
brinner i handen,

— så ansluter det sig till en af Ossians vanligaste bilder: "The sword is a beam of fire in his hand" (III: 31) eller: "The sword flamed in the hand of Cormac" (III: 26). — Äfven skildringen af den fredliga festen är Ossian-inspirerad: "barderna qväda — de bleknades lof" och den följande strofen omskrifva de glädjeutbrott, hvarom Ossian ofta talar: "The joy of Croma was great; for peace returned to the land" (II: 155).

Dylika öfverensstämmelser — af hvilka ännu flera kunde anföras — äro ju så allmänna, att de i och för sig alls ingenting bevisa och för öfrigt heller ingenting betyda. Men sedda i sitt sammanhang med de mera egenartade detaljerna och de rent stilistiska efterbildningarna, bekräfta de dock i sin mån satsen, att hela det krigiska sceneriet i dessa dikter är skildradt i Ossians anda. De

Digitized by Google

dånande ljuden, som fylla rymden, luftsynerna, förfädernas töckenandar, som tala till de lefvande, svärden, som brinna likt lågor i krigarnas händer, det mulna mörker, som hvilar både öfver hjältarnas anletsdrag och "de osällas söner", glädjefesten med bardernas sång och de lock-kringfladdrade flickornas tårar, den elegiska stämningen vid tanken på en så ärofull död — allt detta är Ossian. Tegnér har med hjälp af sin beundrade barndomsskald förmått gifva kriget en vildt fantastisk och på samma gång smärtsamt melankolisk poesi.

När Tegnér diktade *Frithiofs saga*, var han ju en vida bättre kännare af nordiskt hjältelif och af de gamla sagorna än vid den tidpunkt, då *Krigssång för skånska landtvärnet* och *Svea* kommo till, och hans fantasi har icke behöft söka konkreta bilder att röra sig med hos Macpherson. Men trots det att stoffet väsentligen är hämtadt ur den nordiska litteraturen, kan man dock i dikten urskilja flera Ossianska element, som dröja kvar.

Först och främst i stridsscenerna. När kung Ring säger sig ha "brutit sköldar i dalen" — så ansluter detta sig till en af Ossians favoritfraser; Connal kallas i *Fingals* första bok "Thou breaker of the shields!" — det är endast några ord mellan detta ställe och Connals här ofta citerade replik om sitt spjut — och epitetet brukas om många andra hjältar (t. ex. II: 49). Skildringen af tvekampen mellan Frithiof och Atle är väsentligen byggd på en scen i *Fingals* femte bok (III: 43—44).[1] I den isländska sagan blir tvekampen inställd, men Tegnér låter den äga rum. Det heter:

Nu skiftas svärdshugg dryga,
och dråpslag hagla nu,
och bägges sköldar flyga
på samma gång i tu.
De kämpar utan tadel
stå dock i kretsen fast.
Men skarpt bet Angurvadel,
och Atles klinga brast.

[1] Jfr Hasselqvist, s. 157, noten.

Digitized by Google

»Mot svärdlös man jag svänger»,
sad' Frithiof, »ej mitt svärd,
men lyster det dig länger,
vi pröfva annan färd.»
Likt vågor då om hösten
de bägge storma an,
och stålbeklädda brösten
slå tätt emot hvarann.

De brottades som björnar
uppå sitt fjäll af snö,
de spände hop som örnar
utöfver vredgad sjö.
Rotfästad klippa hölle
väl knappast ut att stå,
och lummig jernek fölle
för mindre tag än så.

Från pannan svetten lackar,
och bröstet häfves kallt,
och buskar, sten och backar
uppsparkas öfverallt.

Hos Ossian heter det om Fingals och Swarans kamp, att den liknar "the storm of the ocean, when two spirits meet far distant, and contend for the rolling of waves", och den beskrifves på följande sätt: "There was the clang of arms! there every blow, like the hundred hammers of the furnace! Terrible is the battle of the kings; dreadful the look of their eyes. Their darkbrown shields are cleft in twain. Their steel flies, broken, from their helms. They fling their weapons down. Each rushes to his hero's grasp: Their sinewy arms bend round each other: they turn from side to side, and strain and stretch their large spreading limbs below. But when the pride of their strength arose, they shook the hill with their heels. Rocks tumble from there place on high; the green-headed bushes are overturned." Det är väl möjligt att Tegnér äfven erinrat sig en brottningsscen i Iliaden, 23:e sången, och en af hans bilder går tillbaka på Atles utrop i sagan: "ty såsom örnar

Digitized by Google

skolom vi, Fridthjofer, emot hvarandra klösas". Men att den egentliga förebilden varit denna scen hos Ossian lider icke något tvifvel; den våldsamma öfverdriften i skildringen af förödelsen rundt omkring de brottande visar det. Hos Ossian fortsättes det till yttermera visso med följande liknelse: "Thus have I seen two dark hills, removed from their place, by the strength of the bursting stream. They turn from side to side in their fall; their tall oaks meet one another on high. They then tumble together with all their rocks and trees." Man kan väl förstå, att denna brottning, som till sina verkningar liknade en naturrevolution, skall ha gjort djupt intryck på gossens fantasi; vittnesbördet därom är *Fridthiofs saga*.[1]

Det finns ett par andra af de krigiska inslagen i dikten, som föra tanken till Ossian. När Fridthiof i *Försoningen* böjer sig för Baldersprästen, heter det "och örnevingarna på hjelmen sänktes djupt"; i *Temora* talas det, såsom Hasselqvist anmärkt (s. 157, noten), om "the eagle-wing of his helmet". Det är Fingal själf, som bär denna prydnad, och i en not upplyses det: "The kings of Caledonia and Ireland had a plume of eagle's feathers, by way of ornament, in their helmets" (III: 223). Ett af Tegnérs favoritmotiv är föreställningen om sköldar och hjälmar, som med ett kraftigt svärdshugg klyfvas. Det bildade den ståtliga inledningen till *Krigssång för skånska landtvärnet*, och det återkommer i *Fridthiofs saga* i en form, som än tydligare pekar på Ossian. I *Fridthiofs frieri* heter det:

> Så sagdt, han klöf i ett hugg allen
> kung Helges guldsköld, som härgde på gren.
> I två halfrunder
> han klang emot högen, det klang inunder.

I *The death of Cuthullin* heter det: "Carril, place the shield of Caithbat on that branch" (III: 134). I *Cath-loda*: "The shield of

[1] Det omtalas f. ö. i första boken af *Fingal* (II: 265) en annan oafgjord brottning mellan Fingal och Swaran; i denna outförda skiss återkomma flera af dragen: »Once we wrestled on Malmor; our heels overturned the woods. Rocks fell from their place: rivulets, changing their course, fled murmuring from our side».

Digitized by Google

Starno fell, cleft in twain" (II: 38); och på ett annat ställe: "The shield fell rolling on earth. Cleft, the helmet fell down" (II: 16).

Den roll skalderna spela i *Fritliiofs saga* står i ett bestämdt samband med Ossian. Tegnér tar dem ofta en smula ironiskt, och han betonar gärna det oändliga öfverflödet på poesi och poeter. I Björns godmodiga skildring af lifvets njutningar blandar sig en spefull ton, som är Tegnérs egen:

> Hvad vill du? Ha vi ej i öfverflöd
> det gula fläsk och det bruna mjöd
> och skalder många?
> Det tar aldrig slut på de visor långa.

Man känner igen Tegnérs kritiska blick på skaldskapets värde öfverhufvud, och väl också hans ringaktning mot den uppsjö af känslofull och ordrik lyrik, som var karakteristisk för samtidens svenska litteratur. I skildringen af kung Rings frieri är den tallösa skaldehopen afgjordt humoristiskt uppfattad:

> Och ut drogo svenner med buller och bång,
> med guld och böner,
> och skalderna följde, en rad så lång,
> med hjeltesång,
> och ställde sig fram för kung Beles söner.

Det finnes bland den romantiska epokens diktare knappast någon mer än Tegnér och Vitalis, som skulle varit i stånd att ta så respektlöst på poetskrået. Tegnér har därvidlag uppenbarligen anslutit sig till Ossians skildringar af skalderna. Icke som om Ossian på något sätt skulle tala vanvördigt om dem — af ironi finnes det hos honom öfverhufvud icke det minsta stänk — men han låter dem uppträda i så stora massor, att man redan däraf får ett halft komiskt intryck. Det ligger i sig självt något löjeväckande i föreställningen om en hel klunga poeter, som känna och deklamera ungefär detsamma. Tegnér har sålunda satiriskt tillgodogjort sig Ossians motiv och brukat det till uttryck för en helt modern känsla. Hos Ossian talas det ständigt i pluralis om "the bards",

Digitized by Google

och ofta äro de hundra till antalet. Cuthullin talar "to his hundred bards" (III: 134), och i *Temora* heter det: "Loud, at once, from the hundred bards, rose the song of the tomb." (III: 229). De vandra sjungande i procession ("I heard the voice of the bards, lessening, as they moved along"), och på samma sätt låter Tegnér dem ta del i kung Rings frieri. I sista sången af *Temora* förkunnas Feradarthos ankomst till festen af "the songs of an hundred bards" (III: 306). I en not till *Temora* (III: 285) utvecklas det att hvarje höfding hade sina egna skalder, hvarför deras antal blef ofantligt, och att institutionen därför till slut råkade på förfall.

Skalderna i de nordiska sagorna uppträda icke kollektivt på samma sätt som de Ossianska barderna; Tegnér har på denna punkt sammanblandat miljöerna. Att han dock haft sinne för olikheten mellan de skotska bardernas elegiskt stämda ton och de nordiska skaldernas lifligare och kraftfullare anslag framgår af *Frithiof hos Angantyr*, där han låter dem täfla.

En skald från Morvens kullar
då profvar harpans gång.
I välska toner rullar
hans dystra hjeltesång.
Men i norräna tunga
en ann på fädrens vis
hörs Thorstens bragder sjunga,
och han tog sångens pris.

Andeuppenbarelserna i Ossian finner man spår af i *Frithiofs saga*. När Frithiof på sin faders grafhög ber den döde skåda ner från himmelen till sin ättling och ge honom ett råd, så ansluter detta sig till ett motiv, som här ofvan behandlats. Frithiof manar honom:

Och stormen flyger, häng dig vid hans vingar
och hviska till mig, som han far förbi.

Andarna, som fara på stormens vingar, äro helt Ossianska; hägringen svarar mot de drömmar och luftsyner, som påverka de

Digitized by Google

skotska hjältarnas beslut. Hafsspökeriet i *Frithiof på hafvet* erinrar om en scen i tredje boken af *Fingal* (III: 10), där Cormar genomborrar en ande, som upprör hafvet och förmörkar natten; men redan i den isländska sagan ingår ett alldeles liknande motiv, så att Tegnér icke behöfver ha efterbildat denna scen. I spökhistorien i *Frithiof tager arf efter sin fader* har han däremot uppenbarligen hämtat ett drag från Ossian. Berättelsen om Sotes skepp i grafhögen förskrifver sig från Hördes saga, som Tegnér lärt känna i Müllers Sagabibliothek; men det finnes där ingenting om att Sote ter sig som en "ande af eld", "klädd i en mantel af lågor". Denna föreställning om andar, som uppenbara sig likt eldsken, är däremot Ossiansk. Det heter vidare, att tvekampen afslöts med "ett gräseligt skri", som hörs af Thorstens följeslagare. I Ossian talas ofta om andarnas skrin; när Fingal kämpar med Lodas ande, heter det: "The spirit of Loda shrieked, as, rolled into himself, he rose on the wind. Inistore shook at the sound. The waves heard it on the deep. They stopped, in their course, with fear: the friends of Fingal started, at once" (II: 69). Tegnér har härvid också erinrat sig Cormars ofvan omtalade tvekamp med hafstrollet i *Fingals* tredje bok. Thorsten säger att ringen är dyrköpt, "ty jag har darrat en gång i mitt lif, och det var när jag tog den". Cormar förskräckes af den eldslågeliknande uppenbarelsen: "The lightning flies on wings of fire. He feared, and came to land; then blushed that he feared at all." Att detta ställe satt sig fast i Tegnérs minne, bevisas af *Balders bål*, där lågorna ett ögonblick förfära hjälten: "Frithiof blygs, att han darrar", heter det — en direkt reminiscens.

De Ossianska andarna ha stått lifligt för Tegnérs fantasi. Om Ingeborg på bröllopsdagen heter det:

> men blek satt bruden på svarte gångarn,
> blek som en ande, som sitter på
> det svarta molnet, när åskor gå.

Det är, såsom Hasselqvist anmärkt (s. 156), en rent Ossiansk föreställning. Den återvänder i ny form i *Frithiofs frestelse*, där det

Digitized by Google

heter om Ingeborg: "Som en stjerna på en vårsky sitter hon på gångarn hvit." Man kan finna paralleller hos Ossian; i *Temora* heter det om Ros-crána: "She was like a spirit of heaven half-folded in the shirt of a cloud!" (III: 235). En Ossiansk ande ter sig ofta som ett eldsken, en meteor, och Tegnérs bild är inom denna miljö helt naturlig.

Man kan sammanleta ännu åtskilliga detaljer i *Frithiofs saga*, som härstamma från miljön i de skotska hjältedikterna. När det heter om Frithiof i slutet af *Konungavalet:*

> Då helsade han nyvald kung,
> på pannan kysst,
> och långsamt öfver hedens ljung
> försvann han tyst.

— så känner man igen det dystra hedlandskapet, "the silent heath", genom hvilket Ossians sörjande hjältar vandra. I *Carric-thura* heter det t. ex.: "The sigh was frequent in his breast: his steps were towards the desert". (II: 63). "A wanderer on the heath" är synonymen för den bedröfvade. — När Ellida säges ha "becksvart bringa" *(Frithiofs frestelse)*, eller när snäckorna komma "med bringa svart" *(Kung Ring)*, så ansluter detta sig till det stående epitetet om skeppen hos Ossian, "dark-bosomed". — När det heter om Thorstens vidsträckta ägor, att i dess djup" höghornade elgar"

> hade sin kungliga gång och drucko af hundrade bäckar,

— så erinrar det om Comal i *Fingal*, som var så rik, att han kallas "the chief of an hundred hills" och att "his deer drunk of a thousand streams" (II: 304). När kung Bele ger sina söner råd och lärdom, har scenen en viss likhet med det ställe i *Fingals* tredje bok, där Fingal, lutad mot skölden, talar till den unge Oscar, manande honom till tapperhet och mildhet. (III: 17). — När Halfdan säges likna "en jungfru, förklädd till hjälte" *(Kung Bele och Thorsten Vikingsson)*, så förtjänar det kommas ihåg, att den i krigsrustning förklädda jungfrun är ett af Ossians käraste, ständigt återvändande motiv, som af Tegnér togs upp i *Axel*, hvarom se längre

Digitized by Google

fram. — Mera i allmänhet kan man säga, att föreställningen om Beles och Thorstens skuggor i nattligt samspråk på grafhögarna eller Frithiofs önskan (i första sången) att få dö, "begräten af en trogen mö", har Ossiansk stämning.

Att minnena från Ossian spelat en viss roll i Tegnérs hela fantasilif är lätt att styrka med exempel, som icke kunna hänföras hvarken till de sentimentalt-elegiska eller krigiska ämnesgrupperna. I *Asatiden* tecknar han bl. a. en idealbild af den nordiske skalden; det är väsentligen den Schillerska åskådningen af diktarens uppgift som han återger. Det heter där:

> Han reste stenen med runor på kämpens mull,
> för nordisk hjelte han spridde i Valhalla festen.

Det egendomliga uttrycket "spridde festen" är en Ossian-reminiscens; otaliga gånger heter det där: "the feast of shells is spread" (II: 60), "there the noble Cathulla spreads the feast of shells" (II: 61), "the feast is spread around" (II: 67), "the feast of shells is spread" (II: 75) — alla exemplen äro hämtade från *Carric-thura,* men de skulle kunna samlas lika ymnigt från hvilket som helst af de Ossianska poemen. Betydelsen i uttrycket är icke fullt klar. Knös synes i den af honom sammanställda öfversättningen i början ha varit osäker om hvad som menas med "the shells" och har därför dels brukat obestämda vändningar, dels låtit skiftande tolkningar inflyta. (I *Carric-thura* öfversättes "shells" med "harpor" på flera ställen, se I: 69, 70.) Men efter hand har hans mening stadgat sig, att "the shells" voro de skal eller snäckor, hvari maten och drycken bjödos kring vid de festliga lagen, och denna mening sätter sedan sin prägel på öfversättningen och framställes äfven direkt i en förklarande not (II: 26). Tegnér har emellertid sannolikt haft en annan uppfattning. Han synes ha förstått "the shells" som ett namn på harporna; det är ett språkbruk, som förekommer i både äldre, samtida och senare engelsk poesi, och som har sin förklaring i en rätt spridd föreställning, att ett sköldpaddskal varit den första lyran eller harpan.[1] Det fin-

[1] Se Murrays *Dictionary*.

Digitized by Google

nes i Macphersons text ställen, som synas bäst öfverensstämma med denna tolkning. Så begynnelsen på *Sul-malla of Lumon*, där det heter (II: 216): "the sound of shells had ceased." Detta ljud kan knappast vara något annat än musiken; ty i den föregående skildringen har det talats uteslutande om sång och spel. ("She sent the bard from the rock, to bid us to her feast. Amidst the song we sat down, in Cluba's echoing hall. White moved the hands of Sulmalla, on the trembling strings. Half-heard, amidst the sound, was the name of Atha's king.") Man kan knappast anta, att "the sound of shells", som hör upp, är något annat än "the sound", som förut omnämnts. Håller man fast vid att "spread the feast of shells" för Tegnér betydt "sprida den festliga harposången", så förstår man utan vidare den egendomliga frasen i *Asatälen;* utgår man däremot från den Knös'ska tolkningen, förblir stället ytterst dunkelt. Det har ett visst intresse att hos Tegnér konstatera en personlig uppfattning af den Ossianska texten.

Att Tegnér hämtat direkta stilistiska uppslag ur Ossian är ingenting enastående; "mulna hjeltar" i *Svea* ansluter sig till "gloomy heroes", och när "djuren" i *Frithiof hos Angantyr* ("grönvirkad pung, der djuren — gå under höga träd") får betyda rådjuren, så kan detta visserligen vara påverkadt af danskt eller äldre svenskt språk, men sannolikt ansluter bruket sig också till ett af de allra vanligaste scenerierna hos Ossian (t. ex. i *Carric-thura*: "the deer are seen on the brow; void of fear they graze along" II: 62). I en kommentar till *Svea* (Silow, Tegnérs täflingsskrifter i Svenska akademien, Samlaren 1913, s. 27) försvarar Tegnér gentemot akademiens kritik uttrycket "dimmiga händer" genom att hänvisa till att "hos Ossian förekommer cloudy, airy ofta på samma sätt".

När Tegnér i *Epilog 1820* skildrar diktens gestalter som strålande af ljus, som genomskinliga, begagnar han en Ossiansk fantasibild; han säger nämligen, att "himlens stjernor skina dem igenom". Det går, såsom Hasselqvist påpekat (s. 156), tillbaka på de skotska hjältarnas vålnader, om hvilka det ständigt heter: "The stars looked dim through his form" (III: 106) eller "stars dim-twinkled through his form" (II: 292). Det är på sätt och vis frapperande, att Teg-

Digitized by Google

nér brukat en bild hämtad från de dunkla, obestämda och mysteriösa nattgestalterna till att uttrycka sitt kraf på den högsta klarhet och konkretion i dikten.

I *Sång till solen* har Tegnér tagit sin utgångspunkt från de apostrofer till solen, som äro vanliga hos Ossian; i *Dar-thula* förekommer för öfrigt en apostrof till månen (III: 101—102), som likaledes varierar motivet. När skalden kallar solen "himmelens son" och talar om "dina gullgula hår", så är detta reminiscenser från det hos Ossian så vanliga "son of heaven" och från "the golden-haired son of the sky" i *Carric-thuras* begynnelse. Hela föreställningen om solen som en hjälte, hvilken vandrar sin ensliga väg i en tragisk känsla af att bära döds- och undergångsprincipen inom sig, är hämtad framför allt från slutet på *Carthon*. Det är öfverflödigt att här gå in på detaljerna, då de framställts ganska uttömmande af Hasselqvist (s. 154—155). I öppen dag ligger ju, att solen hos Ossian blir en bärare af den melankoliska dödspoesi, som är karakteristisk för de skotska hjältarna; Ossian, den blinde och åldrade barden, tillropar solen: "But thou art, perhaps, like me, for a season, thy years will have an end." Här som alltid är naturbesjälningen endast en objektivering af egna själstillstånd, en förklädd bikt. När motivet har inspirerat Tegnér, så var det därför att han själf hade en så stark känsla af att bära förödelsen och förgängelsen inom sig:

> Men det kommer en stund
> då din gyllene rund
> springer sönder: dess knall
> manar verlden till fall.

Men Tegnér har gifvit sin dikt en naturfilosofisk innebörd och ett metafysiskt perspektiv, som alls icke finnes hos Ossian; hela den kristet-platonska syndafalls- och idéläran och försoningstanken har han smält in i den ursprungliga enkla, tragiskt-heroiska symbolen.

I *Axel* är det Ossianska inslaget mycket starkt; Hasselqvist har redan påpekat (s. 158), att slutet af dikten erinrar om *Oithona*, men därmed är ämnet icke uttömdt.

Digitized by Google

Själfva intrigen är helt och hållet i de skotska poemens anda. Ossian skildrar gång på gång, hur en flicka förkläder sig till krigare för att kunna söka upp sin älskade. Utgången blir alltid tragisk; ibland mötas de älskande som fiender; i hvarje fall känna de icke igen hvarandra, förr än den ena parten fått banesåret. I *Carric-thura* är det Utha, som följt Frothal "in the armour of a man", och som finner honom, då han segnat för Fingals svärd (II: 72—73). I *Fingals* andra bok är inflätad episoden om Comal och Galbina (II: 304—306): Comal lämnar Galbina för att dra ut i striden och ber henne dröja i grottan, tills han återvänder; men Galbina vill pröfva hans kärlek ("try his love"), klär sig i rustning och faller för hans hand. — I *Oithona* har Gaul bedt sin älskade att dölja sig, medan han utkämpar striden mot Dunrommath; men i hemlighet väpnar hon sig, kastar sig in i slagets vimmel och blir sårad; när Gaul förföljer den slagne fienden, finner han henne döende på valplatsen. Äfven i andra sammanhang älskar Ossian att skildra kvinnor i manlig rustning; i *Culthon and Colmal* berättas det af Colmal, hur hon "armed her lovely form in steel" (II: 170); i *Cathlin of Clutha* (II: 210) finnes en liknande scen och i *Temoras* fjärde bok följer Sul-malla Cathmor i kriget "in the disguise of a young warrior" (III: 231).

I *Axel* har Tegnér sålunda på den karolinska sägnens stam ympat in detta typiskt lugubra Ossian-motiv, som blott Geijers frodiga optimism förmådde ge en harmonisk lösning *(Frode och Utha)*. Det har icke lyckats honom att ge en naturlig förklaring till Marias egendomliga tilltag. Han har måst tillgripa ett missförstånd mellan de båda älskande: Axel beger sig till Sverige för att bli löst från sin drabant-ed och för att uträtta sitt uppdrag, men lofvar att återkomma till våren; Maria misstänker, att den ed, som binder honom, är ett kärlekslöfte och afvaktar icke den öfverenskomna tidpunkten; i stället träder hon förklädd in i den ryska hären, som skall landstiga på svenska kusten, i en oklar förhoppning att återfinna den älskade. Hela intrigen är sålunda föga sammanhängande; Marias uppförande är lika irrationellt som de skotska hjältinnornas. Man förstår bättre den egendomliga svagheten i

Digitized by Google

Tegnérs fabel, när man ser den i dess sammanhang med den dunkla tillfällighetsmystiken hos Ossian. Det är ett slags makaber förutbestämmelse, som hvilar öfver dessa olyckliga kärlekspar.

Icke blott själfva stommen i *Axel,* äfven flera af detaljerna äro Ossianska. Maria erinrar om Galbina i *Fingal.* Det heter om henne: "Her hair was the wing of the raven. Her dogs were taugth to the chase. Her bow-string sounded on the winds". Det är något af den svarta sköldmön och jägarinnan i Tegnérs dikt. — När Gaul på slagfältet igenkänner henne, utropar han: "O Conloch's daugther, is it thou?" och kastar sig till hennes bröst. Hans förkrosselse skildras på följande sätt: "The hunters found the hapless pair; he afterwards walked the hill. But many and silent were his steps round the dark dwelling of his love." Det är redan som ett utkast till vansinnesscenen i *Axel*:

Vid Axels hufvud rörer det, [= vansinnet]
och sedan irra jämt hans fjät
kring grafven, som i forntidssagan
den döde kring den gömda skatt,
och stranden hörer dag och natt
hans rörande, hans hemska klagan.

Tegnér slutar *Axel* med en apostrof till barndomsminnena, där han förklarar sig ha hört den karolinska sagan redan som gosse. Det heter:

Ty med bestämda drag, med skarpa,
de barndomsbilder tryckta stå
i skaldens själ.

Och längre ner:

Och allt hvad mannen diktar sedan,
som hjeltar stort, som blommor smått,
i skönare gestalter gått
förbi hans barndomsöga redan.

I själfva verket synes det icke vara mycket i *Axel,* som kan visas återgå på en muntlig historisk tradition. Men Tegnér har dock icke misstagit sig, då han, under diktandet af *Axel,* hade

Digitized by Google

en känsla af att dessa fantasibilder stått praktfulla redan för hans barnaöga. Det är ingen särskild mystik med i spelet; "de gamla, välbekanta ljud" voro från hans gossårs mest älskade bok, och "Axel och hans ryska brud" voro i grunden ett af Ossians olyckliga kärlekspar.

* * *

För Tegnérs hela litterära åskådning har hans ungdoms Ossiansvärmeri gifvetvis varit en faktor af betydelse. Ungefär samtidigt med att han trängde in i den homeriska diktvärlden med dess konkreta, lifsvarma realism och dess klara dagsljus var han förtrogen med de töckniga månskensgestalterna och den konturlösa melankolien hos Ossian. Denna kontrast har varit aktuell för honom lifvet igenom. Tegnér har funnit den framhäfd öfverallt i den samtida kritiken, hos Hugh Blair, hos Herder, Schiller och Goethe, hos Madame de Staël. Ofverallt fattade man Ossian och Homer som tvenne motsatta poler; hos Madame de Staël beteckna de motsatsen mellan Nordens och Söderns poesi; hos Herder exemplifiera de en rent subjektiv och en rent objektiv diktning, hos Schiller det sentimentaliska och det naiva. När Tegnér aldrig tagit parti för "en uteslutande smak", när han från början så resolut ställt sig på en konciliatorisk ståndpunkt, från hvilken han var beredd att erkänna värdet i både klassisk och romantisk tonart, i både grekisk och nordisk mytologi, så är detta icke grå teori, utan det är byggdt på den konkreta erfarenheten från ungdomsåren: han hade älskat Homeros och Ossian, och ville icke förneka någondera. När han i Lund visade så mycket förståelse för Lings poesi och var i stånd att tillgodogöra sig hans uppslag, så berodde det uppenbarligen därpå, att han i honom såg en skald i Ossians anda. Det kommer fram ännu i det tal, hvarmed han 1840 hälsade Atterbom välkommen på Lings stol i Svenska akademien. När han skildrar skalden i sköldeborgen:

der stänkte blod uppå hans harpa,
och stormen flög uti hans hår,

Digitized by Google

— så är det den traditionella bilden af den skotske barden, som föresväfvar honom; och när han talar om Nordens och Söderns poesi, så ansluter han sig mycket nära till Herders syn i *Homer und Ossian*:

Ej form, ej färg är stängd ur sångens gille,
en regel smaken har, den heter *snille,*
mångsidig regel uti dikten spord,
och rum är der för Söder och för Nord.

Redan i *Svanen och fjälltrasten* (1812) hade han, midt under den litterära stridens första vapengny, velat medla på samma sätt:

Söderns toner äro milda,
mina — dem har Norden födt.

Andra stjernor hos oss flamma,
andra känslor och begär.
Kan väl sången bli den samma,
när dess ämne ombytt är?

— — — — — — — — — —

Låt oss allt slags skönhet älska:
låt den nordiska också
ha sitt värde, fast det välska
kanske högre skattas må.

Mät ej himlen på den trånga
falska skalan af ditt vett!
Konstens former äro många,
fast dess väsende är ett.

Hela betraktelsesättet har ett drag af enkel pragmatism, utan något öfvermått af reflexion och estetiskt hårklyfveri — det har sin rot i en omedelbar och oöfverlagd empiri.

Till och med när Tegnér i *Sångmön och Drömmen* gjorde den romantiska mystiken större medgifvanden än hvad han i allmänhet var hågad för, kan man urskilja de Ossianska intrycken. Onars

Digitized by Google

lyra, som själfva Apollon icke föraktar, beskrifves af den förvånade Kalliope i dessa ord:

> Detta en lyra! Besynnerligt nog! Sjusträngad dock är hon,
> men det är icke strängar, ej rör, som Pans. Det är dimmor,
> luftiga, lätta ändå, halfdunkla! Om himmelens stjernor
> gjuta, och månen, sitt silfver derpå, så (tänker jag) bildas
> egna gestalter deraf, men barbariska säkert och vilda
> främmande, snarare än de sinligt sköna, som Hellas
> älskar betrakta. Ej smak, ej måtta, ej sammanhang i dem!
> — — — — — — — — — — — — — — — —
>
> Hur de tonerna dock må ljuda, hur föga harmoniskt!
> liksom komme de ur en graf, orediga röster
> upp ur afgrundens svalg, som förvirra det tänkande sinnet,
> dansen af vålnader blott utöfver heroernas dödsfält,
> när en grönskande vår har kastat sin mantel deröfver,
> blommorna nicka från högarnas topp. Det kallar du konst, det?
> Säg, hvad vill med vidundret du nu?

Det är, som Hasselqvist riktigt anmärkt (s. 157), i mycket Ossians lyra, som Tegnér här karakteriserar. Det är betecknande, att när Tegnér erkänner det berättigade i drömmar och aningar, i den romantiska klärobskyren, så är det Ossian, som blir den förmedlande länken för honom.

Har Ossian alltså haft ett afgörande inflytande på Tegnér? Jag tror det betyder en oerhörd förgrofning af hela den estetiskt-psykologiska uppfattningen, om man utan vidare bejakar denna fråga. Tegnér hade sannolikt blifvit väsentligen densamme, vare sig han gjort bekantskap med Ossian eller ej; han skulle ha uttryckt hvad som upprört och fyllt honom i andra former och motiv. Vida fruktbarare blir problemställningen, om man i stället frågar: Hvarför gjorde Ossian ett så djupt intryck på ynglingen, hvarför tillägnade han sig denna poesi så djupt, att ett Ossian-färgadt inslag kan urskiljas i hela hans diktning? Svaret ger sig ur själfva grunduppfattningen af Tegnérs väsen: därför att Ossian skänker ord och sinnlig form åt tvenne af hans djupaste lynnesdrag, åt trotset, obän-

Digitized by Google

digheten, den djärfva stridsglädjen, och åt förgängelsekänslan, vemodet, den vekt svärmiska dödstanken — åt heroismen och melankolien. När den blifvande diktaren till *Frithiofs saga* och *Mjältsjukan* öppnade Macphersons omdiktningar af de skotska hjältesagorna, afslöjade sig hans väsen och hans öde för honom, såsom det sker med Siegfried och Achilleus, med hjältarna i sagorna:

vid stjärnornas skimmer
kände Thorsten igen sin lott.

Digitized by Google

De olika Hercules-versionerna.

Några textkritiska anteckningar med anledning af ett handskriftsfynd.

Af

Johan Nordström.

Hvad som kommit mig att till förnyad pröfning upptaga det sedan några år genom Swartlings, Hesselmans, Lindroths och nu senast Eks mer eller mindre utförliga undersökningar aktuella problemet om Hercules' olika versioner, är närmast fyndet af ett nytt dokument, som gör det möjligt att med något större säkerhet yttra sig i frågan.

Som bekant grundar sig teorien om Hercules' två versioner på en af den gamle krigsöfversten Christoffer Johansson Ekeblad gjord, numera på Kungl. biblioteket (v. Engeströmska saml. B. X. I. 79) förvarad, afskrift af Hercules, hvilken uppmärksammades redan af Hammarsköld, men trycktes först i Swartlings afhandling. De ytterst betydande olikheter, denna handskrift uppvisar vid en jämförelse med trycken, göra antagandet af två versioner naturligt och välgrundadt. Tyvärr vimlar Christoffer Ekeblads kopia af många och uppenbara fel. Dess vittnesgillhet har därför på sina håll ansetts ytterst begränsad och dess betydelse för frågans definitiva afgörande afsevärdt förringad. För Hercules-textkritiken i lingvistiska detaljer är den så godt som värdelös.

Tillsvidare lämnar jag därför denna handskrift ur räkningen och öfvergår till granskningen af en annan Herculesafskrift, som jag förliden sommar anträffade i Kungl. biblioteket vid en genomgång af de Ekebladska papperen i v. Engeströmska samlingen.

Digitized by Google

Denna afskrift är gjord af Johan Ekeblad, Christoffer Ekeblads son. Dessvärre är den icke afslutad utan har stannat vid ett fragment på 157 verser, till innehållet motsvarande den tryckta diktens förra del till och med vers 260. Dateringen vållar vissa svårigheter. Den kvartvolym — C. VI. 1. 19 — där afskriften finnes, innehåller anteckningar ända från åtminstone 1644 till fram på 1660-talet, bestående dels af latinska och franska stilöfningar, dels af citat ur olika författare (Théophile, Montaigne, Balzac, Moscherosch etc.), dels af visafskrifter och diverse brefkoncept. En del häraf torde väl tämligen säkert vara skrifvet under Ekeblads uppehåll i Frankrike 1646—48, och från något af de närmast följande åren torde väl Herculesfragmentet vara. Vid sin hemkomst anställd vid Kristinas hof, har väl Ekeblad tämligen snart gjort bekantskap med den berömda dikten, särskildt som dess författare ju också vid denna tid vistades i Stockholm och umgicks vid hofvet. Pikturen utvisar också en fullständig öfverensstämmelse med andra, daterade skrifvelser af Ekeblad från denna tid. Längre fram får hans stil några pikturala detaljer, som ännu ej återfinnas i handskriften. Åtminstone är denna med säkerhet gjord före 1654, ty från detta år har man ett bref af Johan Ekeblad, hvari han citerar 6 verser af Hercules, som saknas i hans egen kopia. Möjligen kunde tidpunkten för hans bekantskap med dikten fixeras än närmare, om man kunde återfinna det bref dateradt, som i ofvannämnda handskriftsvolym ingår som odateradt koncept och där talrika allusioner på Hercules återfinnas.

En viktig och för handskriftens värde afgörande fråga är nu först och främst dess förhållande till Christoffer Ekeblads bekanta afskrift. Frågan är lätt att afgöra. Johan Ekeblads noggranna och korrekta afskrift kan omöjligt gå tillbaka på Christoffers, som vimlar af fel och oegentligheter. Christoffers afskrift är heller ej gjord efter Johans, emedan den innehåller långa partier, som saknas i den senares. Emellertid förekomma i Johan Ekeblads kopia några senare, säkerligen af honom själf tillskrifna ändringar, hvilka, ehuru de icke torde gå direkt tillbaka på faderns afskrift, dock stödja sig på en med den likartad. Så är t. ex. vers 2 ändrad till

Digitized by Google

fuller af ångst och twijk huru han sitt lefuerne böria skulle

under det att "*skulle*" ursprungligen inleder v. 3, som äfvenledes är ändrad till

der af han säll kunne leffua med tijden i ähra

från

Skulle, der af han frögdh kunne winna med tijden och ähra.

V. 10 i fragmentets ursprungliga form lyder:

Käcker af ögon och diärf, af huld war hon fyllig och frodig,

som ändrats till en med Christoffers version likalydande form:

Käckögd diärf wtaff opsyn, af huld war hon fyllig och frodig.

Fragmentets v. 12 saknas i den äldre Ekeblads handskrift och är senare struken i Johans. Och där skildringen af Fru Lustas sällskap, som icke finnes i fragmentet, vidtar, är ett N.B. utsatt i kanten.

Det är, som sagdt, föga sannolikt, att just Christoffers afskrift legat till grund för dessa ändringar. Dels bör det ju för sonen ha varit tydligt, att faderns afskrift på intet sätt var mönstergill, dels lefde Johan själf midt uppe i det litterära lifvet vid Kristinas hof och kunde således ur mycket goda källor få reda på de litterära nyheterna, hvilka han väl kommunicerade fadern per bref och vid sina täta besök på fädernegodset Stola i Västergötland. Man kan således antaga, att Johan Ekeblad vid sin ankomst till hofvet 1649, om icke redan förut, blifvit bekant med Hercules i den korta redaktion, hvaraf fragmentet utgör en del, att sedermera en nyare version kommit under hans ögon, efter hvilken han infört rättelser, och att han sannolikt förmedlat faderns bekantskap därmed. Tidpunkten härför kan icke säkert bestämmas. Den äldre Ekeblads afskrift har ansetts härröra från omkring 1650, men skälen härför äro icke alldeles bindande. Visserligen äro de tvenne närmast föregående styckena i det samlingsband, där afskriften ingår, från 1650, men det är icke bevis tillfyllest. Christoffer har nämligen i regel

Digitized by Google

icke skrifvit i sin bok blad för blad från början, så att styckena följa i kronologisk ordning. Sålunda är bokens första stycke från 1653, sedan följer ett från 1652, och vidare från 1654, 1656, 1661, 1652, 1650 etc. Herculesafskriften kan mycket väl vara ett eller annat år senare än 1650, troligen dock ej yngre än 1654, då Johan Ekeblad visar sin bekantskap med versionen genom citat af verser, uteslutna i hans egen afskrift, men tämligen väl öfverensstämmande med versionen i faderns.

De teser, jag i det följande ville försvara, äro då dessa: pro primo: Johan Ekeblads fragmentariska afskrift torde, så långt den nu räcker, vara en i det hela korrekt kopia af Hercules i dess sannolikt första gestaltning; och: pro secundo: Christoffer Ekeblads afskrift representerar en andra omarbetning af dikten, som den i hufvudsak torde återge riktigt.

Innan jag går in på detaljgranskningen, vill jag förutskicka ett par principiella anmärkningar.

När det gäller att examinera förhållandet mellan dessa tidigare afskrifter och det autentiska trycket och fixera afvikelsernas natur, måste man ju vara mycket försiktig att icke godtaga förvanskningar och textuteslutningar som äkta. Äro nu olikheterna beroende på afskrifvaren, böra de i regel ha sin orsak i slarf eller eventuellt i bristande minne. De kunna således icke beräknas att vid en sammanställning få ett enhetligt, systematiskt drag, hvilket däremot bör vara fallet, om olikheterna ha sin grund i en efter vissa principer, stilistiska, konstnärliga, filosofiska, företagen omarbetning. Det är kanske därför lämpligast att först pröfva de större och betydelsefullare skillnaderna, och visar det sig därvid, att de bära denna äkthetens prägel, bör ju förtroendet äfven utsträckas till mindre viktiga afvikelser rörande ordval, meter o. d., i synnerhet om det f. ö. kan framgå, att längre öfverensstämmande partier med tillfredsställande filologisk noggrannhet täcka hvarandra.

Till en början tar jag nu ingen hänsyn till Christoffer Ekeblads afskrift, hvars värde till stor del beror på resultatet af den närmare granskning, jag nu vill ägna Johan Ekeblads Herculesfrag-

Digitized by Google

ment och dess förhållande till det autentiska trycket (i det följande citeradt efter 1668 års upplaga).[1]

Den första större afvikelsen påträffa vi med fragmentets v. 12:

> Mehr än halffbahre bröst, som puffa som pysa till älskog.

Denna vers saknas i den Hercules, vi känna. Däremot saknar fragmentet den härpå följande skildringen af Fru Lustas följe, d. v. s. v. 13—v. 49, således ett af de mästerligaste partierna i dikten, där personerna uppträda i en sällsynt lefvande och klar åskådlighet. Bortsedt från det psykologiskt orimliga i utelämnandet af dessa rader, om de vid afskriftens tagande funnits, är det ju äfven därigenom tydligt, att här föreligger en senare omarbetning och utvidgning, emedan den nämnda v. 12 i omarbetadt skick ingår i den nyss berörda skildringens vv. 26—27, där Kättias förföriska behag skildras:

> Tittarne tittade fram vtu floret, och *half-bare brösten.*
> Gilliand' i lönliga wijs, och *puffande, pyste til älskog.*

Det var ju en nära till hands liggande förändring att vid det nya partiets inskjutande låta den "moor-lijka" Kättia uppträda som den mest dekolletterade och öfverflytta den till en början Fru Lusta gällande raden på dotterns beskrifning. Jag behöfver knappt hänvisa till det kraftiga N.B., Ekeblad senare satte i marginalen vid v. 12 samtidigt med dess öfverstrykande, för att ådagalägga det orimliga i antagandet af en medveten förfalskning och uteslutning, och versen har ju äfven i fragmentets formulering ett Stiernhielmskt kynne, som icke är att misstaga sig på och som vid denna tidpunkt ännu knappt hade funnit någon skickligare imitatör. Allbekant är ju också Stiernhielms egenhet att aldrig göra något färdigt i ett slag men under åratal ändra, skrifva till och stryka över, något som gör det till en icke alltid så lätt sak att få någon reda i hans manuskriptsamlingar.

[1] I regel tar jag i det följande icke någon hänsyn till de smärre differenser, som åtskilja de olika Herculestrycken.

Digitized by Google

Därjämte kan det förtjäna att påpekas, att ingressen i v. 13: "Denne war intet alleen" är rätt karakteristisk för öfvergången till ett kompletterande tillägg, som det föregående icke gett någon anledning att vänta, och jag tycker mig äfven finna, att hoplödningen vid v. 50—51, där öfverensstämmelsen med fragmenttexten åter börjar, icke är alldeles klanderfri, i det att det tonlösa "hon" i v. 51 icke tillräckligt framhäfver personförändringen från Ruus, hvars beskrifning upptar de tio föregående verserna, till Fru Lusta, som det egentligen icke varit tal om sedan v. 12, frånsedt i uttrycket "Lustas följd" i v. 49. Dessutom torde hela detta parti vara en Stiernhielms egen nyskapelse utan motsvarighet i föregående behandlingar af Hercules-motivet och röjer äfven härigenom i viss mån sin sekundära karaktär.

Med trycket öfverensstämmer nu fragmentet i hufvudsak till v. 67, som jämte de sex följande verserna icke finnes där. Äfven häri torde fragmentet riktigt återgifva den ursprungliga Herculesversionen. Det förefaller mig nämligen, som om den högtidliga och skakande dödsbetraktelsen i de saknade raderna icke stode i ursprunglig samklang med den stämning, som genomgår Fru Lustas tal. Hvad Lusta här vill säga, är ju det, att döden gör ett slut på alla jordiska fröjder, att Hercules må betänka lifvets korthet, fatta ett raskt beslut och följa henne. Så långt är innehållet gemensamt i de bägge texterna. Men det högstämda allvaret i vv. 67—73 väntar man sig knappt ur Fru Lustas mun. För hennes sensualistiska epikureism ligger det förfärande i dödens makt i blommornas vissning, i upphörandet af ögats och örats behagliga förnimmelser, af luktens och smakens retelser, af kroppens fröjder. Fortsättningen af hennes tal visar ju, huru fåfängt hon aktar "hwad yppert och högt är", "hwad kraft har och heelt är", "hwad achtas och älskas":

> Acht' icke fåfängt Roos, eller Last, för skam eller ähra,
> Ähra så wäl som Skam äre wind, och Namn utan ingiäld.
> Giör hwad dig rinner i hug. (vv. 250—252)

Snarast är det Stiernhielms eget jag eller Fru Dygd, af hvilka man kunde vänta denna klagan öfver förgänglighetens lag, under

Digitized by Google

hvilken äfven det goda och värdefulla måste böja sig, och det är väl mer än en tillfällighet, att de två sista raderna i Hercules, som också uttrycka det absolut förintande i dödens makt, äfvenledes äro ett senare tillägg att döma af den helt olika fomuleringen i Christoffer Ekeblads afskrift.

Ett stycke längre fram saknar åter fragmentet en vers, motsvarande v. 77 i trycket:

Hwar blifwer all wår Lust? när Kropp och Siäl äre skilde.

Så vidt jag kan se, visar sammanhanget här alldeles tydligt, att denna vers icke är ursprunglig utan senare inskjuten som en retorisk upprepning af det föregående

— När Anden är vthe
Hwar blifwer all wår lust? (vv. 74—75)

hvarvid Stiernhielm icke synes ha observerat, att sammanhanget bröts, i det att "intet Lius" och "intet som höres" i v. 76 ursprungligen korrespondera med "I thet mörke", resp. "ewiga Tysta" i v. 78, och att den inskjutna versen således åstadkommer en smula meningsförvirring.

Nästa märkligare skiljaktighet inträffar vid v. 51 f. i fragmentet:

hon (Frigga) skall dig giöra bijwijst, med sin liufliga Skara
Löye och Leker och Skämt tree täkheetz kärlige gydior,

hvilka motsvaras af följande tre verser i trycket (vv. 95—97):

Hon skal blifwa tin all-daga Gäst, och liuflige bijwist;
Leekar, och Löye therhoos, medh Skämt och all artige Pussar.
Iämte the tree (sijne täcklige Tärnor,) Nåde-Gudinnor.

Ingen anledning föreligger här att tro på en medveten eller omedveten textförvanskning från afskrifvarens sida. Hvarken Johan Ekeblad eller någon af hans öfriga samtida torde ha varit så förtrogna med hexametern, att de kunnat stufva om originalet till så pass god och äktklingande vers, liksom de ej heller torde varit

Digitized by Google

mäktiga en så typisk Stiernhielmsk nyskapelse som "gydior". Den utvidgade omarbetningen af de ursprungliga verserna beror väl närmast därpå, att Stiernhielm funnit det språkligt och poetiskt mindre lyckadt att personifiera "Löye och Leker och Skämt" som feminina gudomligheter. Det kan också förtjäna att påpekas, att, när Stiernhielm i sina till Hercules fogade ordförklaringar vill uttyda det nya ordet "Nåde-Gudinnor", hans tolkning rätt väl ansluter sig till den äldre redaktionens ordalag, i det han öfversätter "Täckheetz gifwande Gudinnor". På samma sätt upptar han i uttydningen äfven namnformen Frigga jämte Fröja, hvilken förstnämnda är genomgående i bägge våra afskrifter.

Härefter följer den 5 verser långa karakteristiken af Astrild, som i fragmentet och trycket är identisk, undantagandes att slutorden (v. 102) omredigerats från

Astrild Friggias son: och denne skall wara din Marskalk

till

Astrild Fröjas Son: tin lagt skal thenne beställa.

Ek har (Samlaren 1915, s. 17) uppvisat den förra läsartens prioritet i sina anteckningar om Christoffer Ekeblads handskrift, som äfven har den.

Vidare saknar fragmentet tryckets v. 108

Lättia gör inte rumor; faar sachtliga fram; drijfwer ingen.

Här är en öfverhoppning från afskrifvarens sida tänkbar på grund af de lika begynnelseorden i v. 107 och 108. Men versens frånvaro gör intet våld på mening och sammanhang och dess förekomst i trycket kan lika väl förklaras genom en senare af Stiernhielm verkställd förbättring i syfte att göra Lättias beskrifning symmetrisk med beskrifningarna af Kättia och Flättia, åt hvilka ägnas hvardera två rader.

Vv. 122—123 saknas i fragmentet:

Astrild ymst med Her Ruus, tijn tijd skole lämpliga korta.
Sorg och Samwetes-agg fördrijfwa med allra-hand Aap-spel.

Digitized by Google

Mig förefaller det, som om dessa verser bära en tydlig karaktär af senare inskott, jämförligt med och tjänande möjligen samma syfte som det nyss berörda tillägget om Dödens förkrossande makt. Det gör Lustas sofistik mera öfvertygande, förlänar den en verklighetstrognare bakgrund, gör henne till en mera värdig motståndarinna till Fru Dygd, genom att hon själf för ett ögonblick besinnar möjliga invändningar och själf upptar dem. Det var egentligen först fram på 1650-talet, som Stiernhielms filosofiska period inföll, och det är ju sannolikt, att han då ytterligare genomtänkte sin dikts filosofi och inlade djupare toner äfven i Fru Lustas tanklösa och tomma världslighet. Allt detta utesluter icke, att äfven motiv af den art, Ek (anf. arb. s. 17) framlägger som förklaring till den motsvarande lakunen i Christoffer Ekeblads afskrift, varit i sin mån bestämmande.

Nu följa åter 14 ungefär[1] lika lydande rader fram till tryckets v. 138, som inleder en komplettering af de i de föregående raderna uppräknade böckerna, som upptar 12 verser, hvilka alla saknas i fragmentet liksom i den andra Ekebladska afskriften. Ek har (anf. arb. s. 18) framlagt en tungt vägande bevisning för att dessa verser skola anses som en senare verkställd interpolation, möjlig först på 1650-talet, då en stor del af den där uppräknade litteraturen först blef på modet. För min del har jag intet ytterligare att tillägga härom och vill endast framhålla, huru väl denna motivutvidgning öfverensstämmer med den tendens till allt mer omfattande och trogen verklighetsskildring, som på flera punkter tydligt framträder vid jämförelsen mellan de olika versionerna, och till psykologisk fördjupning af Fru Lustas tal, hvarpå jag i det föregående fäst uppmärksamhet.[2]

Vidare är det naturligtvis icke en tillfällighet, att de korrespon-

[1] Det kan förtjäna att påpekas, att de båda Ekebladska afskrifternas läsart i v. 130 »Circlar och pennor» stödjes af de tidigare Herculestrycken. 1668 års upplaga har däremot »Circlar och Cifror».

[2] Om Stiernhielm i bokkatalogen med »La Lucerna» menar den af Manderström och af Mortensen med tvekan föreslagna »*Poesie di Fuoco di diversi autori in Lucerna*» 1651 (jfr dock Böök, *Rom. o. prosaber. hist.* s. 10), skulle vi här ha en terminus post quem för omarbetningens verkställande.

Digitized by Google

derande och hvar sin afdelning afslutande vv. 149, 159 och 174 saknas i fragmentet, därtill är det ju alltför mycket system i utelämnandet, utan här föreligger tydligt en af Stiernhielm senare företagen förbättring, åsyftande större klarhet i de olika partiernas disposition. Efter uppräkningen af "Flättiones ymnoge Bibliothec" tillade han alltså v. 149:

Flättian är här uti lärd; och kan tig mästerlig öfwa;

Lättia, som i det interpolerade inledningspartiet också uppträder med ett "Kort-spel" i handen, blir anvisad rollen som underviserska i de många bräd- och kortspelen:

Lättian är här-uti god; Hon kan tig Lekarne lära.

Och på samma sätt utses Astrild att leda de i vv. 163—173 beskrifna jaktnöjena:

Astrild weet thera spör; och kan them artliga wängia.

Frånvaron af v. 162

Hwar-te studera? tu blijr hwart Doctor, Präst, eller Abbot,

behöfver icke förklaras som öfverhoppning. I likhet med några i det föregående påpekade fall torde versen vara ett senare inskott, afseende en psykologisk skärpning af Fru Lustas tal och inläggandet af ett åtminstone ytligt resonemang i hennes ofta som här groteska cynism. Samtidigt ger denna inskjutna vers en konstnärligt väl motiverad afrundning af de två föregående verserna, från hvilka öfvergången till v. 163 eljest ter sig alltför tvär. Ur den synpunkten är v. 162 att i viss mån jämföra med v. 149, 159 och 174.

I den lifliga skildringen af Kättias och Astrilds jakt saknar däremot trycket två verser, som fragmentet har, nämligen dettas vv. 113—114:

Ingen fahra du står, om du skönt sielf blifuer ältad
och i din egen garn, dhe du stelte för andre besnäries.

Digitized by Google

Det kan emellertid icke råda något tvifvel om, att Stiernhielm skrifvit dessa verser. Här kan det ju icke vara tal om afskrifvarförvanskning, och det är ur alla synpunkter en orimlighet, att Johan Ekeblad eller någon annan skulle icke blott omarbetat en mängd verser utan som exempelvis här insatt helt nya och af en äkta Stiernhielmsk klang burna verser. Fullt tydligt sammanhänger dessa raders uteslutning ur trycket med den omarbetning, som f. ö. vidtagits med detta parti. Sedan jaktens föremål — de "Kärlige säflige Diur; fijn-liuflige fooglige Tärnor" — i bägge redaktionerna presenterats ungefär enalydande, fortsätter fragmentet omedelbart utan någon subjektsupprepning:

> I tyne gilder och garn, schola falla när kättia begynner
> blåsza sitt horn, och är här blind Astrild wyszaste Skytten.

Dessa två verser ha i slutredaktionen omarbetats och utvidgats till sju (vv. 173—179):

> Thess' äre Diuren, opå them tu skalt öfwa tin Mandom.
> Astrild weet thera spör; och kan them artliga wängia:
> Astrild snar-fota skal tijn Garn vpställa med lämpa.
> Gillia kan han och gildra med list; När Kättia begynner
> Blås' i sitt Horn och Hundarna janka, tå skal tu med hjertans-
> Lust och nöye få see huru Diuren i Garne besnärias:
> Här gåret an; Kön Astrild han fäller, och spänner, och skiuter.

Onekligen har allegorien genom denna omarbetning vunnit ofantligt i åskådlighet, konkretion och realism (icke minst genom de införda jakttermerna). Denna ökade realism har jag påpekat som en skönjbar tendens redan i en del föregående ändringar. Här är dessutom att observera, att Hercules' egen roll i jaktäfventyret, som i första versionen är mera aktiv, och bl. a. består i jaktnätens utsättande, nu i hufvudsak öfvertagits af Astrild, hvarför de nyss anförda vv. 113—114 strukits som öfverflödiga och ologiska.

Fragmentet saknar vidare tryckets vv. 185—187. Det gäller frågan om Hercules' deltagande i ridderliga vapenöfningar, hvarvid de gemensamma verserna lyda:

Digitized by Google

Öfning i Wapn, och Skaft bemödar Ryggen och armar.
Fächt' och ränna må then som har förmycket af hälsan.
Snart är ett öga sin koos, om bållen springer å klingan; [1]
Snart är en hals afbräckt, om Hästen snafwar, och störter.[1]
Bort med sådana leek, ther ögon och hals står i wåda.

Så långt är också Fru Lusta konsekvent i sin uppfattning på denna punkt. Samma mening har hon förut uttalat beträffande jaktens nöjen:

Ästu tå lystin å lagt; tarfst aldrigh dyrka Diana;
Lystr' och sökia te skogs; fara, ränn', och göra tig omaak;
Wåga titt Ynglige blod moot Biörnar, och fahrlige Leyon.

Likväl har trycket följande öfverskjutande verser, som dåligt gå ihop med de föregående:

Doch med måtta så måste thet skee; tijn Häst lära tumbla
Skiut' och ränna te Rings så mycke som ther vppå löper;
At tu må skyns war' af adeligh ätt, och meer än en bonde.

Frånsedt den typiska tilläggskaraktären i detta medgifvande, som än skarpare framträder mot den föregående versens kategoriska formulering, framgår dessa versers sekundära natur än tydligare, om man jämför den parallellism, som före deras inskjutande var rådande mellan detta parti och det föregående. Där hade Lusta helt afrådt från den verkliga jaktens nöjen och i stället rekommenderat Kättias mindre riskabla jaktpartier. Här afråder Fru Lusta från de lifsfarliga krigiska öfningarna och tillägger på samma sätt (v. 192 f.)

Wil tu då Stormar och Strijd? Mijn Son skal föra Baneret.
Min Son Ruus, uti Kannor och Krus, etc.

Men ur det helas synpunkt är tillägget, synes det mig, en förbättring. Det innebär en psykologisk förstärkning af Lustas position af den natur, jag förut exemplifierat. Det är naturligtvis heller

[1] Ordningen mellan dessa rader är i de Ekebladska afskrifterna omkastad.

Digitized by Google

ingen tillfällighet, att ett motsvarande parti i Dygds tal om adelskapets förpliktelser, af Christoffer Ekeblads handskrift att döma, också är ett senare tillskott.

Fragmentet saknar yttermera v. 191:

Dansz' är een ädele konst, gör gunst hoos Fruer, och Jungfrur.

Därom är intet vidare att säga, än att detta också mycket väl kan ha varit förhållandet med originalet.

Vi komma nu in på den monumentala målningen af dryckeslaget. Först är då att märka, att fragmentet saknar vv. 203—219. Men de 17 versernas frånvaro stör icke kontinuiteten, fastmer får hela skildringen därigenom en rappare takt. Tryckets långa uppräkning af olika dryckeskärl och våtvaror är kanske icke ur alla synpunkter så lycklig, och sannolikheten talar för, att den ej varit med från början. Den åsyftar ju att klargöra, hvilka vapen, som skola användas i bataljen: i stället för bössor och svärd har man "Tumblar och Humpar och höge Bocaler", i stället för krut och lod allehanda viner och ölsorter. Men detta har förut redan uttryckts i partiets inledning:

Min Son Ruus, uti Kannor och Krus; uti gruf-same Bolkar
Tig skal öfwa med art, och drilla på wänster och höger.

Det är ju f. ö. i sig självt otroligt, att ett dylikt för en törstig afskrifvares strupe så angenämt parti skulle ha utelämnats — och det helt och hållet.[1] I ett i samma volym som fragmentet bevaradt, tyvärr odateradt, brefkoncept rör sig Johan Ekeblad med ord och vändningar ur jakt- och dryckesskildringarna i Hercules[2] — "denna suieten ähr tagin aff Stiernehielms vers", säger han — men intet af dessa uttryck härstammar från de saknade verserna, om hvilka han tydligen vid den tiden ej haft någon kännedom

[1] Dessa Stiernhielmska uppräkningar vunno ju f. ö. — att döma af efterbildningarna — stort bifall hos publiken och voro väl alltför karakteristiska för att kunna utelämnas eller glömmas bort äfven af en minnesrecitator.

[2] Brefvet börjar: »Här wthaff kan min k. broder wäll dömma huru litit the här akta öffuerste Ruusz till Kannor och Kruusz, herre till gruffuesamma humpar».

Digitized by Google

trots sin vistelse vid ett hof, där Stiernhielms dikter väl funnits i afskrifter hos många.

På tal om den utvidgade bokkatalogen påpekade jag den utförligare och breda realism, som man kan spåra såsom en ledande tendens i Stiernhielms omredigering af sin dikt. Här torde vi ha det utförligaste — om också ej mest lyckade — exemplet härpå.

Själfva dryckeslaget skildras i trycket målande, lifligt och utförligt på 18 rader (vv. 220 - 237). Äfven här är fragmentet mycket kortfattadt, i det att dess motsvarande parti upptar blott följande 3 verser:

> När der blåses alarm, så schall man höra med undran
> Fältskrij, glam och gny, huru Stycker och humperna dundra
> Korl morl puff, in floribus, heelt, halfft, öfuer och vnder.

Trycket saknar ordagrann motsvarighet till dessa rader, om man frånser början, som där lyder: "När nu blåses alarm". Bristen på öfverensstämmelse kan här icke skyllas på en afskrifvare, om man icke vill tillgripa den nödfallsutvägen att antaga möjligheten af en afskrifvare med förmåga och vilja att göra ett sammandrag af originalet på vers, som mästaren icke behöft skämmas för. Man har sålunda ingen anledning att tro, att fragmentet här icke i hufvudsak riktigt återger Stiernhielms original. Och erkänna vi detta, få vi härmed också ett indirekt bevis för, att den utförliga, nyss behandlade, skildringen af broder Ruus' arsenal heller icke funnits. Men med dess tilldiktande genom det redan gifna motivets utvidgning följde också nödvändigheten att genomföra travestien mera utförligt äfven i kampscenen. [1]

Bataljens utgång beskrifves i bägge versionerna i hufvudsak lika, dock så att tryckets öfvergångsverser (v. 238 f.)

> In-til des at strijden är all. Af the modige Kämpar
> Raglar här en; en staplar, en stupar, och falla hoop-wijs

i fragmentet motsvaras af blott en rad:

[1] Det kan ifrågasättas, om Stiernhielm här icke rent af travesterat Mars' Oration i Fredzafl (1649).

Digitized by Google

Tå seer man een raglar och faller hin andre,

således en ofullständig vers. Om den äfven varit det i Stiernhielms original lär väl vara omöjligt att få visshet om, men så kan ju mycket väl ha varit fallet.[1] Den mera omedelbara öfvergången till slutscenen är ju lätt förklarlig med hänsyn till fragmentets korthet äfven i den föregående scenen. Vidare saknas — utan att därigenom någon olägenhet för sammanhanget uppstår — vers 243:

En pläger älskog, och bannas en annan om alle siu Tusend

Därjämte är versen

Wälter här en bänck så ränner en hufwud i wäggen

olika placerad i de båda versionerna, utan att man egentligen kan säga, var den passar bäst.

De återstående verserna i fragmentet, som gå fram till Lustas beskrifning af sin jämna och ljufliga väg, öfverensstämma väsentligen med trycket.

I den här skisserade framställningen af förhållandet mellan fragmentet och trycket har jag gång efter annan fäst uppmärksamheten på vissa genomgående drag af systematisk natur, som utmärka den antagna omarbetningen.

Först och främst då den ökade realismen, som tar sig uttryck i stegrad utförlighet i bokkatalogen och i dryckesskildringens uppräkning af våtvaror och dryckeskärl, i större åskådlighet och liflighet i jaktskildringen med dess konkreta jakttermer, i dryckeskampen med dess brokiga virrvarr och i skildringen af Fru Lustas följe, utförd med mognadt mästerskap.

I flera fall kan man konstatera en tendens till en djupare psykologisk motivering i Lustas tal, en sträfvan att förläna hennes gestalt större tilldragningskraft äfven för en mera allvarlig och reflekterande natur och att icke låta Dygds seger bli alltför lätt. I de på denna synpunkt tillämpliga fallen har vid omarbetningen

[1] Tryckets vv. 284, 348, 386 äro ju äfven felaktiga.

Digitized by Google

icke alltid tagits hänsyn till sammanhanget, hvarvid någon meningsoreda uppstått.

Äfven på annat sätt logiskt sammanhängande ändringar ha konstaterats, hvarjämte i några fall en af konstnärliga skäl motiverad tendens till ett visst symmetriskt framställningssätt, hvarigenom också en klarare disposition vunnits, tycks ha gjort sig gällande.

Fragmentets mindre utförlighet och dess brist på motsvarighet till betydande delar af den tryckta texten har i intet fall vållat luckor i sammanhanget, hvarken i stort eller i detalj, hvilket väl borde ha blifvit fallet, om olikheterna berott på en afskrifvares slarf eller godtycke. Fragmentet bär tvärtom den första färdiga skissens karaktär, som väl ännu behöfver arbetas åtskilligt på men i hufvudsak återger mästarens intentioner.

Vidare har jag påvisat ett flertal verser i fragmentet, som sakna direkt motsvarighet i trycket, men som utvidgade eller omarbetade ingå i detta. I intet af dessa fall föreligger någon grundad anledning att betvifla deras äkthet.

Inledningsvis framhöll jag det äkthetskriterium, som ligger i konstaterandet af bestämda principer och sammanhang i den presumerade omarbetningen, och vidare, att det ur denna synpunkt och efter detta förfaringssätt vunna resultatet i viss grad läte sig kontrolleras genom handskriftens detaljtrohet i de partier, som rimligtvis aldrig undergått någon omarbetning.

Lika litet som de olika Herculestrycken i de ortografiska detaljerna uppvisa någon fullkomlig öfverensstämmelse med hvarandra, lika litet kan man vänta sig, att fragmenttexten skulle uppvisa ett konstant genomförande af hvarje detalj i det Stiernhielmska originalet med dess för en västgötsk afskrifvare ofta främmande dialekt. Men i betraktande af den stora frihet i detta afseende, en dåtida afskrifvare kunde ta sig, får man väl säga, att afvikelserna torde vara få och af föga betydelse. Under det att Christoffer Ekeblads text vimlar af rena västgötaformer — handkiös, römma, härper, Harculus, etc. — finner man knappast någon dylik i sonens afskrift, i hvarje fall ej någon mera frapperande än det enstaka

Digitized by Google

"säger" för "seger" eller en sammansättning som "brädespel" för "brädspel". I ett och annat fall är en Stiernhielmsk dialektform ändrad till rikssprak, t. ex. "getingar" för "gettinga", trots det att västgötskan enligt Hof har samma r-bortfall. F. ö. vet man ju icke, hvilken form, som kan ha stått i Stiernhielms original. Dessutom har Ekeblad några gånger -a i adjektivändelser, där Stiernhielm har -e och vice versa. Men frånsedt dessa och några andra än mindre betydande afvikelser torde den Stiernhielmska texten vara mycket tillfredsställande återgifven med full trohet mot arkaismer i böjning och ordval äfvensom i fråga om de flesta af för afskrifvaren själf främmande dialektdrag. Allt detta tyder på, att Ekeblad haft framför sig en mycket god handskrift, måhända rent af någon Stiernhielms egen utskrift. Afskriften gjordes ju sannolikt vid den tidpunkt, omkring 1650, då äfven Stiernhielm vistades i Stockholm och vid hofvet, där Ekeblad till en början bestred en hofjunkares befattning.

Lägger man nu till detta de skäl jag i det föregående framdragit för textens äkthet, torde man vara fullt berättigad att fastslå denna, med den reservation, som betingas af de smärre lingvistiska olikheter, jag ofvan framhållit, hvilkas natur på grund af saknaden af Stiernhielms originalmanuskript ej i detalj kan bestämmas.

Som jag inledningsvis betonade, äro Johan och Christoffer Ekeblads Herculesafskrifter af hvarandra oberoende. Så långt de öfverensstämma med hvarandra gentemot Herculestrycken, har man därför tydligen rätt att i detta se ytterligare ett bevis för realiteten af en Ur-Hercules och ett stöd för den hufvudsakliga riktigheten i Christoffers text. De öfverensstämmelser, som en af fragmentets korthet likvisst begränsad jämförelse ger vid handen, äro med ett par viktiga undantag genomgående och påfallande, om man bortser ifrån den äldre Ekeblads många besynnerliga felskrifningar och idiotismer. Vi återfinna här alla i det föregående behandlade olikheterna mellan fragmentet och trycket, dock frånsedt först och främst det förras afsaknad af den inledande skildringen af Fru Lustas döttrar och son — ett parti på 34 verser. I det föregående

Digitized by Google

har jag sökt visa, att denna del af dikten säkerligen icke, som också fragmentet visar, är ursprunglig, och härmed stå vi nu inför en betydligt utökad Herculesversion. Rätt väl men icke till fullo öfverensstämmer detta parti med den tryckta texten. Först och främst saknas 3 verser, nämligen

v. 29 Kättia war hennes egentlige namn, kär älskeligh allom
v. 38 Flättia hon heet; är myckit afhållen af mäste wår Vngdom
och
v. 48 (Rapp war thenne gång inte där hoos, war vthe på wärfning.)

Att med Lindroth (Hercules, s. 333) grunda beviset för de två förstas ursprunglighet bl. a. därför att namnen i det följande förutsättas såsom bekanta, är oriktigt, emedan förhållandet just är det rakt motsatta (jfr v. 103 ff.). De två första verserna kunna sålunda mycket väl ha saknats och så är utan tvifvel förhållandet med v. 48, som i texten omges af parentes och verkar rent tillägg. Tillvaron af parallellverserna v. 20 och v. 47 i Ekeblads afskrift visar ju heller icke, som Lindroth synes anse, nödvändigheten af de nyssnämnda versernas befintlighet i den ofullbordade versionen men visserligen den konstnärliga nödvändigheten af deras tilläggande vid den slutliga redaktionen.[1]

Några andra mindre betydande textafvikelser i detta parti få en rätt god hemul därigenom, att en del af dem — i vv. 33—35 — återfinnas i Johan Ekeblads säkerligen på en annan handskrift än faderns grundade Herculescitat i ett bref från april 1654. Ännu så sent som 1654 synes sålunda dikten ha förelegat i den Ekebladska afskriftens form.

Så långt vi genom jämförelse med fragmentet kunna sluta, är detta ytterst lifligt och åskådligt gjorda allegoriska stycke den största nyheten i omarbetningen, genom hvilken först det lyckats skalden att förläna full kroppslighet och påtaglig individualitet åt allegoriens gestalter.

Andra olikheter med fragmentets text återfinna vi i v. 2 och 3:

Fragm.:

[1] Jfr det i viss mån likartade i frånvaron af vv. 149, 159 och 174.

Digitized by Google

fuller af ångst och twijk huru han sitt lefuerne böria
Skulle, der af han frögdh kunne winna med tijden och ähra

Chr. Ekeblad:

Fuller af ångest och Twijck, huru han sitt leffwerne böria skulle.
Der af han säll, kunde leffwa medh tiden i ähra.

Slutredaktionen har stannat vid fragmentets text, hvarvid dock "frögdh" utbytts mot "prijsz". Hvilken grad af autenticitet man här skall tillerkänna Christoffers text är onekligen en svår fråga, i synnerhet som ju sonen senare ändrat sin version i öfverensstämmelse med faderns och det säkerligen efter någon annan handskrift.

Vidare har v. 10 fått sin slutliga formulering:

Kiäkögdh dierff vthaf vpsynn, aff huldh var hon fylligh och frodigh

Motsvarande vers i fragmentet lyder:

Käcker af ögon och diärf, af huld war hon fyllig och frodig,

vars äkthet rimligtvis icke kan bestridas.

Längre fram möter en med fragmentet olika redaktion af tryckets vv. 153—154, som intar en tydlig mellanställning mellan det förra och det senare. I versen

Der i wij finne Labete, triumph, krympa monelle

är dock tydligen ett ord utelämnadt, ty fragmentets motsvarande vers är fullständig.

Tryckets vv. 170—171 motsvaras i Christoffers text blott af en vers:

Kiärlige säflige diur, och modige frodige kåte maduser,

en felaktighet, som beror på öfverhoppning från den ena versens förra del till den andras senare, lätt förklarlig, om den från trycket något skiljaktiga fragmenttexten på denna punkt är pålitlig:

Digitized by Google

Kärlige Säflige diur, och liuflige foglige tärnor
Hitzige, Kitzlige diur och modige, frodige kåthe Maduser.

Ett steg fram mot den slutliga formuleringen innebär ändringen af fragmentets ofullständiga vers:

Tå seer man een raglar och faller hin andre

till

Sist och å lycktone ragler en här, och faller hin andre

en formulering, som i viss mån styrker, att fragmentversen är äkta och att dess ofullständighet icke beror på bortfall af något af det flertal synonyma verb, som slutredaktionens mera utförliga version har (vv. 238–9). Den äkta Stiernhielmsklangen i Christoffers vers är icke att misstaga sig på.[1]

Likaledes tre redaktioner ha vi af vers 245:

Prijsen han är då din; dig heembärs Seger, och ähra,

som är fragmentets

Så ähr prisen din, dig hembärs Säger och ähra

och Christoffers

Så blifver ähran din, digh hembärs prijssen aff allom

Tryckets text ansluter sig sålunda närmast till fragmentets. Någon anledning att ifrågasätta äktheten af Christoffers vers synes dock icke föreligga.

För återstoden af Christoffer Ekeblads afskrift kunna vi nu ej längre anställa jämförelse med fragmentet och finna den erforderliga bekräftelsen på dess tillförlitlighet. Men vi ha redan nu grundad anledning att hysa större respekt för den gamle öfversten som afskrifvare än man förut kunnat. Genom jämförelsen med fragmentet, hvars pålitlighet jag sökt uppvisa, ha vi funnit, att

[1] Lindroth (a. a. s. 335) synes heller icke betvifla versens äkthet. Någon osäkerhet om formen «å lycktone« behöfver icke heller hysas. Den återfinnes bl. a. i Lycks. Ähre-pr. 3:e intr.

Digitized by Google

med några undantag, som i regel kunnat karakteriseras som nyheter eller omarbetningar, Christoffers text i det stora hela troget återger fragmentets, och hvad det nya beträffar, har jag påpekat, att man i några fall får en god bekräftelse på dess äkthet i Johan Ekeblads säkerligen på en annan handskrift återgående brefcitat och ändringar i sin afskrifts ursprungliga lydelse. Det finnes ju följaktligen ingen anledning att a priori anse återstoden af Christoffers text mindre pålitlig än den på detta sätt kontrollerbara, och vi böra således vid diskussionen af dess från trycken afvikande läsningar hellre fria än fälla, ehuru man naturligtvis får ha ögonen öppna för de felläsningar och skriffel, som tidt och ofta möta och som göra texten tämligen värdelös ur filologisk synpunkt. Dock bör man icke — såsom alla, hvilka förut yttrat sig om värdet af Christoffers afskrift — förtroendefullt grunda sitt omdöme på Swartlings aftryck af densamma i sin afhandling om Stiernhielm. En jämförelse mellan handskriften och detta aftryck ställer nämligen Christoffers text i en icke så litet gynnsammare dager. Tills en planerad ny upplaga af Stiernhielms arbeten kan föreligga, i hvilken icke ett noggrant aftryck af vår text får saknas, vill jag tillsvidare här meddela några nödiga rättelser till Swartlings aftryck:

v. 2 står: *sin* leffverne, läs: *sitt* l.; v. 17 står: *äff* en krans *medh* svinnel, läs: *medh* e. k. *aff* s.; v. 51 står: it *sätt* tall, läs: it *sött* t.; v. 53 står: *till* hierta, läs *titt* h.; v. 54 står: *till* Vngdoms, läs: *tin* V.; v. 95 står: sin älskelige *skära*, läs: s. ä. *skara;* v. 110 står: *quek*, läs: *quick;* v. 155 står: *vch*, läs: *och;* v. 161 står: *till* hufuut, läs: *titt* h.; v. 169 står: *munröda rosande*, läs: *mun röda rosende;* v. 188 står: *till* helssa, läs: *tin* h.; v. 202 står: *före* vth, läs: *förr* v.; v. 266 står: *Kiöller*, läs: *Kiäller;* v. 300 står: *olden*, läs: *elden;* v. 329, 332 står: *blött*, läs: *blott:* v. 335 står: *Lam*, läs: *Lem;* v. 340 står: frode*r*, [*r* mycket tvifvelaktigt]; v. 342 står: , *ty torra*, läs: *i* t. t. [pricken öfver i blott bortfallen]; v. 354 står: offr*er*, [*r* mycket tvifvelaktigt]; v. 454 står: *allstädz*, läs: *allstudz* (uteglömdt nasaltecken); v. 460 står: *hinrijcke*, läs: *hin rijcke;* v. 517 står: *Sedan*, läs: *Sadan* (a och e ofta alldeles lika. Här pricken uteglömd); v. 524 står: *bleker*, läs: *bliker;* v. 525 står: *vecklande*, läs: *wacklande.*

För att i detta afseende göra Christoffers afskrift full rättvisa borde ännu en lång rad tryckfel meddelas, men som de icke äro af

Digitized by Google

den natur, att de störa meningen, är detta här icke af nöden. Det bör kanske också i detta sammanhang anmärkas, att den gode öfverstens piktur här är särdeles vårdad och omsorgsfull och att han synes ha tagit sig god tid för att göra afskriften så prydlig som möjligt, hvilket, att döma af öfriga afskrifter i samma volym, icke tycks så ofta ha varit fallet.

Det största och betydelsefullaste problem, vi nu möta vid den fortsatta granskningen af texten, är frågan, huruvida den s. k. Dygdepredikan, som i den tryckta Hercules sträcker sig från v. 381 t. o. m. v. 452, tillhörde diktens ursprungliga redaktion. Att döma af Christoffers text var så icke förhållandet. Af dem, som mera ingående sysslat med frågan, har Hesselman (Språk och Stil 1910) afvisat tanken, att dikten från början skulle saknat detta viktiga parti, och Lindroth, som kritiskt vänder sig mot vissa af Hesselmans uttalanden, synes, så vidt jag fattat honom rätt, icke ha kunnat besluta sig för någon bestämd mening. Ek tror icke på Dygdepredikans ursprunglighet, men hans hufvudargument hvilar säkerligen på en ohållbar förutsättning: att Dygds tal skulle vara disponeradt efter de platonska kardinaldygderna på samma sätt som senare i dramatiseringen Herculis Wägewal, där dock uppdelningen på de olika dygderna verkar synnerligen godtycklig och sekundär. Jag kan heller icke fullkomligt ansluta mig till hans öfriga argumentering på denna punkt, ehuru jag i själfva resultatet är fullt ense med honom.

Om vi nu till en början öfverblicka kompositionen i Hercules' senare parti, sådant detta möter oss i Ekeblads afskrift, finna vi, att Dygds tal punkt för punkt tar upp och vederlägger de olika momenten i Lustas, börjande med en varning för den väg, som Lusta så skönt utmålade i slutet af sitt tal och fortsättande med en beskrifning af Dygdens väg och en uppmaning att fly Lustas fördärfliga sällskap, Fröja och Astrild, Kättia, Lättia, Flättia och Ruus. Härefter följer Dygds vädjan till Hercules, att tänka på Gud, som är ärones Gud, och att följa hans lag, som är inristad i människans hjärta, att frukta hans straff, att besinna sin ställning i världen och vara hjälpsam mot medmänniskor, och slutligen en

Digitized by Google

målning af ålderdomens krämpor och den annalkande döden, då bättringens tid är förbi och Lustas epikureiska ideal framstår i sin nakna intighet:

— Smaken är wandlatt i mallört
Rooszen haar ingen Lucht och winett will intet meer lijka.

Hela denna senare del af Dygds tal motsvarar afslutningspartiet i Lustas före vägskildringen:

Giör thigh alzintet quaal, war altidh lustigh och sorgfrij,
Achta icke fåfengh roos, eller Last för skam eller ähra,
Ähra så wäll som skam ähre windh och nampn vtan ingeldh,
giör hwadh dig rinner i hugh, dy digh och din like funka,
Skrefwen ähr ingen lagh, för laruer löpa små gåszer,
Bönder och tocket pack, man pläger skräckia med lagen, etc.

Ur kompositionens synpunkt råder mellan de bägge talen den bästa öfverensstämmelse. Dygd har på hvarje punkt bemött Lustas argument och positivt häfdat den kristna moralens värde. Hennes tal bildar ett organiskt och afslutadt helt äfven ur innehållets synpunkt.

Denna kompositoriskt och innehållsligt slutna enhet i Dygds tal enligt Ekeblads afskrift är i trycket ej längre bevarad. Särskildt synes själfva Dygdepredikan bryta sig ut ur talets ursprungliga plan och äfven i rent yttre afseende markera sin sekundära karaktär.

Som vi erinra oss, inledes Hercules' andra del genom Dygds framträdande i mänsklig skepelse. Gudinnan skildras till en början med samma detaljerade åskådlighet som fru Lusta i inledningspartiet. Hon betonar själf sin identitet med Dygden, talar om "Mijn', det är Dygdenes stenige foot-spor" och "min wäg", och är tydligen från början tänkt som en motsvarighet till fru Lusta, hvilken aldrig ett ögonblick faller ur sin roll utan konsekvent bevarar sin personlighet, aldrig låter skalden tala i sitt namn eller återföres till en i tredje person omtalad och beskrifven egenskap. Så långt trycket och Ekeblads text öfverensstämma, uppträder Dygd på samma sätt. Hon är Dygden själf och omtalar icke dygden som

Digitized by Google

något utom henne befintligt.[1] Själf är hon en person, och som personer, ej som begrepp, behandlar hon fru Lusta och hennes sällskap. Vi kunna se dem framför oss som en grupp af människor i lifligt meningsutbyte, och i deras midt står Hercules som den tveksamme ynglingen, som hvardera parten rycker i manteln för att draga åt sitt håll.

Men när vi komma in på det öfver 70 verser långa partiet om dygden, som saknas i Ekeblads afskrift, är det, som om dessa plastiskt åskådliga gestalter förflyktigades som overkliga dimfigurer. Nu är det snarast skaldens egen röst, vi förnimma, och Dygd är ej längre en person, som talar och handlar, utan en egenskap, som blir föremål för begreppsanalys och filosofisk utredning. Nu heter det ej längre, att Hercules skall träda i "Mijn', det är Dygdenes stenige foot-spor", det talas ej längre om "min wäg", utan om hvad dygdens begrepp innebär:

> Hwari består då Dygd? medan Dygden är Siälens Hälsa?
> Dygd är at älska siin Gud, hans Bud och Stadgar at hålla;
> Dygd består i Rättwijsa, där hwar och en sin Rätt blifwer ägnat. etc.

Eller Dygd betyder "den dygdige" i allmänhet:

> Dygd wågar inte på slump; — —
> Dygd söker Rådh; — —
> Dygd flyr Lögn; — — o. s. v.

Som man finner, kan det här ej längre vara Fru Dygd, som talar. Hon är försvunnen, och i hennes ställe är det en platonsk filosof, som predikar för Hercules. Detta tal faller tydligt utanför den genom ingressen gifna planen och bär därigenom ett ganska säkert vittnesbörd om att ha tillkommit vid en senare tidpunkt, då Stiernhielm icke längre har det helas planläggning och sammanhang aktuella i minnet.

Ett ännu otvetydigare bevis för Dygdepredikans med den ursprungliga Herculesversionen föga samstämmande karaktär lämnar en jämförelse mellan de religiöst-filosofiska åsikterna i de partier af

[1] Undantagsvis nämnes dock »dygd» som en egenskap i v. 334 och 341.

Digitized by Google

dikten, som enligt Ekeblad äro de ursprungliga, och de af trycken att döma nytillkomna. Det utförliga ordandet härom sparar jag emellertid för den bredare framställning af Stiernhielms filosofiska spekulation, som jag förbereder, och vill i detta sammanhang endast antydningsvis beröra ett par frågor, till hvilka Stiernhielm intar olika ståndpunkter i de olika versionerna.

I de i båda versionerna väsentligen identiska vv. 366—377 (v. 369 och delvis 368 tillhöra dock den senare versionen) framlägger Stiernhielm en uppfattning om människosjälens natur och det mänskliga handlandets förutsättningar, enligt hvilka vår själ af naturen är upplyst af den gudomliga lagen, som är fast "inpräntad" i henne och liksom en eld lyser människan till saligheten. I Virtutes repertæ (1650) finna vi en ungefärligen lika formulering: "Siälen eller thet Mennisklige Förnuftet skal *regulera* sig efter then Lag som osz gifwin är ofwanefter af Himmelen, thet är then Naturlige Lagen, hwilken Osz Gudh hafwer inplantat i wår hiertan". Gud har således förlänat oss en medfödd insikt om hvad som är rätt och orätt och därmed gifvit oss alla möjlighet till salighet.

Gudh ähr ährones gudh och biuder osz erligit allom [1]

heter det i den sedan omarbetade v. 368, och det är vårt eget fel, om vi själfva släcka det andliga ljuset och störta vår själ i mörker och blifva förtappade.

Det är nu af ett stort symptomatiskt intresse att finna, att en af de verser, som med stor pregnans uttala denna lära om vår medfödda insikt, som vi endast genom eget förvållande kunna förlora, i trycket återfinnes i en annan form, hvars innehåll visserligen är detsamma, men som kanske i någon mån trubbar af den iögonenfallande motsättningen till Dygdepredikans uppfattning. Hos Ekeblad lyder nämligen v. 375:

(Släcka wij sielfwa wår eldh, och dempa dett andeliga Liuszett
Thett som osz Skaparen i wårt bröst haffwer äldat och vptendt)
Till wår Lijsza och Lecsza ähre wij *siälfwiliande blinde*

[1] Lindroth tolkar säkert denna vers orätt, när han (a. a. s. 334) föreslår öfversättningen: »— — — bjuder oss (att göra) det äran kräfver». Den betyder naturligtvis helt enkelt: »Gud är (en) ärans gud och låter oss (öppet och) ärligt veta sina bud».

Digitized by Google

Denna vers motsvaras i trycket af följande två:

> Til wår Salighetz Lysn och Ledsn. Huru? wele wij sielfwe
> Wända wår Ansicht' ifrån Gudz Ansicht' och sänk' osz i mörkret?

Hvad Stiernhielm nu än kan ha åsyftat med denna omarbetning, har han i hvarje fall icke lyckats utjämna eller förmedla öfvergången till den filosofiska ståndpunkten i Dygdepredikan, som synnerligen illa går ihop med hvad som förut sagts. Det heter nu (v. 422), att själen är hos alla af enahanda art och af himmelsk natur, men hon är blind och bunden i mörker (v. 431), kan från början ej skilja mellan rätt och orätt, ej se, "hwad henne tienar och höfwer". Först genom mödosamt förvärfvad lärdom och vishet skingras de töcken och dimmor, i hvilka själen är fjättrad (v. 432), och först då kan hon ägna sig åt dygdens utöfning.

I de delar af Dygds tal, som återfinnas hos Ekeblad, är det dygdiga handlandet framställt hufvudsakligen som ett medel till salighetens förvärfvande och den moraliska principen är snarast tanken på en straffande Gud, som med eviga plågor vedergäller ett orättfärdigt lefverne. Dygdens väg är visserlingen tung och svår, men lönen vinkar i himmelen. Där

> blifwer omak och arbete lönt, dijn möda bekrönes
> Med obegrijpelig hugnad och frögd samt ewiga lijsa
> Oförwanskliga Nögd och Glädie dit hierta belysta.
>
> (vv. 316 ff.)

Vid sidan af denna mera utprägladt kristna åskådning uppträder i Dygdepredikan en annan af mera antikt filosofiskt kynne. Dygdens stig framställes här ej som en jordisk jämmerdal; det är blott den late och blinde, som finner den mörk och trång (v. 382). Dygden har nu blifvit sitt eget mål, värd att eftersträfvas för sin egen skull, och den prisas i högstämda ord som själens högsta skatt, "där Guld och Penningar alle Ey måge lijknas emot" (v. 409 f.). Dygden är det högsta goda och är ett med Äran och Gud. Det kristna gudsbegreppet har skjutits i bakgrunden för ett, som nära ansluter sig till det platonska om Gud som det goda och godhetens

Digitized by Google

idé (v. 449). Tanken på en straffande och belönande Gud, som var det moraliska imperativet i den Ekebladska afskriftens dogmatik, spelar i Dygdepredikan ingen roll. Och det torde väl varit insikten om deras alltför stora oförenlighet med det följande, som förorsakat aflägsnandet af två af de mest utpräglade uttrycken för denna ståndpunkt ur den slutliga versionen. Tryckets vv. 366—367 motsvaras nämligen i Ekebladska handskriften af denna för versionens personliga gudsuppfattning karakteristiska vers:

Tänk på gudh som seer wåra tancker och gerninger alle,

och efter v. 379 är följande vers alldeles struken:

Ach öfwer ach, du tänk vppå gudh och siälenes henfärdh.

Det torde för mitt närvarande syfte vara tillräckligt med dessa knappa antydningar om ett par af de många intressanta problem, vår dikt innehåller och som äro värda en utförligare behandling än hvad i detta sammanhang kan komma i fråga. Med det nu sagda torde ändock vara uppvisadt, att ett par af de bärande tankarna i Dygdepredikan — hvilken saknas hos Ekeblad — bära vittne om en med dikten i öfrigt helt olika ståndpunkt, hvarigenom man nu med tämligen stor visshet kan sluta, att Dygdepredikan måste vara tillkommen senare och representera ett nyare stadium af Stiernhielms filosofiska utveckling. Att Christoffer Ekeblad i sin afskrift icke medtog vv. 381—452 och den hit hörande v. 369, berodde således på, att dessa verser vid den tiden ännu icke skrifvits.

Vidare torde vi — likaledes efter den anvisning, Ekeblad ger — ha rätt att ur den ursprungliga versionen afföra vv. 464—499, alltså det parti, som handlar om adelskapet och dess förpliktelser. Dels utgör det en direkt tillämpning af grundtankarna i den nyss behandlade dygdepredikan och kan därför icke tänkas utan den. Dels är det naturligtvis knappast en tillfällighet, att det korresponderande partiet i Lustas tal (vv. 185—187) likaledes saknas hos Ekeblad.[1] Jag har i det föregående sökt visa, att så också bort

[1] Detta förhållande först påpekadt af Lindroth (a. a. s. 334).

Digitized by Google

vara förhållandet med den ursprungliga Herculesversionen. Och då nu Dygd direkt anknyter till uttrycken i v. 187 "At tu må skyns war' af adeligh ätt och meer än en bonde", i det att hon påpekar, att

> Mången af fattigt blod utkommen ur taak-löse kåtor
> Stijger alt op åt och op genom Dygd och berömlige dater
> Til thet ypperste måål utaf heder och adelig högheet,

under det att en adelsmans anor intet betyda, om han ej har egna förtjänster, är det tydligt, att dessa två korresponderande versgrupper samtidigt införts vid den senare omredigeringen.[1]

Möjligen kan man såsom första utkastet till skildringen af Stiernhielms manliga ideal i Hercules' Dygdepredikan och i de nyss berörda partierna betrakta första inträdet af Lycksalighetenes Ähre-Pracht (1650), där Mars vänder sig mot den dådlösa freden och uppmuntrar de unga till att följa sig:

> Men sii Mars! sii Iag, Iag förer ett annat i Skölden:
> Dygd och Tapperheet är thär vthi iag miine Discipler
> Öfwar och hurtig gör; Sorgfällig och achtsam i all ting.
> Nychterheet, vthsedd Råd, företänckt Omhugsan och Opwacht
> Vppå all handel och händelse; Snäll och dadeligh angreep;
> Köld, Heta Solskeen och Regn; Torst, Wakan och Hunger och Arbet
> Thola förvthan treet; sin Hest weta tumbla wid alfwar;
> Sköld och Wäria behänd med fördeel i drabbande föra;
> Olycka, mootgångs skiffter i Strijd, Blod, Sårmål och Bane
> Thola med okränckt mod. vthan anck och omanliga Suckan
> Thesz äre Stycken, i hwilke består en Adelig Vngdoms
> Tuchtan och ijd. o. s. v.

Här återfinna vi nu goda paralleller till v. 185 ("tijn Häst lära tumbla") i Lustas tal och till beträffande delar i Dygdepredikan och dess tillägg om adelskapets förpliktelser (jfr särskildt vv. 392—396, 405—407).

Ekeblads afskrift saknar vidare vv. 500 – 505, som föregå den afslutande betraktelsen öfver ålderdomen. Hesselman anser, att de

[1] Samma motiv går igen i öfverskriften »Opå en Spinnel», väl skrifven något år före 1658.

Digitized by Google

icke kunna ha saknats, därför att slutpartiet icke får någon mening utan dem. Lindroths ståndpunkt är obestämd. Af flera anledningar anser jag emellertid, att de äro en senare tillsats, hvilket torde framgå genom en analys af deras samband med slutpartiet. Verserna lyda:

> Sidst du wille betrackta den aldrig-hwilande tijden.
> Vngdomens åhr vthi brunst rasa fort som en ijlande hwirfwel,
> Åldren i miugg, omärckt, sacht-smijlande, smyger i ställe.
> Hwarföre gif god acht opå glaset, at Tiden i hwijmsku,
> Ey löper hän: men lär och gör hwad gott är i tijda.
> Tänck hwad ett osnygt Diur en gammal och dygde-löös Man är.

Därefter kommer den gemensamma fortsättningen:

> Ålderen har sin wanck; när stöd och stolparna bugna,
> Gaflarna luta framut och wäggarna slå sig i rämnor o. s. v.

I de först citerade raderna liknas således ålderdomen vid en person, som sakta smyger sig på oss. Men denna bild hänger alls icke ihop med fortsättningen, där ålderdomen liknas vid ett hus på förfall. Dessutom går versen:

> Tänck hwad ett osnygt Diur en gammal och dygdelöös Man är

illa ihop med det följande. Både Hesselman och Lindroth synas antaga, att den följande målningen af ålderdomen just vill illustrera denna vers närmare, under det att den i själfva verket ju går ut på att skildra det öde, som väntar oss alla, både dygdiga och dygdelösa:

> Döden är yttersta målet, i dy wij samkas och ändas.

Men den ursprungliga versionen slutar enligt Ekeblad i stället med en direkt anspelning på dens slut, som omfattar Lustas epikureiska lefnadsvisdom:

> Tå meer ähr alt förseent när smaken är wandlatt i mallört
> Rooszen har ingen Lucht och winet will intet mer lijka.

Digitized by Google

Man måste därför anta, att Stiernhielm tillsatte de ofvan citerade verserna, medan denna afslutning, hvars äkthet rimligtvis icke kan bestridas, ännu var oförändrad, emedan han fann öfvergången till slutpartiet något för tvär, och att han utan tanke på den därigenom vållade inkongruensen ändrade slutraderna, så att hela partiet fick en allmännare syftning.

Märkligt nog finnes tidigare i texten ett fall, som jag hittills ej behandlat, hvilket uppvisar ett alldeles liknande förfaringssätt som det nyss relaterade, något som knappast kan vara en tillfällighet utan måste tyda på en medveten omarbetningsprincip. Från och med v. 354 framställes nämligen det hemska öde, som hinsides väntar drinkaren och frossaren, under bilden af en offeroxes, som först gödes och sedan slaktas och bränes. Efter en uppmaning till Hercules att fördrifva Rus och hans sällskap fortsätter skalden:

> Ingen dygd vprinner och gror wid Wijn och i Glasom
> Wijsdomen hafwer sin wist i dy torra: Så säya the gamble.

Härefter följer, enligt Ekeblad, den utförliga liknelsen helt oförmedladt:

> Såsom en Oxe beskärd till Offer, han gödes å stalle,
> Rundeligh in til des, han beprydd med krantzar, och blomster;
> Föres uti stor ståt, föregångande trummor och pijpor,
> Til en faselig ort, där altar och eld honom bijda,
> Där liuter han sin död, af Slacktare-klubba bedöfwat — — -- —
> Rätt opå dy-lijka wijs, gåret an med Swermare lefnat; etc.

Men liksom i det nyss anförda fallet låter trycket äfven denna liknelse föregås af en exposé (vv. 343—353), som varnar för öfverflöd i mat och dryck och förbereder de kommande raderna med denna vers:

> Weestu hwad ändan han är? huru Froszare lefwerne lyktas?

Det kan väl knappast råda något tvifvel om, att det alldeles likartade i bägge de här relaterade fallen tyder på en medveten konstnärlig omgestaltningsprincip. En underlig tillfällighet vore det ju också då, om just bägge dessa likartade ingresser hade utelämnats

Digitized by Google

af Ekeblad, i synnerhet som deras frånvaro utan all fråga måste uppfattas som en brist, om ock icke så stor. Jag kan därför icke heller på denna punkt ansluta mig till Hesselmans mening, att vv. 343—353 funnits i originalet. Lindroth, som (a. a. s. 334) antyder det oriktiga i Hesselmans argumentering, har själf icke beslutat sig för någon bestämd åsikt.

Ehuru det anförda är fullt tillräckligt att motivera min mening, kunna ännu ytterligare bevis andragas för densamma. I de första verserna i det interpolerade stycket talas om, huru öfverflöd i mat och dryck icke anstår en vis man:

> Wijn är en qwalm; ett molm vti druckne mans hwimlande Hierna;
> Som den skiära förnuftsens Sool så stygliga duncklar

Samma bild återfinna vi äfven i den interpolerade Dygdepredikan, och den sammanhänger på det närmaste med dess spekulativa innehåll. Där heter det i v. 432:

> Wijsdom är Siälenes Sool, som töknen skingrar och dimban.

Och med andra inskjutna partier kongruera de övriga verserna från v. 348:

> Ey käre sij, huru täcker är Ruus, när Läpparn' och ögonen drypa,
> Där han wagglar härom, fullstinner, han stäner, och stankar;
> Där han sitter, ey weet, hwad han talar, weemar, och ählas
> Pijgorne lee där i wrån, och drängiarne smystra på golfwet.
> Barnen gråtande löpa med roop, ô Möme, Sij Busen!

Denna målande interiör ansluter sig tydligt till den betydligt utökade realistiska dryckesskildringen i Lustas tal och till beskrifningen af Ruus i vv. 39 och 40, som icke funnos i den ursprungliga redaktionen. Den är dessutom ytterligare ett exempel på den af mig framhållna tendensen mot en utförlig och åskådlig realism, som man kan spåra i omarbetningarna såsom ett af de genomgående dragen.

Härmed äro de största och viktigaste olikheterna mellan Ekeblads text och tyckets behandlade. Vi ha funnit, att de fyra större

Digitized by Google

eller mindre versgrupperna 343—353, 381—452, 464—499 och 500—505 liksom hos Ekeblad äfven torde ha saknats i den ursprungliga versionen, och vi ha för denna mening framlagt bevis, som framgått ur analysen af de olika partiernas såväl idéinnehåll som komposition och stil. Det ökade förtroende för den hufvudsakliga riktigheten af Christoffers afskrift, som undersökningen af dess förra del och jämförelsen med Johan Ekeblads fragment föranledde, kunna vi nu ytterligare bekräfta.

Innan jag afslutar dessa anteckningar, vill jag i största korthet behandla de återstående smärre textolikheter, som kunna vara af någon betydelse.

Tryckets vv. 280—281:

> Renlig i drächt, sniöhwijt, af silfwer-blänckiande klädnat,
> Slätt och rätt och skiär på dät ährlige gamble maneret

motsvaras hos Ekeblad af blott en vers:

> Redeligh i sin drächt, doch skeer på det ärliga gambla Maneret

Här synes ju ett afskrifningsfel af rätt vanlig typ föreligga, men det är tänkbart, att förlagan dock kan ha haft en från tryckets text något afvikande formulering.

V. 320 lyder hos Ekeblad:

> Hoos hwar och en du wyrdes roszas och ähras aff allom

Mot versens äkthet kan intet skäl anföras, men tryckets redaktion innebär gifvetvis en förbättring:

> Hoos både qwinnor och män; du fägnas och ähras af allom.

I v. 325 har Ekeblad tydligen blott hoppat öfver orden "lykton ur", hvarjämte ett bokstafsfel insmugit sig:

> Stiäla the sinom Wärdh och draffwen å huuszom.

Någon anledning att betvifla originaliteten af läsarterna

Digitized by Google

Sådan ähr theras Lööns .... [Ekeblad v. 328]

och

— — — som parterne giorde [ib. 337]

motsvarande tryckets "Så löne de", resp. "som Tartarna sed är", synes icke föreligga. (Jfr äfven Lindroth, a. a. s. 337.)

Handskriftens läsart

Ty ther ruus ähr i suus etc. (v. 340)

är nog äfvenledes ursprunglig. Inrimmen äro ju karakteristiska. Möjligen kan dock i originalet ha stått "huus" i st. f. "suus" (jfr tryckets motsvarande "holler huus").

Om man bortser från ett vanställande bokstafsfel tyckes Ekeblads version af v. 364 äga företräde framför tryckets både ur metrisk synpunkt och genom den effektfulla placeringen af "dyrliga":

Ekeblad: Dyrliga sammaled(e)s att sin thee moste betalas.
Trycket: Ett sinn vti lijka måtto de dyrliga måste betalas.

Tryckets v. 365

Klagan i gråt med jämmer och ach blifwer ändan å Leken

motsvaras i handskriften af

Ach, ach Iemmer wee, blifwer ändan, och Lyckten å Leken.

Äfven denna vers torde vara ursprunglig. Det är väl icke utan sin betydelse, att en om denna påminnande vers efter v. 379 i handskriften

Ach öfwer ach, du tänk vppå gudh, och å siälenes hemfärdh

strukits i trycket.

I det föregående har jag haft tillfälle att gå in på handskriftens motsvarigheter till vv. 366—367, 368, 375—376, hvilka med bortseende ifrån ett par enstaka fel ("Lijsza och Leesza" v. 375) säkerligen i hufvudsak riktigt återge den ursprungliga versionen.

Digitized by Google

Tryckets vv. 377—8

> Hwad blifwer af wår Siäl, den Gud osz sielfwer har inbläst?
> Ach! den ädele Siäl! den wij så förbarmliga störta!

motsvaras i handskriften af

> Hwadh bliffver aff wår siäll, then wij så skamliga störter,

en läsning, som kan bero på en lätt förklarlig öfverhoppning. Äfven om så förhåller sig, synes den äldre versionen dock ej varit alldeles lika med trycket ("skamliga"!).

Möjligen har tryckets v. 380 också fallit bort i afskriften på grund af de med de två föregående verserna lika begynnelseorden ("Hwad blifwer af...").

Lindroth (a. a. s. 336) har tillräckligt motiverat äktheten af den i handskriften före v. 453 förefintliga men i trycket strukna versen:

> Täuk och hwarföre du, äffven du äst kommen i lifwett.

Att v. 459 och 511 blott tappats bort i afskriften håller jag med Lindroth för troligt, liksom äfven att handskriftens vers

> Öronen döfva sin koos, och synen molner i mörker

beror på en lätt förklarlig öfverhoppning från midten af v. 527 till midten af v. 528.

Handskriften saknar vidare vv. 513—14. Ek (a. a. s. 16) har redan fint uppvisat, att så sannolikt varit fallet äfven i Stiernhielms original.

Som jag redan i förbigående påpekat, äro de bägge versionernas afslutningsverser olika, men ingendera är till sin stil mindre Stiernhielmsk. Mot Ekeblads 3 verser:

> Siälen sitter å sprungh på lepperne foten å graffven
> tå meer åhr alt förseent när smaken är wandlatt i mallört
> Roszen har ingen Lucht och winett will intet mer lijka.

svarar tryckets

Digitized by Google

Wett och Sinne gå bort; fördvälmas i dwaas och i glömsko;
Döden är yttersta målet, i dy wij samkas och ändas.

Tonen och uttrycket i dessa två rader tyda uppenbart på, att de tillkommit samtidigt med dödsbetraktelsen i vv. 67—73, hvilka jag i det föregående påvisat vara senare inskott.

Jag afslutar härmed dessa anteckningar om Christoffer Ekeblads Herculesafskrift. Granskningen af dess viktigaste afvikelser från den tryckta texten har — vill jag hoppas — visat, att man med fullt förtroende kan betrakta den som en i det väsentliga pålitlig kopia af Herculesdiktens sannolikt andra autentiska redaktion. Handskriftens otillförlitlighet är hufvudsakligen af lingvistisk art, i det att afskrifvaren i regel följt sitt eget språkbruk i återgifvandet af ordformerna, hvarjämte i några fall bokstafsfel och öfverhoppningar af psykologiskt lättförklarlig natur föreligga. Ordförvrängningar och missuppfattningar af svårare art äro däremot sällsynta, och i regel torde man rätt väl kunna lita på från trycket afvikande detaljer i ordval och ordställning.

*

I detta sammanhang vill jag icke underlåta att påpeka en mig veterligen icke förut uppmärksammad detalj, som möjligen kan tolkas som ett autentiskt vittnesbörd om den genomgripande omarbetning och utvidgning af de föregående versionerna, hvars resultat är den tryckta texten. I rubriken öfver Hercules i Musæ Suethizantes 1668 finnes en 2:a af svårförklarlig natur sålunda placerad:

GEORGI STIERNHIELMI
HERCULES
2.

En annan och djärfvare gissning om denna 2:as betydelse vore att anse den betyda tillvaron af en första del af Hercules, om hvilken vi dock sväfva i den mest absoluta okunnighet.

Digitized by Google

Det Kongelige Bibliotek i København äger nämligen ett exemplar af Musæ Suethizantes 1668, i hvilket af en samtida hand några anteckningar gjorts.[1] I marginalen vid 2:an står: Optimi des., hvilket troligen skall betyda: optimi (sc. versus) desunt, de bästa verserna saknas.

*

Om den dikt, Stiernhielm på nyåret 1648 skickade Erik Oxenstierna till tack för visad gästfrihet, verkligen, som man vanligen menar, var Hercules, får man sålunda numera antaga, att hans greflige vän erhöll den i den version, som representeras af Johan Ekeblads fragmentariska afskrift. Tyvärr sakna vi ännu möjlighet att afgöra, huruvida den utelämnade fortsättningen i väsentliga punkter skilde sig från Christoffers text. Att den varit mycket kortare förefaller dock osannolikt redan af den grunden, att diktens proportioner därigenom skulle förryckts alltför mycket. Hercules' förra del omfattar i Johan Ekeblads version 155 verser (utom vägskildringen), den senare i Christoffer Ekeblads text 124, motsvarande 272 resp. 249 i trycket.

Christoffers version betecknar det andra stadiet mot diktens slutliga gestaltning. Redan här framträder tendensen mot en mustig, drastisk och målerisk realism, som utan tvifvel sammanhänger med det omfattande dramatiska författarskap, hvaråt Stiernhielm omkring 1650 ägnade sig, och som mästerligt fullföljes, när skalden, troligen först efter 1654, griper sig an med den slutliga omarbetningen af sin dikt. Och först här träder oss hans stora och mäktiga personlighet fullt till mötes. Med den yttre skildringsgåfvan har nu förenat sig en konstnärligare form och en mera inträngande psykologi. Och i Dygdepredikans högstämda patos finna vi uttrycket för en lifsåskådning, mognad under inflytandet af antik

[1] En annan af dessa är äfven nog så märklig. I marginalen vid 465—469 står nämligen tillskrifvet: Symbolum for Mons (resten bortskuret) Co (resten bortskuret). Att döma häraf ha de samtida funnit bestämda personer afbildade i dikten. En närmare undersökning häraf skulle kanske bringa ljus öfver dateringsproblemet.

Digitized by Google

spekulation, för hvilken hans intresse möjligen väcktes på nytt under vistelsen vid Kristinas hof.

Äfven denna slutredaktion af Hercules fick den gamle Christoffer Ekeblad tydligen del af. Ty utan tvifvel syfta följande rader i ett bref från sonen af 8 maj 1658 på den nyss tryckta dikten: "Stiernehielms vers följa ock med, *som nu mäkta förbättrade äro,* och kunna med skäl kallas sköna."[1]

Genom det summariska uppvisande af de olika Herculesversionernas beståndsdelar, som jag i det föregående försökt, är nu en utgångspunkt gifven för ett mera ingående studium öfver utvecklingen af Stiernhielms språk och poetiska stilkonst — af så epokgörande betydelse i den svenska litteraturens historia — och för ett djupare inträngande i hans personlighet och tankevärld.

[1] Detta bekräftar ytterligare riktigheten i Schücks kritik af Schefferus' uppgift om 1653 som Hercules' tryckår, om man nu icke vill antaga, att dikten äfven varit tryckt i någon af de tidigare versionerna.

Digitized by Google

Johan Ekeblads ofullbordade afskrift af Stiernhielms Hercules i dess första version.

[Versnumreringen af Nordström.]

[Det med *kursiv* stil tryckta är senare införda rättelser och tillägg.]
[Parenteserna beteckna öfverstrykningar i hs.]

HERCVLES arla stodh op een mårgon, i forsta sin Vngdom
fuller af ångst och twÿk, huru han sitt lefuerne böria *skulle*
säll *leffua* *i*
[Skulle,] der af han [frögdh] kunne [winna] med tÿden [och] ähra
I thet han *alt* så går i tankar och högsta bekÿmber
de
Trippa[r] ett artigt Wÿff, doch lät af later och anseend
Till honom an, blommeradh i margfalds-färgade Kläder,
Glimmand i pärlor och guldh, och gnistrand i dyrbare Stenar,
skön af anlete, men (som syntes) sminckad och färgat,
Som en drÿwa snö-hwÿt; med roszenfärgade Kinner:
ögd
Käck[er af ögon och] diärf *wtaff opsyn*, af huld war hon fÿllig och frodig
perlor och roszor
Gull-gohl-blänkande håår, bekrönt med [roszor i perlor],
[Mehr än halff-bahre bröst, som puffa som pÿsa till älskog.]
Lusta war hennes nampn, widt-dÿrkat i werdenes andar
NB. Efter en ährbodigh ögn-lat, Hand-Kysz och wyrdliga Knä-bugt,
de
Böria[r] hon ett sött taal, på sätt som fölier aff ordom:
Hercule stålt af mod och blod, hög-ädeler herre
hwad för en ångst och qual är then titt hierta betungar
hwad för twÿkan ähr i tin hugh, beskåda din Vngdoms
Blåmster och åhr, din färga din hÿ, dyne blÿsande Kinner
prÖfua din ögons makt, din oförlykliga fägring,
e
älskad och önskad uthaf de wänista Jungfruer i land[i]t
Tag dÿne gåfwor i acht, mädan åhren och dagarna lÿda
Sätt dine Kraffter i bruck, för än ålderen och grå-håren ÿppas.
Tänk här är intz bestånd i wärlden, och alt ähr i Loppet.
Såsom een Eld, een Ström, ett Glaas, ett gräs och een blomma
Brinner och Rinner och skÿn, och grönskas och blomstras om affton
Men om morgonen fins slächt, stild, bräkt tårkat och wisznadt,

Digitized by Google

Altså menniskio-lÿf som röök förswinner i wäder
Heel i dagh och sund, frisk, lustigh fager och röder
Morgon ähr Kaller i mun, stock-steelnad, stÿfuer och döder
Effter döden ähr Ingen frögd, när andan ähr wthe,
hwar blifuer all wår lust? när ögat har intet att see mehr,
Ögat har intet liusz; och örat har intet som höres,
J thet mörka ewiga tysta:
Så ähr i Känslan och ingen frögdh, ther Kroppen är ingen.
Hwadh ähr lucht och swak, ther hwarken är lufft eller anda?
Ach! att [och] ingen dröm är uthi [d]en ewige sömnen!
Solen bärgas, och hwar dag lÿchtar liusz sitt i mörcker,
Men kommer op och mörnar igen hwar morgon å skifftes
Menniskio liff ike så, tÿ när thet en gång skrÿder wnder,
Komeret aldrigh igen: men bli[ffue]r i det ewiga mörkret!
Thetta betänk och lef, så lenge du leffuer i warlden
Migh fölg, träd migh bÿ, på lust och frögdiga dagar
Skall tig eÿ wara brist; skön quinfolk, lustige bröder
Spel och Sång, godt wÿn, miuck säng och kräszliga rätter.
Tigh skolla wara beredd så natt som dag och all ögnblek.

Frigga skall wara dig huld, min Syster Frigga den Edla
Frigga, des öfuermaht, behärskar Jorden och haffuet
lufften och all Element, bland Gudar och alla Gudinnor
Ädelst och äldst, hon ähr, alles Lefuandes moder och Amma
hon skall dig giöra bÿwÿst, med sin liufliga Skara
Löye och Leker och Skämt, tree täkheets kärlige gÿdior
sambt sielfs-wiliande-blinde, gull-wingande-nakotte, snälle
lille med pylar och blåsz, och boga bewäpnade Skÿtten
Then hiert-briudande, Twingande-stingande wäldige Kämpen,
Högmods-dämpande, Sinnen-beröfuande, Stridsame hiälten,
Astrild Frÿgges son: och denne skall wara din Marskalk.
Mehra min Hercules hör: Jagh har tre fridaste dottrar
Them tu här hoos migh seer, lÿk aff dÿgd men olyke aff Kynde
Lättia och Kättia, så heeta the twå, och Flättia then yngsta
Hiärtans barn, goda hÿslige Tärnor, och ährlige Systrar
Lättia gör ingom mehn, ar from och spaker i wärkom,
Kättia giör allom lust, ähr fräck och köner i åthburd
Kättia ähr wacker och weker, och quick på rodet i wändning
Flättia far hÿtt och dyt, snart leer snart gråter af ingo
lätt lÿnt, flaater och fraak, och lägger alsintet på hierta

Digitized by Google

Thesze tree Systrar dig till tiänst skola stundliga ståndа.
hwad i ditt hwsz och hoff giörs tarf skola the samma sysla.
Lättia skall bädda din Säng, och Lättia skall söfua din ögon
Kättia skall wäkia dig wpp, och Kättia schall blåsza dig eld upp
Flätia skall wara din ydh, och Flättia schall wara titt arbett
Flätia schal flytia din ordh; dyne saker och ärende driffua
Thesze medh samt min Son, Herr Ruusz, thera liflige broder
Tig till tiänst schola stå, från morgon alt in wthi natten
Ruusz ditt hemliga Rådh, schall mästra ditt hoff och din wpwacht
Bort medh papper och bleck, bort böker, Circlar och pennor
Skulle du smitta din hand? dine adelige miölkhwyte finger
Skulle the fläkias i bläck, huru wille du frustugun wittia?
Grepe du en wnder Kinn, eller kommo wedh halsz eller handen;
pfui! schulle blifwa din tak: hwad skulle full systrarna säya?
Sudde sigh skriffuaren i sitt blek; latt Clärker och präster
Möda sigh i sin bock, leef Mätare Cirklar och pennor
du ähr aff annort blod, din ätt det schulle wahnähra.
Men der tyden dig bleffue long, och schulle sig hända
Att en otydig lust skulle binda din hug till att läsza:
så wore dig befalt den härlige läszare Naso
J sin Gilliare-Konst; Amadis, Marcolfus och andre
Som i gemeen äre tryckte på dansk, Melusina
Keiser Octavian, finck riddare, skön Magelona
Eliest är och en bock af fyra Regerande Kungar,
Der i du nogsamt lust, och tröst, och mångahanda finner
Till din tydz fordärff (fordryff iagh ärnade säya:)
Där i du finner labäte, triumf, truff, pass och manello
K. Ruusz och Krympa där hoosz, den gambla Karniffel och fämkort.
Hypken och pittelapump, trapeler, och primer och pickette.
Brädespel är och en lust, i ticktak och all bofwery
Damen och fruenspeel, uth och in, förkähren och irish
Och hwad theszlyka meer är som tig tiänar i öfning
Diupt besinnande Hiärn brott, och Latinishe fratzor
Fly som en orm; the willa ditt huffud och kränkia din hälsa
Ästu lysten å Jacht: torfst aldrig dyrkia Diana
lystra och sökia till Skogs; fara ränna och giora dig omak
Wåga ditt wnga liff, mot Biörnar och fahrlige Leyon:
Kättia min Wngdoms lust, min dotter och älsklige lifsfruht
Skall dig föra på Jagdt, som hiertat och lifuet må lysta:
Rådiur och hinner, af huld Swan-hwyte och leene som Wllen
Af sööt-sukerdrypande mun röde Rosende läppar.

Digitized by Google

Kärlige Säflige diur, och liuflige foglige tärnor
Hitzige, Kitzlige diur och modige, frodige kåthe Maduser
Spake som däggiande lamb, och wilde som hiortar i brunsten
J tyne gilder och garn, schola falla när Kättia begynner
blåsza sitt horn, och är här blind Astrild wyszaste Skytten
Jngen fahra du står, om du skönt sielf blifuer ältad
och i din egen garn, dhe du stelte för andre besnäries.
Öfning i wapn och Skäkt, bemödar ryggen och armar.
Fäkta och ränna må then som haffuer förmyket af helsan:
snart är en halsz afbrächt, om hästen snaffuar och störter,
Snart är ett öga sinkoos, om bållen springer å Klingan
Bort den lek, der ögon, och halsz och lyf står i wåda.
Dansa giör ingom ondt, dansz kan din hälsza bewahra
Dansz är en hälseboot; dansz lyszar alt arbet och omak.
Jngen om afftonen ähr så trött, han skulle ju dansza.
Wiltu stormar och stryd? myn Son skall föra baneret
Myn son Ruusz, wthi Kannor och Kruusz, uthi grufsame humpar
Skall tig öfua med art, och drilla på wenster och höger
Kommer i feldt mot dig een floock aff fuchtige broder
Tappert sätter han an, med sådana yfuer och alfuar
Att han i liszla stund, schall fälla the modige Kämpar
Som rätt nu stode käck och köne; som oxar i golfue
Komme där ho som will, han weet honum möta mz alffuar
Stå skolla troliga by, gode gamble wälöfuade höfuidzmän
Frantzman Monsieur a Vous, och Wälske signor vifobrindis
och för all andre foruth, den redlige Swänsche Gott åhrbroor
När der blåses alarm, så schall man höra med undran
Fältskry, glam och gny, huru Stycker och Humperna dundra
Korl morl puff, in floribus, heelt, halfft, öfuer och wnder
Tå seer man een raglar och faller hin andre,
En geer wp andan, och alt, en somnar, och kyfuar en annan
Annor gråter och leer then tredie, een sitter och quäder
Wältar har een i bänk, så ränner en annan i Muhren
Summan ähr thet, när alle gee tapt, och spelet ähr wthe
så ähr prisen din, dig hembärs Säger och ähra
Drick till dager ähr liusz och somnen rinner i ögon
När som Solen hon ähr wthi närmaste trappa till upgångs
lägg din ögon ihoop, tå kommer sötaste sömnen
Giör dig alzintet qual, war altid lustig och sorgfry
Achta icke fåfengt roosz eller last, för skam eller ähra
Ähra så wel som skam äre wind; och nampn wthan ingiäld

Digitized by Google

Giör hwad dig rinner ihug, dy dig och din lycka funkar
Skriffuin ähr ingen lag, för larffuar löpa små gåszar
Bönder och thelika pack man plägar skräkia mz lagen
Spinnelen i sin garn, bestriker spinkota myggor
Getingar snorra sig wth, och slippa the brummande bråmsar
Sådan är almena lag, the fatiga fasna, besnärias
Stålte och store gå frÿ, och slippa the trotzige drottar

Nu min Hercules kåm wthan högre betänkiande följ meig min Wäg är iämn och breed bland rooszer och liufflige lilior

Några brefutdrag rörande Utile Dulci i början af 1780-talet.

Af

Gustaf Lindstén.

Utile Dulcis historia under 1780-talet, då det räknade Kellgren som en ganska verksam ledamot, är föga känd. Göthe berör i sitt bekanta arbete mest dess tidigare historia liksom äfven Sylwan i sin uppsats i Samlaren och Levertin i sin biografi öfver J. Wellander.[1] Bland Olof Knös' efterlämnade papper i Skara stiftsbibliotek finnas emellertid några bref, som lämna rätt många upplysningar om lifvet inom orden under åren 1780—1784. De flesta och innehållsrikaste af dessa äro skrifna till Knös af B. G. Westberg, Leopolds intime vän och korrespondent, med hvilken Knös förenats i varm vänskap under den tid han tjänstgjorde i Stockholm som e. o. amanuens vid Kungl. biblioteket (1778—1780).[2] Då Knös i början af maj 1780 återvände till Uppsala men Westberg stannade i Stockholm för tjänstgöring i ämbetsverken, brefväxlade de i början synnerligen flitigt, men korrespondensen afmattades småningom och upphörde alldeles 1784. Knös hade den 19 jan. 1780 blifvit intagen i Utile Dulci. Såsom framgår af de nedan meddelade brefven, hade han kort därefter till inval föreslagit Westberg, som också blef

[1] G. Göthe, *Hist. öfversigt af de vittra samfunden i Sverige*... Sthlm 1875. Sylwan, *Till Utile Dulcis historia*, *Samlaren 28*, sid. 230 ff. Levertin, *Johan Wellander*, 2:dra uppl. Sthlm 1908, sid. 147 ff.

[2] B. G. Westberg (1760—1835), kammarskrifvare i kammarrevisionen registrator i finansexpeditionen, kommerseråd.

Digitized by Google

ledamot af orden den 25 april 1780. Westberg synes af brefven att döma ha tagit en synnerligen liflig och intresserad del i ordens angelägenheter. Rätt hastigt genomgick han de olika graderna. Redan i början af 1781 utnämndes han till sekreterare, hvilken post han beklädde ännu 1784, när korrespondensen upphörde.

Knös synes däremot ej hafva tagit någon vidare intresserad del i ordenslifvet inom Utile Dulci. Någon gång har han varit närvarande vid sammanträdena, när han uppehöll sig i Stockholm, såsom framgår af hans här meddelade almanacksanteckningar. Men han brydde sig ej om att där sträfva efter befordran. Först den $^{24}/_{1}$ 1786 erhöll han andra graden. Säkerligen sammanhänger detta med hans medlemskap af Franciskanerorden, där han synes ha tagit rätt liflig del. Han var ju där äfven arkivarie, såsom Göthe meddelar. Det allvar, som präglade denna orden, har säkerligen bättre öfverensstämt med hela hans läggning, än den skämtsamma anda, som synes ha härskat inom Utile Dulci.

Då således äfven Knös tillhörde orden, ansåg sig ej Westberg af sin tysthetsförbindelse hindrad att underrätta sin vän om hvad som förekom vid sammanträdena, och vissa af hans bref innehålla utförliga redogörelser för dessa.

Ej fullt så intressanta, ehuru de äfven innehålla uppgifter af värde, äro Clas Gartz' bref till Knös.[1]

Brefven meddelas här i kronologisk ordning med bibehållande af originalens stafning och interpunktion.[2]

---

[1] Clas Gartz (1760—1804), 1:e exp.-sekr. m. m.

[2] Såväl Westbergs som Gartz' bref förvaras, de viktigaste bland bundna originalbref till O. A. Knös (cit. B II), de mindre viktiga bland oinbundna originalbref till densamme (cit. Ob II och III). Knös' brefkoncept till Westberg förvaras Ob I. Vid min genomgång af brefven till Knös har jag anträffat nedanstående notiser om Kellgren, som kanske kunna vara af något värde för forskningen.

Per Afzelius Arvidson till Knös d. $^{6}/_{9}$ 1778 (Ob I):

— — — Drotningens förlossning lär vara när, vaggan har redan varit utställd til allmänt åskådande, operan som vid detta tillfälle skall opföras heter Yngves Bröllop.

Digitized by Google

Utdrag ur ett bref från B. G. Westberg, dat. Stockholm den 8 Maij 1780 (B II, 6).

— — — Pour te divertir de quelques nouvelles, je te dirai à present ce qui se passa à Utile Dulci la derniere fois: on avoit appliqué beaucoup d'appareils, pour faire ce jour célebre. Il y étoit un grand assemblage de gens: toute l'Orchestre étoit transportée dans la grande Salle: Madame Wendelia et Karsten faisoient la Musique vocale. Les hommes, étant assemblés, et tout étant rangé, les Commandeurs de l'Ordre furent avertis, de sortir, et d'aller à la Chambre de la Bibliotheque; mais nous autres réstions dans

Densamme till densamme d. 12/10 1778 (Ob I):

På Kungl. Befallning skrifver M. Kiellgren en Opera som vid Barnölet (!) skall opföras, han har 2 ggr förkastat den af Majestätet gifna planen, med utlåtelse at den vore utan smak — — —.

Westberg till Knös den 22/6 1780 (Ob III):

— — — Kellgren skref för en liten tid sedan några versar i tidningarne om Pr. Sergels arbeten och sin visite hos honom. Däröfver har Flintberg skrifvit en sanglant Critik i Dagl. Allahanda, som mycket förargat Kellgren, men om han svarar därpå, vet jag ej: tviflar därpå; ty Critiken var ej synnerl. quick, så at han förfaller af sig sjelf.

Westberg till Knös d. 8/7 1780 (Ob III):

— — — Kellgren är nu ifrån Mejerfelts; men ligger där quar sjuk; så at Han ännu ej hunnit aldeles lämna dem. Han lärer nu sätta sig för sig sjelf och skrifva. Det torde lika så väl löna sig om Han arbetar. En af Doctor Bäijers Söner ifrån Götheborg är kommen i hans ställe.

Gartz till Knös d. 11/9 1780 (B II, 25):

— — — Paykull har berättat mig att han ärnar gemensamt med Kellgren utgifva bådas arbeten i vinter. Men som denne Brodren är nog förutseende och hastig, torde vi ej med säkerhet kunna derpå göra oss räkning. — Kellgren har i Sommar varit siuk, kommer nu att lämna Mejerfelts och bor vid Stortorget. Magra nyheter om en så betydlig person.

Westberg till Knös d. 19/11 1783 (B II, 105):

— — — Flera af Dina vänner be helsa Dig, hvaribland Sjöberg i synnerhet. Vi äro nu skilde till säng och säte; men till bords äro vi ännu i hop. Våra bekanta raillera oss i bland därföre; de kalla Sjöberg min hustru, förmodeligen efter han är mera stilla och ärbar än jag. Han har nu på en lång tid ej skrifvit något betydligt.. Han har dragits med en svår melancolie, hvilken skall härröra af en svag mage. Min bror har nu låtit honom nyttja brunskur med mera för sina mag-cruditeter. Sjöbergs och Kellgrens gemensamma cruditeter i magen hafva väckt roliga disputer. De hafva bägge kommit öfverens, att det är en god mage, som gör Poëter, Generaler och goda Kungar, och att det är cruditeter i magen som göra Tyranner på thronen, rimmare och backharar. — — —

Digitized by Google

la Salle Comme encore pétits dans l'Ordre, je ne puis te dire ce que les Commandeurs faisoient là: et ils doivent encore faire quelques choses à l'honneur de la memoire de Leyonhjelm, comme aussi Commandeur, qui ne viennent pas à la connoissance de nous autres pétits de l'Ordre. Quand ils y eurent été quelque tems, ils revinrent en ordre, tellement que: deux flambeaux, signes de Commandeur, passerent en avant, et après eux deux batons de deuil, tenus l'un par Ms: Dahlström, Secr: Roial(!), et l'autre par Scröderheim, qui présida à ma reception; des hommes, qui porterent tous ses signes de l'ordre sur des cousins leur suivirent, et dernierement tous les commandeurs venoient. En entrant, la Musique commença, et continua pendant que les signes de l'ordre furent placés à des lieux marqués, et que les Commandeurs s'assirent sur deux Sofas, rangés à l'autel d'Apollon, et habillés noirs. Le demi de ce coté de la Chambre étoit aussi noir, ce qui faisoit une vue bizarre. C'étoit dommage, que toute la salle ne fut pas noir, et premierement quand ils avoient du drap. Nous autres étoient assis sur les bancs ordinaires. La Musique instrumentale et vocale aiant duré quelque tems, Monsieur Hedenberg commença une petite Oraison, belle, mais prononcée si lentement, afin d'y mettre du poids, qu'elle en perdoit le plus qu'elle avoit d'agreable: et on en perdit presque toute l'harmonie. Quand il avoit fini, monsieur Kellgren ténoit ce petit beau Discours, que je t'envois ici, et qui étoit le plus beau de tout.[1] C'etoit une grace de Lui, qu'il me permit de le copier. A present Monsieur Simmingsköld commença. Son Discours étoit beau, mais il parla d'un ton si bas, qu'on ne pouvait presque l'entendre. Il y étoit plusieurs, qui le prierent en secret de parler un peu plus haut, mais le Lieutenant Colonel von Spongen à l'Artillerie l'en pria tout haut: tout étoit pourtant sans effet; et je croi, qu['il] faisoit tout son possible; mais il n'avoit pas reçu de la Nature une voix plus forte. Avant que les ceremonies étoient commencées, la Societé avoit envoié Le Secr. Roial Scröderheim au Duc Fredric, pour lui démander, qu'il voudroit bien honorer l'ordre de sa presence: et le Prince ne pouvant pas venir, à cause de l'audience qu'il donna à l'Envoié de Tripoli, elles, les ceremonies, furent entreprises. Mais Monsieur Scröderheim, pour faire solemnelle la Reponse du Prince fit, dépuis que Simmingsköld avoit fini, un Discours, composé sur le moment, mais très excellant et marquant le genie, qui est propre à Schröderheim. Il y déclara les empechemens de la presence du Prince, et la grace que ce Seigneur aura toujours pour l'Ordre. Il regna une telle harmonie dans son Discours, qu'on auroit pu croire, qu'il étoit écrit; sans hésiter, et sans babiller. Tous les Discours étant finis, la Mu-

[1] Publiceradt i *Samlaren* 1916, sid. 113—114.

Digitized by Google

sique récommença, et après cela, l'Ordre se sépara à huit heures du soir. Le commencement étoit à six heures. Il faut dire, que Monsieur Scröderheim parla bas et plus bas que tous les autres. Voilà ainsi tout le lustre de ce jour. Ils ne faisoient nulle reception ce jour là aussi. Monsieur Bergstedt, comme tu le sais, dévoit être pris dans l'Ordre à cette occasion: mais il avoit d'autres choses, à quoi penser, pauvre Garçon! Son Pere vint de mourir. — — —

Knös till Westberg d. 12 maj 1780. (Koncept, Ob I).

— — — Jucundissimæ mihi fuerunt observationes Tuæ de Oratione Funebri, memoriæ Lib. Bar. Lejonhjelmii dicata, et cærimoniis in Societate nostra. Utile Dulci, hac occasione celebratis. De eo, quid seorsim peregerint Commendatores, quod Te fugere dicis, meam Tibi aperiam conjecturam. Fuit, ni valde fallor, Receptio Legiferi Simmingsköld, forsan et aliorum, e primo Gradu in secundum. Hæc enim proxime præterito conventu nondum fuit peracta et jam in pulcherrima Oratione Kjellgreniana, cujus exemplum Tuæ debeo amicitiæ, eum titulo insigniri video, secundo Gradui proprio. Quæ posthac in Societate nostra peragantur, majoris minorisve momenti, ea pariter ex epistolis Tuis cognoscere jucundum erit, cujus promissi non obliviscaris oro.

Westberg till Knös den 18 maj 1780. (B II, 8).

— — — I går var Utile Dulci ihop. Då utdeltes andra graden åt alla dem, som voro redan intagne i första. Men vi voro ej flera än 12 tilstädes af första graden: Kallelsen til andra Graden räkte til ungefär 50 Personer, hvaribland Du ej var glömd: skade, at Du ej var närvarande! Således är jag nu högstoförtjent beprövad Laureatus. Många voro hindrade ifrån at komma tilstädes, och hade laga förfall, såsom til exempel, at de voro döde etc. För Dig, såsom kallad til andra Graden, kan jag väl säga Ceremonierna därvid. Jag finner ej, at jag så mycket försyndar mig därmed; men jag ser, at jag på något sätt kan visa Dig gentjenst för din vänskap vid mitt intagande.

Vi togos in flockvis: ej en särskildt: det hade dragit för långt ut. Vi fingo först lofva något, som jag mest redan glömt såsom; at befordra Vitterheten; at omfamna alla Sällskapets Ledamöter, fast ej med smutsiga näfvar, dock med våra medfödda Labbar med mera. Förlåt at jag narras: litet narri skadar intet. Denna eds tagande skedde endast för en Deputerad, ej för någon Session, som vid första Gradens undfående. Därefter fördes man i stora rummet, nej til Apollos svarta rum. Apollo hade då försvunnit, och satt sin tjenare Archiat: Hoffman i sitt ställe midt i rummet, med lilla bordet och lampan. Han öfverlämnade en af oss, i min flock mig, et per-

Digitized by Google

gaments papper med en gammal skrift på, som vi skulle få uplysning på i stora salen af ordförande. Tåget anstältes då dit. Vi kommo med bleka ansikten, darrande knän, men skälmen bakom örat för Apollos Ståthållare på jorden, som satt och tittade igenom sin herres Lyra. Någon Oration hölls då af honom: ej hans eget foster, men et gudomligt pappers, som han hade för sig, hvilket inspirerade honom dessa höga tankar. Långt ifrån, at detta måtte förorsaka något Löje hos dig! Lät detta snarare verka den djupaste vördnad för så helgade ting. Talet var i största korthet af följande innehåll: At Apollo, som varit Ordens sinnebild, nu försvunnit: at af Historien lärer vara bekant, at Apollo skall haft en son, vid namn Linus, här på jorden, som efter sin Far utspridt Vitterheten på jorden, igenom sina efterträdare Hercules och 2 til, som jag ej mins, men vid tilfälle skal underrätta dig om; at Linus var denna Ordens Hufvud; at han påfunnit konsten at skrifva; at Pergaments-Papperet, som vi hölle, ej voro annat, än de gamla Grekiska bokstäfver, hvilka han upfunnit; med mera hörande til historien, hvilket alt jag ej kunnat bibehålla i minnet; at vi examinandi borde hvar för sig säga hvilket slags vitterlek vi ville välja til hufvudyrke; at vi, i anledning däraf, ville säga, hvad hvar för sig, tänkte välja för en Författare at efterfölja. Äfven huru man trodde at vitterheten bäst skulle kunna befrämjas; då mest alla svarade lika: neml. at söka fontes hos de bästa auctorerna, öfva sig därefter, hälst på modersmålet. En del valde då Poësie til dess hufvudyrke, en del Prosaisk styl, hvaribland jag äfven: någon Galimathias skulle jag då kunna få ihop, men verserna skulle snart likna Bagers: en del valde och Musiquen: Simmingsköld valde historien; och Tacitus til efterfölgd: jag, Thomas: Gud nåde mig, hur jag i verlden skal kunna likna et så stort mönster, som jag föresatt mig at efterfölja! Jag tröstar mig: bjuda til är ock en dygd. Andras efterfölgd var i Poesien Voltaire för soml. Boileau för soml. Men musikanterna talte ej om utländska auctorer, knapt om inländska. En Doctor Med: och en Musicus intogos i första Graden. Man hade fådt mig stackare til Sátyr. Jag var ändock glad, at jag gjorde det til Sälskapets nöje. Sedan jag varit på Doctorn, var det omöjligt, at slippa. De ville med all gevalt hafva mig fram. Några ville blifva Satirer; men de öfverröstades af de andra, som äntel. ville se min konstiga mine emot den fattiga musicus Palm, som skulle intagas. Doctoren beskylte jag för att hafva gifvit ut en Bok kallad Traité des maladie[s] contagieuses, hvaruti han skulle hafva gjort application på sällskapet, då han säger: at en ohelsosam smitta skal hafva sträckt sig til alla Ordens Ledamöter uti Poësien och musiquen: äfven en bok om Les accouchemens, hvaruti han söker visa, huru missfoster tilkomma: huru sällskaper i allmänhet skapa sådane i varianta saker: huru vårt Sällskap i synnerhet skapat

Digitized by Google

sådane til öfverflöd uti Poësie och musique med mera narracktigheter, som jag ej kommer i hog. Musikanten Palm, en snäll gosse, Compositeur, sade jag följande om: at jag kom ifrån ett Cafféhus, där några af Ordens Ledamöter hade en Anonyme skrift, som auctoren skall hafva varit på trycket med, at låta trycka, sedan nya ändringen i Tryckfrihets Förordningen utkom; men skriften varit sådan, at Boktryckaren ej torts taga emot den. Han nämde där om Musiques composition, gör application på Sällskapet på det sätt; at Sällskapet har inga, som kunna Componera; at deras usla Poësie skämmer bort den eländiga Musique, som de hafva förut i Sällskapet; at hon nu är så skämd uti Sällskapet, hvilket han ej expressis verbis nämner, men säger inbilla sig, hafva göra med det *nyttiga och nöjsamma*, at hon ej mera kan skämmas; at han vill komma in i Sällskapet endast för att rediculera deras Musique m. m. Jag höll länge i med bägge två. De frågade mig ofta deras namn, som skrifvit dessa skrifter; men jag continuerade likväl, för at föröka surprisen för de förmenta auctorerna. De blefvo ock ganska bestörta. Sällskapet tackade mig för min ihängsenhet. Kellgren läste up et Poëtiskt stycke, som var passabelt. Nästa 27 hujus blir musicalisk sammankomst. Ingen ting mera märkvärdigt har jag nu om Orden at säga denna gången. Längre fram torde jag få tilfälle, at säga dig något réelt om statuterna och annat.

Clas Gartz till Knös d. $^{19}/_{5}$ 1780. (B II, 9).

— — — Förleden Sammankomst af Utile blefvo Bonden, Öhrman och Fabr. Rydman intagne, af hvilka receptioner tvänne voro artiga. En präktig Satire läste Kellgren up till slut. I förgår då åter var Sammankomst skedde promotion till andra Graden. Ibland de 45 kallade var Min Bror, men af hela detta antal var endast 8 som undergingo den. Af de jag kände, var Brandel, Westberg, Öhrman, Bonden och jag. Jag var förhindrad så att jag ej kunde qvarblifva till slut, at jag för öfrigt ej vet hvad de hade före. Min Bror torde som Upsalabo ridiculera Laureater i Stockholm, men vänd straxt tankan till Utile och kom ihog att vi äro Ordensbröder. — — —

Westberg till Knös (odat. början af juni 1780 Ob III.)

— — — Den 30 Maij var Utile Dulci ihop. Paikul, Kl. Secr. Nordensköld och en til, jag mins ej hvem, en okänd, fingo 2:dra graden. Jag kom up vid slutet, hindrad af göromål. Kan således ej säga hvad mönster de valt, at skrifva efter; men skall dock snart låta dig veta det. Oxenstjerna m. m. (!), som du nämt i dit bref, äro ännu ej recipierade: de göra sig ej så brott om. Doctorn som jag satiriserade het Tilleus. Ingen reception skedde sista gången i 1:sta graden. Fredagen förut var Mus. Areopagen tilsammans, och höll en rätt vacker Concert, hvaribland en musique, kallad

Digitized by Google

Helfvetes Stycket var ganska skönt; mycket häftigt och stark musique, samt tillika patetiskt. Lilla Höken, om hvilken jag förut lärer hafva skrifvit, var äfven tilstädes: han lät höra sig på violoncell, rätt snygt. Det är en liten charmant gosse. Det säges att 3:dje graden skall komma at utdelas, innan Sälskapet skiljes åt i Sommar: Om denna utdelning sträcker sig til alla, vet jag dock icke. — — —

Gartz till Knös d. $^{5}/_{6}$ 1780 (Ob II).

— — — Sedan mitt sista bref hafva Gæverberg, Nordensköld och Palmen samt Paykull och Tillæus emottagit 2:dra graden uti Utile. Sist blefvo Falkenstedt, Com.-Råd. Ström, Prof. Særgel och stud. Hoffman invoterade. Kellgren var ej uppe då men vid den förra sammankomsten råkte jag honom och lämnade honom några småsaker i tanka att deraf göra någon usage.

Gartz till Knös d. 12 Junii 1780. (Ob. II).

— — — Jag undrar nog att Bror ej vill ta andra Graden i Utile. Den kan Bror taga när han behagar då han kommer till Stockholm. I går var befordring till 3:dje graden;[1] dertill har Paykull blifvit voterad, men för öfrigt känner jag ej huru och på hvad sätt dermed tillgått. Sådant är en hemlighet för de lägre Ordens Graderne. Sista sammankomst blef Not. Grevesmöhlen och Falkenstedt intagne som skedde rätt bra. Kexell som var Satire åt den sednare, beskylte honom för at hafva satt 1719 års Registratur på Svensk Heroisk Vers. — Då blefvo Secret. Noring, Hartzell, Råberg och Cornetten Aminoff anmälte; men Noringen vill partout intet.

Westberg till Knös d. $^{15}/_{6}$ 1780 (B II, 14).

— — — Le dernier Dimanche Utile Dulci etoit ensemble; seulement pour la reception de quelques uns appellés à la troisième grade. Ces hommes etoient M:rs Simmingsköld, Paijkul, Frigelius et quelques autres que je ne connois point. Nous autres des autres grades n'etoient pas presens. Ils avoient hier aussi une assemblée musicale; mais ils n'avoient point d'auditeurs, à cause de l'exercice general,[2] qui se fit hier aussi. Ils vont bientot finir leurs assemblées.

Westberg till Knös d. 22 juni 1780 (Ob III).

— — — I går hade vi sammankomst i Utile Dulci, då åtskilliga blefvo kallade, hvaribland Noringen; men man säger, att han ej skall vilja komma in i vår Orden. Raisoner torde han hafva: kanske vigtiga nog. Tvänne

[1] *I kanten:* Kellgren läste sista sammankomst up en öfversättning af Deshoulieres och en af Horatius som voro bra. Den förre sades vara af Wellander.

[2] Enligt uppgift längre fram i brefvet något slags manöver på Ladugårdsgärdet.

Digitized by Google

blefvo jämväl recipierade; en Studiosus Hoffman och en Secret. Hartzell i Justitiæ Revision. Fråga knapt efter Satiren; ty jag måste altid fram: Gud vet huru deras tycke kan vara så förskämdt: jag tycker de borde skämmas, at välja sådane som mig: jag skäms sjelf. Första Satiren var rätt Comik. Hoffman skulle emottagas: Schröderheim Kl. Secret.[n] Preses: jag Satir. Han hade nyss disputerat i Diplomatiken. Ämnet tog jag således därifrån: jag mins ej alt hvad jag sade; men det mins jag, at jag påstod, det den anklagade skulle heta Hartzell; Sällskapet sade nej och skrattade: jag tänkte de ville raillera och ursäckta recipienten; därföre påstod jag min mening; omsider fann Schröderheim, som var Preses, sig så bra, at han steg up och sade til recipienten: »jag behöfver ej längre vara Dupe; jag vet, at den anklagade heter Hoffman och det är Ni.» Imaginera dig hans bestörtning; men ännu mera min. Man kan således säga, at Satiren den gången blef flat och surprinerad. Denna narracktiga händelse roade oss hela dagen. Orsaken, at jag sade Hartzell, var, at det först voterades om honom och han skulle recipieras samma dag: blef ock recipierad; men Hoffman kom emillan; och jag kände ingendera: ingen sade mig heller hans namn. Jag önskar nu, at Du snart vore här och finge se våra dårskaper ibland; men jag tror, at vi ej härefter få många sammankomster: efter Allmanachan äro de redan slutade; men om man anmäler någon recipient hos Hedenberg och så många bröder äro i Staden, som kunna formera et sällskap, så har han lofvat, at vi skole få det.

Knös till Westberg d. $^{24}/_{8}$ 1780 (Ob I).

— — — N'oublie pas de faire visite chez Mr Kellgren et de lui demander quelques nouveaux vers pour les Communiquer avec Ton ami. — — — Si Tu pourrais, sans Te gener, m'envoyer une copie du Poëme de Kellgren, dont l'epigraphe est: J'ai vu le monde. Helas!,[1] il me seroit infiniment agreable. — — —

Westberg till Knös den 10 sept. 1780 (B II, 24).

Efter att hafva omtalat Bjerkéns död, säger han:

— — — C'est pour sa mort, que nous etions ensemble hier pour deliberer des ceremonies lugubres, qui doivent être tenues, et pour choisir quelque membre, qui pouvoit le remplacer dans l'Arëopage, où il etoit aussi. Mais deux causes nous en empecherent: la premiere, que la Loge d'Edouard des Francs Maçons occupait la grande salle: la seconde, que Hedenberg étoit

[1] Kellgrens prisskrift vid Vitterhetsakademiens täflan 1778 *En Ynglings inträde i verlden* bär detta motto. Tryckt 1780 i tredje delen af V. A:s Handlingar.

Digitized by Google

empeché de venir de ce que sa femme avoit reçu un enfant, qu'il devoit bâtiser. Schröderheim, le secretaire Roial, tins une petite belle Orasion, selon sa coutume ordinaire, où il parla de la perte, que le Roiaume et premierement Notre Ordre avoit faite par sa mort: de la necessité de remplacer bien un lieu, si bien occupé que de cet homme; et dit à la fin, que nous ne pouvions pas faire quelque chose pour les empechemens, que j'ai dits; et il nous pria de venir ensemble au plutôt, pour déliberer de ces affaires importantes. Alors nous nous separames. Quand nous viendrons ensemble, je te le dirai avec tout ce qui pourra être statué des ceremonies et des autres affaires à cette triste occasion.

Gartz till Knös den 2 nov. 1780 (B II, 36).

— — — I Utile är nu som oftast Sammankomster, vid hvilken sednaste jag hörde en Prisskrift Lyckan och Visdomen[1] som var rätt vacker. Sirénen och Vänskapen var äfven ett stycke som var bra, tillika med något annat. För öfrigt voro några dumma pris skrifter, upspädde med passager af Bibeln. Areopagen är ofta ihop, men ännu har ej hörts af någon decisif värkan; förmodeligen deraf, att granskning och beqvämlighet följas åt. Paykulls project att gemensamt med Kellgren utgifva sina arbeten är äfven problematiskt. — —

Westberg till Knös d. 3 jan. 1781 (B II, 41).

— — — Nu följer min skyldighet, at berätta Dig något nytt eller roa Dig med något. Jag bör då berätta Dig, at jag den 8 i sistledne månad blef intagen i Tredje Graden uti U: D: samt 8 andra utom mig; nemligen: Gartzen, Stjerncrants, Reg. Falckenstedt, Agrell, Secret. Hartzell, Fabriqueur Rydman samt 2:ne obekante, som jag ej mins namnet på. Reception var artig; men i förtroende sagt, som jag altid tyckt, liknande barnlek. En sträng förbindelse förbjuder mig at ännu säga Dig, hvari den bestod. Det torde ej interessera Dig mycket: en annan gång torde Du få veta alt: din hjelp torde ock vara af nöden i et mål, som rörer tendressen. Grunda ej för starkt på detta. Litet förut blef jag intagen uti Vittra Areopagen, såsom Ledamot: något Tal eller harangue borde väl Kellgren hafva gjort vid detta tilfälle; men jag undanbad mig ceremonier, i synnerhet som jag såg, at Han var äfven mycket böjd därtil. Du ser då nu således fruckten af dina händers verk. Kunde jag på den allmänna Verldens vädjoban löpa i proportion så fort, vore det litet mera betydande: Här nå de mangrant nästan lika hastigt målet: det går här, i U: D:, såsom i stora verlden, at den, som har pengar

[1] Möjligen samma täflingsskrift, som Kellgren inlämnade till Vitterhetsakademien under titeln *Förståndet och Lyckan*. Tryckt i hans samlade skrifter under titeln »Jordens Skapelse».

Digitized by Google

och lust, at gifva ut dem, ernår snart de hemligheter, som dem *klokom, beprövadom* och *förtjentom* borde endast vara förbehållna. Hemligheterna äro i sig sjelfva ännu ej stora och torde förmodeligen ej bli så öfvernaturlige: Min lycka är äfven ej så stor, då alla, pele-mele, och äfven yngre, för sin utgift kommit lika så fort: Jag fick dock Graden för intet: jag råder dig emidlertid, at ej för mycket depensera på Orden; fast jag vet och är öfvertygad, att Du aldrig fallit eller faller på den dårskapen. Det har eljest några gånger varit rätt roligt i U: D:, hvaribland i synnerhet en stor Musicalisk Sammankomst var rätt intagande; ty litet förut var en ganska snäll musicus, vid namn Müller, en Dansk eller rättare Tysk, nu Kammar Musicus hos Kongl. Majt, intagen i U: D:, hvilken lät höra sig solo och äfven med accompagnement, hvilket var rätt skönt: utom dess söngo Fru Wendelia och Karsten; så at hela den dagen passerade rätt roligt. Nu litet före Jul Helgen gick äfven Parentation öfver afledne Herr Cantzli-Rådet Bjerkén för sig. Den hölls, som lärer vara bekant, af Hof Junkaren Rosenstein, en snäll karl: Parentation var ock rätt vacker: den lärer komma at tryckas. Ceremonierna vid detta tilfälle voro också rätt artiga och passande. I korthet: där var musik, rätt vacker, med därtil af Kellgren skrifna vers, som jag skall bjuda til at skaffa Dig: där var en Egyptisk Mausolé bygd, med Hans Vapen på: Rummet svartklädt med festoner af Silfverskir i fonden: musiken stod på Lectaren bredevid ingången af rummet: mausolén stod på Directeurernas uphögda rum: nedanföre stodo 2:ne svartklädda bänkar med stolar, alt för Styrande och befallande samt Commendeurerna: De andra Graderna sutto på bänkarne omkring rummet, hvilka äfven voro svartklädda: alt var svart med et ord. Sedan alt var i ordning, började acten med et kort tal af Styrande och befallande Styresman och Directeurerna, hvar til sin Areopag, hvarefter Tredje Graden eller Apollinis Söner gingo ut för at invitera högsta Graden, som hade samlats i et annat rum: sedan Procession för dem fram och tilbaka var förbi, kommo Commendeurerna i procession in i stora Sorgerummet, bärande Bjerkéns Ordens Decorationer på hyenden samt en Orangefärgad Hatt, som är styrande Areopagens tecken, hvilka alla saker lades vid foten af Mausolén, hvarefter Commendeurerna och de andra Graderna intogo sina ställen, alt under Musik. Sedan intog en helig tystnad en stund rummet, och därpå började Parentation, som varade väl 3 quarts time; hvarefter, sedan musiken gådt och små procedurer voro skedde, Sällskapet åtskildes. — — Efter vanligheten har U: D: varit ihop för at välja Musicalisk Directeur, då valet fallit på Secret. Frigelius i Fin. Exp. Psilanderhjelm skall sjelf ej velat continuera längre med sitt présidium. Ännu har ej skedt något val af Vitter Directeur eller Styrande och Bef. Styresman. Det säges, at Kellgren vill afstå sin heders-

Digitized by Google

post, och at ej något val blir af Styresman, utan at Hedenberg continuerar. Hvem de ärna taga til V: Directeur blir roligt nog at se. I anledning af Kellgren, går jag nu ifrån U: D: til annat. Det säges, at han blifvit Kgl. Bibliothequarius. Kämpen skall hafva sagt det til en annan, af hvilken jag hört det; men jag har ej råkat Kämpen ännu, så at jag ej heller kunnat få supplementerna. Om så är, tror jag, at Simmingsköld igenom Scheffer skaffat honom det, och då kan han ej klaga på sin lycka. — — —

C. Gartz till Knös d. $^{18}/_{1}$ 1781 (B II, 43).

— — — Prisskrifterne uti Utile hafva undergått granskning och befunnits till större delen oduglige. En som blifvit ansedd försvarligen god under titel af *Verlden* har fått accessit. Auctorn var Cornetten Adlersparre. En annonce om dem är införd uti Avisorne förl. år som väl är sann och grundad, men ansågs af Allmänheten såsom skarp och stötande.

Kellgren har nu blifvit Kongl. Bibliothecarius. Hans Precis de L'Ecclesiaste i Imitation är det bästa jag sett.[1] I förgår var nytt ämbetsmans val uti Utile. Då blef Arch. Hoffman Ordförande, Möller Cerem. Mäst., Baggen, Skattmäst., Hartzell, Upseende, Georgii, Intendent, Westberg, Secreterare, och Falkenstedt Archivarie. — Vi åhörde för en liten tid sedan Rosensteins Åm. Tal öfver CantzliR. Bjerkén, i sitt slag ypperligt. Vi få det tryckt.

Knös till B. G. Westberg Castellegården d. $^{6}/_{2}$ 1781 (Ob I).

— — — Oändelig tacksägelse är jag Dig skyldig för de artiga nyheter, i synnerhet rörande Utile Dulci, hvarmed Du i Ditt bref behagat roa mig. Du kan ej föreställa Dig huru nöjsamt det är, at då man på landet långt ifrån hufvudstaden är afskild ifrån communication med alt hvad vittert kan kallas, någon gång genom Vänners godhet få någon närmare och detaillerad underrättelse om hvad i den stora och vittra verlden förefaller. Jag ser med utmärktaste nöje Dina framsteg i Vitterheten och Utile Dulci, hvilket Du behagar kalla mina händers verk, hvari jag dock ingen annan del äger, än at jag gaf Sällskapet förslag på en så värdig Ledamot. Döm sjelf huru angenäm min surprise var, då jag genom bref ifrån Brodren Gartz för ett par postdagar sedan blef underrättad om det nya ämbetsmansvalet i Utile och deribland såg at — Westberg blifvit Secreterare. Jag kan ej annat än gratulera Dig til denna hederspost och Sälskapets förtroende: det fägnar ock mig at, sedan Du nu ej allenast blifvit Ledamot af Vittra Areopagen, utan ock såsom Secreterare kommit til kännedom af alla affairer och expeditioner samt skal föra Protocollet, kan jag genom Din vänskap få del af

[1] Tryckt i *Vitterhetsnöjen*, 4:de delen 1781, under titeln »Mänskliga Lifvet.»

Digitized by Google

hvad interessant förefaller rörande det essentiela af vitterheten. Ceremonier interessera mig ej så mycket, som at få veta hvilka vitterhetsstycken inkomma, och ifall det kan bli bekant, af hvilka Auctorer de äro, huru de granskas och hvad bruk af dem göres; om några anstalter göras at påskynda utgifvandet af den så länge lofvade Fjerde Delen af Vitterhets Nöjen och hvad man til ex. deruti har at vänta. Af hvilka Ledamöter utgöres nu vanligtvis vittra Areopagen? Har Kjellgren lämnat Directionen deraf, vet jag ej om det bådar något godt för verkställigheten af någon ny Dels utgifvande, hvarvid man lofvade sig mycket af hans drift och granskning. Gartzen skrifver ej hvilka blifvit Directeurer, blott at Arch. Hoffman blifvit Ordförande. Som jag ej tviflar på at Du har tilgång til Sälskapets Archiv, hoppas jag ock vid tilfälle få veta om något, som i synnerhet frapperar Dig af de interessanta Vitterhets Stycken der lära förvaras. Du vet förut at jag hvarken kan eller vil missbruka Ditt förtroende, äfven om Du skulle anförtro mig de vigtigaste secretesser, som jag dock ej begär. Hvem orerade ordensdagen den 24 Jan?

Ändteligen hafva nu Avisorne confirmerat Kjellgrens Kongl. Bibliothecariat, som jag så länge hördt omtalas. Detta lärer väl fästa honom i Stockholm såsom Hofskald, tils han kan få någon betydeligare befordran. Hans Snille har giordt honom namnkunnig öfver hela Sverige och hedrar ej allenast honom utan ock vår Nation, som räknar sig til en ära at han är Westgöthe. Önskeligt voro at hans qvicka och lekande penna aldrig ville såra Religion och sederna, utan endast sysslosätta sig med höga och värdiga ämnen eller hålla sig vid den oskyldiga Satiren, såsom i det vackra Stycket i N:o 1 af Stockholms Posten för i år.[1] Detta är det enda nya Poëme af hans hand som jag sedt sedan jag reste ifrån Stockholm, ty jag har eljest ej läst Posten och ingen af mina vänner har skickat mig något af hans verser sedan. Jag har aldeles lefvat in obscuro på Vitterhetens vägnar och längtar derföre at snart komma up igen. Om Herr Bibl. Kjellgren ville, som han en gång för mig yttrade sig, samla sina utvalda Vitterhets Arbeten och deraf utgifva en särskildt och granskad Uplaga, skulle han bidraga til ganska mångas nöje, som recherchera alla hans Poëmer, men svårligen kunna få dem; han skulle göra sig ännu mera namnkunnig såsom en ypperlig Skald, eller föröka den lysande reputation han har i den vägen redan förvärfvat, och denna uplagan skulle kunna rikta hvilken som åtogo sig förlaget, så begärlig vet jag vist at den skulle blifva. Glöm ej at efter löfte skaffa mig hans verser vid Parentation öfver Canc.Rådet af Bjerkén, och om Du kan öfverkomma något nytt af hans hand — — —

[1] *Nyårsbref af Stockholms-Posten til Svenska Almänheten 1781*; omtryckt i S. Skr.

Digitized by Google

Westberg till Knös den $^{19}/_{3}$ 1781 (B II, 46).

— — — Din åstundan, at gifva en pragmatisk afhandling om hvad, som nu på en tid förelupit i Utile Dulci anser jag för en befallning; men beklageligen finner min oförmögenhet, at värdigt upfylla den. Tiden torde lämna mig mera ljus och redig kunskap om Samhällets Historia, och dina bref sättet, på hvilket jag bör berätta något däraf för Dig. Det nya kan jag nu låta Dig veta, at Vi ej i dag, som var utsatt, får 3:dje Graden öpnad. Orsaken lärer Du mest gissa. Murarne efter vanligheten, som Kellgren säger, mura natt och dag, och Gud vet, när de hafva utmurat. Deras störste högtid lärer komma att infalla på den 20:de i denna månad. Til at fira den, kommer många anstalter, at göras; så at rummen äro uptagne. Redan i dag hafva Timmermännerna börjat med byggnader af Pyramider med flera Decorationer, som skola nödvändigt vara i Rummen. Herrtig Carl lärer komma, at då göra et Calas, hvarvid, efter Brodrens, den vittra Agrells utsago, Ungerskt vin är det sämsta, som kommer at drickas. Sedan de hafva murat så länge de orka, och til äfventyrs lagt grunden til någon verkan af vinsten, så torde vi fattige Apollos trappsopare få träda upp på träd-Parnassen, hvarest intet vin och knapt annat dugligt vankas: Du känner hungersnöden i Vitterheten: Du vet, at Poëter hafva heder och svällt i belöning. Fastän vi, Gud nå oss, til minsta delen fådt någon bildning af Vitterhet och Skaldekonst, få vi dock, med Poëterna, hungra och törsta lika mycket på våra magra Sammankomster. Om detta endast skedde nu i Fastan, skulle jag ingenting hafva at erinra; men beklagligen, jag tror, at vår Fastlagstid kommer at räcka hela året igenom. Det förljudes eljest, at de Högmögende Herrar Commendeurer med första tänka, at dubba några Apollos Lärgossar til förnäma Riddare. Om de vid detta tilfälle ihogkomma mig, sker det emot all rätt och billighet: om det ock händer, blir jag vist ej upblåst af min stora lycka. Du vet, at Lyckan är blind och framsparkar ofta de mest oförtjenta; jag ser däraf redan kanske flera exempel. — — —

Westberg till Knös d. 26 april 1781 (B II, 50).

— — — Jag bör ej glömma vårt Utile Dulci och dulci och dulci(!) Utom det dulci vi hade af omtalte concert,[1] hade vi och vår Cassa i synnerhet det Utile, at se några främlingar träda för Apollos ansickte, hvaribland Magister Bethén, som jag proponerat. Han fann sin magister något stött af den vitterhets examen han utstod, förmodel. däraf som Kellgren säger: at han tykt sig bryta sin magister eller candidat-ed, at aldrig låta

[1] En koncert i U. D., vid hvilken violinisten Müller (den bekanta sångerskans man) uppträdde.

Digitized by Google

examinera sig mera i Philosophien. Jag tror snart, at de vilja göra mig til Ordens Satir: Jag satiriserar utan all ända; och Gud vet, hvar jag får alla dårskaper ifrån: jag är rättnu en annan Kexell, fast ej på Högvakten. De skratta, och jag sjelf vet knapt hvar åt. Annars är ej stort angeläget passerat i Orden. Tredje Graden har varit öpnad och 5 befordrade. Många voro kallade men få utvalde, Theologice; förlåt mig! Den nyheten torde dock ej vara Dig obehaglig, at vår 4 Del nu hunnit under prässen: i går hade Kellgren correcture med sig up. Han har nu ändteligen, hunnit, at göra alfvare, sedan han måst utstå et allmänt kältande. Hans utlåtande därom torde vara poëtiskt, men låter för prosaiska öron något gröna gångiskt och mindre passande efter vår kanske dumma moral. Han säger: Jag har nu fädt 4 Delen under Trycket, och hoppas snart kunna slå eder i halsen därmed: energique expression!

Westberg till Knös 21 juni 1781 (B. II, 55).

— — — Nu borde jag väl skicka Dig det länge omtaldte Talet; men springdagarne hafva nyss tagit en ända för mig, så at jag ej hunnit. Det blir et nytt ämne til bref. I dess ställe skall jag nu roa Dig med det Tal, som Exp. Secret. Elis Schröderheim upläste i Allmän Orden, vid et tilfälle, då Öfversten Ehrensvärd och vice LandsHöfdingen och Hof Rättsrådet Fredensköld hade haft pluraliteten af rösterna emot sig, och lyder, som följer:

»Ofta har den Styrande Areopagen blandat sig uti Edra allmänna göromål, altid med den renaste välmening för Samfundets heder och bestånd, stundom med den myndighet Lag och ordning fordrat, men aldrig af en mer oförmodad och mer bekymmersam anledning, än den, som i dag tvingar mig, at begära ordet.

I detta Samfund, redan stadgadt til någon ålder, försvarat och upmuntradt af den Bäste Konungs beskydd, hedradt med Furstars inträde, sammansatt af de ypperligaste medborgare, de lyckligaste snillen, musikens älskare och beskyddare, de namnkunnigaste konstnärer, och hvad som för Dess sällhet och lugn ensamt vore tilräckeligt, anfört af en Man, hvars lysande Embete, hvars själs och hjertas egenskaper, hvars ostridiga rätt til enskild och allmän högacktning hos erkänsamme Samfundets Ledamöter bort förekomma förhastade beslut, sammangaddningar utan ändamål, hade Areopagen trodt sig hädanefter endast få njuta frugten af sin nit och uti tilväxten af Dess nöjen och arbeten, se et troget bemödande lyckligt belönt; Areopagen hade ock hälst önskat, at kunna draga täckelset öfver hvad som vid sista Allmänna Sammankomsten härstädes händt; men Samfundets väl kräfver i denna stund mera alfvarsamhet.

Digitized by Google

Det är högacktning för dygd och förtjenst, som grundat vår förening. Utom detta band uprifves vårt Sällskap, förlorar både sitt anseende och sitt ändamål.

Öfversten, Grefve Ehrensvärd och Hof Rätts Rådet Fredensköld behöfva icke Areopagens vitsord. De äro hedrade med sin Konungs utmärkta nåd, altid för väl grundad, at icke medföra rättighet til medborgares högaktning. Deras ära skulle mindre lida af Edert vägrade bifall til deras inträde, än vårt Samhälle kan förlora af de billiga tilmälen, ogrundade beslut Eder tilskynda.

Areopagen uphäfver därföre verkan af de voteringar, som öfver desse tvänne värdige män blifvit anstälde, och de äro i dag kallade, at hos Oss blanda det *Nyttiga* med det *Glada*.

Styrande och Befallande! verkställ deras emottagning. Låt Dem deltaga uti våra vittra öfningar, och låt under deras emottagning ljudet af våra sammanstämmande Instrumenter uplifva hos dygdens vänner den alt öfverträffande glädje, at se sina likar och göra förtjensten rätt, under det afvund, ilska och obillighet erfara et vanligt öde, at fräta sig sjelfva.

Hvad engång händt, kan i en framtid äfven befaras; det tilkommer därföre Areopagen, at hindra så farliga skakningar; och Areopagen lärer icke underlåta, at skyndsamt underrätta Eder om Dess beslut i detta ämne.

Et återstår mig ännu, som är det angenäma af min commission. Det är: at inför Eder Styrande och Befallande förklara Areopagens erkänsla för den ömhet, hvarmed I vid detta tilfälle vårdat gnistan af den helgade Eld, vi på detta altare framburit.

Lika fåfängt, som dristigt, vore mitt försök, at föra våra Bröder til sinnes den lyckan den(!) beredas kan, under det I åt detta Samfund lånen några ögnablick af den tid, I åt Konungens och Fäderneslandets tjenst så villigt och utmärkt upoffrat.

Våra hemligheter äro i Edert sköte, vår Klubba i Edra händer. Vårt Samfund har ej mer at gifva; men unna Oss, Högstförtjente Broder tilstånd, at öfverlämna Eder vår högsta Belönings grad, dess betydelse om våra tankesätt och vår högaktning!

Styrande och Befallande Styresmannen, som då var vår *Gustafs Vän* Herr Generalen Horn emottog då sitt Belöningsband med vanlig vältalighet; hvarefter Öfversten Ehrensvärd och HofRätts Rådet Fredensköld intogos. Man kan inbilla sig, hvad gäsning vid det tilfället varit i Orden. Flera å ömse sidor blefvo då så förbittrade, at de aldrig villja gå up, hvaribland den vittre Gref Oxenstjerna skall vara en: han var dock med Areopagen. Det var hårdt för Allmän Orden, at se sig så handterad af Areopagen; men då

Digitized by Google

man considererar omständigheterna torde det ej vara så underligt; ty först och främst skall Areopagen vara aldeles enväldig, och för det andra var det så hederlige karlar, at om ej smutsig sammangaddning varit, man ej kan finna, hvarföre inträde skulle nekats dem.

Detta är nu det så mycket bekanta Talet uti Utile Dulci, och hvilket jag tror, at ganska få Ledamöter hafva. Om jag därmed kunnat göra Dig något nöje, är jag så mycket mera glad, som ganska få saker annars gifvas för det närvarande, hvarmed jag skulle kunna ersätta Din vilje och Ditt besvär, at roa mig med Dina artiga bref.

Westberg till Knös d. $^{18}/_{11}$ 1781. (B. II, 63).

— — — Je vais àpresent te communiquer une Ode sur un Atheiste, dont je fais d'autant plus de cas, qu'il est ecrit d'un homme, pour qui j'ai les sentimens les plus tendres; c'est un homme, qui s'appelle Sjöberg, qui a été mon informateur, à qui je dois le peu que je sais. Il l'a ecrite, en lisant l'ouvrage impie de de la Metrie(!)

Ode öfver en Atheist.

Den ljungeld, store Gud, som Du i luften svänger,
Bevisar nu ej mer din höghet och din magt:
De tusend Verldars mängd, som uti rymden hänger,
Är ej et prof af Dig, men af en fåfäng prakt.

Ty et föraktligt stoft ur stoftet sig begifver,
Och med et trotsigt mod up til din Himel går,
Där hans förmätna hand den Thronen nederrifver,
Hvarpå ditt Majestät en evig dyrkan får.

De änglar, som kring Dig på din befallning sväfva,
Förfäras då de se en så förmäten man:
All Helgons här förskräcks, och Seraphimer bäfva,
At et föraktligt stoft sig så förgäta kan.

Han dristigt sätter sig uti Den Högstas ställe,
Och gör all verlden fri ifrån sitt förra tvång:
De gode hoppas ej, at en gång blifva sälle,
De onde fruckta ej, at straffas någon gång(.)

Men solen lika fullt på Himlens bana träder,
Fast ej en Gudom är, som hennes gräntsor lagt;

Digitized by Google

Och jorden sig hvart år med löf och örter kläder,
Fast ej en Gudom är, som håller den vid magt.

Du djerfve dödlige! som Himlens magt bestrider,
Och på dess äras fall dig sjelf upresa vill;
Tänk! döden kommer snart; och han, ehvad det lider,
Dig en gång lära skall, at Verldens Gud är til.

Comment trouves Tu cette Ode? N'est-il pas une epreuve des nobles sentimens de son Auteur et de son feu poëtique? Je voudrois, que Tu connusses cet homme sensé: et c'etoit dommage, que ton dernier séjour ici étoit si court, que je ne pouvois lier quelque connoissance entre Vous deux, que je compte pour mes amis meilleurs.

— — — Utile Dulci a deja commencé à travailler. Ne rie pas; car je T'assure que j'y travaille. Je suis necessité, d'écrire là en pauvre Secretaire, quoique malade quelquefois; j'y vais et j'en retourne à mon chambre solitaire; n'est-ce pas un grand travail? On a fait, je crois, plus que douze Commandeurs: ceux, que je m'en souviens, sont: l'Eveque de Troil, ms. Kellgren, ms Lenngren, ms Paykul, ms Vendelius avec sa Femme, madame Lenngren, messieurs les Apoticaires de Georgii et de Schultz, ms. Simmingsköld et un Musicien dont j'ai oublié le nom. Le bon homme Roos, qui nous sert a merveille, quand il a bu un peu, m'a instruit en confiance, que tout ce gens-là étoit fort content de sa réception, son acceuil et son souper. Roos a eu une peine extreme, et il a couru comme un pauvre diable, pour prendre le vin, l'acheter, l'apporter, le verser. Outre tout ce fatigue-là, il à été, pour aider à ranger les affaires dans les cinq chambres qui devoient répresenter les cinq *Grades* ou Degrès. Et pour tout cela, mon ami! il n'a reçu que 5 ou 6 ecus et l'estomac plein de manger et de boire. Comme on sait recompenser le merite! Tu vois que nous avons bien grand nombre de commandans; mais nous avons bien petit nombre d'obeissans. Ce terme-ci nous n'avons eu qu'un seul recipiendaire; c'étoit Ms. le Candidat de Ruthström; descendant de l'illustre Ruthström, et justement son fils. Il avoit une conténance inébranlable. Je voulois faire de notre Assemblée deputée à la Bibliotheque un Auditoire pour disputer, quand ms. Paykul le satirisoit dans sa disputation. Il se léva; il démanda, si la respectable Assemblée le vouloit traiter et le croioit parjure; il avoit donné sa foi; il vouloit, si Elle lui permettoit, se défendre de telles injures: Il repondoit aux questions d'une intrepidité etonnante. On crée des Commandeurs; mais je crois qu'on a oublié, que nous avons un quatrieme grade. Frigel, qui en étoit

Digitized by Google

nommé, jusqu'à depuis le jour de la naissance du Roi, n'a pas encore reçu la reception. — —

(Till detta är fogadt ett tal, hållet af Westberg i U. D., som dock ej innehåller några upplysningar av intresse.)

Westberg till Knös d. 9 febr. 1782 (B II, 71).

— — — — I vårt Samhälle Utile Dulci har mycket förelupit, som skulle kunna göra Dig mycket nöje at höra talas om; i synnerhet, som vittra saker nu på en tid upfylt våra sinnen och själar. Det Præmium af Tio Ducater, som Grosshandlaren Bromander utsatt för den bästa *Ode til Jordbrukaren* har Sjöberg, som jag förr talt om, fådt. Jag öfvertalte honom, at skrifva den: han arbetade ock därpå ej mer än två dagar, och likväl var hans den bästa af alla inkomne. Om Du önskade se den, skulle jag skicka dig den i afskrift. Hela folianter voro eljest inkomne, mycket väl ritade på papperet, men hjernan tycktes ej hafva haft stort besvär härmed. Thorén, som Du lärer känna, erhöll accessit för et besynnerligt Poëme, som han kallar Passionerna. (Ingen fick det stora Priset.) Efter mitt begrep lärer det vara en imitation af Stjernhjelms Hercules; eller ock af Salomos höga visa; eller ock efter mitt begrep, begriper jag det ej. Den genomträngande Kellgren lärer vara den ende, som väl efter tretio gångers genom läsande. begriper det; dock icke alt, hvilket han sjelf bekänner, och sagt, at auctor icke sjelf begriper det. Auctor har sammansatt ord, som förr aldrig varit tilsammans; han har äfven skapat många nya, både goda och dåliga. Han har indelat Poëmet i Sex sånger, af hvilka somliga ej äro längre, än en sida. Auctor säger: »Jag har lemnat Passionernas Metafysik. deras naturliga målning återstår i ännu sex sånger. en tid kan gifva dem». Hans egna ord, stafningssätt och punctering. Du hör nu, at detta är metaphysique; och den får man ej altid begripa. Eljest har han på många ställen visat mycket snille. Ossian är hans hjelte; Han säger:

Ossian skaldernas konung! för hvilken naturen står hörsam.
Ach för hvilken Homerus försvinner, och Voltaire är intet!
Milton spänner sin flygt, och svindlar, och hinner dig ikke!
Hvem kan följa dig, skald? från stjernorna klingar din harpa
Med Serafernes ach! tilbaka — —

Han ger kännemärken på auctorer: Serafiske Klopstock: Gessner, Edens skald: bjudande, Konglige Bacon: ljuse Helvetius: et *Alluplifvande, Allkraft, sjelfwet, Välet, Gudförrånde(!)* ex: känslan, *kreaturliga, sjelfviska, qvallust,* och dylike underliga ord finnas öfver alt, Jag vil nu nämna vackra tankar:

Digitized by Google

— — — Lejonets ädla mägtiga grymhet förbannas.
Hjeltens firas, beundras, dyrkas i eviga slägter.

Hör en sammansättning:

Dyrkade menniskofiender! Ädla villdjur! besungne,
Alexander, Tamerlan, Carl! Så, ären I store
Under kretsen af menniskovälet. i tigerns ära! — —

Westberg till Knös d. $^{2}/_{5}$ 1782 (Ob III).

— — — — Jag har nu helt nyligen fådt Fjerde Graden i Utile Dulci; Gartzen med. En annan gång, vid drägeligare lynne, skall jag tala härom. När jag ser början på detta bref ser jag några tecken til ledigt och klart sinne; men molnen hafva sedan upstigit och spridt sig i hvar rad. Ack min bror!

Sjöberg har skrifvit et skönt stycke om en Atheist el. rättare *Ode öfver en Atheist*:[1] han har förkastat sin förra ode. När denna blir aldeles färdig och granskad, skall Du få se den. — —

Westberg till Knös d. 5 maj 1784. (B II, 124).

— — — I Utile Dulci har åtskilligt förefallit. Vi hafva fått en stålt Ordförande i Stats Secreteraren Schröderheim. (Jag är qvar såsom Secreterare. I den följd jag säger detta sista, bör det komma i parenthese) Styrande Areopagen har skänkt Orden en aldeles ny beklädnad, bestående af Ordförandens stol och himmel och bord framför sig, nya ämbetsmannabord, alt klädt med rödt sidentyg och silfver galoner, ett nytt altare, en Trepot, i likhet med den Grekiska, magnifique, förgyld öfver alt, hvilken kommer at acktas så noga, at vaktmästarnes smutsiga och oheliga händer ej få vidröra den; utan, enligt tillökt Ceremonial tillsägas Ämbetsmännerna att hemta och förvara den helgade lågan, och detta sker ständigt en procession. Då dessa saker invigdes var den största fete, som Utile någonsin skall haft: en präcktig musik, många processioner, arrangement af Grader, ord, författade af Kellgren och afsjungne af Fru Wendelii guda-röst och Chorus', vackert Tal af Schröderheim, utdelning af högsta Belönings Bandet till Kellgren och Commendeurs bandet till Frigel, jämte flera befordringar, måltid om afton, m. m. Den första, som den dagen aflade Eden vid Trepoten el nya Altaret kom, att, till åminnelse af denne högtid, begynna en ny flock med N:o 1: det var Fåhreus, notarie i Kl. Commerce Collegio; så att nu äro vi på 5:te

[1] Detta senare ode, identiskt med det i Sjöbergs skaldestycken införda odet »Atheisten», vann 1783 Utile Dulcis större pris.

Digitized by Google

Flocken i matrikeln. Hvar flock lärer Du veta består af 150; men den fjerde nu blott af 86: och äro vi tillsammans i matrikeln 540 numror eller Ledamöter, hvaraf likväl många äro döde och på annat sätt uteslutne; men vi hafve flere utrikes Ledamöter, som ej stå i matrikeln. Casström, som Du lärer känna, orerade på den 24 Januarii: det var ett vackert Tal, men ej att jämföra med Sjöbergs året förut. Af Sällskapets Dom i St. Posten lärer Du sedt, att Casström fått accessit för ett Stycke, Natten kalladt. Det är ett litet visserligen poëtiskt stycke; men alla tycka dock mer om ett annat Stycke, som han ock inlämnat till Sällskapet, hvilket kallas[1] »*Suckar till Fröja*, af Dig förmodeligen kändt. Sällskapet kunde dock, för sjelfva sakerna däri, ej belöna det, ehuru qvickt det är. Jag känner Casström: jag tycker att han är en snäll, qvick och beskedlig karl. Han, såsom större delen af auctorerne nu på en tid i Vittra vägen, har måst uthärda en träta och ovett i St. Posten. Du vet att ingen fick det mindre priset af 10 Ducater för Ode öfver Skaldekonsten, fastän flera stycken voro inkomna. Sjöberg hade skrifvit ett Stycke, som han lät trycka i Posten; och när han blef intagen i Vittra Aeropagen, hade han den hedern, att Areopagen beklagade förlusten för sig af detta sköna Stycke, hvilket aldrig kunnat fela Belöningen. Han ärnade först inlämna det till Areopagen, dock såsom anonyme; men en liten förtret gjorde att det ej skedde, utan att han lät införa det i St. Posten. — — — — — Nu till annat. Utile har fådt nya meubler, och i synnerhet ett nytt pracktigt(!) altare: det är det mäst interessanta jag vet i ordens vägen, om jag ej kan räkna det interessantare, att Paykull skrifver en comedie att persifflera alla orden.[2]

Nu har Thorén gifvit ut ett dagblad. Prospectus är rätt artig. De 2 första numrarne äro utkomne. Han raisonnerar där i den nästan möjeligast höga tonen. Elden har snart sagt brutit löst nu imellan Kellgren och Thorén. I Thoréns Prospectus säger han, att han skrifver för den unga tillmognade classen af sine medborgare, sina jämnårige, och råder dem att vinlägga sig om vett. Ty, säger han; *om 20 år äge och styre vi detta Landet.* Denna tanke är visserligen charmant. Men häröfver är i dagligt Allahanda några verser; qvicka men mycket ovettiga. Dessa verser debiterar Thorén Kellgren före, och har skrifvit ett epigramm öfver Kellgren, som är rätt mustigt; det har ock afseende på en öfversättning Kellgren gjort af Propertii Cynthia, hvilken Öfversättning blifvit groft critiserad i Dagligt Allahanda. Kellgren har ännu hvarken svarat på det ena eller andra. Thorén skall hålla på med nytt ovett emot Kellgren; så att till slutet lärer det bli både en häftig och rolig vitter träta. Alla dessa sakerna lära

[1] Finnes i afskrift av Berge Frondin i *Svenska verser*. Jfr ofvan, sid. 130.
[2] Paykulls komedi *Ordensvurmen*, som trycktes 1785.

Digitized by Google

utan tvifvel komma till Upsala, så at Du får se dem i sammanhang. — — — —[1] Det får jag nu tillägga, att Thorén continuerar att radotera på alt sätt. Flera hafva blifvit utgifne såsom med-auctorer till hans blad, hvaribland Sjöberg och Zelander, som satte ut ett pris i Utile Dulci af 10 Ducater för Ode öfver skaldekonsten. Desse bägge hafva nu i Tidningarne solenniter desavouerat all gemenskap med Nya Granskaren, och det ur det skäl att Regeringen ansedt bladet missfirmeligt, och att Thorén hållit på att bli actionerad. Få se hur Thorén uptar denna deaveu: hans egenkärlek lärer väl mycket stötas.

Gartz till Knös d. 5 dec. 1785 (Ob II).

— — — — Jag hölt ett åminnelsetal i Utile öfver Gr. Rudenschöld förl. Lördag som jag önskade kunna meddela. För öfrigt är här ondt om Litterat nytt. Man tänker så mycket på bröd och utkomst och i sanning är därtill skäl att ej upmuntran blifver för det vackra och prydeliga. I sanning är en hungrig sällan vältalig, ehuru Laconisk han än må vara, ty äfven Tankarne behöfva tid att med smak och urskilning vara klädde.

Anteckningar av O. A. Knös i hans interfolierade almanackor om Utile Dulci.

1780, Jan. 19. Blef introducerad til Ledamot i Sälskapet Utile Dulci, hvartil jag blifvit proponerad af Secret. P. Frigelius.

1780, Jan 24. Grande Fête eller Ordensdag i Utile Dulci, då Mag. Docens i Åbo Jac. Tengström höll ett vackert obundet Tal om det Höga i Skaldekonsten, lämpadt til Hans K. Maj:ts Födelsedag, hvaröfver ock en vers var författad, hvilken tillika med de öfrige skålarne afsöngs af Fru Wendelia och Hr Carsten.

1780, Febr. 2 och 7. (Endast anteckning om att sammanträde hållits i U. D.)

1780, Febr. 21. Sammankomst i Utile Dulci, då Hertig Fredric Adolph var närvarande och Kammar Herren Baron Carleson intogs til Ledamot.

1780, April 25. Var i Utile Dulci då Lieut. Silfversparre, Cornett Stierncrantz och Secr. Westberg intogos til Ledamöter.

1780, juli 23. Grande Fête i Utile Dulci til åminnelse af Dess instiftande samma dag 176 . Sälskapet spisade midd. tilsamman i Piperska Huset på Kongsholmen, då ett obundet Tal hölls af Secr. B. G. Westberg.

[1] Senare tillägg.

Digitized by Google

1784, Oct. 5. Var uppe i Utile Dulci, då Fru Schröderheim, Ceremonie Mäst. v. Moltzer och Secr. Strandberg intogs samt Lagman Simmingsköld utströks.

1786, Jan. 24. Utile Dulcis högtidsdag. Ekmansson orerade. Sjöbergs belönta Poëm öfver Handeln uplästes. Souperade jag där. Vid befordringen utnämndes jag gratis til andra graden.

Digitized by Google

Kellgrens första recension.

Meddelad af

Gunhild Bergh.

Det "Bref från en Landtbo til sin Wän i Stockholm", hvari Kellgren i Dagligt Allehanda den 23 febr. 1778 angriper Flintbergs Ode till fäderneslandet, har hittills varit det första kända profvet på hans kritiska verksamhet. Dock har man till följd af Kellgrens egna uttalanden vetat, att han nära ett år tidigare försökt sig som recensent, ehuru resultatet af detta försök tills helt nyligen varit okändt. Den 28 april 1777 skrifver nämligen Kellgren från Floby till Clewberg: "Hvad gjorde du med Critiquen; om Du ej velat lämna den åt Görwell, så hade Du kunnat ge den åt Brandell; den hade nog gått an åt Götheborgska Tidningarne, hvartill han bedt mig om opes suppedititiæ".

Den kritik Kellgren här efterlyser är den nedan aftryckta granskning af Oxenstiernas Ode öfver Gustaf Adolphs död, hvars original genom ett lyckligt fynd återfunnits bland Upsala universitetsbiblioteks handskrifter. Manuskriptet, som omfattar 11 tättskrifna kvartsidor, ingår jämte en mängd olikartade dokument i en bunt med det gemensamma signum U 180. Förr har det, enligt en förmodligen af Styffe gjord anteckning, tillhört J. H. Lidéns samlingar.

Stilens utomordentliga elegans, kvickheten, sarkasmerna, allt leder vid första genomläsandet tanken på Kellgren. Ett säkrare bevis på att denne verkligen är författaren finner man i en del öfverensstämmelser i tankegång och formulering mellan denna uppsats och senare autentiska uttalanden, i enlighet med den egendomliga vana att ständigt upprepa sig själf, som för Kellgrens hela

Digitized by Google

produktion är så betecknande. Sålunda möter man i denna första recension vändningen: "Här falla mig i minnet prästens ord: Lika-som Lejonet är ett grymt djur; altså skole vi ock vandra i ett nytt lefverne", hvilken nästan ordagrant återkommer i den berömda kritiken af Leopolds ode (St. P. 1778: 11).

Att denna recension är identisk med den Kellgren våren 1777 skickade till Clewberg, bevisas vidare af att den ingår äfven i den Gjörwellska samlingen i K. B., i en afskrift, som verkställts af Stechau och som bär det af Gjörwell själf skrifna datum 8. 4. 1777.

Denna anteckning, som troligen betecknar den dag, då afskriften togs, ger en ledning vid daterandet af recensionen. Den skrefs förmodligen i slutet af mars, Oxenstiernas dikt utkom i början af månaden, men så alldeles omedelbart torde den knappast anländt till Kellgren.

Skälet till att Gjörwell ej publicerade kritiken får väl närmast sökas i rädsla. Ett så skarpt angrepp var, enligt dåtida uppfattning, något oerhördt, och blef det naturligtvis än mer, då det riktades mot en förnäm och beundrad skald som Oxenstierna.

Angående recensionens innehåll och dess plats inom Kellgrens produktion hänvisar jag f. ö. till den behandling jag redan däraf gifvit i "Litterär kritik i Sverige u. 1600- och 1700-talen", s. 115 ff.

Min Wittre Wän!

Tack för ditt glada bref och för de piecer du sände mig och för de nyheter du meddelte mig om Witterhetens sednaste öden i Stockholm. Det tyckes mig gått med vår skaldekonst såsom gemenligen går dessa *glädjens döttrar*, hvilka förlora i värdet af sine älskare — hvad de vinna i antalet. I sanning måste hennes nöjen vara nog liderlige, då hon reser til Djurgården att dela dem med K-ll. En Policekammare på Parnassen vore rätt nödvändig. Emedlertid är orsaken till denna vår Poësies förnedring mindre hos henne sjelf, än hos de stora snillen, hennes första dyrkare, hvilka varit nog otacksamme att öfverge henne, stackars flicka, sedan hon gifvit dem de största prof af sin ömhet. Det är sant hon har hvarken det majestätiska utseende, den ädla gång och hjertsmältande ömhet, som dess Syster i England; ej heller äger hon det förträllande behag, den smak att pryda sig och

Digitized by Google

det quicka fjolleri hvarmed hennes Syster i Frankrike tycks hafva förledt Creuzar och Oxenstjernor att vara henne otrogne. Imedlertid bör bristen af dessa fullkomligheter mera tilskrifvas naturen än den förvända upfostran man gifvit henne. Hvarföre finnas nu för tiden så få skönheter bland de förnämas barn? Orsaken är bekant, man lindar och krossar deras mjuka lemmar från spädaste åldren. De ammas i vaggan af främmande bröst, och vid tiltagande år gifves dem ingen sund och stadig föda, utan idel klifs och lappri, hvarmed de näppeligen kunna underhålla lifvet, mindre vinna den stadgade växt, den friska hy, den fyllighet och den lifaktighet i hela väsendet, som endast hälsan kan gifva. På samma sätt har man umgått med vår Sv. Skaldekonst, och verkan har varit densamma. Redan i dess spädaste barndom har man företagit sig att tvinga och vanställa dess vackra natur. I stället att näras af den hälsosamma modersmjölken, den gamla Göthiska Witterheten, som i styrka täflar med den Engelska, har man försvagat henne med franska läckerheter, man har hämmat växten för dess späda lemmar med tusendtals tvång och reglor, och då man vid dess mognare år bordt nära dess ungdoms eld til ädla utbrott, har man i stället sökt quäfva densamma; man har gjordt henne ett brott af en oskyldig glättighet, man har låtit vidskeppelse och skendygd angripa hennes tänkesätt och seder, och man har i tankans och de öma begärens ålder gifvit henne etiquetten och oförmögenheten til Hofmästarinnor. Om hennes första Dyrkare förmått henne att taga sig någon större frihet*) Så har det ej undgått Widskeplighetens grimacer. Man har sedermera tvungit henne att afmäta hvart steg, hvarje min, hvarje rörelse, efter vissa reglor stiftade af snöpingar, som oförmögne att sjelfve känna det sköna, hafva hämnat sig därmed att de tadlat detsamma. Man har tagit bort mer än halfva antalet af orden i språket, och ibland dem ofta de starkaste, ömaste och nödvändigaste, dels emedan de haft för många eller för få stafvelser dels efter de varit för allmänna, m. m. och man har påstått att hon med den öfriga hälften skulle i alla ämnen uttrycka sig både vackrare och med mera omväxling än de som ostraffadt haft hela språket att tilgå. Än har man befallt henne att beskrifva landtlefnadens behag, utan att få säga *landtlefnad*, än att lofsjunga den Högsta varelsen, utan att få nämna honom för *varelse*, och i sin olycka har man til och med nekat henne att få kalla sig *olycklig*.**) I

*) Se vissa stycken af Dalins Witterh. arbeten, denna eviga rhapsodien af förträffeligheter och uselheter och i synnerhet Gref Gyllenborgs *Menniskjans Elände*, det värdigaste efter min känsla, som någonsin är skrifvit i Svenska Poësien.

**) I de sista sex raderne på denna sida finner jag 10 af de vackraste och oumbärligaste ord i språket, som aldrig gå in någon vers: *Vackrare, omväxling, ostraffadt, landtlefnad, lofsjunga, varelse, olycklig* m. m. Huru kan någon vara nog djerf att skrifva Svensk vers?

Digitized by Google

samma mån som man således inskränkt hennes tänke och talesätt, i samma mån har antalet vuxit af hennes otidige granskare. Hvad under då att hon ledsen och förtviflad öfver ett så tyranniskt tvång af oförmögne grälar *) som ej förstå att en lyckelig natur är öfver alla reglor, skakat af alla bojor och fallit in i liderlighet. Fåfängt min vän vill du inbilla mig att Gref Oxenstjerna återkommit til sin förra kärlek för att uprätta hennes förfallna heder. Åtminstone är Oden öfver Gustaf Adolphs död, som du skickat mig, aldeles intet bevis därutaf. Allmänheten drömmer och Du skämtar. Jag vet väl att det största snille ej altid brinner lika klart, Voltaire har skrifvit oder; men ännu har ingen misstagit sig på Solen fastän invefvad i den starkaste tökna. Dina bekräftande uttryck gjorde mig i början något tvehågse. Då läste jag morgonen och somnade vid oden. Huru ren, huru liflig, huru lysande är icke morgonen? huru död är icke Gust. Ad. död. Detta stycke äger ej de stora fel, de grofva orimligheter som väcka åtlöje. Det är värre, det är medelmåttigt, eller litet därutöfver, och det skulle ej förtjena granskning om det ej här och där ägde förträffeliga ställen. Det är ej aldeles af det slaget, som Popen kallar

Correctly cold and regulary low,

Och hvarom han säger,

We cannot blame indeed — but we may sleep:

Emedan detta förtjenar både lastande och sömn. Jag önskar att någon förtjent granskare i Stockholm hade roat sig med att bevisa detta, ej för att uprätta Gr. Oxenstjernas skaldeära, som redan nog blifvit hämnad genom Allmänhetens glömska af denna piecen, men för att slå i munnen på dessa talrika dilettanter, amateurer, connoisseurer, admirateurer etc. etc. som ej lära underlåtit att finna alt gudomligt i ett arbete som fått den äran att bära Oxenstjernas namn. En sådan hade lätt kunnat låta dem finna hvad oändlig åtskilnad i Stylen hos Gr. Oxenstjerna och den okände författaren. Den förras är öfver alt lätt, flytande, ren, ädel och behagelig; den sednares däremot tvungen, sträf, missbrukad, låg och tvetydig. För att efterkomma din begäran som fordrat mitt omdöme och för att mörda några ögnablick af dessa eviga dagar, som äro tomma på dit sällskap; har jag kastat på papperet några af de fel, som vid första genomläsandet fallit mig i ögonen.

*) Popen har förklarat hvaraf så många granskare finnas i frankrike:

The critic learning florisht most in France
The rules a nation born to serve obeys,

Men hvad kan vara orsaken i Sverige?

Digitized by Google

I andra raden af förstra strophen heter det:

Den *enda* Wasars Son, den *Stora* bland Gustaver.

Man begriper ej rätt väl huru Gust. Adolph kan kallas den *enda* Wasars Son; hvad var då hans Far och hans Farbröder? hvad var Sigismund? hvad voro hans efterträdare på Svenska thronen? hvad är vår regerande Nådigste konung? kallar icke Auctor sjelf honom framdeles för Wasars ättling. Den Stora bland Gustaver är ännu mera besynnerligt. Hade han sagt den störste, så hade det redan varit öfverdrifvit. Jag vet intet om icke friheten är en större skänk än aflägsne eröfringar, som sällan kunna bibehållas och som köpas med tusendtals medborgares och medmenniskors blod. Men att auctor exclusive kallar honom Stor och därigenom aldeles beröfvar de andre två Gustaver en så högstförtjent titel att säga den Store bland Gustaver, lika som man säger den sanne ibland *Gudar*, tyckes vara alt för starkt —

Lik den första blef: Césuren faller här alt för illa på blef —

Han *dör* och *vid sitt mål* i början af sin bana:

Auctor bjuder til att vara löjlig i denna tautologie: *Han dör vid sitt mål,* d. ä. han dör, när han dör — Hans fall i lyckans famn, som omtalas i a:a strophen, är tvetydigt. Meningen lärer vara att han föll, då han var som lyckligast; men om han sagt t. e. hans fall i Dödens famn, skulle väl då meningen blifvit att han föll, då han som bäst var död?

Låt Sanning åt hans mull din vördnads offer bära:

Hade det inte varit lämpeligare att säga: Gå min vördnad att frambära sanningens offer åt hans mull. Det skulle bättre instämt med hvad auctor förut och efteråt säger: *Sjung du hur hjelten dog — Han tarfvar ej ditt lof.* Det han således vill säga är allenast en enfaldig berättelse om tillgången af hans död, det är en naken sanning, och hvad kan vara orsaken, som drifver honom därtil? Wördnaden för hjeltens minne. Det är således vördnaden som frambär ett offer och detta offer hvad är det? Sanningen. — Vid tredje Strophens genomlöpande har jag allenast *snafvat* på ett *än* som ej legat på sitt ställe, och stadnat kortt därefter i något tvifvelsmål om det är tillåtit att säga *söka bragder* mera än att *söka gerningar;* för den som lagt sina bragder i sjön, vet jag väl att det är ganska tillåtit att söka dem.

Olympen häpen ser vid *denna grynings* fasa,
åt hvilken Ödets hand för Caesar eller Wasa
Beredt en ärestod.

Digitized by Google

Desse tre rader som sluta IV:e Strophen äro föga begripelige: hvilken är *denna* gryning, som ej förut är omtalt, och som är så faselig. Det är faseligen svårt att se någon gryning af orda förstånd i denna phoebus. Om auctor menar offerdagens gryning, om han velat säga att Olympen var häpen, genom den ovisshet hvari han var stadd om ödet beredt ärestoden åt Tyska eller Svenska monarchen; så talar auctor som ett orakel. Gref Oxenstjerna har aldrig varit så otydelig, om ej då han brukat chiffre styl. För öfrigt vet jag ej huru väl det passar sig för hedniska Olympen att blanda sig i en strid för den Evangelisk-Luthersk-Christna Salighetsläran. Jämför X:e Strophen 1:a raden af VI:e strophen:

Men Gustaf hemligt *sjelf sitt lifslopp upfylldt skattar*

är så oförlikneligen trög och kärf att den i hela detta poeme ej har sin like mer än i första raden XIX:e Str. som lyder:

Men ödet med hans blod *knapt Lützens valplats stänkte* —

I VII:e strophen heter det: Han strider *medlertid* — efter detta medlertid väntar man snart att i någon vers få se *icke desto mindre* —

— — — och snart hans sista lycka
Tycks segren i *sitt lopp*, ur Wallsteins händer rycka;

Detta *i sitt lopp* är en rad fyllnad. Man vet ej väl om det är lyckan eller segren som löpa, eller hvarföre de löpa. *Fanatismen* som ej allenast är *rädd* för sina öden, utan til och med *förfärad* kan väcka ens *medömkan*. I följande strophe talas om de *morden*, *dem svärdets raseri* til dödens altar *drog*. Man har lof att personifiera dygder och laster och hvarjehanda egenskaper; men att föreställa sig ett svärd med lif och lidelser, ett svärd som fallit in i raseri, ett svärd hvars händer dra fram mord til dödens altare; därtill fordras en ovanlig inbillning —

I det följande säges att *nattens bistra Son hvälfver ödets domar*. Man har ej nog goda ögon att se huru denna hvälfningen egenteligen tilgår men emedan här säges att det är ödet som fäller domarne, så finner man att döden ej kan annat vara än en ödets executions betjent, och att då han hvälfver dess domar lärer det ej betyda annat än att han verkställer dem, på samma sätt som man plägar säga att en länsman hvälfver landshöfdingens utmätnings dom. Jag föreställer mig att någon parodieur i Stockholm lärer betjena sig häraf någon vacker morgonstund, då han får besök af en Slotts Cancellie betjent, att beveka honom med en rörande ode öfver Creditens död, ungefär af denna begynnelse:

Du morgonrodnans bistra Son,
Som Slotts cantzliets domar hvälfver!
Du vid hvars blickar flyr och skälfver
Alt skapadt som har tagit lån.

Digitized by Google

Jag tillstår vidare att det föreställer sig nog oredigt för mina ögon, när Gust. Adolph i XIV:e strophen *tågar att dra en låga ur ett djup* — Jag hade i min svaga kännedom af svenska Historien hittills inbillat mig att det var med vapnens styrka och tapperhet som Gust. Adolph krossade Fanatismens spira, men jag lär i XV:e strophen att det var genom deras tyngd — De sista 3 raderne äro en snille lek, som illa passar sig i en ode och ett så utsökt beröm för Gust. Ad. att man föga väntat det af Fanatismen vid det tilfälle det ansöker om konungens bane. — Trollet fullföljer i nästa strophe:

Hans minne vördas må, blott att han upphör lefva.
Och ändar med sitt lopp *de segrar* som mig *kränkt.*

Wid detta *blott att* stupar versen på knä i marchen. Men när Gudinnan Fanatisme säger att Gustafs segrar kränkt henne, är det en stark metaphore. Det är bekant att man säger kränka lag, kränka rätt, i stället för öfverträda, men aldrig kränka ett fruntimmer i annan mening än att besofva henne. Gustaf Adolphs segrar, som göra barn på Fanatismen — — — Det är nyhet i ett sådant uttryck. Följande strophe är en af de odugligaste.

Hon talar: Döden strax beskådar ödets lagar,
Där ren han talet *fyllt* af Gustaf Adolphs dagar.

Ingen ting är naturligare än att här taga fyllt för praeteritum, då meningen blefve att döden hade fyllt Gustaf Adolphs dagar i ödets lagar, men då man läser vidare:

Och början på en gång af verldens saknad ser,

blir man af denna versens utomordentliga orimlighet nödsakad att gissa det *ser* torde hafva afseende äfven på första radens innehåll och regera *fyllt* i participio, fastän det ej är stafvadt med *d*, som det här nödvändigt bordt vara. Men — hvilken non sense likafullt i denna 3:de raden. Detta *på en* gång, som säger ingenting, denna saknad efter Gust. Adolph, som ej börjar förr än efter hans död. Hvilken poësie! Den är så litet sammanhängande att den nästan täflar med opera Stylen. Vidare när Döden förvandlar hela sin Gudomliga person i en pistolkula, för att beröfva en enda menniskja lifvet, då denne naturens envåldskung, som dödar så många menniskjor i et och samma ögnablick, värdigare och rimligare kunnat föreställas såsom den där blott behöfde befalla sina betjente att uträtta sin vilja; och när himmeln säges *tvinga Wasa i försåt;* så finner man lätt att det ej är Milton som talar om Döden och Himmelen. Jag går til följande strophe:

Naturen medlertid sin djupa sorg förklarar,
Hon svepar sig i moln och negdens genljud svarar
Med djupa suckars drag mot *bistra* spökens skri.

Digitized by Google

Huru har icke min erfarenhet ända hittils bedragit mig! Jag hade trott att då man suckar, suckar äfven genljudet och då man ropar, ropar äfven Echo tilbaka. Men man lärer medan man lefver. När auctor vidare omtalar såsom ett nytt bevis af den sorg naturen offenteligen förklarade vid Gust. Ad. död, att *de aflidne Hjeltar bidade hans ankomst i Gudarnes sal,* och åter i följande strophe kallar detta *ett sorgset förebud,* så förlorar han sig. När *naturen* vill *förklara* sin sorg och gifva *verlden* obedrägeliga förebud till någon förestående olycka, så borde hon låta verlden se sin sorg och sina förebud. Men i hvilken Geographie finner man hvar Gudarnes sal är belägen? och huru kunde man se deras bidande?

Ren är af dödens hand den kung ur tiden *tagen:*

Detta tagen är alt för matt att uttrycka den våldsamhet och hastighet hvarmed det skedde. — I XVI:e Strophen blir meningen denna: »Oaktadt Svenska hären *tror se* konungens aska hämnad (Här får man veta att G. A. blifvit bränd. Aska i stället för död är längesedan ur bruk) och oaktadt äfven Pappenheim, *som fälls af dödens slag* (Här får man veta att döden uphört att vara blykula och blifvit påk: item att man ej kommer till skuggors rike utan att dö, hvilket är en ledsam omväg), oaktadt han berättar för G. A. att de Svenske segrat; är likafullt denna seger ett nederlag för Sverige». Är icke det alt för besynnerligt — att icke en gång Pappenheims berättelse i skuggors rike, skulle kunna hindra Sverige att förlora denna seger. Här falla mig i minnet prästens ord: *Likasom Lejonet är ett grymt djur; altså* skole vi ock vandra i ett nytt lefverne — I följande strophe heter det:

Han stupar af en ätt den största och den sista
Hvars snillens sammandrag han i sitt snille bär.
Så vidgas älfvens våg —

Han stupar af en ätt, är fel emot prosodien och tydligheten. Det är sant, det står ett skiljetecken vid *stupar;* men jag har altid — trodt att en Poët bör sjunga för läsarens öron och ej för dess ögon om han vill vinna sitt ändamål. — Jag anmärker å nyo obehörigheten att kalla G. A. för den största och sista af vasa ätten. Hvart den påföljande liknelsen må höra vet man ej väl. Är meningen att Sverige mister at på en gång, likasom älfvens våg vidgas, eller att han bär i sitt snille flera snillens sammandrag, likasom älfvens våg vidgas. Så väl som liknelsen passar til denna sista tankan som ej är annat än en bimening; så illa är den amenerad. I XIX:e Strophen beskrifves odödligheten såsom länkande sig från Himlens högd, *där Mars sin döda Bror i häpna armar slöt.* Man skulle — däraf tro att Gust. Ad. redan var hos Mars i himmelriket, men man flatnar att i det följande få

Digitized by Google

höra att hon sedan först tar emot hans anda i flygten ifrån vår jord. Meningen lärer vara att odödligheten sänkte sig dit ner där Mars sin döda Bror i häpna armar slöt; men auctor är för mycket discret att säga hvad han tänker.

Och *från* ett vördadt stoft, där *nu* sig tårar blanda
I flygten från vår jord hon mottar Wasas anda
Uti sitt gudasköt.

Hela denna mening är bråkad och osvensk. Hon mottar Wasas anda i flygten från vår jord, Uti sit Gudasköt. Huru konstladt — huru hopgyttradt är icke alt detta; Hvartil tjenar detta *nu* som utmärker tiden för tårarnes blandning? Det är någorlunda klart att man ej kunde gråta på hans stoft förr än han var död. Det låter som Wasas anda flög upifrån nedåt, emedan Odödligheten emottog densamma i flygten från vår jord — Auctor har än en gång velat roa, när han i följande str. låter Odödligheten berätta G. A. att han nu mera vore död, såsom en förändring hvilken konungen ej annars så i hast kunnat blifva varse; *Du har din bana fyllt,* säger hon. I str. näst för den sista heter det ifrån odödlighetens mun til G. A.

Hvar gång en Gustaf föds, skall man din ära minnas.

Detta är ej för mycket lofvadt. Det är således två gånger redan som Gust. Ad. efter sin död blifvit ihågkommen. Den sista str. är, utom de två första raderna, så fullkomligen platt och olycklig, att jag nästan i min ifver skulle dömma den förtjent af ett ställe i Gustaf Wasa.

Och fästen Eder se'n vid Svea kungars Hof. kan någonting vara mera prosaiskt, och detta *förbiden* och detta — *Himlens skick som bereder* och detta *sysslosätta Eder* och dessa namnets storverk — — — —

mediocribus esse Poëtis
non Di, non homines non concessere columnae

Med alt detta vill jag icke neka att ju denna skriften äger rätt sköna ställen, ja ibland hela stropher förträffeliga, hvilka ej kunnat undfalla dem, som så orimligen tilägnat detta skaldestycke Gref Oxenstjerna.

Men huru har jag kunnat vara så vidlyftig i ett lappris ämne. Jag märker härutaf huru lätt det är att granska andras arbeten, och du lärer finna huru svårt jag här måste hafva att förskaffa mig några nöjen. Gifve Gud att jag snart sluppe från dessa smakens enquadruperade antipoder up til Stockholm igen att få le bland mina vänner och gråta vid Operan, hvilken oaktadt alla dess fel och oaktadt jag ej får hvissla, likväl ej kan annat än behaga mig. Tänk om Poesien och action vore lika vackra som Fru Augusti och Musiquen!

Digitized by Google

Til ett bevis af Witterhetens flor, hvari den här nere ligger insvept, får jag berätta dig att då jag häromdagen för ett af de wittraste fruentimmer i provincen viste oden öfver G. A. död, gjorde hon vid första bokstafven den grundeliga anmärkning att öpricken var borttlemnad. Men finner man ej ofta sådane öprickare bland sjelfva granskare hjorden i Stockholm. Må väl och älska mig oaktadt min kärlekslösa vidlyftighet.

Digitized by Google

Wallins psalm 481 och Goethes dikt »Nähe des Geliebten».

Af

Artur Korlén.

I en anmälan af Rolf Lagerborgs "Den platonska kärleken" (Svenska Dagbladet 21 mars 1915, landsortsuppl.) säger Böök, att psalmen n:r 481 i svenska psalmboken företer den kristna kärleken i den platonska Eros' dräkt. Till denna tanke återkommer Böök i en artikel "Johan Olof Wallin, psalmisten och predikanten", likaledes i Svenska Dagbladet.

För belysning af rätta innebörden i den trängtan, som genomgående bestämmer bildvalet i denna psalm, är det af intresse att finna den utgöra en afspegling af en kärleksdikt af Goethe, den hvars rubrik nämnes här ofvan och som förlägges till 1795. Wallins psalm är som broderad på stramaljen från denna rent profana dikt, ett sakförhållande, som mig veterligen hittills icke påpekats.[1]

För att underlätta en omedelbar jämförelse må det tillåtas att här aftrycka bådadera.

Wallins psalm n:r 481:

Hvar är den vän, som öfverallt jag söker?
När dagen gryr, min längtan blott sig öker;
När dagen flyr, jag än ej honom finner,
Fast hjärtat brinner.

[1] Liedgren säger endast, att psalmen 481 väl är »ej så litet besläktad med den hardenbergska mystiken» (*Wallins läroår som psalmdiktare*, s. 222 noten).

Digitized by Google

Jag ser hans spår, hvarhelst en kraft sig röjer,
En blomma doftar och ett ax sig böjer;
Uti den suck, jag drar, den luft jag andas,
Hans kärlek blandas.

Jag hör hans röst, där sommarvinden susar,
Där lunden sjunger och där floden brusar;
Jag hör den ljufvast i mitt hjärta tala
Och mig hugsvala.

Likväl ett töcken mig från honom stänger:
Min bön, men ej min blick, till honom tränger.
Ack, såge jag hans anlet och mig slöte
Intill hans sköte!

Ack, när så mycket skönt i hvarje åder
Af skapelsen och lifvet sig förråder,
Hur skön då måste själfva källan vara,
Den evigt klara!

O, ljusets, fridens, salighetens källa!
När skall för mig din rena våg uppvälla?
Hvem förer mig till dina friska flöden?
Den stilla döden.

Var tröst, min ande! Hoppas, bed försaka!
Dig vännen vinkar: du skall se och smaka,
Hur ljuf han är, och sjunka i hans armar,
Som sig förbarmar.

Snart till den strand, där böljor sig ej häfva,
Lik arkens trötta dufva skall du sväfva;
Till Herdens famn, lik rädda lammet, ila
Och där få hvila.

Goethes »Nähe des Geliebten»:

Ich denke dein, wenn mir der Sonne Schimmer
Vom Meere strahlt;
Ich denke dein, wenn sich des Mondes Flimmer
In Quellen malt.

Digitized by Google

Ich sehe dich, wenn auf dem fernen Wege
Der Staub sich hebt;
In tiefer Nacht, wenn auf dem schmalen Stege
Der Wandrer bebt.

Ich höre dich, wenn dort in dumpfem Rauschen
Die Welle steigt.
Im stillen Haine geh' ich oft zu lauschen,
Wenn alles schweigt.

Ich bin bei dir; du seist auch noch so ferne,
Du bist mir nah!
Die Sonne sinkt, bald leuchten mir die Sterne.
O, wärst du da!

Följa vi tankegången steg för steg genom Wallins fyra första strofer och Goethes dikt, finna vi temats behandling fortskrida genom alldeles motsvarande stadier å båda hållen. Först uttryckes sinnets oafbrutna sysslande med kärlekens föremål genom framhållande af att detta gäller dygnets båda sidor. Att det, som hos den ene betecknas som solens resp. månens väldes tid, hos den andre antydes med ord, som blott leda tanken på öfvergångarna mellan dessa, kan ju i och för sig synas tillräckligt för att afvisa tanken på att här se något beroende. Men "die Sache sieht schon anders aus", när man reflekterar på att hos bägge skalderna andra strofen rör sig inom synsinnets bildsfär och den tredje inom hörselsinnets samt att den fjärde likaledes öfverensstämmande låter längtan efter förening komma till uttryck. Motsvarigheten sträcker sig ända till detaljerna. I strof 2 låter Goethe ett aflägset dammoln på vägen vara nog för att väcka förhoppning, att den älskade är i annalkande; det kan vara en reminiscens härifrån, som fört Wallin till hans bildlika uttryck "spår" om det evigas uppenbarelse öfverallt i naturens mångfald. I strof 3 finna vi hos den ene såväl som den andre både det brusande vattnet och lunden — poetiska rekvisita, som väl icke alldeles självmant ställa sig vid hvarandras sida. T. o. m. i förra hälften af strof 4 kan man ha rätt att se en parallellism: båda gångerna är det där fråga om den reflexionen, att skilsmässan

Digitized by Google

ej ens för närvarande är fullständig, ehuru erkännandet häraf hos Wallin tränges i bakgrunden, medan det *skiljande* framhäfves.

Det är ju fullständigt uteslutet att i allt detta se tillfälligheternas spel. Och härtill kommer en öfverensstämmelse i versmått, som ger ett nytt belägg för riktigheten af Böoks åsikt om "rytmens centrala betydelse för det lyriska stämningsframkallandet" (*Svenska studier,* s. 339; jfr s. 21). De udda raderna hos Goethe gå oförändrade igen i Wallins metriska schema. Goethes kortrad är hos Wallin ena gången ersatt af långraden; andra gången är den bibehållen, blott med kvinnligt slut i stället för manligt. Skäl till ändringen hade Wallin däri, att han tack vare denna kunde skrifva sin dikt till en gammal psalmmelodi: "Herzliebster Jesu, was hast du verbrochen".

I och med det att psalmens beroende af källan upphör, ändrar den i viss mån sin karaktär. Efter att förut ha varit öfvervägande lyrisk, blir den i femte strofen mera reflekterande; de sista stroferna falla efterhand in i vanlig psalmton.

Att Wallin med de fyra första stroferna åstadkommit en i sitt slag i hans psalmbok nästan oförliknelig lyrisk stämning är ju mindre underligt, då den världslige diktarfurstens komposition genljudit i hans öra. Likvisst är icke hans verk blott en efterbildning; det är han, som i orden och bilderna lagt in den öfverjordiska syftningen, alldeles främmande för Goethes skapelse. Har möjligen Wallin ur Goethes slutord: "O, wärst du da!", som komma omedelbart efter det stjärnorna nämnts, utläst en hänvisning uppåt och däraf föranledts till att göra sitt bruk af dikten? Härom skall jag icke riskera någon förmodan.

Digitized by Google

Ur gamla anteckningar.

Af

Henrik Schück.

VII.

Tungomålsgillet.

I Samlaren för 1885 offentliggjorde Hugo Hernlund en uppsats "Svenska Tungomålsgillet", som ofta citerats och som innehåller de enda uppgifter om detta sällskap, hvilka hittills varit kända. Uppsatsen börjar med en redogörelse för de diskussioner, som fördes inom Vetenskapsakademien rörande svenska språkets rensning, stafning och dylika frågor. Det lifliga intresset för dem framkallade kort därefter ett särskildt språksällskap. Den 17 mars 1740 inlämnade nämligen åtta personer en till Konungen ställd underdånig anhållan att få bilda ett samfund "Svenska Tungomålsgillet" med uppgift att utarbeta en svensk grammatik och en svensk ordbok och med privilegium på de böcker, som gillet sedermera skulle låta utgå af trycket. Ansökningen remitterades omedelbart till kanslikollegium, dit äfven en anhållan från Vetenskapsakademien om auktorisation på dess grundregler inskickats. De senares stadfästelse tillstyrktes, men på Tungomålsgillets inlaga förblef kanslikollegiet en tid liggande — såsom Hernlund förmodar i följd af Höpkens och Vetenskapsakademiens inflytande. Och kort därefter ingaf Vetenskapsakademien till kollegiet en skrift mot gillet. Resultatet blef emellertid, att kanslikollegiet tillstyrkte, att gillet lämnades frihet att arbeta på en svensk grammatica och dictionaire, och hemställde likaledes om privilegium för gillet på de böcker, som detta kunde komma att trycka.

Digitized by Google

Med anledning af de anmärkningar, som kollegiet gjort mot gillets plan, ingaf detta den 13 juni 1740 en ny skrifvelse. Men någon kunglig resolution på gillets anhållan tyckes aldrig hafva kommit, utan den sista underrättelsen om gillet, som de af Hernlund begagnade handlingarna innehålla, är, att resolutionen uppsköts, tills dess att grundreglerna blifvit inlämnade och granskade.

"Emellertid — fortsätter Hernlund — synas icke några grundregler sedermera af gillet blifvit aflämnade. Förmodligen hade det vid den tid, då Kungl. Maj:ts beslut fattades, redan upphört att existera och således, för att begagna Höpkens ord: lika hastigt försvunnit som det upprunnit. Huru som hälst äro, oss veterligt, icke några vidare yttringar af dess verksamhet bevarade åt eftervärlden".

Hernlunds förmodan, att gillet aldrig trädt i värksamhet, synes emellertid icke vara riktig. Gillets handlingar eller åtminstone en del af dem tyckas hafva öfverlämnats till Svenska Akademien, när denna sedermera stiftades — tydligen till hjälp vid dess ordboksarbete — och några fragment från 1748 och 1749 bevaras ännu i akademiens arkiv.

Egendomligt nog återfinnas i dem inga af de åtta stiftare, som 1740 undertecknade den till Kungl. Maj:t inlämnade skrifvelsen: sekreteraren J. Helin, kamreraren Sam. Schultze, ingeniören Jacob Faggot, kungl. bibliotekarien Gustaf Benzelstjerna, kapellmästaren I. H. Roman, kanslisten och boktryckaren Lars Salvius, kyrkoherden J. G. Hallman och fänriken Alrik Åkerhjelm.

De medlemmar af gillet, som omtalas 1748 och 1749, äro Baron Leuhusen, Carl Wadenstjerna, "Hr. Sillén", "Hr. Ekholm" och "Hr. Ichsell". Den förstnämde var d. v. e. o. kanslisten Carl Leuhusen, hvilken 1749 blef utnämd till kommissionssekreterare vid spanska hofvet och sedermera gjorde sig känd såsom ekonomisk författare. Carl Wadenstjerna, som tyckes hafva varit gillets ordförande eller sekreterare, var född 1723 och blef sedermera statssekreterare för krigsärenden. Hr. Ichsell är tydligen identisk med den Jacob Ichsell, som 1755 — då han var hofmästare för de kungliga pagerna — ådrog sig ständernas höga missnöje för ett politiskt tal, som han hållit. På grund af detta dömdes han till evig lands-

Digitized by Google

flykt, slog sig ned i Hamburg, men fick sedan återkomma till Sverige, där han afled 1788. "Herr Ekholm" är den bekante bokauktionatorn och litteratören Erik Ekholm (f. 1716, d. 1784). "Herr Sillén" torde däremot ej med säkerhet kunna identifieras.

Om förhandlingarna och arbetssättet inom gillet gifva de bevarade papperen oss en ganska god föreställning. En af medlemmarne författade och uppläste vid sammanträdet en afhandling i något språkämne, och denna afhandling remitterades sedermera till en annan medlem, som vid ett följande sammanträde uppträdde med en kritik af den förra. Någon gång tyckes diskussionen hafva förlängts genom ytterligare inlägg.

Ännu 1748 och 1749 tyckes gillet hafva varit ganska lifaktigt, och åtminstone voro sammanträdena täta. Ett hölls den 7 december 1748, ett annat den 10 januari 1749, ett tredje den 8 februari s. å. och ett fjärde den 5 maj s. å. Antagligen hade man ett sammanträde i månaden.

Den vetenskapliga ståndpunkten förefaller ej vidare hög, och yfverborenheten erinrar något om 1600-talet. Men härom må språkmän döma. Afhandlingarna äro icke vidlyftigare än att de här kunnat aftryckas, och de kasta onekligen ett visst ljus öfver förhandlingarna i vår äldsta språkakademi.

De ifrågavarande, i Svenska Akademiens arkiv lämnade handlingarna äro följande:

Den 7 dec. 1748 presenterades i gillet en skrift, hvilken visserligen ej bär något författarnamn, men — såsom vi strax skola se — var skrifven af Friherre Leuhusen. Den börjar: "1 Kap. Om Swenska Språkets Egenskaper", och å den första sidan har Carl Wadenstierna antecknat: "Communiceras med Hr. Sillén. Stockholm d. 7 Dec. 1748. Carl Wadenstierna".

Resultatet af denna kommunikation framgår af en annan skrift, som tydligen författats af "Hr. Sillén", och å hvilken finnes antecknadt: "Ingivit den 8 februarii 1749". Dess titel är: "Anmärkningar, om Svenska språkets egenskaper, i anledning af Bar. Leuhusens derom ingifne afhandling". Det kan ock förtjäna att

Digitized by Google

anmärkas, att den förra skriften betecknas som nr. 7, den senare som nr. 8.

Dessutom finnes ock en andra skriftväxling, som dock ej är fullständig, enär den första skriften är förlorad. Denna var, såsom af de andra framgår, författad af "Hr. Ekholm" och handlade om svenska stafsättet. Motskriften ingafs den 10 jan. 1749 och betecknas — egendomligt nog — både såsom nr. 1 och nr. 4, men är icke fullständig. Dess författare var, såsom af motskriften framgår, "Hr. Ichsel". Denna mycket korta motskrift ingafs d. 5 maj 1749 och betecknas såsom nr. 25. Dess titel är: "Påminnelser vid Hr. Ichsels Tankar öfver Ekholms Skrift om F. och V." Författaren angifves icke, men var tydligen icke Ekholm, utan en tertius interveniens.

Leuhusens afhandling lyder:

I.

1. Kap. **Om Svenska Språkets egenskaper.**

Wårt modersmål har äfwen som alla andra ting i werlden, när man betraktar deras egenskaper, sina Förmåhner och Olägenheter.

Innan jag talar om dess olägenheter, will jag nämna om dess fördelar, och ibland dem anse

1. *att Swenskan är Rik* hwilket wisar sig

a) Uti den ymnighet af ord, med hwilka man ej allenast kan betekna en och samma sak i gemen, utan ock därhos i synnerhet utmärka den aldra nogaste skilnad och ändring, som samma sak kan undergå: Såsom om jag säger *gumse, tacka, lamm, hammel,* förstår jag alltid ett slags djur (species animalis) som kallas *Får;* men dessa fyra ord uttrycka dock fyra helt olika begrep.[1] Likaledes att betekna en, som ej gerna delar med sig, utan twärt om sjelf fikar efter mera (Parcus et avarus) bruka wi 1. *Sparsam.* 2. *Hus-*

[1] [I marginalen står:]

Qwinna				
Fru	quinna	hora	jungfru	
Hustru	Kärling	sköka	mö	
Enka	—	kåna	wif	
maka	moder. dotter	slinka	flicka.	piga.
Syster. inska(?)	faster.	moster,	gemål.	

Digitized by Google

acktig, begge per Empherismum. 3. *Nätt om sitt.* 4. *Knapp.*[1] 5. *Nisk.* 6. *Karg* el. Karig af Kara. 7. *Girig* den som fikar efter mera, af det gamla ordet gira desiderare. 8. *Snål* är ännu mer och 9. *Sniken* är det högsta. Lägger man nu härtill de många *talesätt* och *ordspråk* om hwilka jag länger fram i detta kapitel will egenteligen tala, lärer man alt mer med nöje märka, att Swenskan aldeles ej är beswärad med den fattigdom, hwarföre hon af många med oskäl beskylles. Ordspråken och talesätten äro t. ex. 1. weta wända penningen. 2. draga åt sig. 3. icke lägga sju sillar på ett fat. 4. wara om sig. 5. icke gifwa gångkläderna ifrån sig. 6. klå och få ihop. 7. ligga som draken på gullet. Widare interficere et occidere heter hos oss *dräpa, döda, aflifwa, slå ihjäl, mörda, förgöra, taga af daga, hafwa lifwet af en, taga lifwet* af någen, *afhända lifwet* etc. jämför Arnells Disp. De Pærog. Linguæ Svec. p. 102 och Lagerlöfs *[ej utskrifvet].*

Negotia *wärf, ärende, mål, saker, syslor, handtering*[2] etc. Sufficit *det är nog, det spisar, räcker till, förslår, hinner, är tillfyllest, lagom.* Pulsare *slå, bulta, klappa, piska, stöta, dänga.* Sinrikheten (Emphasis) af alla dessa anförda orden, kan man finna, om man gör sig möda att tänka därpå och att märka huru litet det går an att byta om dessa orden annorlunda än meningen tillåter t. ex. jag kan ej säga *dänga kläder,* klockan *piskar fem, klappa* en skälm, *slå en flicka* på kinden, *stöta på fönstret, bulta peppar;* utan att antingen göra mig sjelf till åtlöje, eller mitt tal så otydeligt att ingen kan förstå min mening.

b). Däruti att då wi ega många Ord af sådan beskaffenhet, som nu omtalt är, andra språk då allenast hafwa ett enda, som swarar där emot t. ex. de romare woro så fatige att de i äldre tider med det ena ordet reus beteknade både *kärande* och *swarande,* då wi däremot på det förra hafwe nio särskilda ord såsom kärande, sökande, lagsökande, saksökande, tilltalande, sakgiwande, sakwäldiger, klagande, målsegande, jämför Loco. ant. p. et Arnells cit. loc. Fransoserne bruka det enda ordet Couper till många särskilda ting, då wi likwäl däremot hafwa ett ord för hwarje bemärkelse: *skära* bröd, *tälja* stickor, *klippa* med en sax, *karfwa* toback, *slå* hö, *hugga* af stocken. Cfr. quæ supra dictum.

Latiner och Fransoser [hafwa] ett ord tremere, trembler på Swenska

skälfwer
runkar
darrar
dalrar
gungar

---

[1] [I marginalen har ock antecknats:] njugg.
[2] [I marginalen:] förrättningar.

Digitized by Google

swigtar
bäfwar
flyger
fladrar
ruskar
sitrar
ristas

Ännu ett Latinernas amittere på Svenska förlora, förlisa, komma om, mista, tappa, slippa, blifwa qwitt, af med, gå miste om, göra sig af med, skämma, förwerka etc. Om dessas, tillika med de åfwan omnämdas rätta bruk och sinrikhet el. efftertryck (Energie) skall utförligen handlas i kapitlet om Liktydiga ord (Synonyma).

c) Wisar sig Swenskans rikedom däruti, att hon eger ord, med hwilka man kan uttrycka åtskilliga tings, förrättningars och göremåls många och särskilda (distincta) bemärkelser, alt effter som man sätter andra ord därtill och offta allenast byter om en ringa particul t. ex. *slå* cædere: man talar ej om det ordet, såsom bemärkande sjelfwa cædendi actum, hwilket är dess egenteliga och rena (simpla) betydelse såsom *slå hö, slå sönder* etc. antingen det då sättes ensamt, eller tillika med andra ord; utan här talas om dess bruk, när det ingen gemenskap hafwer med sjelfwa dess egentel. betydelse, såsom *slå fel* fallere, *han slog sig, beslog sig:* ölet *slår sig på tunnan:* glaset *slår sig: slå af kölden: slå öfwer* har 4. bemärkelser 1. *slå öfwer målet.* 2. hästen *slår öfwer.* 3. den *som ljuger* slår öfwer. 4. *slå öfwer* huru mycket det går till, computare. *Slå af* = minuere, slå af köpet = repulsam dare, slå af ens begäran med skämt etc. *Slå åt* har 5 betydelser 1. effundere utgjuta. 2. *slå* ut, det är till ända, till slut. 3. blomman slår ut, spricker fram. 4. Saken slår illa eller wäl ut, de rei et causæ alicujus eventu. 5. slå ut ur hågen, ab animo removere. Jämför Arnells Disput. De Prær. Ling. Svec. p. 103. och följ. Ännu will jag anföra ett ord, som plägar brukas och lämpas till åtskilliga ting, näml. *falla* i synd, i frestelse, i förtwiflan, i fara, i sjukdom, i en tung sömn, på en mening, på ens sida, i ens ogunst. Likaledes köpet faller mig i hågen, falla ur minnet, krafterna falla bort, strömen faller ut, fort, sakta, djupt; tiden faller ur händerna; det faller enom ondt eller godt till; modet faller ned; synen faller af. Samma beskaffenhet hafwa tillika med många andra dessa orden *stå, gå, ställa, sända, wända, slå* hwarpå man gifwit exempel, *komma, lägga, fatta, finna.* Jämför Hr. Faxels Disp.: Om Veneres Ling. Svec. p. 8. Häraf kan hwar och en lättel. se, huru mycket som fordras till att rätt och i grund förstå och känna ett språk, samt hwad stor, men litet behagelig möda, den underkastar sig, som will utarbeta en Ordabok och

Digitized by Google

Grammaticaliska reglor. Där behöfwes mera till, än att för trycket utgifwa en af danska dialecten (mundarten) förskämd och ur en Scholastisk hjärna framspunnen Skriv-Lag. Ingen må, i anledning af de här andragne orden, därföre falla på den tankan, som wi Swenske, twungne af någon ordabrist, nödgades bruka samma ord, då wi wilja betekna så mångfaldiga och åtskilliga ting: Ty förutan de ord och talesätt jag straxt, jämte de andra, har anfört, finner man att t. ex. *falla i synd* heter ock *synda, öfwerträda Guds befallningar, begå en grof last, misshandla, göra illa för Gud, wara ogudaktig* etc. Jämför Hr. Faxells Disp. cit. p. 9.

2) *Betydande och Sinrik* (fulla af Emphasis och Energie) det är att man finner talesätt (Phrases) och enkla ord af sådan art och eftertryck, att de till alla delar, och på det nogaste, upväcka alla begrep (idéer) man will gifwa om en ting. t. ex. *Öm* säges om den oro man i en sårad lem finner, den man på alt sätt aktar att han ej stötes: metaph. bemärker det, hafwa en innerlig omsorg för någon, helst nödlidande, att ej honom något röra må; däraf är sedan *ömhet, ömka, medömkan.* Om *Wederbörande* hafwer Argus widlöfftigt och skämtande artigt skrifwit. *Lagom* weta äfwen utländningar att tala om, men hafwa ej något ord, som swarar däremot: bemärker att hwarken excessus eller defectus är uti saken.

Äkta betyder det, hwarwid ej låder något ondt, något swek eller något ofullkomligt och nedrigt t. ex. äkta tro, äkta färg, äkta perlor, äkta sinne, mens nobilissima. *Färde* säges om de ting, som äro på wippen att komma till wärkställighet: det är något nytt på *färde,* stor krigsrustning på *färde* etc. *Wett* ett ord som har mycket att innebära: den hafwer wett, som lefwer ärbart och försigligt, som har mycken kundskap, som eger förstånd. Stiernhielm i sin Hercules:

> Wett är dygdenes ljus och wisdom är dygdenes öga
> Wett hörer arbete till, wins ej utan idkeligt omak.

Jämför Faxells Disp. cit. p. 11. 12 et följ.

Försöker med mig att utan widlyfftighet, med ett ord, gifwa dessa följande på annat språk:

fly — smöret är flyt.
kram — snönn är kram.
feg — mannen är feg.
nyt — hon är nyter

seglifwad, fagermätt, weckowill, swankryggad, äta sitt lystmäte, se under musk, fira någon, faire cas de quelqu'un., dåra, göken dårar. Jag räknar ej här ibland de ord, hwilka betyda ting, som hos andra folk ej finnas, såsom *skidor, spjäll, juhlklubba, gröt, wört* etc. utan sådant som finnes i

Digitized by Google

alla land t. ex. *dygn*, *otta*, *snöglopp* hafwa alle, men kunna dem ej nämna. Sammaledes äro wåra *slägtenamn* bättre, än andras.

3) *Kort och tydelig*, som nödwändigt följer af den emphasis (efftertryck) hwarmed wi kunna, som wist är, gifwa androm dehl af wåra tankar: och består *kortheten* däri, att jag kan med ett eller annat ord inbegripa alt det, hwartill jag i annat språk behöfwer flera; och *tydeligheten* däri åter, att orden äro lämpade till tungans natur, samt att dem emellan behålles en så god ordning, att man lättel. finner meningen. *Att mårna sig* det är när man upwaknad af sömnen liksom samlar tillhopa sina spridda sinneskrafter. *Finna sig* det är wisa sin snarrådighet och hugfärdighet, presence d'esprit. *Det drager* etc. jämför Hr. Arnells Disput. De Prær. Ling. Svec. p. 107. Till kortheten bidraga ej litet de små orden elljest particlar kallade, som satta tillsammans med andra ord, antingen framföre eller bakefter, förändra hela betydelsen, eller öka den och gifwa den mera eftertryck, eller ock byta den in oppositam: såsom *O* och *wan* när de sättas framföre, få orden en (contraire signification) stridande bemärkelse, rätt, orätt, skyldig, oskyldig, ära, wanära, föhr, wanför. Particula be significationem vocis vel intendit, vel in aliam immutat: betäcka contegere af täcka tegere; bedrifwa patrare af drifwa pellere, cogere. jämför Faxels Disp. cit. p. 15. Om particuln *för* och *före* hafwer Hr. Lagerlöf i sin tid skrifwit en hel Disputation tryckt år 1695 under Titel af Auctarium Primum ad Cogit: De Linguæ Suec. Ort. däri wisas att denna præposition *för*, ofta utgör sådana ord, att de ej ega i andra tungomål sina likar uti sinrikhet och därjämte korta, såsom

förspilla
förslösa
förlegad
förtaga
förtiga
förwärka
förlösa
förwisa
förlägga
föreläsa
förewisa
förelägga

Faxels Diss. cit. p. 16 seqv.

Hwad tydeligheten widkommer, är wäl sant att ordo orationis eller den ordning, som orden behålla sins emellan till en mening, är den aldra naturligaste, som i något språk wara kan, ehuru man den dock i åtskilliga

Digitized by Google

skrifter ganska inwicklad finner; men det är då antingen dens egen skuld, som skrifwer, eller ett inritadt missbruk han följer: liksom jag wille säga: 1. Jag har lärt *henna* att elska 2. Jag har lärt att elska *henna*. 1. Je l'ai appris à aimer. 2. J'ai appris à l'aimer, således bytes meningen ofta.[1] Herr Holberg säger uti sina anmärkningar öfwer sitt eget Stafnings-sätt: att man bör ej med Tyskarne sätta tre till fyra ord emellan adjectivum och substantivum samt verbum wid ändan, hwarigenom Dispositionen göres onaturlig, wagnen går för hästarne, så till sägande, och språket blir otydeligt. När jag är det Franska och Tyska språket lika mägtig, säger han widare, kan jag en gång så snart läsa en Fransk bok, hwarest Dispositionen är naturlig, som en Tysk, uti hwilken göres sådane kroksprång i stylen, att jag intet kan fatta något af en period, för än jag kommer till slutet, då jag ofta glömt begynnelsen.

4). Om det är en förmåhn, att orden bestå af få stafwelser, så har wäl swenskan företräde för alla nu bekanta språk. Att det är förmåhn bewiser Lamy uti sin Rhetorica sid. 27 där han talar om enstafwiga ord sägande: la Nature porte cette simplicité. Plus le discour est court, il repond mieux à l'ardeur que nous avons de dire vite ce que nous pensons etc. Lorsque les Langues ont commencé à se corrompre les mots se sont pour l'ordinaire allongés etc.

Större delen af wåra 1 Nomina både Substantiva och Adjectiva äro enstafwiga såsom af a) *djurs* namn häst, ko, lamm, får, get, tupp, hök, hund, fisk, mört, gös, elg etc. b) *Färgors* röd, swart, hwit, blå, gul, grå, black etc. c) *Utensilia* domus eller så kallade *husgeråd:* bord, stol, dör, glugg, hus, plog, harf, gård, gålf, wält etc. d) *årstider* höst, wår, år; de gamle skrefwo somr, sumr för sommar och wintr eller wetr för winter e) *människans kroppsdelar,* hals, fingr, ben, knä, nagl etc. 2. Wåra Pronomina t. ex. jag, du, han, wi etc. 3. en myckenhet af verbis äro äfwen enstafwiga, dö, stå, tro, se, le, gå etc. Fast de mesta rätteligen eljest äro twåstafwiga i synnerhet alla verba regularia et simplicia elska, höra, gråta, dåra, leka etc. 4. *Alla adverbia* såsom här, dit, snart, straxt etc. 5. *Con-*

[1] [I marginalen:] Prof af en lätt och behagelig swenska:

Det hafwer Kongl. Rätten i anseende till Jan Månssons d. 4. jan. förl. år inkomna besvär öfwer Hans Andersson i Tranmyran för det han ohemult angripit och förfördelat Enkan Hustru Brita Hansdotter bemälte Jan Månssons syster samt af eget bewåg och på egen hand wågat sig panta henne, såsom ock åfwanbem:te Enkas i anledning däraf gjorde Förklaring om brist på tillgång af erkläckelig utkomst samt dess ansökning, däri hon anhåller, att hon i den henne oförnekel. tillständiga besittningsrätten af gården N. N. må orubbad blifwa bibehållen och af bem:te Hans Andersson njuta skadestånds ersättning, för godt funnit och eraktat att ingendera af dem etc.

Digitized by Google

junctiones och, hwi, men, ej etc. Såsom ock många Propositiones 6. hos, wid, till, med, om, af, ut, in, för etc.

5. Förmåhner äro ock att ordens ljud hafwa någon likhet med saken de skola betekna, såsom hwäsa, böla, brusa, hwina etc.

att språket är utan Twätydningar (Diphthonger) och swåra sammanstötande consonanter; utan har ett lätt uttal i dess ställe. Frågas, om swenskan har en så lätt Pronunciation som föregifwes, hwi då hender att utländingar sällan råcka på den rätta? Förutan att här wore mycket att swara till denna frågan, som nu måste gås förbi, tror jag att de utländingar, hwilkas språk har twunget dem att ifrån barndomen wänja sin tunga wid ett obehageligare läte och hårdare uttal, hafwa swårt att träffa swenskans, men inga andra: som man ock wet, det en swensk infödd kan i det nogaste träffa alla andra tungomåls uttal.

att det är gammalt, hwilket om det ej är en wäsentelig förmåhn, så är det dock en heder och utwiser äfwen Folkets ålder. Wi weta det af Historien att så är; men utom det, gifwer oss Fransosen Lamy i sin nyligen nämda Bok sid. 43., som ingen ting mindre förstod än Swenska, ett så mycket mera oweldigt kännemärke af ett gammalt språk, som det intet träffar in med hans modersmål, men wäl med wårt. Hans ord äro: Dans les Langues anciennes les verbes ont deux Terminaisons et Inflexions differentes, qui marquent si le verbe se prend dans une signification active ou passive: Petrus amat, Petrus amatur. Hade han känt swenskan, så hade han ofelbart sätt därhos: Peter elskar, Peter elskas.

Simplicitas Dictionis.

6). att wårt modersmål ej hafwer andra språks olägenheter och fel; men åtskilliga af deras goda Egenskaper, såsom, förutom dem, som redan äro omtalte; är swenskan ej hård och sträf, som Ryskan och Polskan: ej huggande som Finskan: ej gnällande som danskan: ej slabberaktig, larmande och hopplåckad som Engelskan: ej bred och obehaglig som holländskan: ej swår som Latinen: ej hwäsande som Tyskan: ej mörk som Spanskan. Utan hon eger Franskans lätthet: Latinens höghet och korthet: Italienskans klang: Engelskans djuphet och eftertryck.

7). Är wårt språk lämpeligt till alt det, som något annat tungomål kan åstadkomma, hwaraf wi hafwe, fast än få, exempel. Det kan brukas till sång och Tal, till skaldeqwäden och skådespel, till Romaner och Wetenskaper, till alfwarsamt och lustigt. Eger ock den egenskapen att göra nya ord igenom flera enklas sammansättning, såsom det sker i grekiskan, hwilket är oss rätt nödigt i anseende till Terminos Scientiarum et artium, allenast det igenom några dylika wälträffade ord, kunde komma i bruket. Några hafwe wi såsom *[ej utskrifvet]*.

Digitized by Google

Intet af Europeiska språken, som mig bekante äro, hafwer den lättheten för Latinernas Hexameter eller så kallade hjelte-wers och det, som mera är låter twinga sig aldeles efter dess reglor, som det swenska. Wi hafwe åtskilliga wackra prof utaf sådana hjeltewers; men att aldeles skapa wårt språk reglor efter Latinens, det är helt onödigt och mindre behageligt, som är wist i den delen af Gram: som handlar om Prosodien.

8) Full af sådana talesätt eller så kallade Phraser, till hwilka kan lämpas det, som främst sagt är om swenskan igemen, näml. att de äro Betydande och ega mycken wigt, korta och tydeliga, hwarpå nu några exempel, förutan dem som då anfördes, skola gifwas, såsom *Sakta sig* säges om en människa hwars wrede efter hand stadnar af och förminskas: äfwen om en ström, där watnet mindre brusar och faller stillare: äfwen om wädret då blåstens häftighet småningom tager af: äfwen om en wådeld som minskas: och äfwen om krig och hwarjehanda buller, som håller på att stillas. *Bryta* frangere: bryta lagen: sin tro och lofwen: sin ed: bryta sig = wisa sin högfärd igenom åtbörder. bryta sig igenom farlighet. jämför Faxels Disp. sid. 13 och 21. *Kasta sig* säges om en ostadig människa, som ofta ändrar sin mening: om wädret, då det bytes ifrån ett till annat: om sjön då den af storm upprörd häfwer stora böljor.

En dubbel dygd är i dessa och följande Phraser, näml. att de äro ganska tydeliga och öfwermåttan lämpel. till saken. t. ex. jag *sänder* mina tankar till det som är långt borta: jag *ställer* mina tankar på det och det, wi i morgon skola hafwa för händer: jag *fäster* mina tankar på det enda jag nu läser: jag *böjer* mina tankar till ett annat föremål (object): jag *wänder* mina tankar hit och dit.

Wårt wackra modersmåls rikedom på enkla ord hafwe wi framme i detta kapitel beskådat, wilja därföre nu allenast hålla oss wid talesätten och anse t. ex. huru wi kunna betekna en som är *fatig*, det heter; han har intet till bästa, är tunn om sidan, har intet att lefwa af, intet att uppehålla sig med, han plågas af torftighet, är underkastad mycken armod, lider nöd af hunger, har knappast kläderna på kroppen etc. *Rik* åter, som står sig wäl, har nog till bästa, fult upp, som är tät om sidan, har stor egendom, besitter många gods, har wackra pengar, är begåfwad med rikedom etc. cfr. Arnells p. 102 et 103.

9) manlig, alfwarsam, hög och behagelig.

Dess manlighet och alfwarsamhet märkas aldra bäst, då wi tillse, huru lätt den, som eger den gåfwan att eljest wäl kunna utföra sina tankar, hafwer att finna lämpeliga utlåtelser (Expressioner) då han twärt om uti wekligheters framförande, smickrande och en alt för qwinlig kärleks beskrifwande wäl skall finna swårighet.

Digitized by Google

Försöken att tala t. ex. om en krigsman, hans tapperhet, hans uppförande i strid, hans mod, hans swåra lefnad, hans blodiga swärd etc. och oss skola ej tryta ord och talesätt. Egregie pugnavit, eller il s'est battu en homme de coeur, säger man på swenska: han stidde manligen; han fäktade tappert, han wiste under drabbningen ett oförskräckt mod; han lät under fäktandet skönja sin mandom; han kämpade med oförliknelig tapperhet; han gick i själfwa striden sin fiende modigt och oförskräckt under ögonen; han slogs med hjerta i bröstet etc. cfr. Faxels Diss. cit. p. 27.

Det jag här kallar höghet är en wårt modermåls egenskap, att hon ej gerna tål några nedriga metaphorer, som ofta finnas i andra språk.

Fæx plebis. Scientias avide haurire.

Utan då swenskan tillåter Tropers och Figurers bruk sker det med en wiss behagelighet, utan dèss manlighets och höghets förfång.

10) Det är ej en mindre god egenskap, än de förra upprepade, att wårt språk är rikt på så kallade Sententier eller korta Läresprâk.

Om dem i synnerhet Proverberne hafwa wi en bok, under namn af Penu Proverbiale af Hr. Grubb ökt igenom Herr Palmskölds flit.

Herr Faxel i sin ofta nämde artiga Disputation delar dem i 4 flockar, hwilken delning jag will rätta mig efter, emedan mig tyckes den wara wäl grundad. Den 1 Flocken innefattar dem, som handla om Gud och gudomliga ting samt mana till gudaktighet.

2. innehåller korta och wackra Lags[språk] (dictamina): ingen gälde annars brott; hött är med ingo bött etc.

3. som tala om dygden, lända till dess beröm och yrka på dess efterfölgd; och underwisa oss i försigtigheten: dygd gör ädel. Dygderik är mer än rik. bättre före war, än eftersnar. bättre stämma i bäcken, än i ån. bättre luta, än stöta sig i dören.

4. rumet intaga de ordspråk eller adagier, som föreställa sådana sanningar, de där af dageliga förfarenheten bestyrkas.

Således hafwer jag kortel. igenomgått de förnämsta af swenskans fördelaktiga egenskaper, alldeles öfwertygad att wårt modersmål skulle winna mera heder och flera dyrkare, om någon som eger min nit, men mera insigt och bättre gåfwor, wille på sig taga samma möda.

Swenska språkets olägenheter äro ej många och egentel. att säga wet jag ej flera, än twå, näml.

1) Dess fatigdom i wissa mål, såsom wetenskapers och konsters gifwande på ren swenska med korta och betydande namn: dock är det icke omöjeligt som ses af Nr. 7 åfwanföre.

2. den swårighet wi äre uti, gifwa sådane fremmande ord burskap i anseende till thonens åtskilnad emellan swenskan och de lefwande lärda

Digitized by Google

språken, hwilka i stället före att wi hwile på första stafwelserna i ett ord, så göra de det på de senare t. ex. musique skulle efter wår Prosodie heta mūs-īk: Poët skulle [heta] Pō-ĕt: Syntax sägas Sȳntăx. Engelskan eger häruti stor förmån, ty hon rättar sig efter sin naturliga thon, den hon har lika med oss. Wårt språk tål icke heller långa ord.

Alt hwad nu här sagt är om wårt modersmåls fördelar, bör förstås på det sättet, att sjelfwa grunden uti språket är sådan. Och det är nog att kunna göra något godt däraf. Ej få wi se på språket som det härtils warit och till en dehl ännu är, ty wi weta huru det blifwit wanwårdadt och af oss sjelfwa föraktadt. Och i det afseendet är ej underligt, om andra Tungomål, med mindre goda egenskaper, tagit företrädet af wårt.

Julius Cæsar Scaliger sade i sin tid Ep. et Orat. p. 435. nec Græcos quidquam dicendo consecutos fuisse, quod a Norvegianis et Scandinavianis exprimi quoque non possit.

Framl. Friherren von Boineburgs Käjserl. Statsråd och Öfwerste Marskalk, som länge hade wistats i Stockholm yttrar sig om swenskan Epist. ad. Conr. Dieter V. Ipsa Lingua Suecica, est nata, facta ad venustatem et oris concinnitudinem. cfr. Arnells Diss. p. 108.

Silléns kritik af Leuhusens uppsats lyder:

Anmärkningar, om Svenska språkets egenskaper, i anledning af Bar. Leuhusens derom ingifne Afhandling.

Vid det arbete, om Svenska språkets egenskaper, hvilket Hr. Bar. Leuhusen till Gillet ingifvet, ville jag gärna hafva nogot att påminna, på det att här nogon skrifstrid måtte afblifva. Menn han drifver en så rättfärdig sak, ock den åter så väl, att jag icke ens gittar nogot deremot skämtevis invända, ock om jag än gittade, är jag för mycket Svenskhugad, till att göra modersmålets heder stridig.

Nej, jag förklarar härmed mig, aldeles af Bar. Leuhusens tankar, ock hans arbete för herrligt, fast han der icke velat säga alt hvad sägas kunnat. Menn et så kort ock domväldigt yttrande lär Gillet hvarken behöfva, eller af mig hafva äskat.

Här återstår då ej annat, än att tillöka ock utbreda. Menn detta är ju bära sin lie å annars teg. Ock hvad konst hade varit för Auctor sjelf, att, uti et så stort ämne, fullskrifva nogre ark mera.

Hvad ämne skall jag då få till utlåtandet, som mig åligger? Jag lär nödgas blifva mest vid det nästnämde, ock, med Auctors minne, uptekna nogre, utmed hans vackra arbete, likasom bräddlångs, kastade anmärkningar.

Förmonerna af et språk kunna nog tjenl:n indelas i tu slag; det ena utgör de hufvudsakelige, eller större, ock mer gagnande, det andra de

Digitized by Google

smärre, ock mer prydande. Till det förra hörer 1. Tillräckeligheten af et språk, det är, att det kann uttrycka alle de ting ock tankar, som vi behöfve utnämna; detta plägar kallas rikhet: 2 Lättheten, att det ej kräfver för mycken möda till att nb: väl läras; detta är ej annat än dess redighet.

De af det senare slaget; eller mindre förmonerne, kunna flockas till hvarje af de här nämde hufvudsakelige, hvilkom de, såsom plägningar, till ökande ock förkofring, betjena. Således bidrager mycket till språkets rikhet (: den Auctor under 1 beskrefvet :) att det är betydande ock sinnrikt (2), lämpeligt till ny ordafvel, till vetenskaper, till sång, till digt, med mera (7), fullt af tankedigre ock tillika margfalls lämplige talesätt (8), ömnigt på korta lärospråk (10); hvilken egenskap torde så väl kunna uti lätthetens hjälpeflock understickas.

Svenskans Lätthet, förmeras af följande hennes smärre förmoner: att hon är kort ock tydelig (3); att hon har myckenhet af ord som ljuda likt sakerne de betekna, ock i gemen et lätt uttal (5); att hon brukar mer korte ock fåstafvige ord, än nogot bekant språk (4); att hon är behagelig, hvartill utom alla förenämde egenskaper, bidraga den manlighet ock den höghet hon älskar (9); ock ändl:n att hon är fri frå de hufvudfel, som andre språk vidlåda (6); hvilket dock icke annat är, än et sammandrag eller tillämpning af alt det föregående. Alle desse egenskaper äro af Auctor mägta väl utförde. Jag tycker mig bara behöfva tillägga, under den senare klassen af det smärre förmonsslaget, en dygd, som icke är den mindsta, näml:n att Svenskan har, framför andre språk, mycket stora ordslägter, som göra henne mägta minneslätt.

Herr Baronen har icke följt en så afpassad ock bunden ordning. Menn all slags ordning kan vara god nog, för den som gitter föreställa en sak så tydel:n, som behöfves. Han har, som skönjes af föregående delning, afhandlat en hop förmoner, som uphögja Svenskans lätthet och redighet; menn icke egenteligen, handlat om denna hennes egenskap. En förmon, som jag, i anledning häraf, skulle tro, att han icke vill tillkänna vårt språk; om jag icke funne, att vederspelet häraf, näml:n oredighet, ibland dess, efter åt upgifne, olägenheter icke är uptaget.

Om Baronen häröfver nogot tydeligare yttrat sine tankar, hade jag fått tillfälle att ock yppa de mina. Kan dock, såsom vid förbigående, icke förtiga, att Svenskan är mägta fallen till att vara lätt ock redig; menn att hon har nog svårt, att dertill komma, hvilket märkes deraf, att ännu ingen, som antingen gifvit henne lagar, eller sökt utreda dem hon följer, dermed kunnat fortkomma; ock att föga liknelse är, det nogon härefter lär vinna bätre framgång med utstakande af den kära redigheten i vårt språk.

Menn som detta enkannerl:n är språkkonstens (grammaticæ) göromål: ock jag märker, att, hela afhandlingen igenom, föga hafves afseende

Digitized by Google

på annat, än Ordaboken; så tycker jag, mig härutinnan igenfinna nogot skäl, hvarföre en så stor omständighet, bland språkets egenskaper, blifvit förbigången.

1) Nu står, bland Svenskans förmoner, rikheten billigt i första rummet. Denna består uti stort ordaförråd. Här falla strax samtyda orden uti ögonen. De äro af tu slag, fullkomlige ock ofullkomlige, heller värkelige ock skenbare, de förre betekna en ock samma sak så alldeles lika, att det ena saklöst kann brukas för det andra, de senare betyda också en ock samma sak, menn uti olika fall eller stånd betraktad, så att af dem det ena ordet ej kan brukas ömsom för det andra; eller, som Bar. Leuhusen detta rätt väl uttrycker, »utmärka den aldranogaste skilnad ock ändring, som samma sak kan undergå». De fullkomlige eller likgiltige samtyda ord äro et öfverflöd uti et språk, ock altså et stort förråd på dem icke att räkna för en af de större förmoner. Vi hänvise derföre denna förmon till de smärres hop, under namn af Ömnighet, till en åtskilnad ifrå Rikheten, den vi här betrakte, ock som blott innefattar de ofullkoml: samtyda ord (synonyma).

[*Tillägg:* Som den egenskap, jag här kallar Ömnighet icke är nogon stor förmon uti et språk, så har ock vårt rika, men derhos hofsama modersmål icke så mycket deraf, som det synes. Ock har en, både hög ock vitter Herre, uti et tal om Svenskans ryckt, för detta visat, att ord, som allmänt hållas ock brukas för fullkoml:n entydige, värkel:n äro särtydige: såsom besvär, möda, omak. De, som härnedan före anteknas, lära utvisa det samma.

Jag är nästan försäkrad, att i Svenskan näpligen skola finnas tu värkelige samtyda ord, vidare än då hon gör värfning af fornspråket, eller af landsorternes olika språklynnen (dialectus), på ord, som i tal, menn icke i skrifter brukas, t. ex. på sto, skjut, märr, hoppa. När som märr brukas i tal af bätre folk, eller i skrift, är det icke entydigt med sto, utan bemärker derhos et förakt, är et skällsord, som brukas igemen om dolig häst.

Uppå Fransmannens enda ord beau, belle, (: ty bien fait är icke nogot enstaka ord, (vocabulum), utan et ordalag, (dictio, phrasis):) hafve vi uti vårt språk följande ord, ock äfven så många begrep, näml:n välskapt, täck, vacker, fager, degelig, skön, med beauté är sak samma. *Slut på tillägget.*]

Desse äro de, som visa et språks tillräckelighet, att uttrycka hvart ock et ting eller begrep, mann nämna vil, ty det är icke et ock samma ting de utmärka, utan fastmera särskilde ting under et ock samma slag: och äro de således icke så mycket i sjelfva värket samtyda, som de det synas mäst deraf, att nogot oss bekant utländskt fattigt språk icke har råd, att dem alla med mer, än et ord betekna. Sådane utländske ord böra fördenskull fast mera anses för mångtydiga, (homonyma), än våre som, deremot svara, för samtydige (synonyma).

Digitized by Google

Tydeligt exempel härå hafve vi uti det Franska ordet Fille; hvaremot hos oss svara följgjande: Dotter, Mö, flicka, piga, fänta, grebba, däka, gänta, tös, stinta ock kannske flere. En hvar ser nogsamt, att desse 10 ord icke äro samtydige för det, att Fransmannen ej kann upvisa mer än et emot dem alle. Dotter, gifver et vida afskildt begrep frå dem andre. För fullkoml: samtydige tror jag, att räknas kunna desse fem, grebba, fänta, däka, tös, stinta, som alle å landsbygden brukas om en ringa ock ung flicka. Mö, betyder (oräknat, att det svarar emot det Franska pucelle) ett ogift ock, utom lagstylen, tillika ärbart kvinnohjon, af bätre eller sämre stånd, ungt, medelåldrigt eller gammalt. Flicka säges likaledes om olika stånd, menn alltid om en så ung, att hon kann skäligen hoppas blifva gift. Piga är både yngre ock äldre, samt ogift, menn alltid af ringa stånd, en sådan som med ringa arbete går föräldrar eller främmande tillhanda. Gänta, som är mindre i bruk än de förre, tror jag, vara fullkoml: samtydigt med Piga.

En så fatt rikhet, som har så mycket skäl med sig, ock så vida öfverträffar hvad andre tungomål förmå åstadkomma, är Svenskans eget pris. Ock dristar jag, all den, nu förtiden öfverklagade ordbristen oaktad, att säga, det våre urfäder, ock vår allmoge borta i landsorterne, lemnat, ock lemna, oss ett språk, som räcker till, att med särskildt ord utmärka hvart ock et ting ock begrep, ja äfven det aldramindst afskilda, som dem bekändt varit hafver, ock är. Hvad större rikhet kann väl äskas, eller önskas? Ock mann skall icke få höra, den enfaldigaste bondedräng någonsin taga fel, uti tillämpningen af föreskrefne, eller andre dylike, förmenade samtydingar.

Menn att ståndspersoner, ock i synnerhet dem, som idka vetenskaper, nu värkeligen fattas Svenske ord på snart oräknelige begrep, är våre fäders, ock vår egen skuld, som icke, så snart nogon ny sak blifvit dem ock oss bekant, strax varit omtänkte att gifva derpå svenskt namn. Då hade ordet ej låtit mer fremmande än saken. Menn mann har i det stället åtnögt sig, att taga både konster ock konst-ord, med flere, af utländningen. Ock när desse, ehuru litet lämpelige till saken de i sig sjelfve äro, nogon tid varit hema med oss, tycker mann, att de aldra tjenligaste Svenske ord, som derpå uptänkas kunna, både äro mörke, och stöta öronen.

Vår Svenskas rikhet, som visar sig uti myckenhet af samtydige ord, är här af Bar. Leuhusen (under Lit A) bevisad med både tjenlige ock utförlige exempel. Af hvilka 1:o det första, som är tagit af får ock dess mednamn, gumse, tacka, lamm, hammel, utvisa sådane skenbare samtyda ord, dem andre språk kunna någorlunda gifva oss ord för igenn, såsom Latinan, aries, ovis, agnus, ock Franskan, brebis, mouton, agneau. Hvarefter 2:o de andragne öfrige exemplen, af girig, dräpa, ärende, lagom, slå, gifva oss prof af talrika samtyda ordflockar, som hvar för sig utaf utländ-

Digitized by Google

ningen med föga mer, än et ord emot halft tjog, tolkas kunna: såsom avare, tuer, affaire etc.

I anledning häraf finner jag icke, hvarföre herr Baronen velat detta sista, såsom et särskildt bevis, (under Lit. B.) utföra, »att, näml:n, då vi äge många ord af sådan beskaffenhet, som omtalt är, andre språk då allenast hafva et enda som svarar deremot». Detta synes redan, utaf de förut anförde exemplen, vara nogsamt utvisat. Ock om nogre af dem, såsom dräpa, det är nog, slå, med deras samtydingar, kunna gifvas af andre språk med mera än et ord; så fruktar jag att samma sak är med dem, som här andragas, ock att altså desse icke hålla stick uti det mål, hvarföre de åberopas. Således, om den gamla Latinan med sitt reus, som då svarat emot Svenskans part, deloman, och Franskans plaideur, »måst betekna både kärande ock svarande»; så gifver oss det senare ock rikare Rom tu goda ord för kärande; actor ock accusator. Så är icke eller couper så aldeles hjälplöst; det omväxlas vid vissa tillfällen med trencher; ock tremere ibland, med contremiscere, fremere, fremiscere; likasom trembler, med fremir; Så kunna ock nogre af de tolf Svenske samtyda ord, h:r Baronen upsatt emot tremere, väl gifvas med andre gode Latinske ord, såsom runka, med vacillare, darra, dalra, med trepidare, ruska, ristas, med quati af quatere, flyga, fladra, med motitare.

Det är visserl: mycket, att den för fattig hållna Svenskan, emot den rikaktada Franskans enda Avare, gitter upvisa väl tijo jäfva samtyda ord, dem Bar. Leuhusen ej allenast upräknat, utan ock mägta väl, efter hvars dera afskilda bemärkelse, gradvis upstält. Om man till detta eller de flere hans exempel, som äro redan nog rika, äger nogot att påöka: så kunna till girig heller nisk ännu läggas en hop samord, som, åtminstone i dagligt tal, äro nog gängse, ock med något förakt den lasten utmärka: såsom Smulgråt, hvars niskhet gör honom löjelig; gniare, som gör sig föraktad; niding, skinnare, föraktelig ock förhatelig; mashund, som ej näns göra nogon godt; l:ätare, som, utom detta, äfven spar för sig sjelf. Utom de af Baronen upräknade sex st: samtyda talesätt härå, brukas också att se på styfvren, vända hånom om innan mann gifver den ut.

Samord på får, hafve vi, utom gumse, tacka, lamb, hammel, äfven följande, smala södder (pecudes), bagge, bägsa, gimmer, söd (individuum). Till de ellofa samtyda orden ock talesätten på dräpa, kunna föras hjälpa af världen, försätta i det tysta, skicka till glesisvall, hafva en ihjäl, göra af med nogon, hjälpa en af med lifvet etc. fast en del af desse rättare kunna räknas för ordbilder (figurae rhethoricæ). Til de anförde sju orden på värf, ännu desse, göromål, beställning, handel, handling. Til de på slå, gifne sex ord, banka, bösta. Til samorden af kärande, kanske, anklagare. åklagare.

Digitized by Google

Här ofvanföre hafve vi set, att språkets rikhet består uti tillräckeligt ordaförråd, det är, att det äger särskilde ord ock talesätt för hvart begrep, hvar sak ock saks beskaffenhet eller åtskilnad, som förekommer. Bar. Leuhusen har visat det samma, ock det, redan (under Lit. Lit. A. ock B.) med exempel bevisat. Vederspelet häraf är, att et språk måste utmärka många begrep med enahanda ord eller talesätt. Korteligen: såsom samtydige ord visa et språks rikedom, så röja ock de mångtydige (homonyma) dess armod. När derföre h:r Baronen vidare (under Lit. C.) prisar Svenskan för Rik »deruti, att hon äger ord, med hvilka mann kann uttrycka åtskillige tings ock förrättningars många ock särskilda bemärkelser, m. m.:» Så kunde nogon tycka, härutinnan vara begången en icke otydelig gen-saga (contradictio); Ty att detta ju ljusligen synes vara många tings utmärkande med enahanda ord: tvärt emot det begrep om språkets rikedom, som före stadgat är. De bifogade exempel, såsom af slå, falla, m. fl. ock i synnerhet af de upnämde fyra bemärkelser på slå öfver, ock femb d:o på slå ut, gifva mycken styrka åt detta inkast.

Menn å Baronens vägnar motar jag det samma genast; Först: med en åtskilnads görande (distinguendo) imellan *äga ock bruka*, å ena sidan, ock *omtränga att bruka* å den andra. Att Svenskan ej är stadd i detta senare fallet, är vitterligt, skönjes ock deraf, att alla de af Auctor andragne ords ock ordalags flertydigheter (homonymiae) kunna med andre gode Svenske ord ock ordalag (phrases) omväxlas; som han ock sjelf vid en stor hop visat. Han har ock förutset et sådant inkast, ock derföre vid slutet af detta stycke upräknat snart et halft tjog samtydige ordlag på det ena, falla uti synd.

Till det andra angifves här ej mångtydigheten af Svenskans ord, blotte ock enstaka; icke eller af hennes ordelag, enahanda ock sig like; utan af ord, som föga ombyta bemärkelsen vidare, än »allt efter som mann sätter andra ord dertill, ock offta all enast byter om et ringa småord (particul).» Såsom ses uti slå, slå af, slå öfver, slå ut, med de flere, som Bar. Leuhusen härvid andragit ock förklarat. I mit sinne tjenar här att tilläggas, hurusom slike ord äfven blifva mångtydige effter deras egne åtskillige skäpnader, såsom, då de äro activa, (värkeord), eller passiva, (lideord), neutra, (medlanord), eller deponentia, (lidlikeord), personalia, (hjonelige- eller hjonegerdsord), reciproca, (inbördsord), impersonalia, (dödvidaord, dödgerdsord), med flere omständigheter, som torde uptäckas kunna. Tagom till ex: det ordet draga, dragas, (act: pass:) trahere, trahij, draga, (neut:) toga, resa, fara, proficisci; dragas, (depon:) laborare, plågas, hafva, såsom med en sjukdom etc.; det drager, (impers:), ventus perflat; det drager, (d:o), t: ex: ansenligt eller föga, permagni s: parvi constat, sumtuosum est, det kostar, känner på pungen, är kostsamt, faller dyrt; dragas, (recipr.) täfla,

Digitized by Google

kämpa, contendere. Ock att komma åter till det ofvan rörde ordet slå, (act:) caedere &c: så gifver ock detta oss tydelige exempel härå, under det vi anföre nogre dess bemärkelses ändringar, som Bar. Leuhusen utelemnat: Såsom slås, (recipr.) pugnare; slå an, (act:) adfigere, intimare, adsignare; slår an, (impers:) lyckas, tar lag, succedit; slå in, (act:) injicere, infigere; slår in (impers:) råkar, träffar in, evenit; slå till, (act:) creare, percutere, addere, adjicere, adjungere; slå till, (neutr.)[1] t: ex: han slog till ock köpte hela ladningen: et ordalag, som jag har svårt vid att gifva nogot likagällande utländskt ord emot: antingen det nu är utländske språkens egen ordfattighet, eller min ordfattighet i dem, som sådant våller: det vil säga, att göra en gerning, som mann haft eller borde hafva betänkande vid. Slå till, (neutr:) stöta till, accedere, concurrere, t. e. förtviflan, olyckor slogo ock till etc. Slå till, (impers:) ock et svårt ord att väl öfversätta, t. ex: det slog till för hånom etc., det slår till somliga år, eller för somliga, att bästa äring blir på sämsta bruk, inopinato contingit; Il arrive comme par caprice; göra mig, särdeles det Latinska, icke tillfyllest.

Menn huru långt hafve vi nu ritat ut ifrån ämnet vårt! Det var att visa, det en sådan ordens mångtydighet, som, efter Bar. Leuhusens anledning, beskrefven blifvit, är et värkeligt bevis af språkets rikhet. Till att här emot jämföra en sådan mångtydighet, som härrörer af armod, så låtom oss betrakta et enda exempel. Har icke Fransmannen väl tjugu begrep, ja flere än han vet af, på det enda ordet sensible? Ock har han väl mer än det ena ock samma, att gifva up emot följande ord i Svenskan, som mest alle äro särtydige.

märkelig
kännlig
kännbar
kännegran
känneöm
öm, ömtolig
hjertrörande

[1] Vid närmare eftersinnande, påminner jag mig icke nogonsin hafva hört detta, slå till, brukas vid andre värf, än dem, som angå nogon afhandling, såsom köp, salu, hyra, lega, förpaktning, uphandling, beställning eller fullmägtigskap etc. Således säger en till den andre: Slå till, ock blif vid godset, stufven etc. Det kommer af de gamle Svears sed, at med handslag, som gall så mycket som våre handskrifter, bekräfta alle sine aftal: föreställer nog lifl:n en köpare, som står i handel, ock håller på räcka fram handen mot säljaren, menn tvähugse, om han skall draga den tillbaka, eller slå ihop; då nogon upmuntrar hånom att dristeliga slå till. Döme nu ho som vil, om det kan väl tolkas med Franskans hazarder. Slå ihop, contrahere, scil. de ipso consensionis actu, addere, conjungere etc.

Digitized by Google

{kännedjup
{innerlig
{hjertelig
erkänsam
lättfängd, sensible à quelque passion.

Öfver alt detta, kunde en, som vore mindre vildven af Svenskan, än jag är, härvid upväcka en hel tvist, med den frågan: Om en så stor ordrikhet, som Svenskans, i värket är en Förmon, eller en Olägenhet, af et språk. Å ena sidan gifver sjelfva ordet, Ordrikhet, tillkänna, att den är en förmon; ty att fattigdom aldrig är för en förmon räknad, utan af nogre få, anten fattige dårar, eller rike bedragare, i den fordna världen.

Å andra sidan kan häremot invändas, att så stort ordaförråd väll nogot synes gagna dem, som äro väl hema i språket, i det de med hvart ock et ord, de höra eller läsa, kunna genast fatta et noga, visst ock tydeligt begrep, utan att, till den ändan, behöfva lystra efter sammanhanget ock hela meningen intill slutet: menn att denna nytta är ganska ringa emot det, att språket dymedelst blifver svårt, ock följakteligen otydeligt för alla andra, utom de språkvittre, som äro få: svårt för utländningen, att lära et språk, hvari äro så gräseliga många ord ock ordalag, att minnas: svårt äfven för de inhemske, att förstå det; ty mången kan förstå, hvad dräpa etc., menn icke hvad fjälstra är: svårt ock, att väl talat ock skrifvat, efter dy de så ganska talrike, menn mesta delen skenbare entyda ord, hafva sine särskilde, fast nog nära gränsande bemärkelser; ock altså konsten är, att icke misstaga sig, ock dem löjeligt- eller otydligt-vis förväxla. Hvartill kan läggas, att visheten sjelf förbjuder använda många medel till det, som äfven så väl kan uträttas genom få: att ingen olägenhet är, det et språk icke är rikt, när det mann har att behjälpa sig med: att andre språk, som icke i rikhet komma när Svenskan, dock icke klaga öfver brist.

Fast mera skulle en vitter Fransman, om han komme i denna brist, påstå, att det är et språks förmon: att mann icke behöfver minnas mera, än et enda ord på många många begrep: att desse äro så ovisse, ostadige, (vagae), så mann icke en gång behöfver minnas dem: att detta gör hans språk mägta lätt att lära: att deri består dess sirlighet ock fägring, hvarföre det af utländningar så begärligt läres: att, det vi kalle tvätydighet ock mångtydighet, är ej annat än en tankedigerhet, en sinnrikhet, som angenämt uppehåller läsarens upmärksamhet vid den slätaste menings genomläsande; som lockar hånom att vetgirigt, uppå et ord, ibland tjugu begrep, eftersöka det rätta; som kommer hånom, att uphitta ock tillägga et sådant ord, en långt artigare mening, än skriftställaren sjelf haft i tankan, ock, i fall han ingen lämpelig mening gitter påfinna, att rosa både skriften ock språket för sinnrikhet.

Digitized by Google

Den som lyster pröfva riktigheten af desse skäl, han gånge till de Franske skrifter, som bland oss mäst handteras, ock tillse, om icke de glindra af en hop ostadige, (vagus!), oomskränkte, (indeterminate), fullkomlin mångtydige ock följaktelin otydelige, ord ock ordelag; dem Fransmannen, utan nogon konst, kann så infatta, att hvarken hans egne, eller andres tankar, finna nogot, att stadga sig ved, fast de tycka sig hafva begrepet tydelin för ögonen. Dädan kommer att de lärde vetenskapsidkare finna mindre fägring hos detta språk, än de, der icke äro så vane vid utstakade, visse ock tydelige begrep om allt. För desse klinga icke illa de så mycket brukbare orden: sensible, tendre, sentimens, interêt, interessant, doux, douceur, pratiquer, menager, entreprendre, passion.

Mig kommer ihog, att två Svenske, som förstodo sit modersmål ock tämelin väl det Franska, ej voro gossar till att gifva på Svenska, de orden, af en mycket berömd Älskogssaga, (roman), den Lyckeliga Bondedotren kallad, 1: bok: Ah! quels yeux! qu'en deviendrat-il, quand ils seront animés par des sentimens! De började på slutet att tro, det skriftställaren sjelf ej förstått, hvad han här menat med sentimens. Försöke ho som vill, att väl öfversätta en sådan Fransk bok; ock han skall finna hundrade slike meningar, dem han svårlin skall finna nogon mening uti, ock dem han väll åstkilligtvis kann tyda på Svenska, menn altid oviss, om han råkat rätta meningen, eller densamma väl uttryckt. Häraf har jag hört bevisas Svenskans armod. Döme Gillet, huru rätt?

Med ordalek förstår jag ordbyten (tropos), ock ordbilder, (figuras), som vältalighetskonsten lärer oss att bruka för eftertrycks eller sirlighets skull. Menn när et språk måste bruka många ordbyten för nöd skull, ock i brist af tillräckeligt ordaförråd; så måtte de ju blifva bruklige som dagligt bröd, ock gemene som andre släte ord, med hvilka de göra lika tjänst, t. ex. douceur, sötma, vänlighet, saktmodighet; lika hvardagstjenare! En Fransman derföre behöfver ej mer, än bara skrifva ock tala förnuftigt, till att vara vältalig utan konst ock utan att veta deraf, ty de många bilde-ord (dictiones figuratae), han är nödsakad att bruka, synas för dem, der äro hemma i andre rikare språk, vara idel vältalighets-grep. Ock detta äret, som gör de naturligen vältalige i Franskan.

En förmon är ännu, som et fattigt språk kann hafva af många sådane ogärda ord, (indeterminat:), att det kann vinna i sig folk, som äro vältalige af naturen. En sådan förmon tillskrifves Franskan. Jag tror ock, att, om nogot bekant språk är dertill fallet, så är det hon. Samma lycka, har jag hört, folk spå Svenskan, sedan hon en gång blifver väl ryktad. Menn jag tviflar nästan på, att hon nogonsin dertill kommer, ock denne tvekan bryr intet min nit för henne, ty jag menar icke den äkta vältaligheten; denna är icke naturlig, vidare än i en medfödd fallenhet (potentia

Digitized by Google

remota s. dispositione), menn aldrig i utöfningen (potentia proxima vel habitu), emedan hon kräfver vetenskap, att väl tala om, ock konst, att väl tala efter, desse falla ej sjelfkrafde uppå nogon. Menn som kroppen af vältaligheten, till den synligaste delen, består uti mångfalls orda-lek; så kann väl hända, att uti et språk, som är fullt af tjenlige lekord, et kvickt hufvud, med nogon öfning, menn utan lärdom, kann äga en skenbar vältalighet; ock det i sådane ämnen, som det är hema uti, ock mest läsit, till ex: älskogs-bref ock sagor, m. m.

Bruke nu nogon så många skäl han vill, ock tage till hjälp än flere af de mest frägdade språk; Så blir jag ändock af Bar. Leuhusens mening: Att Svenskans rikhet är en värkelig förmon. Ock, utan att uppehålla mig med vederskälens förläggande, åtnöjer jag mig, att bestyrka vår sats, med et enda litet skäl taget af den gamla redliga (Ontologien): näml:n. Ju närmare en ting kommer öfverens med sit ändamål, ju fullkomligare äret. Tungomåls åsöfte är, att tydeligen betekna androm sina begrep. När nu Svenskan, som visat är, kommer här till närmare än andre språk, så är ju hon fullkomligare än desse; ock det som sådant åstadkommer, det är Ord-Rikheten, en förmon.

2) Svenskans sinnrikhet ock betydlighet är den största af hennes sirande förmoner, ock derföre af Bar. Leuhusen med rätta satt näst in till hennes rikhet. Att äga myckenhet af ord ock ordlag, som hafva mycket att innebära, ock, sin korthet oaktad, gifva vidlöftiga begrep om sakerne de betekna, det är et språks sinrikhet; likasom en sinnrik bok kallas den, som i korthet kan gifva så mycken undervisning, som en annan med stor vidlöftighet. Denna Svenskans egenskap hafve vi redan i det föregående till en del betraktat, då vi set, huru hon förmår med enstaka ord, ock utan omsvep, utmärka de aldra nogaste skilnader ock ändringar af en sak. Menn som det bara sket i anledning af de skenbare samtyda orden, så borde ämnet vidare ock särskildt afhandlas. Denna sinnrikhet är vida åtskild ifrå mångtydigheten, som af mångom vil hedras med det namnet. Sinnrikheten gifver åt et ord eller ordelag, et stadigt ock afgärdt begrep, (fixam et determinatam ideam), menn så vidlöftigt, att dermed uti et åsigte (uno intuitu) yttras de flere egenskaper, mann om saken utmärka vil. Mångtydigheten, deremot, gifver åt et ord, et ostadigt ock ogärdt, eller rättare flere begrep, hvilka måste omväxlas allt efter sakerne, hvarvid ordet brukas. Jämförom, emot et af de ofvanbeskrefne Franske mångtyda ord, vårt Svenska ofantlig; det angår alltid kroppstorhet, ock utmärker genast att en ting 1. är stor, 2. öfver vanligheten, ock 3. till förundran heller vidunder. Således kallas icke den störste häst på Kongens stall ofantlig, ty han är ej nogot vidunder af storlek, menn väl den Trojiske hästen.[1] Detta ord räknar jag så

[1] Immanis är flertydigt, brukas äfven om de storlekar, sedoläran har att göra med (quantitates morales) t. e. immane scelus. Så är det ock med Franskans enorme beskaffat.

Digitized by Google

mycket mer för sinnrikt, som utlänningar lära hafva svårt gifva oss derpå nogot så afgärdt (determinatum) enstaka ord (vocabulum). Samma sak är med Obäkelig, som innebär, att tinget 1. är stort, 2. bör röras, flyttas, 3. för ovighet hafver der svårt vid. Detta ord kan brukas om Trojiska hästen, om skepet Kong Karl etc. en kuskvagn etc. menn icke om et berg, slott.[1]

Bar. Leuhusen har mycket väl förebyggt den brukliga ordvillan vid sinnrikhet, då han säger denna bestå derutinnan, »att mann finner talesätt ock enkla (: lär menas enstaka :) ord af sådan art ock eftertryck, att de till alla delar ock på det nogaste upväcka alla begrep, mann vil gifva om en ting.» Detta är, i mit sinne, et rigtigt begrep på ords ock ordlags sinnrikhet, i gemen. Menn då Svenskans sinnrikhet beskrifves, borde, som mig tyckes, här vara tillagt: nb: myckenhet, af talesätt ock ord utaf sådan art etc. ty att i alle språk finnas ord, som, både efter denna beskrifning, ock värkeligen, äro sinnrike, menn icke anmärkas härföre, då de äro med flere språk gemensame: t. ex. hus, bör föreställa i vårt begrep, å en gång, alla väsendlige delar af en sådan bygnad, såsom tak, väggar etc. Ingen anser dock detta ord för sinnrikt, emedan det finnes i alle språk, ock med samma begrep förknippadt. Så många slike ord, som et språk hafver framför et annat, så många märkas för sinnrike, ock i samma monn (proportio) hedras språket, för mer eller mindre sinnrikt.

Det är altså en väsendlig omständighet, vid beskrifvandet af Svenskans sinnrikhet, att hon, med korte ord ock talesätt, kann uttrycka de begrep, som utländske språk, ej utan vidlöftighet ock länge omsvep, gitta betekna. Ock är detta en oskiljaktig följd, heller et ock detsamma, med Bar. Leuhusens ofvan uprepade beskrifning, enär den allenast blifver så ändrad eller ökad, att jämförandet med andre språk utmärkes; såsom med ordet myckenhet, hvilket alltid innebär afseende på nogot, som är mindre. Så kunna ock i gemen alle Svenskans förmoner ej annorlunda betraktas än uti jämförelse med andre tungomål: äfven som sjelfva ordet förmon förutsätter (supponit) ock gifver till känna en samanliknelse, ock innebär et företräde.

3). Vi följe nu med Bar. Leuhusen, i samma ordning, som han brukat, ock komme till att betrakta, hurusom Svenskan är kort ock tydelig. Detta består dels uti ord ock ordalag, dels uti hela meningar ock deraf sammansatte tal. Uti ord ock ordelag är denna vår Svenskas egenskap et ock detsamma med sinnrik- ock betydligheten, som vi nyss besett hafve. Bar. Leuhusen beskrifver här, densamma »bestå deruti, att jag kan med et eller annat ord inbegripa allt det, hvartill jag i annat språk behöfver flera, ock att orden äro lämpade till tingens natur, m. m.» Här näst förut hafve vi sett, att uti sinnrikhetens beskrifning är jämförandet med andre språk

[1] Monstruosus finner en hvar icke på långt när uttrycka Obäkelig. Immanisable säges så snart om en ridhäst, som om et ovigt skepp.

Digitized by Google

en väsendlig del; ock detta är det, hvarmed Baronen här beskrifver kortheten. Att orden äro lämpade till tingens natur, är ock till sinnrikheten nödvändigt; ty eljest blir deraf ej sinnrikhet utan mörkhet. De exempel, som kunna gifvas på Svenskans sinnrikhet, utvisa i detsamma hennes korthet, ock de som föras under tituln af korthet uptäcka tillika hennes sinrikhet; ja de samme visa ock hennes rikhet, t. ex. det ordet mörda, som betyder nidingsdråp på oförsedt eller värnlöst hjon, visar vårt språks rikhet, såsom sjelft tolfte samord på dräpa, ock dock särtydigt frå alla de öfriga: det visar språkets sinnrikhet, i det, att slikt enda ord kan gifva oss et tydeligt begrep å en gång både om gerningen ock om dens beskaffenhet, hvilket uti et annat språk ej utan tillhjälp af flere ord uttryckas kan: det visar ock med detta samma, vår Svenskas korthet ock tydlighet. Menn annan beskaffenhet är med den korthet ock tydlighet, som består i sammansättandet af hela meningar i et tal, (oratio, quae grammaticis tam de scripto, quam sermone, dici sueuit); ock den förtjente i särskildt stycke att afhandlas.

Et så redigt gräl, eller grälig redighet, har Bar. Leuhusen ej i akt tagit. Han vil under en titul hafva betraktat alt hvad som kommer under namn af Svenskans korthet ock tydlighet. Ock fast hälften deraf går på et ut med hvad han i nästföregående stycket afhandlat: så kan man dock säga, att han här beskrifvit väl samma egenskap af språket, menn uppå en annan sida ansedd ock betraktad. Härmed inträffar nogot när hvad han om kort- ock tydligheten sjelf skrifver, »att den nödvändigt följer af det eftertryck, hvarmed vi kunne, som visat är, gifva androm del af våra tankar etc.»

Utom de förträffelige exempel af sinnrikhet ock korthet, som Svenskan gifver uti de enkle ord, såsom lagom, morna, med de flere, som utländningar en gång skola förundra sig öfver, när Svenskan blir oss ock dem mera bekänd: så är det fast förunderligt, hvad rikedom, hvad sinnrikhet, hvad korthet Svenskan hafver förborgad uti de små-ord, (particulae) dem hon sammansätter så med sine göreord (verbis), som namnord (nominibus) ock andre ordslag (partibus orationis), ock hvarmedelst hon äger en oinskränkt förmågo att gifva ock tillskapa ord på oräknelige begrep, som nu eller framdeles kunna henne förekomma. Således när man till morna, som Bar. Leuhusen rätt väl förklarat, lägger up (partic:), upmorna, förstås samma gerning, menn med mera drift (intensior) ock värkan. Tyda, betyder i allmänhet explicare; uttyda, idem, sed sensum quasi eruendo; antyda, indicare alicui mandata; misstyda, perverse explicare, förtyda, maligne aliquid interpretari, företyda, alicui coram exponere, betyda, sensum involvere, prodere, (imp. s:) ock kanske än flere slike betydlige ord, som, sammansatta af det ena enkla, antingen äro redan till, eller kunna vid förefallande behof tillvärkas.

Digitized by Google

Alle bekante tungomål hafva för sed, att, medelst sammansättning af nekande små-ord med andre ord, förse sit ordaförråd både till ömnighet ock korthet. Det är derföre icke nogon särdeles förmon, Svenskan för andre språk har af småordens, O ock Van, tilläggning, såsom uti Otro, vantrogen, vidare än om hon dem med mera lätthet ock till större antal brukar, än de andre språken. Ock detta har jag intet betänkande vid att om henne bejaka. Således kunne vi säga obruten, oskakad, o-kvest; menn Latinern icke, inruptus, inquassus, invulneratus; icke eller Fransmannen, mig vetterliga, inrompû, insecoué, inblessé; ock sexhundrade flere slike.

Att med tillhjälp af förefogade småord, (particulae praeformatae) göra sig rikt, betydligt ock kort, deri vet jag intet språk, som kommer up emot det Svenska, mer än det Grekiska. Utaf denna egenskap, samt den att med lätthet sammanslå alle slags ord, kommer det att Grekiskan är så rik, så fallen till konster ock vetenskaper, deri nye ock korte ord snart dagel:n behöfva smidas, att hon i det stycket kan kallas et gemensamt mål, för all den upfolkade världen. Latinen har nogot i sine particlars (småords) bruk, som är nog enligt med Svenskan, fast denna: såsom per, in eller im, (intensivare) de, pro, etc. t. ex. perpetrare, grofvare än patrare; infucatus, genomsminkad, brukas dock af lärde bönasar för osminkad; impellere, pådrifva med värkan; deficere, proficere, aftaga, förkofras, etc. adficere, perficere, conficere, reficere.

Utom de många exempel B. Leuhusen på Svenskans sinrikhet ock korthet anfört, som alle äro ojäfvige, tror jag ännu ganska många finnas. Ock fast jag icke gjort samling af nogre sådane, styrkes jag dock i den tanken deraf, att jag i hast kan påminna mig följgande, som jag tycker vara af den arten, menn underställer de kunnigas omprôfvande, om de så äro: ås, ofantlig, obäklig, glöpa, glöppord, hamla, hemul, hemsk, skär, skärgård, urväder, svepsak, vitsord, klanka, katig, slanger, kajman.

Märkeligt är, huru allmogen ej tryter korte ock enstaka ord på allt, hvad han har att göra med, vare sig så nytt ock med omständigheter afskildt eller ökat, som det vil, t. ex: trog, vet mann, är af bräder sammanslaget; det som är utgrafvit i helt träd kalle de slock. Et rifvit hol eller led på gärdsgård, för vinterväg skull, kalla de flaka.

Tydligheten är visserl:n en oomgängelig egenskap af et språk. Ock som alle språk hafva för ändamål att tyda tankar, så äro de ock alle tydlige; menn på sit vis, ock derefter. Det kommer här an på mer ock mindre häraf, språken emellan. Att Svenskan härutinnan vida öfvergår de mäst uparbetade språken hafve vi härframmanföre, i anledning af deras mångtyda ord, haft tillfälle att nogorledes bevisa. Menn det angick ock bara tydligheten i våra korta ord ock ordlag. Ifrån dem vände vi oss till den tydlighet, som består i hela meningar uti et språk.

Digitized by Google

Att tillse, om ock huruvida Svenskan uti denna öfverträffar andre språk, behöfves ej mer, än att imellan nogre välskrefne böcker i Svenskan ock andre språk, t. ex. Tyskan, ja sjelfva Latinen, anställa en sådan jämförelse, som Bar. Holberg, uti det, af Bar. Leuhusen andragne rum, omrörer; skilnaden lär visa sig nog märkelig. Utaf denna kan man då, slutkonstens reglor aldeles likmätigt, utfinna, hvari en sådan tydlighet består, näml:n 1. att »ordningen effter Bar: Leuhusens egna ord, som orden behålla sins imellan till en mening, är naturlig», ock 2. att meningarna icke äro längre än att hvardera kann, med lätthet, på en gång fattas uti tankan. Kortheten är då, så väl som ordningen, et hjälpmedel till tydligheten. De få ej skiljas åt; ty är korthet utan tjenlig ordning i sammansättningen, går det som Flaccus säger: Breuis esse laboro, Obscurus fio.

Mann kann icke klaga, att uti Svenske böker i gemen brukas för långa meningar. Menn att vid Ämbeten ock Domstolarne i riket en så vidlöftig och inveklad skrif-art, som vi för ögonen se, är vedertagen ock häfdad, härrörer af två orsaker: 1. Deraf, att, när fordom det myckna skrifvandet uti Sverige först begynte komma i bruk, blefvo Tyskar dertill brukade i kanseliet, (: hvadan likvisst vidlöftigheten är längesedan förvisad vorden :), ock vid de andre ämbeten samt domstolarne, idel olärde skrifvare. Desse, som icke lärt tänka en sak redigt, kunde än mindre skrifvan redigt. Ock att de dessutom trot sig visa dess mera konst och färdighet, ju flere saker ock meningar de gittat sammanvräka ock uti en punkt insvepa: kan jag döma, af det jag set, nogre slike tingstutar i min tid icke finna smak i den redigaste skrift, som varit uti korte meningar fattad. Et sådant missbruk har tiden gjort till et lagväldigt bruk, (observantia), som nu äfven af de vittraste domare, handlingsskrifvarè ock fullmägtige måste åtföljas. 2. Härrörer ock denna vidlöftighet, till en del, af en viss slags nödvändighet: t. e. att ofvanskriften (rubrique) af en dom bör bestå i en punkt. När nu deri skall uptagas saken, domstolarne som den genomgått, talrike parter, delägande i saken, fullmäktige, med mera; hvad under, att en sådan punkt ibland ej slutas förr, än med första arket? Den som vil se en skrift, som är tydelig, ock derjämte mägta kort och sinnrik, han gånge till vår Svenska Lag. Om dennes skrif-art vore mindre fullkomlig, torde den samma af dem, som lagen nöta, bätre kunna efterfölgas.

4). I fjerde rumet bland Svenskans gode egenskaper, sätter Bar. Leuhusen det, att »om det är en förmon, att orden bestå af få stafvelser, så har hon väl företräde för alle nu bekante språk». Han bevisar straxt, både det ena, att sådant är en förmon, ock det andra, att Svenskan äger den samma uti alle ordslag (partibus orationis). Menn en tvistmakare kunde lättel:n bestrida denna hans sats, undantagne hvad angår namn-ord (nomina) ock göre- eller gerd-ord (verba); ty att de öfrige ordslagen som Baronen

Digitized by Google

upräknar, såsom (pronomina), namnhjälp, ordhjälp, (adverbia, conjunctiones), fogord, med de flere, som alle kunna komma under namn af små-ord, (particulae), ju hos alle, oss kunnige, både öster- ock västerländske, språk, gemenligen äro korte ock fåstafvige. Menn det pris, som här gifves åt Svenskan, kann väl ändå äga bestånd; ty ho vet icke, att nomina ock verba, (namn- ock gerd-ord) utgöra det mästa, ja sjelfva stammen af et språk?

Af följande omständigheter kan ännu tydeligare bevisas, att det är en vårt modersmåls egentliga förmon, att hafva mägta fåstafvige ord: 1. Finne vi, huru våre urfäder, då nya begrep dem blifvit kunniga, ock de behöft gifva Svensk burskap åt främmande ord ock namn derå, hafva de dem alltid sökt förkorta, så att de af tre- ock fyrstafviga utländske ord gjort en- ock två-stafvige Svenske, t. ex. κυριακὴ, kyrka; episcopus, biskop, bisp; presbyter, präst; clericus, klerk; monachus, munk; praepositus, probst; calix, kalk.

2. Märke vi, huru lätt det i våre tider går med sådane ords erkännande för gode Svenska, som äro enstafvige. Således drager näpligen nogon i betänkande att med Svenske bokstafvar skrifva pol, plats, tropp, grad, pris etc., hvaremot de längre ord som, både länge ock allmänt brukas i Svenskan, såsom testamente, sacramente, sacristia, exempel, gerna pläga skrifvas med annan styl.

3. Höre vi, huru Svenske allmogen, då han vill värfva främmande långe ord, som bland ståndspersoner brukas ock anses för Svenske, behändigt förkortar dem, att de måge blifva lättare till utmäle, det är, mera Svensklike: t. ex. fundera, vänder han till funda, fundas; probera, gör han till profva; i stället för partera, säger han gerna parta; för klarera, göra klar, brukas till sjös klara, t: ex: vimpeln.

5). De förmoner, B. Leuhusen uti fembte stycket upräknar, äro alle bidragande till Svenskans lätthet, undantagno den, att hon är et gammalt språk. Vid värdet af denna hennes egenskap, är intet mer att påminna, sedan B. Leuhusen sjelf sådant förekommit, då han strax säger, att »om det ej är en väsendlig förmon, så är det dock en heder, etc.» Det enda som mig härvid för min del skulle kunna bekymra, vore stället för denna vårt Språks goda egenskap, ock hvar jag skulle göra af den samma, i anseende till den ofvan föreslagne indelning af Språkets egenskaper; emedan des ålder hvarken synes åstadkomma lätthet eller rikhet.

Uti den förmonen B. Leuhusen här främst nämner, »att ordens ljud hafva nogon likhet med saken, de skola beteckna», ligger nogot mera förborgat än vid första påseendet torde märkas. Utom det, att et språk, som hafver sådane ord uti större mängd än andre språk, kann ock med skäl kallas en god del lättare än desse; i dy det, som mäst låter likt naturen, måtte ock vara lättast, att både förstå ock minnas: Så vinnes härmed

Digitized by Google

både korthet ock betydlighet. Korthet, i dy man slipper bruka omsvepsordalag (circumlocutiones) t: ex: brusande, lisar oss frå den mödan, att i stället säga, et ljud, som strömens framrinnande imellan stenar ock hällar, förorsakar. Betydlighet, i dy med sådane naturhärmande ord, bätre, än med andre som äro nästan lika korta, kan upväckas det fullkomligaste begrep, man vil gifva om en sak. T: ex: Döme en hvar imellan Svenska ordet fors, som är gjordt efter naturen, å den ena sidan, ock de orden Vattufall, strömfall, samt det Franska casquade, å den andra: hvilket dera är mer betydligt ock eftertryckeligt.

Det öfriga, såsom »att språket är utan tvälydingar ock svåra sammanstötande medlydingar, men har et lätt uttal i dess ställe», äro så tydelige förmoner hos vår Svenska, att Bar. Leuhusen blott nämt dem, ock dervid dock ingen ting synes vara att tillägga ell:r påminna. Så kan ej eller den frågan: »hvi utländingar så sällan rätt träffa det Svenska vtspråket?» bätre besvaras, än B. Leuhusen det gjort. Torde ock härtill kunna läggas den ringa akt, de merendels gifva på Svenska ordens ton eller ljudvigt (accent) t: ex: Fransmannen, som sättern i sista stafvelsen etc.

6). Det är Svenskans lätthet, och förnamligast hvad utspråket angår, som B. Leuhusen uti sjette stycket fullfölger, då han anmärker, »att Svenskan ej hafver andre språks olägenheter ock fel, menn åtskillige af deras goda egenskaper etc.» Allena den förmon, henne tillägges för Spanskan, har afseende på tydligheten; ock att hon ej är svår, som Latinan, synes angå språkkonsten (grammatican) ock nogheten af dennas reglor, hvilken annars uti hela denna B. Leuhusens afhandling synes med flit ej vara vidrörd.

Till att blifva vid utspråket, ock om mann äger lägga nogot till det som så rikel:n sagt är, så har man skäl att prisa Svenskan, för det hon ej talas dels utur strupen, dels mellan tänderne, som de Österländske språken. Hvar till ännu kan läggas det, att hon ej, som nogre andre språk, ock i synnerhet de samme österländske, har brist på sjelflydingar (vocales), ej är öfverlastad af medlydingars myckenhet uti a. b. c., ej brukar flere bokstafvar af enahanda, eller mäst lika utspråk: en faselig villa i skrifvande, olägenhet i tydande, ock svårhet i utmäle.

7). Jag har redan gripit alt för mycket in i B. Leuhusens ämne: vil derföre rent af gå förbi de dygder, som han i sjunde stycket hos vårt språk anmärker, näml:n att det är »lämpeligt till alt det, som nogot annat tungomål kan åstadkomma etc. till sång, ock tal, till skaldekväden ock skådespel, till vetenskaper etc.» En hvar lär genast märka sanningen häraf; ty behöfver jag der ej nogot tillägga: ock att der vid nogot påminna, har jag intet.

»Den egenskapen, att göra nya ord igenom flere enklas sammansättning, såsom det sker i Gekiskan, m. m.» förmår ensam oändel:n öka

Digitized by Google

vårt ordaförråd, ock göra vårt språk till det rikaste i världen; allenast vi sjelfve vele beflita oss om, att nytja denna dess goda art till värkställighet. Vi hafve härutinnan den förmon för sjelfva Grekiskan, att de ord, hon sammansätter, blifva länge ock mångstafvige, hvaremot de våra kunna göras mycket kortare ock mera fåstafvige. En del Tyskar hafva gifvit oss et godt efterdöme, i det de budit till att gifva de brukliga vetenskaps ock konst-ord på deras eget språk, såsom hr:ar Thomasius, Wolff, Goldman etc. Att förtiga den så kallade Societas Teutophilorum, som gått häruti nästan för långt, ock är derföre, uti boken om de 3 Ärkenarrar, begabbad vorden. Det lär vara tämeliga säkert, att hvad som i detta mål tager lag i Tyskan, kan ock gå an uti Svenskan. Vi hafve ock här i landet på nogon tid begynt taga en så loflig dristighet till oss, att gifva Svenskan egna konstord. Nogre böker hafva redan gjort det, i det allmännas åsyn; såsom t. e. de utkomne jordmätnings-böker; det för tu år sedan af trycket utgifne Stenriket; ock, den jag främst bordt nämna, näml:n den boken, som aldraförst gifvit oss Vapnkonstens lagar på Svenska, äfven så lyckel:n i anseende till språket, som till ämnet.

Jag tör ej nämna de Svensk-klädde språk-konst-ord, (termini grammaticales), som jag härofvanföre dristat bruka; emedan de ej äro här til nogon mängd, ock, til äfventyrs, ej heller så väl träffade, att de förtjena nogon aktning. Menn jag kan icke förtiga det, som vid detta ock andre tillfällen, bör komma mig ock androm, i anseende till Svenska ordtillvär[k]ningen, till godo: Det är, en förklaring, en undersats (hypothesis), et förbehåll, ock et par påminnelser. Jag förklarar härmed, att de ovanlige Svenske ord, jag här ock annorstädes låter inflyta, ej kännas af mig för fullgode ock myndige, utan med flit blott derföre införas, att de flere ock vittrare måge pröfva, om de kunna skäligen antagas till att brukbare göras; ty om vi tänke öka vårt ordaförråd, så måste dermed en gång göras början, icke med listor ock ordtaxor, utan med de nye ordens nytjande efter handen uti skrifter. Jag sätter förut, att det är aldeles nödigt, vi arbete uppå Svenskans riktande, med ömnige, nye, ordtillvärkningar, heller samsättningar; på det vi en gång måge slippa, eller åtminstone minska de fattigmans lån, vi nu äre nödtvungne att göra af utlänningar, uti vetenskapers ock konsters omtalande ell:r skrifvande. Jag förbehåller, mig ock androm, att eho som straffar et nytt Svenskt ord, som förekommer, han gifve upp nogot annat ord i stället, som är mera välljudande, mera lämpeligt, mera betydligt, ock tillika god Svenska; dermed kunde det allmänna blifva tjent, Gillet blefve upbyggt, ock författaren skulle glader tacka för lärdom; menn att blott anmärka ordets ovanlighet, det kan en hvar göra, ock dermed lära, hvarken läsaren eller författaren mera, än de veste förut. Jag påminner, att et nytt konstord ej bör vräkas, fast det ej helt tydel: gitter föreställa saken.

Digitized by Google

Ho skulle af orden tropus, deponens, gerundium, supinum etc. kunna intaga hvad de bemärka skola. Jag kunde med mång exempel visa, att Svenska konstord merendels kunna gå närmare intill saken, än både de Grekiske ock Latinske. Jag påminner vidare, att ej et sådant ords nyhet bör förkastas, för dy den tyckes stöta de ofta otidigt öme öronen. Litet bruk gör ordet snart bekänt med desse sjelfveldige, menn lättbevekelige domare. Sådant händer vid nye konstords antagande i alle språk. Månne de många ord, våre lärde haft nödigt att tillvärka ock sätta halt i, klinga väl i Latinske ock Grekiske öron? Visserliga icke. De lärde erkännat, kalla dem barbariske, ock bruka dem icke dess mindre. Latinerne sjelfve, om de vore till, skulle snart få lof gifva dem fullkommen borgarerätt. Detta äge vi, såsom uti et lefvande språk, att göra, när det tarfvas, ock ordet är likligt. Jag erinrar mig, att et kvickt hufvud, för en tid sedan, uti et samspråk, öfver et nysmidt Svenskt ord, sade till de närvarande, att det redan föreföll dem mindre främmande, sedan de på ¼ time, nogre gånger nämt det.

8). Bar. Leuhusen utförer i det åttonde stycket, att Svenskan är »full af sådane talesätt (phrases), som äro betydande ock äga mycken vigt, korte ock tydelige etc.» Han visar härvid först, med åtskillige gode exempel, huru betydlige ock tillämpelige ordalag Svenskan äger; sedan andrager han nogre exempel, af Svenskans rikedom på samtyda talesätt. Bägge delarne äro ofvanföre vidrörde: det ena, uti 1:a stycket ock 3:e afdelningen (c), derest visas svenskans rikhet uti ord, som i sammanställning med andre ord kunna uttrycka åtskillga tings etc: bemärkelser, så ock till en del uti 3:e stycket, der som äfven om Svenske ords ock ordsätts korthet, tydlighet ock tillämpelighet röres. Det andra, uti 1:a stycket, första afdeln: (a) hvarest vårt språks ymnighet på samtyda ordlag med exempel visas. Som derföre vid detta stycket ej synes vara nogot, att antingen bestrida, eller vidare bevisa: så gå vi hasteligen deröfver, till det följande.

9). Här visar B. Leuhusen, huruledes Svenskan är »manlig, alvarsam, hög ock behagelig». Et språks manlighet består dels uti utmäle, dels uti styl ock skrifart. Att ej många stafvelser, som äro utan ton, få stå tillsamman; att utspråket är stadigt, ock fritt frå de fel, B. Leuhusen i 6:e stycket upräknar, etc., det gör den förra slags manligheten. Menn den senare, som B. Leuhusen här handlar om, är i mitt sinne mera folkets än språkets egenskap, ock åtminstone förhåller sig efter de ämnen folket mest skrifvit uti. Hos våre förfäder bedrefvos ej annat än manliga gerningar, ock annat hade de ej att skrifva om. Vekligheter, smickran ock den oss mycket hjertnupna kärleken, voro hos dem obekände. Menn när desse utländingar flyttade hit in, förde de ock med sig de länders språk, som de kommo ifrån. Dem behöllo de till sitt bruk, ock den allvarsama Svenskan slapp att betjena dem. Hon blef ej så mycket vårdad. Hennes otjenlighet

Digitized by Google

dertill består derföre blott uti hennes landsmäns ovana. Om de ville så flitigt skrifva älskogs sedlar, krusbref etc. på Svenskan, som de det göra på Franska, jag är viss på, hon skulle snart blifva skickelig till alt i hop. Hela saken är, att man har i slike ämnen så mycket förut skrifvit i Franskan; derföre faller det lättare bruka henne. Menn om mann ej kunde henne, eller ock kunde lägga henne å sido, ock ur minnet, säkerl:n skulle de vittrare strax hitta på, att vittert nog ock artigt yttra sig på Svensko, så väl i de vekliga, som nu i de manliga stycker.

Då B. Leuhusen här ofvanföre (6.) tillägger Svenskan, gemensamt med Latinen, en höghet, lär han dermed mena nogot annat än här, som han beskrifver densamma bestå deruti, »att hon ej gerna tol nogra nedriga metaphorer, som ofta finnas i andra språk»; emedan han, till exempel härå, just andrager sjelfva Latinen. Jag menar, att mest alla språk i akt taga denna höghet, uti det som är väl utarbetat, menn förgäta den samma stundom uti ovårdigare skrifter. Jag mins mig icke hafva sett, fæx, pro plebe etc. vara brukat af de lärde Romare, annars än i bref ock ringa skrifter. Jag säger ej: jag vet; utan, jag mins icke.

10). »Att vårt språk är rikt på så kallade sententier eller korta lärospråk»: är en förmon, som B. Leuhusen i tijonde rumet tillägger Svenskan. Detta är en egenskap, hvilken, då man anser bemälde Lärospråk till ämnet, ock hälst i sådan indelning som Bar. Leuhusen derå anfört, utvisar et folks vishet etc. ock länder dy, fastmera än språket, till beröm. Menn då man anser desse lärospråkens korthet m. m. så är det en språkets egen förmon, hvars betraktelse hörer alldeles under dess korthet och tydlighet, som i tredje stycket afhandlad är. Der kunna läro- ock ord-språken afgifva de tydligaste bevis, som gifvas kunna. T. e. lät oss bara se på de ordspråken, som pläga sättas jämte vår runalängd: Hvilket språk gitter tolka med 3 ord, uti fyra stafvelser, denna tydeliga ock fulla meningen uti Svenskan: is bro bredast.

Jag nämde i början, att till de förmonerna, som B. Leuhusen hos vårt Modersmål anmärkt ock beskrefvet, kan ännu läggas den, att hon har mägta store ordsläkter. Onekel:n är en likhet tingen imellan, som vi skole minnas, det förnämsta understöd, mann ännu vet, för vårt minne. Det behöfver derföre ej bevisas, att ju flere ordflockar, som hafva skyldskap ock följaktel:n inbördes likhet orden imellan, ju lättare är språket. Sättom till ex: att et språk har öfver hufvud räknat 9 a 10 ord utaf hvart stammord; det skulle således ej behöfva mer än 3 a 400 stamord, ock dock vara mägta rikt. Sättom et annat som ej äger mer än 4 a 5 ord efter hvart stamord öfver hufvud; det behöfver då 7 a 800 stamord, om det skall kunna hålla stick mot det föregående. Menn skilnaden består deruti, att, om man sätter en likformighet uti afkommingsordens härledande, hvilken i hvart ock

Digitized by Google

et språk värkel:n äger rum, så blir det senare ju dubbelt så svårt, som det förra, att lära, ock att minnas. Detta är sannerl: ingen ringa förmon.

Svenskans företräde härutinnan för annor språk, kan hvar ock en sjelf finna, som allenast vil taga et stamord, ock påminna sig alle de ord som med dy äro i skyldskap. T: e: stamordet lif, gifver oss, allena efter det jag gittat komma ihog ock uptekna, en ordslägt af 60 ord; kosta, en uppå 16; bruk, en längd på 40 ord; hvilken, om man dertill lägger de många slags bergs ock tilvärknings bruk, växer till inemot 60; kost (cibus) en på 14; mann, en på nogra ock sjutio; ock så vidare. Jag tviflar att nogon utländning kan visa det samma i sitt språk; åtminstone har jag ej blifvit varse nogot, som häri kommer up emot Svenskan, än mindre öfverträffar henne.

Svenske ordslägternas talrikhet består dels uti samsatte, (composita) dels uti afkommingsord (derivata). Svenskans lätthet, att göra nye ord med flere enklas sammansättande, har B. Leuhusen vidrört. (7., ock till en del 3.). Här göra praepositionerne (försättorden) såsom: för, före, åt, frå, på, å, öfver, under, hos, med, genom, mot, efter, i vid, kring, om, när, ur, an, etc. så ock adverbia, (bi-ord eller ordhjälper) in, ut, ute, fram, bak, up, ned, uppe, neder, ofvan, nedan, undan, samman, noga, illa, et par apocopen, und, sam, nog, ill, sär, sönder, väl, åter, hit, dit, om, här, så, innan, utan etc. här göra desse, säger jag, en förunderl:a vig ock ömnig tjenst, uti samsättning, både sjelfve hvart med annat, så ock med nominibus (namnord) ock verbis (gerdord); utom det, att nomina sins imellan, ock nomina med verbis, med samma lätthet sammansättas. Till alt detta, som till Svenskans både lätthet ock rikhet så förträffel:n bidrager, kommer ännu den anmärkning, som Mag. Hervegr (Disp. de Genesi L. Svec:) gjort, ock som icke mindre utvisar Språkets Sinnrikhet ock tydlighet: näml:n att alle samsatte ord i Svenskan äro så godt som hela definitioner; (beskrifningar) i dy att alltid det eftersta ordet i samsättningen utmärker genus (slägtet eller gemensama märket) af et ting, ock deremot det främre ordet, dess differentia specifica (enskilda märke): föreskrift, framställa, stentafla, lösgifva, etc.

Stamordens aflighet på afkommingar (derivata) består deruti, att de med mycken lätthet blifva antingen föreökte (praeformata) eller efterökte (afformata). Det förra sker medelst de så kallade particula inseparabiles (osönderlige småord) er, ge, be, bi, miss, o, van, hvilka B. Leuhusen till en del omrört. Det senare sker medelst de åtskilliga ändelser som sättas till stamorden, ock åtskilligtvis ändra eller öka deras bemärkelse: såsom else, ad, ning, lig, are, het, sam, d, ig, lös n, na, hvilka h:r Hervegr (loc. cit.) upräknar, hvartill ännu kunna läggas desse: lek, sel, a, ing, om, dom, skap, ling, en, t, sk, st, aktig, bar, er. Desse sättas ej allenast till stamord,

Digitized by Google

utan ock till afkommings ord, så att af dem åter blifva andre afkommingar, til ex. fel, felaktig, felaktighet etc.

Hvad upriktighet ock oveldighet B. Leuhusen brukat i sin afhandling om Svenskans egenskaper, kan skönjas deraf, att han icke underlåtit anmärka hos henne 2:ne olägenheter. Af hvilka den första, näml:n hennes fattigdom i vissa mål etc. är ej större, än att den samma, som han sjelf visar, lättel:n häfvas kan, ock, som vi här frammanföre tillsett, mera är folkets än språkets fel: Den andra åter, näml:n »svårigheten att gifva främmande ord burskap, i anseende till tonens åtskilnad etc.» vore lika så lätt häfven, om vi sjelfve ville vara litet mera öme om vår egen vackra språkton, (accent) än om den Franska. Åtminstone kunde vi uti Latinske ord så snart behålla Latinerns ton, som Fransmannens t. e. musica.

Ock vare nu detta nog, till et yttrande, öfver en skrift, som nogsamt försvarar ock förklarar sig sjelf. Min vidlöftighet är här, såsom ens språkandes. Jag bildade mig in, att jag hade förmonen, att göra det närvarande i Gillet. Ock i så måtto äro tankarne kastade på papperet; ej annorledes. Jag ser väl, att de föga lära förnöja Gillet, dels såsom de äro uti et torrt, ock mångom föga smakligt ämne, dels som jag dervid mera gått ikring, än uti saken. Menn som B. Leuhusen sjelf så tillräckel:n gjort detta senare, så har jag velat blifva vid det förra sättet att handla en sak, hvilket gifver hjärnan råd till så mycken vidlöftighet, som handen orkar med. Ja jag tillstår, att jag här ock där sökt svepsak med B. Leuhusens skrift; allenast till den ändan, att Gillet, så väl som alle andre ansenlige Domstolar ock Förvaltningsgillen, må hafva flere odömde mål för sig, än det hinner eller vårdar afgöra.

Ichsells skrift lyder:

I anledning af de påminnelser, Gillet för någon tid sedan lät sig föreläsa, över Svenska stafsättningen, har jag tagit mig tilfälle at närmare tänka därefter, och i synnerhet hvad Bokstavarna *F* och *V*, angår, uti de ord där vi allmänt bruka dem ihopaparade, men hvarutur en del nu vilja utesluta den ene och en del åter den andre.

Jag är altför slät stafsättare för at understå mig til at vilja föreskriva androm lagar härutinnan; men såsom vid eftersinnandet af detta ämne åtskillige tankar fallit mig in, så kan jag ej underlåta at lämna dem, så rå och oredige de också äre, åt Gillets skärskådande och höfsande.

Hvad Herr Ekholm i första början skriver om Vår Runiska och Gamla Göthiska Stafsättning, och i synnerhet om Runan ᚠ *freys* dubbla bruk, ömsom såsom *F* och såsom *V*, är rätt artigt och väl andragit, och så vida mig vitterligt, överensstämmande med alle Våre äldste tiders handlingars

Digitized by Google

skrivesätt. Men han har uti min tanka, ej fyllest utfördt detta ämne, ehuru långt han också omordar det samma. En enda anmärkning felas, som likväl är oumgängelig härvid.

Våre Förfäder ägde i äldste tiderne, så väl språk, som alla andra seder, bruk och idrotter, så at säga, ur första hand, ouparbetat, oförfalskat, och hel enfaldigt; hela deras A, b, c, bestod då uti de sexton Runorne, ᚠ Freyr, ᚢ Ur, ᚦ Thor, ᚨ Os, ᚱ Reidr, ᚲ Kiön, ᚺ hagel, ᚾ Naud, ᛁ Is, ᛅ As, ᛋ Sun, ᛏ Thuss, ᛒ Biarkr, ᛚ Langr, ock ᛦ Madur eller såsom de nu skrives: F, U, D, O, R, G, H, N, I, A, S, T, B, L, M. De vore altså nödsakade at giva åtskillige af deras Bokstavar dubbelt liud. I första början och uti de äldste minningsmärken, finner man ikke detta dubla utmärkt medelst något tekn uti skrifningen, men uti senare tider, då de lärde andelige Fäderne inkommo, samt höfsade vårt språk efter Greskan och Latinen, då grundade de på sådane utstakningar, och när de ej hinde skapa nye bokstavar, så följde de Hebraïska bruket och skillde Bokstavarnas liud åt, medelst prikker, så at ᚴ stungen, betyder *Y*, ᛒ stungen, betyder *P*, ᚴ stungen utmärker *K*, och ᚠ stungen låter såsom V. Därigenom blef altså stafsättningen redigare och språket tydeligare.

Nu vil man gå tilbakars och visa Runan ᚠ eller *Freijs* dubbla bruk, och tilfällen däraf.

Uti intet ord som börjas med *V* uti ut-talet, hade ᚠ frihet at stå i spetsen. Vidolfr, skrefs ᚢᛁᚦᚨᛏᚠ, med ᚢ *ur* i början, likaledes *Viking, Vin, Vilkin, Viger, Vallhall,* med flere. Tekn at Runan ᚠ aldrig ägde frihet at skapa sig uti *V*, vid början af ord, hon fikk altså sin plats mitt-uti och i ändan, då uttalet behöll sin lena klang likfullt, fast än hon med sin sträfhet syntes vilja betaga det samma.

Hvad bör vara grund til all stafsättning, om ikke ordens ut-tal och klang jämte stafningen?

Vårt språks förste upodlare hava märkt detta, de hava derföre varit omtänkte at hiälpa det uti de ord, de funnit alt för mykket skildt sig därifrån. De hava uti visse ord, såsom, *hafva, skrifva, gifva, grafven, stafven,* med flere, ej velat utesluta *F*, emedan desse ledde sine ursprung ifrån de stamord hvaräst *F* mycket väl stod, såsom, *haf, skrif, gif, graf, staf,* etc. etc. och de funne likaledes, at om de efter gamla vanan brukade *F* ensam, så skulle orden mista sine egentelige liud vid stafningen, och i stället för *ha-va, gi-va, sta-ven* etc. komma at heta *ha-fa, gi-fa, sta-fen,* etc. då *F* aldrig kunde lämna sin sträfhet, emedan det kom at börja en stavelse, och måste altså följa sin art och egenskap. De funne därföre ingen annan utväg, än at para *F* och *V* mitt i orden tillhopa, så vid stafningen *F* komme at sluta den ena och *V* börja den andra stavelsen. Denna utvägen var ej så tokug, men hade likväl den olägenhet med sig, at genom en sådan för-

Digitized by Google

dubbling af medliudande bokstavar, ordet värkeligen efter deras natur uttalt borde låta såsom et dubbelt *V* varit där och altså däraf bli, *havva, skrivva, givva,* med mera.

Det är nögsamt at märka huru olika infall menniskiorne hava uti olika tider. Våre förfäder i äldste tiderne brukade väl et så slätt och rätt skrifsätt, som å något ställe varit öfligt. Medåldrens lärde funno detta vara altför fattigt; de fördubblade och tillökte derföre bokstavarnes antal uti orden, så at orden blevo dymedelst hel otydelige, och vi have dem at takka för de många, h, f, och flere onyttige bokstavar, hvilka så godt som alldeles vunnit Borgarerätt uti mäst alla våra ord. Desse senare tiders stafsättare, äro nu åter sysselsatte at utmönstra alla desse bokstavar, och det vore önskeligt at de ej ginge därmed så långt, så at deras efterkommande nödgas åter söka fram, dem som nu bliva utmönstrade och bortvräkte.

Hvarföre skole vi altså, för at få en prydelig och mer än grannlaga *Conjugation* af et *Verbum,* vilja bruka bokstavar, som giva ordet et orätt liuda(!), såsom *F* ensamt i hafa, gifa etc.?

Låtom oss gå til andre språk, som äre långt mera uparbetade, vi läre då finna at de hava samma olägenhet, den de likväl ej ansedt vara af så mykket högt värde. Uti franske *Verbis, Connoître, croître, paroître,* etc. finne vi lika beskaffenhet som uti våre, *hava, skriva,* etc. desse ordens *imperativa,* som räknas altid för stamord, slutas med *S* i ändan, såsom *Connois, crois* etc. de skrevos också fordom med *S* uti sielva *Verbis. Neuf,* ny, skrives med f i ändan, i *foeminino* heter det *Neuve,* och där är f aldeles utelämnad. Uti alla desse orden hvaräst således en bokstaf blivit utesluten, utmärkes sådant med en bögel eller *Circumflex.* Hvarföre är det oss mera i vårt språk betagit at bruka sådane nätte skillnader, än andre folkslag uti deras? Låtom oss altså lära af Utlänningen i denna omständigheten, låtom oss utesluta denna i anseende til liudet överflödiga bokstaven *F.* ur alla de ord, hvaräst han nu är parad ihop med *V* och ej får höras, samt skulle vid stafningen, då han nemligen komme at börja en ny stavelse, efter sin art giöra liudet sträft; Och låtom oss til evärdelig åminnelse af de trogne tiänster denne gamle ☿ *frey,* giordt oss, alt sen Merkismadurs tid, rista hans minnesvård över alla de ord hvaräst han förr vistats, men hvarifrån han nu blir biltog. Han blir likafullt qvar uti alle de ord där han slutar en stavelse, och det för at skilja vårt språk i denne omständigheten ifrån Danskan. Då tykker jag alla ordakrig bäst kunna bliva slutne och de stridige meningar bilagde.

Hvad det af Herr Ekholm omnämde förslag til en rätt stafning i Svenskan, vidkommer, at sådant kunde i desse förr uprepade orden vinnas, om de blevo således stavade *blif-a, skrif-a, bref-et, graf-en,* med mera, så lärer man af sielva ordens liud finna at det snarare skulle förorsaka viller-

Digitized by Google

valla än någon tydelighet i stafsättningen. Alla våra *Verba,* hvila på näst den sidsta stavelsen, derutaf vinna de det lena uttal hvilket de såsom Italienskan hava. Vil man nu på detta sättet ändra stafningen, så betagas orden därigenom aldeles sin lena klang, emedan då uthållningen måste nödvändigt komma på sidsta stavelsen, såsom uti, de Franske prikkade à och é. Hvarföre skole vi altså utaf en blind kärlek för ålderdomen och af en dylik otidig ömhet för en onyttig bokstaf, underkasta oss desse olägenheter? Vårt språk, i ställe för at efter så ut- som inhemskas mening komma näst Italienskan uti lenhet och klang, och som är således ganska fallit för musique och skald, skulle de bliva sträft och osmidigt. Är det då ikke bättre upoffra en bokstaf för det allmänna vid visse tilfällen, och bättre giöra en gammal bokstaf biltog, än låta et helt språk komma i vanrykt och villervalla.

Slutligen måste jag med et par ord ännu anföra, hvad mig fallit in, angående liudens utstakande af visse ord, och visse bokstavar.

Jag har förut givit vid handen, när efter mit tykke böglar skulle mycket väl kunna brukas över visse ord, och göra deras stafning redigare. Skulle man intet på samma sätt kunna nyttja andre slags prikker, at därigenom utstaka ordens åtskillige klang.

Medålderstidens upodlare af vårt språk, hava sökt utmärka ordens snabbare eller långsamare uttal antingen med fördubblade sielflydingar, eller också medelst inflikkande af *H,* uti de långsammare stavelserne, at sådant miss-stält och vanskapat vårt språk, det have vi funnit, derföre söke vi ock at utmönstra sådant fördubblings manskap, men vi tänka intet på at hiälpa skadan när vi rykka gamla plåstret undan. huru många ord have vi ikke, som skrivas på enahanda sätt, men hava olika uttal. Jag skal endast anföra några enda: *Men,* sed, och *Men* damnum. *År* annus, och *År, Tal,* sermo, och *Tal,* numerus: *Man* Mas, och *Man; Låg* präteritum af ligga, och *låg* humilis. *Hög,* cumulus, och *hög* altus. *Månen* impe — — —

Härpå föreligger följande svar:

Påminnelser wid h:r Ichsels Tankar öfver Ekholms skrift om F och V.

1.) Det Herr Ichsell anförer om Runan ᚠ, Frejs dubla ljud, ömsom såsom f, och åter såsom v, bestyrkes af förfarenheten och strider ej mot Ekholms.

2.) Herr Ichsell säger sid: 2. att då de andelige lärde Fäderne inkommo, höfsade de vårt språk efter Grekiskan och Latinen. En sanning som ej af någen kan bestridas och nekas icke heller af Ekholm. Men i det ställe att herr Ichsell grundar sin skrifart på de andelige lärde Fädernas ändrade och efter Latinen skapade staf-sättning; så går Herr Ekholms Förslag därpå ut, att den aldeles, såsom stridande mot Svenskans egenteliga

Digitized by Google

lynne (: genius :) och mundart, vilja afskaffa och den urgamla Runska Ordastafningen åter införa, såsom mer öfverenskommande med Svenskan.

3.) Det Herr Ichsell vidare p: 3. anförer om ⋔, att hon näml: icke fik rum i början af något ord (: eller stafvelse :) som hade ljud af V: i Uttalet, utan altid brukades då ⋂, ur, är en ostridig Sanning. Altså fik hon sin plats mitt uti och vid ändan af orden, säger han, som ock är onekeligt: men därhos bör påminnas, att när hon stod mitt i orden, slöt hon altid stafvelsen, men aldrig började henne då hon hade ljud af v eller ⋂ näml:

4.) På samma sida säger Författaren att då ⋔ fått sin plats mitt uti och vid ändan af orden, behöll hon sin lena klang lika väl; härvid är artigt att merka det F: bak efter en sjelflyding aldrig hafver annat ljud, än detta lena, uti hela Svenskan: därest icke strax därpå följer en annan consonant e: g: *of-ta.*

5.) Det som Författaren vidare anförer emot slutet af 3:e och i början af 4:de sidan strider icke mera än alt det öfriga mot H:r Ekholms satser, utan beviser allenast att våre gamle Läremästare hafva skämt bort Stafnings-Sättet för oss, i det de applicerat eller lämpat Latinens reglor till vårt Modersmål. Häraf får Ekholm styrka till sitt Förslag, däri han vill att vi skole stafva eller dela orden på samma sätt, som de hopa växa t: e: rätt-färd-ig-het-en, Rum-et, haf-a, gör-a, blif-a, knif-en, torg-et, älsk-e-lig. Då vi kunde undgå det onödiga *v.*

6.) Hela oredan häruti samt v:s onödiga inflickande kommer, som sagt är, däraf, att de gamle lade medlydingen till den påföljande vocaln, där dock Språkets natur säger mig, att densamma bör läggas till de förutgående, därest icke ordets ursprung eller primitivum annat fordrar: såsom uti, bedröf-e-lig, etc:

7.) Hvad eljest H:r Ichsells Förslag angår näml: att efter Fransosernas vis utesluta F där det är paradt med *v*: och ej höres; vore intet så galet om det behöfdes, åtminstone 1000-falt bättre, förnuftigare och med Svenskan mera öfverensstämmande, än Laurels, Bromans och fleras, som aldeles vilja bortskaffa f, där det dock är nödvendigt: men som, därest man ville göra ändring i orthographien i anseende till f och v Herr Ekholms Förslag är, jag tör *positift* säga, mera öfverensstämmande med Svenskan, än H:r Ichsels; så måste jag mera hålla därmed. Dock blir till slut för det

8.) min mening, att vi ej häruti göre någen ändring, utan blifve faste vid det gamla bruket med f:s och v:s sammanbindande i orden, hafva etc: och tåle efter andra Nationers exempel heldre denna lilla olägenheten i orthographien, än underkasta oss någen större.

Digitized by Google

Digitized by Google

Svensk litteraturhistorisk bibliografi.

34.

1915.

Upprättad af ALVAR SILOW.

1. Bibliografier.

BYGDÉN, L. Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. H. 20 (Supplement: Lärokurserna — Översättning. Slufhäfte) = Bd 2: 11. Sp. 961—1052, v s. Upps. 8:o.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 17: 18.

DAHLGREN, E. W. Carl Bernhard Wadström. Hans verksamhet för slafhandelns bekämpande och de samtida kolonisationsplanerna i Västafrika. Bibliografisk sammanställning.

I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 1—52.

ERICHSEN, B. [Nordisk filologisk] Bibliografi for 1913.

I *Ark. för nord. filol.*, Bd 31, s. 285—320.

GRAPE, A. Litteraturen rörande Ynglingatal. Bibliografi. 1914.

Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 387—389, af O. LUNDBERG.

[GRÖNFELDT, S.] Sweden in foreign literature. A short bibliographical list of books, mostly of recent date, concerning Sweden and written principally in English, French and German ...

I *Sweden. Hist. and statist. handbook* (1914), Part 2, s. 711—727.

Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 302—303, af G. A[DD]E.

HALL, B. R. Svensk och utländsk litteratur i pedagogik, psykologi och etik. Bd 1—2. 1913—1914.

Anm. i *Tidskr. för det sv. folkbildningsarb.*, Årg. 4, s. 176—177, af S. B[ELFRAG]E.

LINDWALL, A. F. W. Förteckning öfver uppsatser och recensioner m. m. i Pedagogisk tidskrift. Årg. 1—50 (1865—1914). Upps. 8:o. 46 s. Pr. 1,25 kr.

LUNDBERG, O. Nordisk ortnamnslitteratur 1913.

I *Namn o. bygd*, Årg. 3, s. 172—177.

—— Nordisk ortnamnslitteratur 1914.

I *Namn o. bygd*, Årg. 3, s. 178—183.

Digitized by Google

MOLÉR, W. Bidrag till en gotländsk bibliografi. Omarb. uppl. 1914.
Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 182—184, af C. R. AF UGGLAS.

NELSON, A. Bibliographia Collijniana. Förteckning öfver Isak Collijns intill den 17 juli 1915 utgifna skrifter. Upps. 4:o. 36 s.
Anm. i *Sv. dagbl.*, 17/7, af C. F[ORSSTRAND]; *Börsenblatt für den deutschen Buchhandel*, Jahrg. 82, s. 1346, af PH. RATH.

RUDBECK, J. Beskrivande och illustrerad förteckning över de upplagor av Sveriges landskapslagar, landslagar och stadslagar som av trycket blivit utgivna intill dess Sveriges rikes lag blev gillad och antagen på riksdagen år 1734. Bibliografi. Stockh. 4:o. VIII, 84 s. Pr. 15 kr.

SCHÜCK, ELLEN. Bidrag till en bibliografi öfver Henrik Schücks intill den 2 nov. 1915 utgifna skrifter. Upps. 8:o. 34 s.
Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 386—387, af I. COLLIJN.

SETTERWALL, K. [Svensk historisk] Bibliografi. 35 (1914). S. 383—426.
Bil. till *Hist. tidskr.*, Årg. 35.

—— Svensk kyrkohistorisk bibliografi. 1911—1914.
I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. *115—135*.

SILOW, A. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 33 (1914). 54 s.
I *Samlaren*, Årg. 36.

SJÖBECK, P. Program utgifna vid Lunds universitet 1667—1867. Bibliografi. 4. Lund. 8:o. XXIX s., s. 113—142.
Bil. till installationsprogram (pf. N. H. Nilsson-Ehles install.) vid Lunds univ. — Detta arbete, som härmed föreligger afslutat, ingår i sin helhet i *Lunds univ. årsskr.*, N. F., Afd. 1, Bd 11: 2.
Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 389—390, af A. NELSON; *Sydsv. dagbl.*, 27/10, af C[H]. N[ORELIUS].

WINGREN, G. Svensk dramatisk litteratur 1840—1913. 1914.
Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 184—186, af O. WIESELGREN.

Årskatalog för svenska bokhandeln. Utg. af Svenska bokförläggareföreningen genom A. NELSON. Årg. 43 (1914). Stockh. 8:o. 150 s. Pr. 1,35 kr.

2. Bibliotek och Arkiv.

A. Allmänt.

Accessions-katalog. Sveriges offentliga bibliotek. Stockholm. Uppsala. Lund. Göteborg. 29 (1914). Utg. av Kungl. biblioteket genom S. HALLBERG. Stockh. 8:o. VI, 682 s. Pr. 1,50 kr.

BERGH, S. Elias Palmskiöld och hans samlingar.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 81—104.

COLLIJN, I. Ytterligare jesuitkollegiet i Stockholm tillhöriga böcker. (Undert.: COLLIJN.)
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s, 279—280.

Från bok- och biblioteksvärlden.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 188—197, 304—316, 395—403.

Digitized by Google

HODNEFIELD, J. The libraries of Scandinavia.

I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 1 (1911/1914), s. 283—291.

B. Särskilda bibliotek och arkiv.

WÅHLIN, L. Göteborgs stadsbibliotek 1890—1915. Minnesskrift. Göteb. 4:o. 61 s. Pr. 3 kr.

Lund.

Reglemente för Lunds universitets bibliotek, fastställt av kanslersämbetet den 18 mars 1915. Lund. 8:o. 20 s.

[Universitets-]Biblioteket. (Kalenderåret 1914.) [Redogörelse afg. af öfverbibliotekarien.]

I univ:ts *Årsberättelse*, 1914/15, s. 43—59. — Äfven sep. med tit. *Lunds universitets biblioteks årsberättelse. 1914.* Lund. 8:o. 19 s.

Stockholm.

BERGH, S. Utredning angående flottans stations i Stockholm arkiv.

I *Meddel. från Sv. riksarkivet*, N. F., 1: 38, s. 229—242.
Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 35, s. 262, af H. B[RULI]N.

—— Två olyckliga episoder i Riksarkivets historia.

I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 1—14.

BERGSTEDT, J. A. Kungl. Vetenskapsakademiens bibliotek i dess nya skede.

I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 146—163.

COLLIJN, I. Magnus Gabriel de la Gardie's samling af äldre stadsvyer och historiska planscher i Kungl. biblioteket. Förteckning upprättad och försedd med inledning. XXXV, 76 s., 13 pl.

Kungl. bibliotekets samlingar.
I *Kungl. bibliotekets handl.*, 35. — Äfven i särtr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 30/12, af A. L. ROMDAHL.

[——] Dialogus creaturarum. Paris 1510. (Undert.: CN.)

I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 172—173.

Handlingar, Kungl. bibliotekets. 35. Stockh. 8:o. 46, XXXV, 76 s., 13 pl.

Årsberättelse för år 1912. — Den De la Gardie'ska samlingen af stadsvyer och historiska planscher i Kungl. biblioteket. Förteckning af I. COLLIJN.

Meddelanden från Svenska riksarkivet. Ny följd. 1: 36—38. Stockh. 8:o. S. 147—248. Pr. 1,25 kr.

1: 36. Riksarkivariens årsberättelse för 1914. — 1: 37. Handlingar rörande arkivväsendet. — 1: 38. Smärre utredningar.

Meddelanden från Svenska riksarkivet. Ny följd. 2: 4. H. 3. Stockh. 8:o. XII s., s. 449—688, 273—274, 375—376. Pr. 3,50 kr.

J. A. ALMQUIST. Kommerskollegium och riksens ständers manufakturkontor samt konsulsstaten. Administrativa och biografiska anteckningar. H. 3. Tjänsteförteckningar. Arkivförteckningar. Register.

Digitized by Google

WALDE, O. Till Kristinabibliotekets historia.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 122—132.

[VULT VON STEIJERN, F.] Fredrik Vult von Steijerns Goethe- och Wagnersamlingar till Kungl. biblioteket.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 367—375.

Årsberättelse, Kungl. biblioteket. [Afg. af Riksbibliotekarien.] 1914. 8:o. 45 s.

Uppsala.

[COLLIJN, I.] Puerilia och Facetus, utgifna i Paris af Christiern Pedersen. (Undert.: CN.)
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 173—175.

Reglemente för Uppsala universitets bibliotek, fastställt av Kanslersämbetet den 23 mars 1915. Upps. 8:o. 21 s.

Universitetsbiblioteket under år 1914. [Redogörelse afg. af öfverbibliotekarien].
I univ:ts *Redogörelse* för 1914/15, s. 74—109. — Äfven sep. med tit. *Uppsala universitets biblioteks årsberättelse för år 1914*. Upps. 8:o. 38 s.

WALDE, O. Hur man sålde dupletter i forna tider.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 209—219.

—— Ett samlingsband dissertationer tillhörigt Holger Rosencrantz.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 274—277.

—— Konung Sigismunds bibliotek och Gustaf Adolfs donation 1620—21. Ett bidrag till Upsala universitetsbiblioteks äldsta historia.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 317—332.

Åbo och Helsingfors.

DAHLBERG, R. Sällsynta svenska skrifter från reformationstiden i Helsingfors universitetsbibliotek.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 111—117.

JÖRGENSEN, A. Anteckningar om universitetsbiblioteket under första året efter Åbo brand.
I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 17—42.

SCHAUMAN, G. En strid på 1840-talet om böckernas uppställning i offentliga forskarbibliotek.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 199—209.

SCHAUMAN, G. o. TUDEER, L. O. TH. Helsingfors universitetsbibliotek (Kejs. Alexandersuniversitetets i Finland allmänna bibliotek). En vägvisare för besökande. Hfors. 8:o. 15 s. Pr. 0,75 fmk.
Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 285—286, af S. GRÖNFELDT.

TUDEER, L. O. TH. Bibliotheca Nationis Viburgensis 1796—1827.
I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 98—111.

Digitized by Google

3. Bok- och urkundsväsen.

Tidskrift, Nordisk, för bok- och biblioteksväsen. Under medverkan af O. Kolsrud, V. Madsen, G. Schauman, utg. af I. Collijn. Årg. 2 (1915). Upps. 8:o. VIII, 403 s., 5 pl. Pr. för år (4 häft.) 10 kr.

H. 1/2 anm. i *Sv. dagbl.*, 19/1, af C. Forsstrand.

Bokbinderiindustrien, Den svenska.

I *Aftonbl.*, 28/2, 14/3. — Tidningen utkom dessa dagar i s. k. »bokbinderinummer», innehållande ett flertal artiklar rörande det svenska bokbinderiets historia och nuvarande ståndpunkt.

Bokhantverket i Nordiska museet i Stockholm.

I *Nord. boktryckarekonst*, Årg. 16, s. 237—238, 1 pl.

COLLIJN, I. Bibliografiska miscellanea. Saml. 5. Upps. 8:o. 15 s.

17. Fragment af Dialogus creaturarum 1483 i stadsbiblioteket i Lübeck. — 18. Ännu ett exemplar af Psalterium Upsalense. — 19. Kyrkobiblioteken i Skara stift år 1583. — 20. En upplaga på holländska från 1596 af Olaus Magnus. — 21. Nya Snelltryck. — 22. Dialogus creaturarum. Paris 1510. — 23. Puerilia och Facetus, utgifna i Paris af Christiern Pedersen. — 24. Wolfgang Gwärlichs exlibris.

Samtliga dessa uppsatser hafva förut publicerats i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 1—2.

[——] Nya Snell-tryck. (Undert.: Cx.)

I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 170—172, 1 pl.

—— Ett modernt svenskt elzeviertryck. Föreningens för bokhandtverk senaste publikation: Damianus à Goes: Om Lappland.

I *Stockh. dagbl.*, 10/10.

DAHLBERG, R. Bidrag till den svenska reformationstidens bibliografi.

I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 58—70.

—— Helsingfors universitetsbiblioteks exemplar af Psalterium Dauidis 1510.

I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 140—144.

—— En variant af »Officiel bön 1571».

I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 380—384.

LAGERSTRÖM, H. Boktryckstypens användning som ytornament.

I *Sv. slöjdför. tidskr.*, Årg. 11, s. 126—134.

—— En svensk boktryckstyp. En stor och kräfvande nationell uppgift för svenska konstnärer.

I *Stockh. dagbl.*, 5/12.

Minnen och tankar tillägnade boktryckaren Fredrik Nyholm på hans 80-årsdag den 17 juli 1915. Stockh. 4:o. 192 s., 1 pl. Pr. 10 kr.

I. Hæggström. Till Fredrik Nyholm på hans åttioårsdag. — C. F. Bernström. Om luffaretyper och annat kallprat vid aftonbrasan. — C. Ramström. Fredrik Nyholm. — H. Genzsch. Zur Geschichte der Mediæval. — J. Neander. Från mälarstränder. Konturteckningar. — W. Zachrisson. Förr och nu. — E. Oldenburg. Om boktryckeriyrkets ekonomi. — H. Brusewitz. Arbetshvila. — H. Lagerström. Bokstafsformernas konstnärliga omgestaltning under senare hälften af 1880-talet. — K. B. Boström. Från mina läroår. — C. O. Lundin. Den första tidningsrotationspressen i Sverige. — Petit Ant. N:o 1. Minnen ur kasten.

Digitized by Google

PAULSSON, G. Bokens utstyrsel. Den svenska bokmarknaden sedd ur smaksynpunkt.
I *Stockh. dagbl.*, $^{5}/_{12}$.

RUDBECK, G. Några band af Nils bokbindare och hans son mäster Bengt.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 265—272.

RUDBECK, J. Svenska bokband under nyare tiden. Del 3. 1809—1880. 1914.
Anm. i *Aftonbl.*, $^{14}/_{3}$, af B. L.[UNDELL].

—— Ett Kristinaband.
I *Sv. slöjdför. tidskr.*, Årg. 11, s. 124—125.

—— Gamla bokband och bokbindare.
I *Aftonbl.*, $^{28}/_{3}$.

SJÖGREN, A. Svenska kungliga och furstliga bokägaremärken inklusive dedikations- och donationsexlibris. Med över 900 avbildningar. Samlade och beskrivna. Med ett förord av J. RUDBECK. Stockh. 4:o. CLII, 352 s., 21 pl. Pr. 75 kr.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, $^{5}/_{12}$, af I. COLLIJN; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{28}/_{12}$, af A. L. ROMDAHL; *Sv. dagbl.*, $^{19}/_{12}$, af B. LUNDELL; *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 262—266, af C. M. S[TENBOCK]; *Aftonbl.*, $^{7}/_{12}$, af J. R[OOSVAL]. — På den sistnämnda anm. svarade A. SJÖGREN i *Aftonbl.*, $^{15}/_{12}$.

—— Kort berättelse om boktryckarvapnets begynnelse och fortgång, enkannerligen uti landet Swerige, då åhr efter Christi börd, MCMXV, så väldeliga boktryckaren Carl Fr. Bernströms ingång i sitt åttonde decennium uti Stockholm firades. Upps. 4:o. 8 s.

—— Universal-exlibris och universal-pärmstämplar. 1.
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 5—9.

—— Kuriositeter bland handskrivna bokägarebeteckningar. 3—[5].
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 11, 35, 55.

[——] Gustaf IV Adolf och djävulen. Eller när stångpiskan avskaffades i svenska armén. (Undert.: A—R SJ—N.)
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 12.

—— Äldre svensk bokkonst. 1. Något om de svenska reformationstryckens typografiska utstyrsel.
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 13—22.

—— Pärmstämplar för prinsen av Vasa.
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 41—43.

—— De la Gardieska pärmstämplar och exlibris.
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 44—48.

—— Några Printzenskiöldska exlibris.
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 56—57.

—— Ur anteckningsboken. Smärre boktryckerihistoriska uppsatser. 12. Ett ramlistgarnityr från 1500-talet.
I *Nord. boktryckarekonst*, Årg. 16, s. 10—15, 2 pl.

—— Våra märkligaste svenska bibelupplagor. De tre stora kyrkobiblarna 1540—1541, 1618 och 1703.
I *Stockh. dagbl.*, $^{28}/_{3}$.

Digitized by Google

STENBOCK, C. M. Några afbildningar af fiskredskap i gamla handskrifter. 1.
I *Fataburen*, Årg. 1915, s. 102—107.

—— Herr Arend Bengtssons bok.
I *Sv. exlibris-tidskr.*, Årg. 5, s. 1—4.

[STRÖMBOM, S.] Konstnärlig bokutsmyckning. (Undert.: S. SBM.)
I *Forum*, Årg. 2, s. 491.

Undersökningar, Bibliografiska, tillägnade C. Annerstedt på hans sjuttioårsdag den 7 juni 1914. 1914.
Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 35, s. 42—45, af H. B[RULIN].

UPMARK, G. Bokbindareämbetet i Linköping. Efter källor i Nordiska museet.
I *En bok om Östergötland*, s. 153—171.

4. Universitets-, skol- och lärdomshistoria.

AALL, A. Filosofien i Norden. 1. Inledende Oversikt. 2. Den svenske Filosofi.
I *Edda*, Bd 4, s. 218—245.

BACKMAN, E. L. Doktorsgraderna, deras insignier och privilegier. 1. Disputationen. 2. Promotionsakt och insignier. 3. Privilegierna.
I *Stockh. dagbl.*, 30/5, 31/5, 3/6.

DAHLGREN, E. W. Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Personförteckningar 1739—1915. Stockh. 8:o. VII, 295 s. Pr. 10 kr.

Flickskola, Fruntimmersföreningens, i Göteborg. 1815—1915. Göteb. 8:o. 21 s., 7 pl.

GABRIELSON, A. Svenska läroböcker i engelska under 1700-talet.
I *Språkvet. sällsk. i Upps. förhandl. 1913/1915*, s. 98—120. (*Upps. univ. årsskr.*, 1915.)

HALL, B. R. Svenska pedagogikens historia. Ett försök. Stockh. 8:o. VIII, 71 s. Pr. 1 kr.
Särtr. ur förf:ns *Svenska och utländska pedagogikens historia*.

INDEBETOU, G. Hvem var författaren till »Stockholms Stor-Skola och Upsala Universitet vid 1800-talets början»?
I *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 272.

[KLINTBERG, G.] Något om äldre läroverksbyggnader i Gävle.
I *Inbjudningsskr. med anledning av invigningen av h. allm. lärov. i Gävle ombyggnad*, s. 3—10.

KRUSELL, C. J. Bilder och minnen från ett gammalt skolhus i Värend.
I *Wäxjö stifts hembygdskalender*, Årg. 6, s. 64—80.

LOVÉN, N. E. Bidrag till Landskrona läroverks historia. Landskrona. 8:o. 104 s. Pr. 1 kr.
Särtr. ur *Festskr. vid invigningen av nya lärov.-byggnaden i Landskrona*.

MEYER, G. Katederblommor och pojkstreck. Hågkomster från Östermalmsläroverket under 1880-talet.
I *Sv. dagbl.*, 21/11.

Digitized by Google

Minnesskrift utg. av föreningen Modersmålsvännen vid Jönköpings läroverk till dess 50-års-dag. Jönköp. 8:o. 91 s. Pr. 2,75 kr.

NORDHOLM, J. F. F. Något om undervisning och skolor i äldre tider inom Hössna pastorat.

I *Julhälsn. till förs. från präster i Skara stift*, Årg. 10, s. 73—84.

RUHE, A. Gamla studenter och nya människor. Stockh. 8:o. 72 s. Pr. 1 kr.

Anm. i *Aftonbl.*, $^{24}/_{9}$, af F. VETTERLUND.

Samskolan, Grevesmühlska, 1814—1914. Anteckningar i anledning av skolans hundraårsjubileum. Stockh. 1914. 8:o. 186 s., 7 pl.

Stor-Skola, Stockholms, och Upsala Universitet vid 1800-talets början. Anteckningar af en gammal student, som ej studerat ut. Utg. af SIGRID BRITHELLI.

I *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 1—50.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{12}/_{1}$, af K. W[ARBURG].
Föjdskr. se ofvan INDEBETOU, G.

SYLWAN, O. Fyrtiotalets student. 1914.

Anm. i *Edda*, Bd 3, s. 165—166, af O. WIESELGREN; *Forum*, Årg. 2, s. 33—35, af A. BLANCK; *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 143—144, af C. HALLENDORFF; *Dag. nyh.*, $^{11}/_{1}$, af J. LANDQUIST.

UGGLA, A. HJ. I Jönköpings trivialskola. Ur apotekaren Ludvig Borgströms efterl. anteckningar.

I *Minnesskr. utg. af fören. Modersmålsvännen i Jönköping*, s. 44—52.

[VETTERLUND, F.] History of literature [in Sweden].

I *Sweden. Hist. and statist. handbook* (1914), Part 1, s. 556—557.

WIJKMARK, H. Wolffs filosofi och svensk teologi. Strövtåg i 1700-talets disputationslitteratur.

Bil. till Nya Elementarsk. årsredog., 1914/15.
Anm. i *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. *104—114*, af H. SOMMARSTRÖM.

Lund.

HIPPEL, O. Biskop Agardh mot lundateologien på 1830-talet. Också en strid om renlärigheten.

I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. 320—324.

LAGERBERG, M. Ungdomsstudier i Lund och minnesfesten därstädes efter konung Oscar I 1859.

I förf:ns *Stormän som jag mött*, 1, s. 56—62, 1 pl.

SJÖSTRÖM, C. Kalmar nation i Lund 1670—1914. Biografiska och genealogiska anteckningar jemte historik. Lund. 8:o. VI, 242 s. Pr. 15 kr.

Uppsala.

ALVING, HJ. Genom seklernas Uppsala.

I *Sv. turistför. årsskr.*, 1915, s. 1—27.

Digitized by Google

ALVING, HJ. Den bortdöende idyllens Uppsala. Ett bidrag till 90-talets karakteristik.

I *Stockh. dagbl.*, $^{12}/_{12}$.

CARLSSON, I. Uplands nation 1800—1914. En skildring. Upps. 8:o. 248 s. Pr. 4,50 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{9}/_{3}$, af A. R[ANDEL].

MEYER, G. Från studentexercisens dagar. En tidsskildring från 1869 af »Den siste spögubben».

I *Stockh. dagbl.*, $^{28}/_{3}$.

Nation, Västmanlands-Dala. Festskrift 1915. Upps. 8:o. 164 s. Pr. 5 kr.

F. CLASON. Västmanlands-Dala nations hus och hem i Upsala. — S. J. BOËTHIUS. Några anteckningar om Västmanlands-Dala nations inspektorer och inspektorsval. — Simon Johannes Boëthius. Inspektor 1901—1915. — F. CLASON. Västmanlands-Dala nations hus 1915. — A. HAHR. Västmanlands-Dala nations porträttsamling. — C. LARSSON. Barnbarnen. — F. C[LASON]. »Westmanlands-Dala nations beväringsvisa». — August Forsberg 70 år. — F. CLASON. Västmanlands-Dala nations valborgsmässofest. — A. B. CARLSSON. Dal-Pelle. Ett kapitel ur valborgsmässofirandet.

Nationshusen i Uppsala. Illustr. skildringar af flere författare, samlade och utg. av A. ROOSVAL. Stockh. 4:o. Pr. 20 kr.

Äfven i följande separattryck: R. JOSEPHSON. Stockholms nations hus. 16 s. Pr. 1,50 kr. — I. CARLSSON. Upplands nations hus. 18 s. Pr. 2 kr. — P. HÖGBERG. Gästrike-Helsinge nations hus. 30 s. Pr. 2,50 kr. — N. E. TAUBE. Östgöta nations hus. 22 s. Pr. 2 kr. — E. LUNDMARK. Västgöta nations hus. 27 s. Pr. 2,50 kr. — K. BARR. Södermanlands-Nerikes nations hus. 22 s. Pris 2 kr. — GERDA BOËTHIUS. Västmanlands-Dala nations hus. 24 s. Pr. 2 kr. — V. LJUNGDAHL. Smålands nations hus. 24 s. Pr. 2 kr. — E. COLLIANDER och B. JACOBOWSKY. Göteborgs nations hus. 20 s. Pr. 2 kr. — O. EDELSTAM. Kalmar nations hus. 12 s. Pr. 1,50 kr. — E. NYGREN. Värmlands nations hus. 28 s. Pr. 2,50 kr. — H. CORNELL. Norrlands nations hus. 16 s. Pr. 1,50 kr. — E. MALMBERG. Gottlands nations hus. 14 s. Pr. 1,50 kr.

SCHÜCK, H. Kulturbilder från 1640-talets Upsala. 1—9.

I *Post- o. inr. tidn.*, $^{17}/_{7}$, $^{24}/_{7}$, $^{31}/_{7}$, $^{7}/_{8}$, $^{14}/_{8}$, $^{21}/_{8}$, $^{28}/_{8}$, $^{4}/_{9}$, $^{11}/_{9}$.

WÄGNER, H. Aprildagar i Fyrisstaden. 1—[5].

I *Aftonbl.*, $^{14}/_{4}$, $^{16}/_{4}$, $^{23}/_{4}$, $^{3}/_{5}$, $^{7}/_{6}$.

Finland.

ELFVING, F. Docentinstitutionen vid Helsingfors universitet. Några anteckningar. Hfors. 8:o. 47 s.

Bil. till installationsprogram (pf. L. W. Öholms install.) vid Hfors univ. Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 313—327, 413—433, af R. TIGERSTEDT.

Minnen från Högre elementarskolan (Storskolan) i Helsingfors åren 1858 till 1865, upptecknade av MOVITZ. Hfors. 8:o. 40 s. Pr. 1 fmk.

ROSENQVIST, V. T. Svenska Normallyceum i Helsingfors 1864—1914. En minnesskrift. Hfors. 8:o. 190, 114 s. Pr. 10 fmk.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 305—308, af E. LAGUS.

Digitized by Google

SCHYBERGSON, C. M. Per Brahe och Åbo akademi. 1. Hfors. 8:o. XIII, 192 s. Pr. 3 fmk.

Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 123. — Äfven i form af akad. afh. (Hfors).

5. Kulturhistoria.

A. Allmänt.

BÅÅTH-HOLMBERG, CECILIA. En man från svenska Wenden [d: Ernst Moritz Arndt].

I förf:ns *Människor av eld och tro*, s. 9—117.

FORSELL, MARIE-LOUISE. En resa i familjevagn år 1842. 1914.

Anm. i *Hertha*, Årg. 2, s. 43—44, af L[OTTEN] D[AHLGREN]; *Dag. nyh.*, $^{11}/_{1}$, af J. L[ANDQUIST].

—— Sällskapslif och hemlif i Stockholm på 1840-talet. Ur Marie-Louise Forsells dagboksanteckningar. Med anm. och personregister af SYSTER HEIJKENSKJÖLD. Stockh. 8:o. XV, 226 s., 8 pl. Pr. 5 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{19}/_{12}$, af C. F[ORSSTRAND].

FORSSTRAND, C. Aurora de Geer och umgängeslifvet på Finspång.

I *En bok om Östergötland*, s. 172—187.

GOES, DAMIANUS À. Veklagan öfver det lappska folkets nöd och Lapplands beskrifning i latinsk text, nu för första gången öfversättyttad till svenska genom G. THÖRNELL. Jämte en inledning om författarens lif och verk, hans resa i Sverige och hans brefväxling med den svenske ärkebiskopen Johannes Magnus, samt andra därmed sammanhängande ämnen af E. W. DAHLGREN. (Utg. af Föreningen för bokhandtverk.) Stockh. 12:o. 99 s., 1 portr.

Anm. i *Stockh. dagbl.*, $^{10}/_{10}$, af I. COLLIJN.

GROT, J. Utdrag ur J. Grots brevväxling med P. Pletnjov angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet. 2. Övers. av W. GROUNDSTROEM. Hfors. 8:o. 397 s. Pr. 4 fmk.

Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 119.

[HALLER, E.] Kulturbilder från Haquin Spegels dagar. 1—4. (Undert.: E. H—R.)

I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn*, $^{7}/_{1}$, $^{9}/_{1}$, $^{16}/_{1}$, $^{23}/_{1}$.

Handtverksskråna i Stockholm under medeltiden.

I *Guldsmeds-posten*, Årg. 3, s. 27—29. (Forts. o. slut.)

HAUSEN, R. Ur gamla familjepapper. Tidsbilder från förra århundradet.

I *Förh. o. upps.*, 28, s. 177—228, 1 pl.

JACOBSSON, N. En märklig samling järtecken af en luthersk östgötapräst.

I *Julhälsning till församlingarna från präster i Linköpings stift*, 1915, s. 107—127.

JOHNSSON, P. Fordomtima. Kulturbilder från gamla tider. Kristianstad (tr. i Örebro). 8:o. 293 s. Pr. 5 kr.

Innehåller bl. a.: —— Värmländskt folkliv under 1600-talet. —— Från häxeriväsendets dagar. —— Predikosjukan i södra Sverige under mediet av förra århundradet. —— Linnés dotterdotter och hennes giftermål. —— Ulrica Karolina Widström.

Digitized by Google

JOHNSSON, P. Kulturbilder från Blekinge. Kristianstad (tr. i Örebro). 8:o. 57 s. Pr. 2 kr.

Innehåller bl. a.: — — En trolldomsaffär från år 1679. — — Stilblommor från 1700-talet. — — Holjeborna som foro till Blåkulla. — En kärlekshistoria från 1767. — Äldre tiders resenärer om Blekinge, dess natur och folk. (1. Christer Bonde. 2. Carl Hårleman. 3. Christian Molbech.) — En blekingsk folkskald [Pehr Thomasson].

MOGÅRD, B. Ernst Moritz Arndt och Sverige. En tysk-svensk kulturrelation.

I *Minnesskr. utg. af fören. Modersmålsvännen i Jönköping*, s. 76—83.

NOHRSTRÖM, H. En reseskildring i bref från 1839. [F. L. Schaumans bref från Stockholm och Upsala.]

I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 126—139.

NORDENSTRENG, R. Vikingafärderna. Stockh. 8:o. x, 207 s. Pr. 3,75 kr.

NYBERG, P. Ett litet bidrag till gillet Amore Proximi's historia.

I *Förh. o. upps.*, 28, s. 394—402.

OGIER, CH. Från Sveriges storhetstid. 1914.

Anm. i *Fataburen*, Årg. 1915, s. 51—57, af N. E. H[AMMARSTEDT]; *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 141, af C. HALLENDORFF.

RUDELIUS, F. Kavaljer och vagabond. Öfversten i svenska armén, chevalier Wilhelm von Runges lif och resor skildrade. 1914.

Anm. i *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 68—69, af G. I[NDEBETOU].

SCHÜCK, H. S:t Erik och hans reliker. 1—3.

I *Post- o. inr. tidn.*, $^{20}/_{4}$, $^{23}/_{4}$, $^{3}/_{6}$.

STIEVE, F. Die kulturellen Beziehungen zwischen Schweden und Deutschland.

I *Das neue Deutschland*, Jahrg. 4, s. 94—95.

SVENSSON, J. V. De sydsvenska folknamnen hos Jordanes. 1914.

Anm. i *Namn o. bygd*, Årg. 3, s. 171, af HJ. LINDROTH.

TIANDER, K. Varägerna. Nyare forskningsresultat.

I *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 435—449.

WACHTMEISTER, H. Anteckningar och bref från Carl Johanstiden. Ur landshöfdingen grefve Hans Wachtmeister den äldres papper. Utg. af H. WACHTMEISTER. Stockh. 8:o. VIII, 317 s., 10 pl. Pr. 5 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{12}/_{12}$, af C. HALLENDORFF; *Stockh. dagbl.*, $^{23}/_{12}$, af S. CLASON; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{27}/_{12}$, af K. W[ARBURG].

WAHLSTRÖM, LYDIA. Gustavianska studier. 1914.

Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 35, s. 33—36, af L. S[TAVENOW]; *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 77—78, af HILMA BORELIUS; *Dag. nyh.*, $^{8}/_{3}$, af J. L[ANDQUIST]; *Nya dagl. alleh.*, $^{1}/_{3}$, af N. E[RDMANN]; *Forum*, Årg. 2, s. 512—514, af F. LAGERROTH.

B. Teater- och musikhistoria.

Samfund, Sveriges teaterhistoriska. Årsskrift 1914. Utg. genom O. WIESELGREN. 8:o. 67 s. Medl.-afg. 5 kr. för år.

J. FLODMARK. Carl Envallsson och hans »Kronfogdar». — K. FREDLUND. Den första Bellmanssituationen på svensk scen. — O. WIESELGREN. Vilhelm von Rosenheim, »den svenske Racine». — O. WIESELGREN. Strödda bidrag till den svenska teaterns historia ur samtidiga källor. — Förteckning öfver samfundets styrelse och medlemmar.

Digitized by Google

ANREP-NORDIN, B. Sekvens och hymner till den hel. Helena.
I *Västergötlands fornminnesför. tidskr.*, Bd 3, H. 7/8 (= nr 27,28), s. 128—141, 1 musikbil.

DAHLGREN, LOTTEN. Grannarna på Kungsångsgatan. Ett par kapitel ur en svensk tondiktares [d: J. A. Josephsons] historia. 1914.
Anm. i *Nya dagl. alleh.*, $^{9}/_{3}$, af N. ERDMANN.

—— En interiör från Jenny Lind-Goldschmidts hem.
I *Hertha*, Årg. 2, s. 82—85.

DAHLSTRÖM, S. Den inhemska teateridén. Borgå. 8:o. 54 s. Pr. 0,85 fmk.
Scenisk konst och kultur, 1.
Anm. i *Nya Argus*, Årg. 8, s. 63—64, af O. H[OMÉN].

—— Svenska teaterns framtid. Borgå. 8:o. 58 s. Pr. 1 fmk.
Scenisk konst och kultur, 3.

FLODMARK, J. Teatrala hågkomster från 1840—60-talens Stockholm.
I *Sv. dagbl.*, $^{26}/_{9}$, $^{3}/_{10}$, $^{17}/_{10}$, $^{24}/_{10}$.

FORSSTRAND, C. En olycklig teaterdirektör [d: Adolf Fredrik Ristell].
I *Sv. scenen*, Säsong 1914/1915, s. 149—150.

—— Mme S:t Romain. Balettdivan från Paris, som ej tjusade Stockholm.
I *Sv. scenen*, Säsong 1915/1916, s. 66.

FREDLUND, K. Den första Bellmanssituationen på svensk scen. [C. F. DAHLGRENS Ulla Winblads födelse eller Paris Dom.]
I *Sv. teaterhist. samf. årsskr.*, 1914, s. 24—37.

[HEDBERG, F. o. LAURIN, C. G.] Dramatic art [in Sweden].
I *Sweden. Hist. and statist. handbook* (1914), Part 1, s. 533—535.

HEINRICIUS, SIGRID. Nationalitetsidéns genombrott vid scenerna i Sverige och Norge. Borgå. 8:o. 57 s. Pr. 1 fmk.
Scenisk konst och kultur, 2.

HOLMSTRÖM, MARIA. Jenny Lind som Kunstnerinde og Menneske. Kbhvn. 8:o. 288 s. Pr. 3 kr.

HOMÉN, O. Från Helsingfors teatrar. Hfors. 8:o. 259 s. Pr. 5,25 fmk.

HÅRD-ÖDMANN, ALMA. Arvid Ödmann. Minnesblad. Stockh. 8:o. 255 s., 8 pl. Pr. 4,75 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{23}/_{12}$, af J. A[TTERBOM].

LAGERBERG, M. Stockholmslif vid början av 1850-talet.
Bl. a. med underrubriken: Kungl. teatern.
I förf:ns *Stormän som jag mött*, 1, s. 94—95.

LAURIN, C. G. Från Stockholms teatrar. 1—2.
I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 113—127, 379—393.

LINDBERG, A. Barndoms- och ungdomsminnen. Stockh. 8:o. 194 s., 1 pl. Pr. 2,50 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{8}/_{12}$, af K. W[ARBURG]; *Stockh. dagbl.*, $^{12}/_{12}$, af H. G[LIMSTED]T.

[LINDBLAD, A. F.] Ett posthumt notblad af A. F. Lindblad.
I *En bok om Östergötland*, s. 486—488.

Digitized by Google

NORDENSVAN, G. Svenska teatern fyller 40 år. En teater med rikt förflutet — ungdomens och möjligheternas scen.
I *Stockh. dagbl.*, 17/1.

NYMAN, A. Stockholmska muser.
I *Ord och bild*, Årg. 24, s. 103—110, 280—285.

PERSONNE, N. Svenska teatern. 3. Under Karl Johanstiden. 1810—1818. Några anteckningar. Stockh. 8:o. 192 s. Pr. 3,75 kr.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, 20/12, af H. G[LIMSTED]T; *Stockh.-tidn.*, 16/12, af D. FALLSTRÖM.

—— Ett unikt teaterporträtt. [Fredrika Löf.]
I *Sv. scenen*, Säsong 1914/1915, s. 65.

RIDDERSTAD, A. I Linköping under början af 1800-talet. Tidsbilder.
Bl. a. med underrubrikerna: Assemblé- och spektakelhuset. — Musikaliska underhållningar.
I *En bok om Östergötland*, s. 249—265.

THYSELIUS, E. Svenska teatern 40 år. Ett och annat ur dess historia.
I *Aftontidn.*, 12/1.

—— Våra teatertidningar.
I *Aftontidn.*, 14/4, 20/4.

[VALENTIN, K.] Music [in Sweden].
I *Sweden. Hist. and statist. handbook* (1914), Part 1, s. 526—532.

WIESELGREN, O. Strödda bidrag till den svenska teaterns historia ur samtidiga källor. 1. Komedianter i Stockholm på 1600-talet. 2. Ur Carl Reinhold Berchs självbiografi. 3. Från Operans invigningsföreställning år 1782. Ett par samtida omdömen.
I *Sv. teaterhist. samf. årsskr.*, 1914, s. 52—61.

VRETBLAD, P. Johan Helmich Roman. 1914.
Anm. i *Sv. musikerförb. tidskr.*, Årg. 6, s. 29—30, af X. Y. Z.

6. Svensk litteraturhistoria.

A. Allmänt.

Edda. Nordisk tidsskrift for litteraturforskning. Red. G. GRAN; red.-sekr. F. BULL. Bd 1—2. 1914.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 4/8, af K. W[ARBURG].

—— Nordisk tidsskrift for litteraturforskning. Red. G. GRAN; red.-sekr. F. BULL. Bd 3—4 (= H. 1—4, 1915). Kria. 8:o. 372, 372 s. Pr. för hel årg. 10 kr.
Bd 3 anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 4/8, af K. W[ARBURG].

Författare, Svenska, utg. af Svenska vitterhetssamfundet. 2: 4—5, 3: 4, 4: 2. Stockh. 8:o. Medl.-afg. 10 kr.
2. Samlade skrifter af C. G. AF LEOPOLD. Utg. af K. FREDLUND. H. 4—5. — 3. Samlade skrifter af E. J. STAGNELIUS. Utg. af F. BÖÖK. Del 4. — 4. Samlade dikter af LUCIDOR. Utg. af F. SANDWALL. H. 2. — Meddelanden, nr 6

Digitized by Google

Förhandlingar och uppsatser. 28 (1914). Hfors. 8:o. CXLVI, 428 s., 1 pl. Pr. 5 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finl., 121.

Förhandlingar. — AGNES LANGENSKJÖLD. Det romantiska elementet i Viktor Rydbergs dikter. — W. SÖDERHJELM. Fredrika Runebergs brev till Bernhard von Beskow. Meddelade. — J. TEGENGREN. Ett Stenbäckmanuskript. — S. EK. Kellgrens Åbodiktning. — R. HAUSEN. Ur gamla familjepapper. Tidsbilder från förra århundradet. — A. HULTIN. Frihetstidens litteratur- och lärdomshistoria i Finland. — L. LINDSTRÖM. Bidrag till Åbo stads ekonomiska historia under frihetstiden. — P. NYBERG. Ett litet bidrag till gillet Amore Promixi's historia. — J. TEGENGREN. Runeberg som naturdiktare.

Handlingar, Svenska Akademiens, ifrån år 1886. Del 26 (1914). Stockh. 8:o. 276 s. Pr. 4 kr.

Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1914: Tal af Akademiens direktör, herr MELIN. — Inträdestal af fröken SELMA LAGERLÖF. — Svar af herr MELIN. — Redogörelse för sammankomsten. — Minne af rikshöfvitsmannen Engelbrekt Engelbrektsson, af herr SCHÜCK.

Anm. i *Stockh. dagbl.*, $^{6}/_{7}$, af O. R[ABENIU]S; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{20}/_{10}$, af K. W[ARBUR]G.

Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska litteratursällskapets arbetsutskott. Årg. 35 (1914).

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{28}/_{3}$, af F. BÖÖK; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{6}/_{4}$, af K. WARBURG.

Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska litteratursällskapets arbetsutskott. Årg. 36 (1915). Upps. 8:o. VIII, 212, 54 s. Pr. 6,50 kr.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 1: 36.

Redog. för årsmötet. — J. FLODMARK. När Lidner gjorde konkurs. — S. EK. Till frågan om Hercules' två versioner. — G. SCHÜTTE. Gudedræbning i nordisk Ritus. — E. NOREEN. En förbisedd dikt af Gunno Dahlstierna. — J. RUDBECK. Om författarskapet till Kung Orres bedrifter och Seigneur Hans Hanssons drömmar. — M. LAMM. Studier i Almquists ungdomsdiktning. — C. SANTESSON. En omstridd Atterbom-dikt. — H. SCHÜCK. Ur gamla anteckningar. 6. Vårt äldsta medicinska arbete. — A. SILOW. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 33 (1914).

Samlingar utg. af Svenska fornskriftsällskapet. H. 146—147. Lund & Stockh. 4:o & 8:o. Medl.-afg. 5 kr. för år.

H. 146. Peder Månssons skrifter. Utg. af R. GEETE. H. 3. — H. 147. K. F. SÖDERWALL. Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. H. 26. — Årsmöte med Bilaga (Vadstenabrodern Peder Månssons bref på svenska från Rom till Vadstena kloster 1508—1519. Utg. af R. GEETE).

Skrifter från Stockholms högskolas litteraturhistoriska seminarium. Utg. av K. WARBURG. 1—2. Stockh. 8:o. 115, 57 s. Pr. 1,50; 0,75 kr.

1. P. LINDBERG. Tillkomsten af Strindbergs »Mäster Olof» jämte en undersökning af de två första texterna. — 2. HANNA RYDH. De historiska källorna till Strindbergs »Mäster Olof».

Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{6}/_{7}$, af S. EK.

Skrifter utg. af Svenska litteratursällskapet. 1: 36, 7: 8, 17: 18. Upps. 8:o. Medl.-afg. 5 kr. för år.

1: 36. Samlaren. Årg. 36. — 7: 8. 1500- och 1600-talens visböcker, utg. af A. NOREEN och A. GRAPE. 8. Drottning Sofias visbok. — 17: 18. L. BYGDÉN. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 20.

Digitized by Google

Skrifter utg. af Svenska litteratursällskapet i Finland. 119—125. Hfors. 8:o. Medl.-afg. 10 fmk för år.

119. Utdrag ur J. Grots brevväxling med P. Pletnjov angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet. 2. — 120. Pehr Kalms resa till Norra Amerika. Del 3. — 121. Förhandlingar och uppsatser. 28 (1914). — 122. RUTH HEDVALL. Runebergs poetiska stil. — 123. C. M. SCHYBERGSON. Per Brahe och Åbo akademi. 1. — 124. Studier i nord. filologi. Utg. genom H. PIPPING. Bd 7. — 125. Skrifter af C. G. ESTLANDER. 2. Uppsatser i litteratur och konst samt allmänna ämnen. 1. Åren 1864—81.

Akademien, Svenska, i psalmboksfrågan. Med särskilda yttranden af V. VON HEIDENSTAM, P. HALLSTRÖM, SELMA LAGERLÖF, E. A. KARLFELDT, K. A. MELIN, V. NORSTRÖM. Stockh. 8:o. 70 s. Pr. 1 kr.

Anm. i *Vår lösen*, Årg. 6, s. 307—311, af E. L[IEDGREN].

AURELIUS, E. I psalmboksfrågan. Yttrande i Lunds domkapitel.

I *Kyrkl. tidskr.*, Årg. 21, s. 335—358.

BENSON, A. BURNETT. The old Norse element in Swedish romanticism. 1914.

Anm. i *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 2 (1914/1915), s. 121—122; *Modern language notes*, Vol. 30, s. 227—229, af A. M. STURTEVANT.

Beowulf. En fornengelsk hjältedikt. Övers. av R. WICKBERG. 1914.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{26}/_{3}$, af E. BJÖRKMAN.

BERG, R. G:SON. Svenska skalder från nittitalet. Sex utkast. Uppl. 3. Stockh. 8:o. 176 s. Pr. 2,50 kr.

—— Varianttryck af »En Fri Svensk».

I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 177.

—— Djurögon och människoögon.

I *Hvar 8 dag*, Årg. 16, s. 411, 414.

—— Poeter och esteter i Uppsala på 90-talet.

I *Stockh. dagbl.*, $^{19}/_{12}$.

—— Schwedischer Brief. [Litterär tvåårsöfversikt.]

I *Das liter. Echo*, Jahrg. 17, sp. 1010—1017.

BERG, T. Efterskrift [till Hertigh Carls Slaktarebenck]. XV s.

Se nedan *Slaktarebenck*.

Biografier, Äldre svenska. [Utg. af H. SCHÜCK.] 1. Ioannis Schefferi Argentoratensis vita. 2. Sweriges Rijkes ... Ertz Förrådares Johannis Messenii oredeliga Bedriffter ... Upps. 8:o. 79 s. Pr. 1,50 kr.

I *Upps. univ. årsskr.*, 1915, Program, 1.

BOLANDER, C.-A. Svenska diktare just nu. Litterära essayer. Stockh. 8:o. 225 s. Pr. 3,50 kr.

Anm. i *Nya Argus*, Årg. 8, s. 132—133, af G. CASTRÉN; *Stockh. dagbl.*, $^{15}/_{6}$, af O. R[ABENIUS]; *Nord. tidskr.*, 1915, s. 539—543, af E. NORLING.

BRATE, E. Möjebro-stenen.

I *Ark. för nord. filol.*, Bd 31, s. 227—235.

Böcker. De, jag läser — när och hur jag läser dem.

Med anledning av detta spörsmål, framställdt af *Stockh. dagbl.* till en del förf., yttrade sig bl. a.: HELENA NYBLOM ($^{6}/_{6}$) och MARIKA STJERNSTEDT ($^{27}/_{6}$).

Digitized by Google

BÖÖK, F. Essayer och kritiker 1913—1914. Stockh. 8:o. VI, 313 s. Pr. 4,50 kr.

Af denna volyms innehåll, som redan förut varit publiceradt i tidningar och tidskrifter, omfatta följande uppsatser svensk litteraturhistoria och kritik: Frödings sista dikter. (1913). — Oscar Levertin. [Anm. af: W. Söderhjelm. Oscar Levertin. En minnesteckning. Del 1.] (1914.) — Birger Sjödin. (1913.) — Erik Axel Karlfeldt. Till femtioårsdagen. (1914.) — Karl-Erik Forsslund. [Anm. af: Daldikter och vandringsvisor.] (1913.) — — Hjalmar Söderberg. [Anm. af: Den talangfulla draken.] (1913.) — En ny författare [d: S. Dahlbäck (Erik Fahlman); anm. af: Firman Åbergson.] (1914.) — En tidsroman. [Anm. af: S. Siwertz. En flanör.] (1914.) — Vilhelm Ekelund. [Anm. af: Tyska utsikter.] (1913.) — Per Hallström. [Anm. af: Lefvande dikt.] (1914.)

Anm. i *Nya Argus*, Årg. 8. s. 114—116, af G. C[astrén]; *Nord. tidskr.*, 1915, s. 378—381, af E. Norling; *Det nya Sverige*, Årg. 9, s. 616—618, af O. Rabenius; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 1/6, af S. Ek; *Aftonbl.*, 7/8, af F. Vetterlund; *Dag. nyh.*, 29/6, af J. Landquist.

—— Tyskland och svensk litteratur.

I *Det nya Sverige*, Årg. 9, s. 592—600.

—— Om öfversättningar.

I *Sv. dagbl.*, 30/5.

—— Litteratur och filologi.

I *Sv. dagbl.*, 6/8.

CASTRÉN, G. Beys och Lagger: två av drottning Kristinas franska balettförfattare.

I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 43—57.

—— Finländsk litteraturhistoria 1914—1915.

I *Edda*, Bd 4, s. 367—372.

[——] Svensk kritik. 1—4. (Undert.: G. C.)

I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 10—11, 18—19, 105—106.

DAHLGREN, LOTTEN. En gammal värmlandsgård i ny gestalt. »Geijersgården» i Ransäter — ägnad åt minnet af E. G. Geijer, F. A. Dahlgren och Uno Troili.

I *Stockh. dagbl.*, 20/4.

—— Släkttraditioner och breffragment. Upptecknade. 1—5, [6—9].

I *Stockh. dagbl.*, 16/5, 6/6, 27/6, 11/7, 25/7, 29/8, 5/9, 12/12, 19/12.

—— Dahlgrenarna i Ransätersgården. 1—2. (Släkttraditioner och breffragment. [6—7.])

I *Stockh. dagbl.*, 20/8, 5/9.

Dikt. Den, jag håller mest på och hur den blev till.

I *Stockh.-tidn.*, julläsning, s. 8—11, besvarade följande förf. ofvanstående spörsmål: Jane Gernandt-Claine, A. Möller, Helena Nyblom, J. Nordling, F. Nycander, K. G. Ossiannilsson, G. Ullman, S. Ullén och A. Österling.

Drömmar. Seigneur Hans Hanssons. (Utg. med efterskrift af O. Wieselgren.) Stockh. 4:o. 66, XXII s. Pr. 35 kr.

De 100 böckerna, 1.

Anm. i *Stockh. dagbl.*, 31/10, af I. Collijn.

EKHOLM, H. J. Vidhemsprästens och johannitmunkens anteckningar i Codex Holmiensis B 59. 160, 114 s. Pr. 3 fmk.

I *Studier i nord. filol.*, Bd 7: 2-2 B. — Äfven i form af akad. afh. (Hfors).

Digitized by Google

EKLUND, J. A. Vår kyrkopsalm. Lund. 8:o. 75 s. Pr. 2,50 kr.

Enquête om kriget och litteraturen. — Har världskriget påverkat Edert åskådningssätt eller känsloliv i någon viss riktning, och i så fall, huru?

Aftonbl. utsände under året ofvanstående fråga till en del litterära personer. Svaren publicerades i tidningen i följande ordning: J. Nordling (12/10); H. Hjärne (13/10); B. Malmberg (14/10); K. G. Ossiannilsson (15/10); Hj. Soderberg och A. Klinckowstrom (16/10); E. Evers (18/10); V. Norström, A. Österling och Ch. Günther (20/10); G. Ullman och M. Koch (21/10); E. Hogman (22/10); Hilma Borelius, B. Risberg och S. A. Duse (28/10); A. Quennerstedt (24/10); P. Hallstrom och E. Svensén (26/10); W. Rudin (27/10); C. G. Santesson (28/10); E. Brogren (29/10); H. Öberg, Cecilia Bååth-Holmberg och Elf Norrbo [d: J. A. Törnblom] (1/11); E. Billing (2/11); Helena Nyblom (4/11); Anna Lenah Elgstrom (9/11); Anna Maria Roos (11/11); O. E. Lindberg och Lucie Lagerbjelke (12/11); H. Lundborg (19/11); Ellen Lundberg-Nyblom (22/11); F. Nycander (23/11); J. Heuman (25/11); G. M. Pfannenstill (27/11) m. fl.

ERDMANN, N. Svenska Minerva. Partipolitiska paralleller från liberalismens slyngelår. Före julirevolutionen 1830. Stockh. 8:o. 250 s. Pr. 5 kr.

Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn*, 5/5, af K. W[arburg]; *Nya dagl. alleh*, 9/4, af Annie Akerhielm.

[——] Flanörfilosofiens bankrutt. 2. (Undert.: N. E.)

I *Nya dagl. alleh.*, 3/1.

[——] Svensk litteraturkritik. 1—2. (Undert.: N. E.)

I *Nya dagl. alleh.*, 15/2, 21/2.

[——] Litteraturens reformation. (Undert.: N. E.)

I *Nya dagl. alleh*, 19/2.

ERIXON, S. Runinskrifter från Dalarna.

I *Fataburen*, Årg. 1915, s. 147—162.

ESTLANDER, C. G. Publicistlifvet i Stockholm och dess sedetecknare. [Anm. af Fria ord (1878) och A. Strindbergs Röda rummet (1879).]

I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 387—410. — Förut i *Finsk tidskr.*, T. 8 (1880), s. 17—36.

—— Om folksångens vägar i Norden.

I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 459—470. — Förut i *Album utg. af nylänningar*, 8 (1881).

—— Sången om den friköpta. Till Finska litteratursällskapets femtioårsminne.

I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 471—499. — Förut i *Finsk tidskr.*, T. 10 (1881), s. 331—356.

FRIESEN, O. von. Runorna i Sverige. Upps. 4:o. 32 s. Pr. 1 kr.

Fordomtima. Skriftserie utg. av O. Lundberg, 1.

—— o. EKHOLM, G. Upplands hällristningar. 1. Hällristningarnas innebörd. Af G. Ekholm. 2. Undersökningar af uppländska hällristningar.

I *Upplands fornminnesför. tidskr.*, 30 (= Bd 7, H. 2), s. 169—192.

FRÖDING, H. Poeterna [i Göteborg under envåldstiden].

I förf:ns *Berättelser ur Göteborgs historia under envåldstiden*, s. 166—171.

GADE, J. A. Autograph letters of Swedish kings.

I *The Amer.-Scandin. review*, Vol. 3, s. 16—26.

Digitized by Google

GADELIUS, B. Om sinnessjukdom, diktning och skapande konst.

Behandlar bl. a. E. TEGNÉR, E. JOSEPHSON och G. FRÖDING.
I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 337—358.

GRIP, E. Vår vitterhets stormän under 1800-talet. Upps. 8:o. 1—2. 54, 56 s. Pr. 0,50 kr. per del.

1. Erik Gustaf Geijer. — 2. Esaias Tegnér.
Sveriges kristl. studentrörelses folkskr., 21—22.

—— Disputation om gröt. En humoristisk satir från 1771.

I *Edda*, Bd 3, s. 93—100.

[HANSSON, S.] »Lunds Veckoblad» som Europas fridstörare. (Undert.: S. HN.).

I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 16/2.

HASSELBLATT, E. Brev av nordiska författare i Helsingfors universitetsbibliotek.

Innehåller bl. a. bref från ANNE CHARLOTTE EDGREN-LEFFLER, F. HEDBERG, C. SNOILSKY, A. STRINDBERG och Z. TOPELIUS.
I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 71—97.

HEDÉN, E. Svensk litteratur och utländskt inflytande. Några rapsodiska anteckningar.

I *Tiden*, Årg. 7, s. 360—368.

HEJLL, R. Om förklaring och orsaker inom litteraturvetenskapen.

I *Forum*, Årg. 2, s. 616—617. — Denna uppsats föranledde en inlaga av S. EK i samma tidskr., s. 630, hvarpå förf. svarade, s. 654.

HILDÉN, H. Dagdrivare, professorer, en kritiker och Friherre R. F. von Willebrand.

I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 51—54. — Denna uppsats föranledde inlagor af J. J. SEDERHOLM och LULLU WOLDSTEDT-BUCH i samma tidskr., s. 64—66, hvarpå förf. svarade, s. 75.

HJÄRNE, E. Två gammalsvenska andliga dikter. Textedition och undersökningar. Upps. 8:o. 109 s. Pr. 7,50 kr.

S. 5—18, 21—28, 31—35 äfven i *Vår lösen*, Årg. 6, s. 222—229.

HOMÉN, O. De nya författarna. Borgå. 8:o. 90 s. Pr. 1,90 fmk.

Frågor för dagen, 6.

HULTIN, A. Frihetstidens litteratur- och lärdomshistoria i Finland.

I *Förh. o. upps.*, 28, s. 229—313.

JOSEPHSON, A. G. S. Svenska litteratursällskapet and Svenska vitterhetssamfundet.

I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 1 (1911/1914), s. 186—187.

KLOCKHOFF, O. Nya studier öfver Þiðreks saga af Bern.

1. Cod. Holm. 4 fol. och prologen. — 2. Sagans komposition. — 3. Omarbetning af sagan. — 4. Hjältebeskrifningen. — 5. Slutord.
I *Ark. för nord. filol.*, Bd 31, s. 156—213.

Kritik över kritiker. Författarna ha ordet.

Under denna titel anordnade *Dagen* en enquête med uttalanden af följande förf.; A. MÖLLER och H. WÄGNER (12/1); M. KOCH, B. MALMBERG och G. ULLMAN (16/1); E. BROGREN (18/1); F. NYCANDER (28/1); N. W. LUNDH och B. MÖRNER (26/1); ANNIE ÅKERHIELM (28/1).

Digitized by Google

LAGERKVIST, P. Folket och dikten.
I *Tiden*, Årg. 7, s. 235—239.

LANDQUIST, J. Svensk litterär kritik. 1—2.
I *Dag. nyh.*, $^{29}/_{1}$, $^{15}/_{2}$.

LENGERTZ, W. Skåneskildrare och andra. Illustr. biografiska konturteckningar. 1—6.
1. Christina Nilsson. — 2. Något om Elf Norrbo. — 3. »Göingars» författare (Harald Johnsson). — 4. Vid Pehr Johnsons hem. — 5. Slättens skildrare (Vilhelm Söderberg). — 6. En skånsk bibliofil (Per Möller).
I *Sveriges väl*, Årg. 10. s. 331—332, 358—359, 364—365, 389, 396, 416—417.

LIEDGREN, E. Den svenska psalmboken. Några synpunkter. Uppl. 2. 1914.
Anm. i *Östgöta-corresp.*, $^{30}/_{1}$, af [I.] N[ORBERG].

—— Religionens ställning i sjuttonhundratalspoesien och den estetiskt motiverade psalmboksreformen.
I förf:ns *Wallins läroår som psalmdiktare 1806—1812*, s. 1—67.

LINDBLOM, J. Studier till en ny provöversättning av Syraks bok. Med särskild hänsyn till 1500-talets svenska bibelöversättningsarbete. Stockh. 8:o. 153 s. Pr. 3,75 kr.

[LUNDSTEDT, B. och HILDEBRAND, K.] Newspapers [in Sweden].
I *Sweden. Hist. and statist. handbook* (1914), Part 1, s. 483—485.

LUNDSTRÖM, H. Doktor Martin Luthers Enchiridion och dess tidigaste kända svenska dräkt. Upps. 8:o. 116 s. Pr. 2,25 kr.
I *Upps. univ. årsskr.*, 1915, Program, 2.

MANNSTRÖM, O. Psalmboksfrågan.
I *Kyrkl. tidskr.*, Årg. 21, s. 315—334.

NERMAN, B. Baldersagans äldsta form.
I *Edda*, Bd 3, s. 1—10.

NORDENSTRENG, R. Flanörfilosofi och aktiv lifssyn. [Anm. af S. Siwertz' En flanör och E. Didrings Malm.]
I *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 194—216.

NORDIN, F. En nyfunnen västgötarunsten.
I *Västergötlands fornminnesför. tidskr.*, Bd 3, H. 7/8 (= nr 27/28), s. 158—161.

NOREEN, A. Till Ynglingatal. 1912.
Anm. i *Ark. för nord. filol.*, Bd 31, s. 220—222, af E. Olson.

OLSON, E. Norvagismer i några fornsvenska medeltidsdikter. [Eufemiavisorna och Konung Alexander.]
I *Från Filol. fören. i Lund, Språkvet. uppsatser*, 4, s. 88—105.

OSSIANNILSSON, K. G. Reaktionen. En stridsskrift. 1914.
Anm. i *Nya dagl. alleh.*, $^{18}/_{12}$, af D. Sprengel.

PIPPING, H. Fornsvenskt lagspråk. 5. Studier över Äldre västgötalagen. 100 s.
I *Studier i nord. filol.*, Bd 7: 1.

RABENIUS, O. Ny svensk lyrik. 1.
I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 157—165.

Digitized by Google

RABENIUS, O. Svenska romaner och noveller. 1—2.
I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 325—333, 507—512.

—— Psalmboksförslaget.
I *Det nya Sverige*, Årg. 9, s. 440—448.

—— Svensk litteraturkritik.
I *Det nya Sverige*, Årg. 9, s. 611—618.

[——] Det litterära läget just nu.
I *Stockh. dagbl.*, $^{5}/_{12}$. Tidningens B-nr utgjordes denna dag af ett bokmarknadsnummer, innehållande en del bidrag af litteratur- och bokhist. intresse och hvari ofvanstående ingick som ledande art.

Romanerna, Äro, dödsdömda? Alla böcker borde vara anonyma!
Med anledning af dessa två spörsmål, som ursprungligen framkastats af den amerikanske förf. W. N. Harben och den danske förf. S. Lange, anordnade *Stockh. dagbl.* (se tidningens nr $^{3}/_{11}$) en enquête i hvilken svar från följande svenska förf. publicerades: Hj. Söderberg ($^{7}/_{11}$); Anna Wallenberg ($^{9}/_{11}$); K. G. Ossiannilsson ($^{13}/_{11}$); Jane Gernandt-Claine ($^{16}/_{11}$).

ROŽNIECKI, S. Varægiske Minder i den russiske Heltedigtning. 1914.
Anm. i *Nord. tidskr.*, 1915, s. 492—498, af T. J. Arne.

RUDBECK, J. Om författarskapet till Kung Orres bedrifter och Seigneur Hans Hanssons drömmar.
I *Samlaren*, Årg. 36, s. 48—50.

SCHÜCK, H. Ur gamla anteckningar. 6. Vårt äldsta medicinska arbete. [Johannes Cops Empiricus svecus].
I *Samlaren*, Årg. 36, s. 206—212.

—— Ett blad ur Östergötlands litteraturhistoria.
I *En bok om Östergötland*, s. 77—80.

—— o. WARBURG, K. Illustrerad svensk litteraturhistoria. Uppl. 2. Del 3. 1913.
Anm. i *Edda*, Bd 3, s. 148—150, af O. Wieselgren.

—— o. WARBURG, K. Illustrerad svensk litteraturhistoria. Uppl. 2, omarb. och utvidg. Del 4. (K. Warburg. Svensk litteratur under realismens och efterhumanismens tid — från senare hälften af 1830-talet till inemot sekelskiftet.) Bd 1: H. 5—10. S. 193—476, xi s., 14 bil. Bd 2: H. 11—12. 96 s., 7 bil. Stockh. 8:o. Pr. för häfte 1,20 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{4}/_{1}$, af R. F[eh]r, $^{28}/_{5}$, af J. A[tterbom]; *Aftontidn.*, $^{16}/_{12}$, af E. Th[yselius].

Skaldeminnen, Två upländska. (I. Carlsson, Johan Nybom. — E. N. S[öderberg]. Tekla Knös.)
I *Upsala*, julnummer, s. 3—4.

Slaktarebenck, Hertigh Carls, dät är En sanferdigh wiss berättelse om de ynckelige Fängzlende, Pinande och Mördande, som den Ogudachtige Försten Hertigh Carl till Södermanlandh på både yppere och ringere, Sweriges Rijkes Stender och Vndersåter, så wäl Andelige som Wärldzlige, bedreffwet hafuer ... Anno MDCXVII. (Med efterskrift af T. Berg.) Stockh. 4:o. 113, xv s. Pr. 35 kr.
De 100 böckerna, 2.

Digitized by Google

SPRENGEL, D. Om Hasse Z., hertigen af Arafi, Levertin m. m. (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)

I *Nya dagl. alleh.*, $^{15}/_{3}$.

—— De små och de stora. (80-tal och 90-tal.) (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)

I *Nya dagl. alleh.*, $^{24}/_{3}$.

—— De stora och de små. (Från 1880 till 1915.) (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)

I *Nya dagl. alleh.*, $^{7}/_{4}$.

—— Skandinavismen och svenska litteraturen. [1]—12. (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)

[1.] Skandinavismen och svenska litteraturen. — 2. Snoilsky och Strindberg. — 3. Strindberg och »80-talet». — 4. »Tiden» och den otidsenlige [d: A. Strindberg]. — 5. Den heliga krokodilen [d: A. Strindberg]. — 6. Skämttidningshistorier [rör. A. Strindberg]. — 7. Unge Hjalmar Branting [och hans uppfattning af A. Strindberg]. — 8. Lokes [d: A. Strindbergs] hof. — 9. Fröja i Lokes hof. — 10. Gustaf af Geijerstam sänder Hans Larsson en besynnerlig hälsning. — 11. Tidig 80-talskritik. [G. af Geijerstams Ur samtiden]. — 12. De ringes rikedomar [Forts. af föreg. art.].

I *Nya dagl. alleh.*, $^{20}/_{4}$, $^{23}/_{4}$, $^{29}/_{4}$, $^{10}/_{5}$, $^{17}/_{5}$, $^{19}/_{5}$, $^{22}/_{5}$, $^{7}/_{6}$, $^{14}/_{6}$, $^{23}/_{6}$, $^{2}/_{7}$, $^{6}/_{7}$, $^{13}/_{7}$.

—— Tidskrifter. (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)

I *Nya dagl. alleh.*, $^{11}/_{12}$.

[STEFFEN, R.] Literature [of Sweden].

I *Sweden. Hist. and statist. handbook* (1914), Part 1, s. 486—497.
Anm. i *Aftontidn*, $^{26}/_{8}$, af E. Thyselius.

SÖDERHJELM, W. Åboromantiken och dess samband med utländska idéströmningar. Stockh. (tr. i Hfors). 8:o. 208 s. Pr. 3,50 kr.

SÖDERMAN, S. Böcker och författare. 1914.

Anm. i *Det nya Sverige*, Årg. 9, s. 613—614, af O. Rabenius; *Dag. nyh.*, $^{20}/_{4}$, af J. L[andquist]; *Nya dagl. alleh.*, $^{15}/_{2}$, af N. E[rdmann]; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{26}/_{2}$, af K. W[arburg].

TÖRNE, P. O. von. Öfversikt af i Finland under år 1914 utkommen historisk litteratur.

I *Hist. tidskr.*, Årg. 36, Öfvers. o. gransk., s. 98—109.

UNWERTH, W. von. Untersuchungen über Totenkult und Ódinnverehrung bei Nordgermanen und Lappen mit Excursen zur altnordischen Literaturgeschichte. 1911.

Anm. i *Literaturblatt für germ. u. rom. Philol.*, Jahrg. 36, sp. 4—6, af F. Ranke; *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 2 (1914/1915), s. 53—56, af M. L. Hollander.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Svenskar från förra seklet. Biografiska studier. 1. Benjamin Höijer. Hans Järta. Stockh. 8:o. VI, 191 s., 8 pl. Pr. 3,50 kr.

—— En »tidsenlig» psalmbok.

I *Vår lösen*, Årg. 6, s. 318—319.

VASENIUS, V. Lärobok i Sveriges och Finlands litteraturhistoria. Uppl. 5. Hfors. 8:o. 177 s. Pr. 3 fmk.

Digitized by Google

VETTERLUND, F. Skissblad om poeter. 1914.

Anm. i *Nya Argus*, Årg. 8, s. 105—106, af G. C[ASTRÉN]; *Hertha*, Årg. 2, s. 131, af HILMA BORELIUS; *Vår lösen*, Årg. 6, s. 231—232, af E. L[IEDGREN]; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 26/2, af K. W[ARBURG]; *Forum*, Årg. 2, s. 187—188, af S. EK. — Den sistnämnda anm. föranledde en replik af F. VETTERLUND, hvarpå S. EK gaf ett svar, båda i samma tidskr., s. 228.

WIESELGREN, O. Efterskrift [till Seigneur Hans Hanssons drömmar]. XXII s.

Se ofvan *Drömmar*.

—— Ur den svenska litteraturhistorien nnder 1914.

I *Edda*, Bd 3, s. 148—168.

—— Ur bokmarknaden.

I *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 52—62.

Visböcker, 1500- och 1600-talens. Utg. af A. NOREEN och A. GRAPE. 8. Drottning Sofias visbok. Upps. 8:o. 81 s. Pr. 1 kr.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 7: s.

B. Särskilda författare.

ADLER-SALVIUS, J.

BOËTHIUS, B. Anteckningar om Johan Adler-Salvius' släktförhållanden och studier.

I *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 205—228.

ALMQUIST, C. J. L.

BERG, R. G:SON. C. J. L. Almquist som bibliotekarie.

I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 277—279.

BÖÖK, F. C. J. L. Almquist. Ett föredrag i föreningen Heimdal. (Föredragsref.)

I *Upsala nya tidn.*, 13/3.

LAMM, M. Studier i Almquists ungdomsdiktning.

I *Samlaren*, Årg. 36, s. 51—198.

LINDER, O. A. Almquist i Amerika. Ett stycke af den biltoge författarens saga.

I *Ungdomsvännen*, Årg. 20, s. 72—75.

NYMAN, A. C. J. L. Almquist som musikkritiker och musiker. 1—3.

I *Stockh. dagbl.*, 7/3, 14/3, 21/3.

SÖDERHJELM, W. Från C. J. L. Almquists vistelse i Finland.

I *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 143—168.

WARBURG, K. De kritiska punkterna i Almquists lif, belysta af hans egna uttalanden.

I *Nord. tidskr.*, 1915, s. 473—491.

VETTERLUND, F. Ett Atterbomsbref om C. J. L. Almquist efter dennes fall.

I *En bok om Östergötland*, s. 313—316.

ATTERBOM, P. D. A.

ATTERBOM-SVENSON, HEDVIG. Amalia von Helvigs bref till Atterbom. Utgifna. Stockh. 8:o. 225 s., 4 pl. Pr. 3,75 kr.

Anm. i *Göteborgsp.*, 11/12. af R. G:SON BERG; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 16/12, af K. W[ARBURG].

Digitized by Google

[Hillman, A.] Atterboms och B. von Beskows intryck af Beethoven. (Undert.: A—f II.)
I *Post- o. inr. tidn.*, $^{25}/_{9}$.

Santesson, C. En omstridd Atterbom-dikt. [Näktergalens sång i Lycksalighetens ö.]
I *Samlaren*, Årg. 36, s. 199—205.

Vetterlund, F. Den dunkla slutstrofen i Atterboms »Vallmon». En ordstudie.
I *Språk o. stil*, Årg. 15, s. 189—192.

—— Ett Atterbomsbref om C. J. L. Almquist efter dennes fall.
I *En bok om Östergötland*, s. 313—316.

BARK, S.

Bref från Samuel Bark till Olof Hermelin 1702—1708. Utg. af C. von Rosen. Del 1—2. Stockh. 1914—1915. 8:o. VII, 230 s., 1 portr.; 259 s., 1 faks. Pr. för del 1: 6 kr.; för del 2: 7 kr.

BELLMAN, C. M.

Ek, Karin. Fredmansgestalten. En studie. Stockh. 8:o. 87 s. Pr. 3 kr.
Anm. i *Östgöta-corresp.*, $^{11}/_{12}$, af [I.] N[orber]g.

Fredlund, K. Den första Bellmanssituationen på svensk scen.
Se Afd. 5: B.

[Gripenberg, G. A.] Text och melodi hos Bellman. (Undert.: G.)
I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 4—7.

[——] De instrumentala satserna i Bellmans sånger. (Undert.: G.)
I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 91—93.

BENEDICTSSON, VICTORIA. (ERNST AHLGREN.)

Feuk, M. A. U. Bååth och Ernst Ahlgren som Skåneskildrare. Föredrag vid hembygdskursen i Ö. Grevie 1915.
I *Illustr. tidskr.*, Årg. 5, s. 192—195.

BENZELIUS, E., d. y.

Anecdota Benzeliana. Eric Benzelius d. y:s anteckningar i svensk historia. 1914.
Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 35, s. 117—118, af P. S[ondé]n; *Dag. nyh.*, $^{1}/_{3}$, af J. Landquist.

BERGER, H.

Alvar-Lindh, G. Henning Berger. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 372.

Bolander, C-A. Henning Berger.
I förf:ns *Svenska diktare just nu*, s. 173—194.

Ossiannilsson, K. G. Henning Berger.
I *Bonniers månadsh.*, Årg. 9, s. 987—996.
Anm. i *Nya dagl. alleh.*, $^{18}/_{12}$, $^{28}/_{12}$, af D. Sprengel.

BERGMAN, B.

Alvar-Lindh, G. Bo Bergman. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10. s. 394—395.

Digitized by Google

BERZELIUS, J. J.

Jac. Berzelius. Bref. Utg. af Kungl. Svenska vetenskapsakademien genom H. G. Söderbaum. 1: 4. Brefväxling mellan Berzelius och P. L. Dulong (1819—1837). Upps. 8:o. 125 s., 1 portr. Pr. 2,25 kr.

Söderbaum, H. G. Berzelius bland östgötar i Östergötland.
I *En bok om Östergötland*, s. 275—292.

BESKOW, B. von.

[Hillman, A.] Atterboms och B. von Beskows intryck af Beethoven. (Undert.: A—f H.)
I *Post- o. inr. tidn.*, 25/9.

Söderhjelm, W. Fredrika Runebergs brev till Bernhard von Beskow.
I *Förh. o. upps.*, 28, s. 89—103.

BIRGITTA.

Collijn, I. Iconographia Birgittina typographica. Birgitta och Katherina i medeltida bildtryck. Med reproduktioner i originalens storlek och färger. Utg. och beskrifna af I. Collijn. Fasc. 1. Upps. 4:o. x, 38 s., 10 pl. Pr. 20 kr.

—— Ett kopparstick af mästaren G. M., föreställande Kristus omgifven af Birgitta och Katherina.
I *En bok om Östergötland*, s. 56—61, 1 pl.

Geete, R. Ett sällsynt engelskt Birgittatryck i Kungl. biblioteket.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 164—170.

Lindblom, A., Den heliga Birgittas uppenbarelser illustrerade i medeltidskonsten.
I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 513—529.

—— Den heliga Birgitta i Vadstena. Konsthistoriska anteckningar.
I *En bok om Östergötland*, s. 44—53.

Steele, Francesca M. (Darley Dale). St. Bridget of Sweden. Lond. 1909. 8:o. xxviii, 140 s., 1 pl.

BONDESON, A.

Jacobsson, J. August Bondeson tecknad för folket. Falkenberg (tr. i Göteb.). 8:o. 41 s. Pr. 0,50 kr.

BOSTRÖM, CH. J.

Boströms äldsta latinska dissertationer försvenskade af E. Liljequist. Lund. 8:o. 79 s. Pr. 1,50 kr.
I *Lunds univ. årsskr.*, N. F., Afd. 1, Bd 11, Nr 1.

BRAHE, EBBA.

Se nedan Gustaf II Adolf.

BREMER, FREDRIKA.

Fredrika Bremers brev. Samlade och utg. av Klara Johanson och Ellen Kleman. Del 1. 1821—1838. Stockh. 8:o. viii, 566 s. Pr. 12 kr.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, 19/12, af Lydia Wahlström; *Stockh.-tidn*, 19/12, af Else Kleen.

Digitized by Google

DAHLGREN, LOTTEN. Till minnet af Fredrika Bremers dödsdag, den 31 dec. 1865.
I *Stockh. dagbl.*, 31/12.

GRANDINSON, MALLA. Fredrika Bremer och Frances von Koch. En samling brev meddelade.
I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 289—304.

[JOHANSON, KLARA.] Sanning om Hertha. (Undert.: K. J.)
I *Hertha*, Årg. 2, s. 425—428.

LEIJONHUFVUD, SIGRID. Inför sorgebudet [om Fredrika Bremers död].
I *Hertha*, Årg. 2, s. 423—424.

[RABENIUS, O.] Ett intressant bref af Fredrika Bremer. Ett litet bidrag till belysning af hennes lifssyn.
I *Stockh. dagbl.*, 24/1.

Små hågkomster af Fredrika Bremer. Nedtecknade af MOSA.
I *Ungdomsvännen*, Årg. 20, s. 48—49.

BROGREN, E.

Se Afd. 6: A, *Enquête, Kritik.*

BROMAN, O. J.

Ol: Joh: Bromans Glysisvallur. H. 1—5. 1911—1914.
Anm. i *Fataburen*, Årg. 1915, s. 119—121, af S. ERIXON.

Ol: Joh: Bromans Glysisvallur. Utg. af Gestrike-Helsinge nation i Upsala. Upps. 8:o. H. 6 (= Del 1: 2). S. 81—160. Pr. för häfte 1,75 kr.

BÅÅTH, A. U.

FEUK, M. A. U. Bååth och Ernst Ahlgren som Skåneskildrare. Föredrag vid hembygdskursen i Ö. Grevie 1915.
I *Illustr. tidskr.*, Årg. 5, s. 192—195.

BÖÖK, F.

ERDMANN, N. Fredrik Böös litteraturkritik i förhållande till modernt lif och modern diktkonst. 1—2.
I *Nya dagl. alleh.*, 16/1, 18/1.

COLLIJN, I.

NELSON, A. Bibliographia Collijniana.
Se Afd. 1.

DAHLGREN, C. F.

FREDLUND, K. Den första Bellmanssituationen på svensk scen. [Ulla Winblads födelse eller Paris dom.]
I *Sv. teaterhist. samf. årsskr.*, 1914, s. 24—37.

DAHLSTIERNA, G.

NOREEN, E. En förbisedd dikt af Gunno Dahlstierna.
I *Samlaren*, Årg. 36, s. 37—47.

DE GEER, L.

FEUK, M. »Om träden». En naturbetraktelse aus der Tiefe des Bewusstseins.
I *Edda*, Bd 4, s. 316—327.

Digitized by Google

EDGREN-LEFFLER, ANNE CHARLOTTE.

Se Afd. 6: A, HASSELBLATT, E.

EKEBLAD, J.

Johan Ekeblads bref. Utg. af N. SJÖBERG. Med anm., rättelser och tillägg samt register utarbetade efter utg:ns död. 2. Från Karl X:s fälttåg samt lifvet i hufvudstaden. Stockh. 8:o. 484 s., 8 pl. Pr. 6,75 kr.

Anm. i *Stockh. dagbl.*, $^{28}/_{12}$, af V. SÖDERBERG; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{29}/_{12}$, af [A.] Å[HMA]N.

EKELUND, V.

ALVAR-LINDH, G. Vilhelm Ekelund. (Svenska författare.)

I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 61—63.

BOLANDER, C.-A. Vilhelm Ekelund.

I *Tiden*, Årg. 7, s. 279—284.

RUDBERG, G. Vilhelm Ekelunds antikuppfattning.

I *Vår lösen*, Årg. 6, s. 87—90, 102—105, 139—141.

ELGSTRÖM, ANNA-LENAH.

ALVAR-LINDH, G. Anna Lenah Elgström. (Svenska författare.)

I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 283—284.

Se äfven Afd. 6: A, *Enquête*.

ENGSTRÖM, A.

AHLMANN, H. W:SON. Albert Engström och Jean-Louis Forain. En studie över svensk och fransk humor.

I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 561—581.

BOLANDER, C.-A. Albert Engström.

I förf:ns *Svenska diktare just nu*, s. 141—171.

ENVALLSSON, C.

FLODMARK, J. Carl Envallsson och hans »Kronfogdar».

I *Sv. teaterhist. samf. årsskr.*, 1914, s. 1—23.

ESTLANDER, C. G.

Skrifter av C. G. Estlander. 2. Uppsatser i litteratur och konst samt allmänna ämnen. 1. Åren 1864—81. Hfors. 8:o. VIII, 562 s. Pr. 6 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finl., 125.

FORSIUS, S. A.

HJÄRNE, E. Vid läsningen av Forsius' Speculum vitæ humanæ.

I *Språk o. stil*, Årg. 14 (1914), s. 29—39.

FORSSLUND, K.-E.

BOLANDER, C.-A. Karl-Erik Forsslund.

I förf:ns *Svenska diktare just nu*, s. 195—225.

FRANZÉN, F. M.

ESTLANDER, C. G. Frans Mikael Franzén. Ett hundraårsminne.

I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 63—71. — Förut i *Hfors dagbl.*, $^{9}/_{3}$ 1872.

—— Ur Franzéns brevväxling.

I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 411—425. — Förut i *Finsk tidskr.*, T. 9 (1880), s. 22—34.

Digitized by Google

LEWENHAUPT, E. Frans Michaël Franzén i Kumla.

Svenska män och kvinnor.

I *Vår lösen*, Årg. 6, s. 218—222, 240—244.

FRIES, E.

RYDEMAN, L. Om Elias Fries. Släkttraditioner och personliga minnen. Lund. 8:o. 101 s., 1 portr. Pr. 1 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{28}/_{12}$, af C. F[ORSSTRAND].

FRÖDING, G.

BÖÖK, F. Gustaf Frödings kåserier. 1—2.

I *Sv. dagbl.*, $^{10}/_{1}$, $^{17}/_{1}$.

—— Frödingsstudier. [1.] The Outlaw. [2.] Det borde varit stjärnor.

I *Sv. dagbl.*, $^{24}/_{1}$, $^{14}/_{2}$. — Med anledning af vissa uttalanden i den senare af dessa art. uppstod en polemik mellan förf. och J. LANDQUIST, hvilken började med en art. af den senare i *Dag. nyh.*, $^{17}/_{2}$, under titel En grotesk anklagelse mot Gustaf Fröding. Böök replikerade i *Sv. dagbl.*, $^{20}/_{2}$ (»Det borde varit stjärnor». Ett tillägg.), hvilket föranledde ett nytt inlägg af Landquist i *Dag. nyh.*, $^{21}/_{2}$. Böök svarade härpå med en slutreplik i *Sv. dagbl.*, $^{25}/_{2}$ (Kritiken och konvenansen). — Sedermera öfverflyttades diskussionen till *Edda* (se nedan). — Äfven M. FEUKS nedan förtecknade uppsats var föranledd af detta meningsutbyte.

—— Frödings »Det borde varit stjärnor».

I *Edda*, Bd 3, s. 291—314. — Se nedan J. LANDQUISTS granskning af denna uppsats.

Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{4}/_{8}$, af K. W[ARBURG].

FEUK, M. Frödings dikter Parken och Atlantis.

I *Språk o. stil*, Årg. 15, s. 214—234.

LANDQUIST, J. Skuldkänslan i Frödings diktning.

I *Edda*, Bd 4, s. 246—272. — Utgör en granskning af F. BÖÖKS uppsats i Bd 3 av samma tidskr.

TIDSTRÖM, O. Gustaf Fröding. Diktaren och grubblaren.

I *Goodtemplarlogernas föreläsn.-bibl.*, Årg. 12, s. 145—152.

Se äfven Afd. 6: A, GADELIUS, B.

GADH, H.

CARLSSON, G. Hemming Gadh. En statsman och prelat från Sturetiden. Biografisk studie. Akad. afh. Upps. 8:o. XX, 354 s., 1 pl. Pr. 5,50 kr.

GEIJER, E. G.

Erik Gustaf Geijer. Minnen, utdrag ur bref och dagböcker. Minnestal öfver Esaias Tegnér. Personalier öfver Bengt Gustaf Geijer. Utg. och försedda med en inledning af F. BÖÖK. Stockh. 8:o. IV, 349 s. Pr. 5 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{13}/_{12}$, af O. SYLWAN.

BELFRAGE, S. Erik Gustaf Geijers ungdomsår. Ett ungt snilles väg till sig själv. Stockh. (tr. i Upps.) 8:o. 22 s. Pr. 0,35 kr.

Anm. i *Nya dagl. alleh.*, $^{18}/_{8}$, af N. ERDMANN.

BLANCK, A. Geijer i England 1809—1810. 1914.

Anm. i *Edda*, Bd 3, s. 150—153, af O. WIESELGREN; *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 144, af C. HALLENDORFF; *Forum*, Årg. 2, s. 247—249, af J. LANDQUIST; *Journal publ. by the Swedish chamber of commerce*, Vol. 7, s. 17—18, af L. ZETTERSTEN.

Digitized by Google

DAHLGREN, LOTTEN. Några Geijersminnen. (Släkttraditioner och breffragment. 1—5.)
I *Stockh. dagbl.*, 16/5, 6/6, 27/6, 11/7, 25/7.

—— »Patron Carl» [d: Carl Fredrik Geijer] — ett Värmlandsoriginal från 1700-talet. 1—[2]. (Släkttraditioner och breffragment. [8—9.])
I *Stockh. dagbl.*, 12/12, 19/12.

GRIP, E. Erik Gustaf Geijer. (Vår vitterhets stormän under 1800-talet. 1.)
Sveriges kristl. studentrörelses folkskr., 21.

HAMILTON GEETE, ANNA. I solnedgången. Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår, samlade och meddelade. Saml. 1—4. 1910—1914.
Anm. i *Edda*, Bd 3, s. 153—154, af O. WIESELGREN; Saml. 4 anm. i *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 69—70, af L[OTTE]N D[AHLGRE]N.

—— I solnedgången. Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår, samlade och meddelade. Saml. I. 1840—1845. Uppl. 8. Stockh. 8:o. 407 s., 5 pl. Pr. 6 kr.

[NORDSTRÖM, J.] Till Geijers »Ensam i bräcklig farkost.» (Undert.: —M.)
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 6/11.

REXIUS, G. Geijers »affall». Anteckningar. Upps. 8:o. 54 s. Pr. 1,20 kr.
I *Upps. univ. årsskr.*, 1915.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Geijers politik och vår tid.
I *Hertha*. Årg. 2, s. 255—260.

WARBURG, K. Hur Geijer blev riksdagsman vid 1840—41 årens riksdag.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 23/1.

GEIJERSTAM, G. AF.

SPRENGEL, D. Skandinavismen och svenska litteraturen. 10—12.
Se Afd. 6: A.

GELLERSTEDT, A. TH.

LAGERLÖF, SELMA. Inträdestal [öfver A. Th. Gellerstedt] i Svenska akademien den 20 dec. 1914.
I *Sv. akad. handl. ifrån år 1886*, Del 26, s. 9—40.

GERNANDT-CLAINE, JANE.

Se Afd. 6: A, *Dikt, Romanerna.*

GJÖRWELL, C. CH.

CARLSSON, A. B. En supplik af Gjörwell 1772. Ett stycke svensk lärdomshistoria i kanslikollegiet.
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 140—145.

JOHNSSON, P. Carl Christofer Gjörvell som religiös personlighet. Några erinringar.
I *Korsblomman*, Årg. 51, s. 151—161.

LINDEGREN, H. Gjörwells Mercure de Svede. Stockh. 1914. 8:o. 8 s. — [Uppl. 2, förändr.] Stockh. 8:o. 13 s. — [Uppl. 3, ytterligare förändr.] 14 s.

MALMBERG, G. Gjörwells dotter i Norrköping.
I *En bok om Östergötland*, s. 200—213.

Digitized by Google

GÜNTHER, CH.

Se Afd. 6: A, *Enquête.*

GUSTAF II ADOLF.

Tal och skrifter av konung Gustaf II Adolf. Ett urval av C. HALLENDORFF. Stockh. 8:o. VII, 204 s. Pr. 2,90 kr.

Anm. i *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 255—258, af B. BOETHIUS; *Hist. tidskr.*, Årg. 35, s. 271, af H. B[RULI]N; *Sv. dagbl.*, 5/9, af F. BOOK; *Stockh. dagbl.*, 18/9, af L. STAVENOW; *Nya dagl. alleh.*, 5/10, af N. FORSSELL; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 6/11, af S. H[ANSSO]N.

—— o. BRAHE, EBBA.

Ett 300-årigt Vasaminne. Brefväxlingen mellan Gustaf II Adolf och Ebba Brahe. Utg. af C. M. STENBOCK. Stockh. 8:o. 59 s., 2 portr., 2 faks. Pr. 25 kr.

Anm. i *Personhist. tidskr.*, Årg 17, s. 258—260, af T. BERG; *Sv. dagbl.*, 1/7, af C. HALLENDORFF; *Nya dagl. alleh.*, 13/6, af N. ERDMANN; *Die Post (Morgen-Ausg.)*, 29/7.

HALLSTRÖM, P.

BOLANDER, C.-A. Per Hallström.

I förf:ns *Svenska diktare just nu*, s. 85—109.

Se äfven Afd. 6: A, *Enquête.*

HAMILTON, H.

Ur Henning Hamiltons brefsamling. Ett urval utg. af G. CARLQUIST. Del 1—2. 1914.

Anm. i *Sv. dagbl.*, 5/1, af C. HALLENDORFF.

HAMMARSKÖLD, L.

HAMMARSKJÖLD, NINA. Lorenzo.

I förf:ns *Ätten Hammarskjöld*, s. 304—360, 1 portr.

HANSSON, O.

ALVAR-LINDH, G. Ola Hansson. (Svenska författare.)

I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), s. 387.

BOLANDER, C.-A. Ola Hanson.

I förf:ns *Svenska diktare just nu*, s. 1—41.

HEDBERG, F.

Se Afd. 6: A, HASSELBLATT, E.

HEDÉN, E.

SPRENGEL, D. Revisor Hedén. (Våra Strindbergsentreprenörer. [3.])

I *Nya dagl. alleh.*, 27/2.

HEDIN, A.

Adolf Hedin. Tal och Skrifter. Utg. af V. SPÅNGBERG. [1]—2. Stockh. 1904—1915. 8:o. 639 s., 1 pl.; 612 s., 1 pl. Pr. för del 1: 8 kr.; för del 2: 10 kr.

Anm. i *Dag. nyh.*, 22/12, af T. BERG; *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 508—511.

HEDLUND, S. A.

LAGERBERG, M. När Wieselgren, Viktor Rydberg och Hedlund firade minnet af Sveriges kamp mot öster.

I *Nya dagl. alleh*, 15/5.

Digitized by Google

WARBURG, K. Från S. A. Hedlunds ungdomsdagar. Några brevutdrag meddelade.

I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{27}/_{9}$.

HEIDENSTAM, V. VON.

ALVAR-LINDH, G. Verner von Heidenstam.

I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), s. 396.

BERG, R. G:SON. Rimmen i Vallfart och vandringsår.

I *Språk o. stil*, Årg. 15, s. 1—25.

BOLANDER, C.-A. Verner von Heidenstam.

I förf:ns *Svenska diktare just nu*, s. 43—83.

ERDMANN, N. Verner von Heidenstam. 1. Folkets siare och samvete. 2. Ungdomen och döden.

I *Nya dagl. alleh.*, $^{23}/_{11}$, $^{27}/_{11}$.

HERMELIN, O.

LAGFRBORG, R. Ur Hecatompolis Suionum. Ett apropos till våra stadshistorier.

I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 112—126.

Anm. i *Östgöta-corresp.*, $^{7}/_{9}$, af [I.] N[ORBER]G.

HIERTA, L. J.

Lars Hierta. Riksdagsmotioner och anföranden. Utg. af G. A. ALDÉN. Del 1—2. 1913—1914.

Anm. i *[Dansk] Hist. Tidsskr.*, Række 8, Bd 5, s. 465—466, af J. ST[EENSTRU]P.

Lars Hierta. Riksdagsmotioner och anföranden. Med stöd af stiftelsen Lars Hiertas minne utg. af G. A. ALDÉN. Del 3. Riksdagarna 1856—58 och 1859—60. Stockh. 8:o. XIX, 616 s., 1 pl. Pr. 6,50 kr.

HULTIN, A.

Studier tillägnade Arvid Hultin på hans sextioårsdag den 3 aug. 1915. Hfors. 8:o. 169 s., 1 portr., 1 pl. Pr. 14 fmk.

Anm. i *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 291—295, af I. COLLIJN; *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 388—392, af R. F. VON WILLEBRAND.

HÖGBERG, O.

[ATTERBOM, J.] Olof Högberg 60 år. (Undert.: J. A.)

I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{25}/_{9}$.

WIDE, A. G. Olof Högberg.

I *Aftonbl.*, $^{24}/_{9}$.

HÖIJER, B.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Benjamin Höijer.

I förf:ns *Svenskar från förra seklet*, 1, s. 1—22, 1 pl.

JOHANSSON, L. (LUCIDOR.)

Samlade dikter av Lucidor. Utg. av F. SANDWALL. H. 2. Stockh. 8:o. S. 321—469, 5 pl. Pr. 5 kr.

Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 4: 2.

KARLFELDT, E. A. Skalden Lucidor. 1914.

Anm. i *Edda*, Bd 3, s. 154—156, af O. WIESELGREN; *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 74—75, af C. M. S[TENBOCK]; *Det nya Sverige*, Årg. 9, s. 60—62, af O. RABENIUS.

Digitized by Google

JOSEPHSON, E.

FEUK, M. Ernst Josephsons lyrik.
I *Nord. tidskr.*, 1915, s. 225—250.

Se äfven Afd. 6: A, GADELIUS, B.

JÄRTA, H.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Hans Järta.
I förf:ns *Svenskar från förra seklet*, 1, s. 23—183, 7 pl.
Anm. i *Sv. dagbl.*, 22/12, af C. HALLENDORFF.

KARLFELDT, E. A.

ALVAR-LINDH, G. Erik Axel Karlfeldt. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), s. 292.

KELLGREN, J. H.

EK, S. Kellgrens Åbodiktning.
I *Förh. o. uppс.*, 28, s. 117—176.

KEY, E.

KEY, ELLEN. Minnen av och om Emil Key. Utg. och utfyllda. [Del 1.] Stockh. 8:o. XI, 404 s., 11 pl. Pr. 7,50 kr.
Anm. i *Dag. nyh.*, 17/12, af J. LANDQUIST; *Sv. dagbl.*, 19/12, af C. HALLENDORFF; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 21/12, af K. W[ARBURG].

KLINCKOWSTRÖM, A.

Se Afd. 6: A, *Enquête.*

KNÖS, TEKLA.

[SÖDERBERG, E. N.] Tekla Knös. (Undert.: E. N. S.)
Två upländska skaldeminnen.
I *Upsala*, julnummer, s. 3—4.

KOCH, M.

ERDMANN, N. Romantik och proletärfilosofi.
I *Nya dagl. alleh.*, 2/10.

Se äfven Afd. 6: A, *Enquête*, *Kritik.*

KRISTINA.

SVEDELIUS, JULIA. Drottning Kristinas brevsamling. Ur min anteckningsbok från Montpellier.
I *Hertha*, Årg. 2, s. 281—283.

LAGERLÖF, SELMA.

ALVAR-LINDH, G. Selma Lagerlöf. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), 348—349.

ELMQUIST, A. L. A study in Selma Lagerlöf's style.
I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 1 (1911/1914), s. 38—44.

[JOHANSON, KLARA.] Selma Lagerlöf igen. (Undert.: K. J.)
I *Hertha*, Årg. 2, s. 13—14.

WÄGNER, ELIN. Selma Lagerlöf i De Adertons krets.
I *Idun*, Årg. 28, s. 7.

Digitized by Google

LANDQUIST, J.

SPRENGEL, D. Våra Strindbergsentreprenörer. — Den nye Ballhorn. (Våra Strindbergsentreprenörer. [1—2.])

I *Nya dagl. allch.*, $^{16}/_{3}$, $^{18}/_{3}$.

LAURELIUS, O.

LUNDSTRÖM, H. Biskop Laurelius' visitationsordning.

I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. 325—330.

LENNGREN, ANNA MARIA.

[NORLING, E. o. CASTRÉN, G.] Originalen till två dikter af fru Lenngren. (Ni anser ormbett som en fara ... — Skepparen och skeppsredaren.) (Undert.: E. N—G o. G. C.)

I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 95—96.

LEOPOLD, C. G. AF.

Samlade skrifter af Carl Gustaf af Leopold. Utg. af K. FREDLUND. H. 4—5. Stockh. 8:o. S. 199—362; 144 s. Pr. 5,25; 4,50 kr.

Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 2: 4-5.

LEVERTIN, O.

SPRENGEL, D. Om Hasse Z., hertigen af Arafi, Levertin m. m. (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)

I *Nya dagl. allch.*, $^{15}/_{3}$.

SÖDERHJELM, W. Oscar Levertin. En minnesteckning. Del 1. 1914.

Anm. i *Edda*, Bd. 3, s. 156—165, af O. WIESELGREN; *Forum*, Årg. 2, s. 152—153, af HJ. SÖDERBERG; *Nord. tidskr.*, 1915, s. 218—222, af R. SJÖBERG; *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 72—74, af C. M. S[TENBOCK]; *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 86—88; *Aftonbl.*, $^{15}/_{3}$, af F. VETTERLUND.

LIDNER, B.

ESTLANDER, C. G. Lidner och hans finska vänner. Föredrag hållet på Finska vetenskapssocietetens årsdag 1876.

I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 97—116. — Förut i *Öfversigt af Finska vet.-soc. förhandl.*, 18 (1875/76), s. 129—146 samt i förf:ns *Från flydda tider* (1905), s. 1—27.

—— Lidners finska resa.

I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 133—198. — Förut i *Finsk tidskr.*, Årg. 1877: 1, s. 24—37; Årg. 1877: 2, s. 41—59; Årg. 1878: 1, s. 113—138.

FLODMARK, J. När Lidner gjorde konkurs.

I *Samlaren*, Årg. 36, s. 1—12.

LILJEGREN, J. G.

BERGH, S. När föddes Johan Gustaf Liljegren?

I *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 251—252.

LINNÉ, C. VON.

ARNE, T. J. När Linné höll på att bli ryss.

I *Veckojournalen*, Årg. 6, s. 635.

FORSSTRAND, C. Linné i Stockholm. Stockh. 8:o. 210 s., 8 pl. Pr. 4,50 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{24}/_{11}$, af C. HALLENDORFF; *Dag. nyh.*, $^{29}/_{11}$, af G. A[NDERSSON]; *Aftontidn.*, $^{9}/_{12}$, af E. THYSELIUS; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{18}/_{12}$, af [A.] Å[HMA]N.

Digitized by Google

GERTZ, O. Archiater Carl Linnæi Föreläsningar uti Botaniquen. (Ett kollegiehäfte från den Linnéanska tiden)

I *Bot. notiser*, Årg. 1915, s. 65—70.

—— Kopia af Linné-porträttet i Versailles.

I *Bot. notiser*, Årg. 1915, s. 249—250.

GREENE, E. L. Carolus Linnæus. With an introd. by B. W. EVERMANN. Philadelphia 1912. 8:o. 91 s., 2 portr.

JOHNSSON, P. Linnés dotterdotter och hennes giftermål.

I förf:ns *Fordomtima*, s. 233—247.

LINDBLOM, A. Ett kuriöst Linnéminne. Ett spelkort med en middagsbjudning och en promemoria för en stadsresa.

I *Sv. dagbl.*, 1/8. — Med anledning af denna art. utspann sig i nämnda tidn. en diskussion med inlägg bl. a. af C. FORSSTRAND (5/8), J. M. HULTH (6/8) och A. SJÖGREN (7/8).

[LINDHAGEN, AGNES.] En skrift från 1700-talets midt med aktuellt intresse. Inhemska, vilda växter användbara till människoföda. En förteckning af Linné. (Und.: DIAG.)

I *Stockh. dagbl.*, 14/8.

PORAT, C. O. VON. Linné i våra bygder.

I *Festskr. utg. af Naturvet. fören. i Jönköping på femtioårsdagen av dess stiftande den 24 okt. 1865*, s. 19—26.

LUNDGREN, E.

ASPLUND, K. Egron Lundgren. Del 1. 1815—1859. 2. 1859—1875. Stockh. 1914—1915. 4:o. XIV, 231; V, 195 s. Pr. för del 12 kr.

Sveriges allm. konstfören. publikationer, 23—24.

Anm. i *Dag. nyh.*, 15/12, af A. GAUFFIN; *Aftonbl.*, 19/12, af N. ÖSTBERG.

MALMBERG, B.

Se Afd. 6: A, *Enquête*, *Kritik*.

MALMSTRÖM, B. E.

Brev från Bernhard Elis Malmström. Meddelade af O. SYLWAN. Göteb. 8:o. 25 s.

Bil. till installationsprogr. (pf. H. K. Hj. Almquists install.) vid Göteb. högsk.

MATTSSON, G. O.

HJELT, E. Minnestal öfver lektorn, doktor Gustaf Otto Mattsson, hållet å Finska vet.-societetens årshögtid den 29 april 1915. Hfors. 4:o. 25 s., 1 pl.

I *Acta Soc. scient. Fenn.*, T. 46.

RUHE, A. Gustaf Mattsson.

I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 166—167.

MELDERCREUTZ, J.

NORDSTRÖM, TH. Jonas Meldercreutz. Minnesteckning. Upps. 1914. 8:o. 28 s., 1 pl., 1 karta. Pr. 1,25 kr.

MELLIN, G. H.

SANDBERG, H. Gustaf Henrik Mellin. En Sankta Klara präst i Stockholm 1829—1852, senare kyrkoherde i N. Wram och Bjuf 1852—1876.

I *En julbok till församl. från Stockh. prästsällsk.*, 1915, s. 121—127.

Digitized by Google

MELSTED, H. VON.

BOLANDER, C.-A. Henning von Melsted.
I *Tiden*, Årg. 7, s. 13—19.

MESSENIUS, J.

[TEGEL, E. J:SON.] Sweriges Rijkes ... Ertz Förrädares Iohannis Messenii oredeliga Bedriffter ... korteligen och sanfärdigen författade af E. J. (Äldre svenska biografier. [Utg. af H. SCHÜCK.] 2.)
I *Upps. univ. årsskr.*, 1915, Program 1, s. 37—39.

MOLIN, P.

RENHORN, G. Norrlands historia genom Pelle Molin.
I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), s. 49.

MÅNSSON, P.

Peder Månssons skrifter. Utg. af R. GEETE. H. 3. Stockh. 8:o. S. 481—640. Pr. 2,50 kr.
Samlingar utg. af Sv. fornskr.-sällsk., H. 146.

Vadstenabrodern Peder Månssons bref på svenska från Rom till Vadstena kloster 1508—1519. Efter originalen i Sv. riksarkivet och Uppsala univ.-bibliotek utg. af R. GEETE. Stockh. 8:o. S. 297—348.
Bil. till *Sv. fornskr.-sällsk. årsmöte*, 1915.
Anm. i *Post- o. inr. tidn.*, 5/6, af H. SCHÜCK.

HELLQUIST, E. Peder Månsson: Fogla konwngen. (Ett par fågelnamn. 1.)
I *Språk o. stil*, Årg. 15, s. 144—147.

MÖLLER, A.

ALVAR-LINDH, G. Artur Möller. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 242—243.

Se äfven Afd. 6: A, *Dikt, Kritik.*

MÖRNER, B.

Se Afd. 6: A, *Kritik.*

NILSSON, CHRISTINA.

LENGERTZ, W. Christina Nilsson. (Skåneskildrare och andra. 1.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 331—332.

NORDLING, J.

Se Afd. 6: A, *Dikt, Enquête.*

NORDSTRÖM, L.

ALVAR-LINDH, G. Ludvig Nordström. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 141—142.

NYBLOM, HELENA.

Se Afd. 6: A, *Böcker, Dikt, Enquête.*

NYBOM, J.

CARLSSON, I. Johan Nybom.
Två upländska skaldeminnen.
I *Upsala*, julnummer, s. 2—3.

Digitized by Google

NEANDER, J. Västerås och minnen om Johan Nybom. (Från mälarstränder. Konturteckningar. 1.)
I *Minnen och tankar tillägn. boktryckaren F. Nyholm*, s. 80—95.

[WARBURG, K.] Johan Nyboms hundraårsdag. (Undert.: K. W—G.)
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 8/12.

—— Johan Nyboms kärlekssaga. Meddelanden ur några gamla brev.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 11/12.

NYCANDER, F.

ALVAR-LINDH, G. Fredrik Nycander. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), s. 276—277.

Se äfven Afd. 6: A, *Dikt, Enquête, Kritik.*

OLAUS MAGNUS.

[COLLIJN, I.] En upplaga på holländska från 1596 af Olaus Magnus. (Undert.: CN.)
I *Nord. tidskr. för bok- o. bibl.-väsen*, Årg. 2, s. 175—176.

OSSIANNILSSON, K. G.

ALVAR-LINDH, G. K. G. Ossian-Nilsson. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), s. 309—310.

SPRENGEL, D. Häradshöfding Ossiannilsson. (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)
I *Nya dagl. alleh.*, 27/11.

—— Kandidat Hejll, skåning. (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)
Utgör forts. på förf:ns art. Häradshöfding Ossiannilsson.
I *Nya dagl. alleh.*, 5/12.

—— Kaffesump. [K. G. Ossiannilsson som litteraturkritiker.] (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)
I *Nya dagl. alleh.*, 18/12.

—— Om kaffe och vänskap. (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)
Utgör forts. på förf:ns art.: Kaffesump.
I *Nya dagl. alleh.*, 28/12.

Se äfven Afd. 6: A, *Dikt, Enquête, Romanerna.*

OXENSTIERNA, A.

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling. Utg. af Kungl. Vitterh.-, hist.- och antiqv.-akademien. Afd. 1: 5. Bref 1630. Red. af H. BRULIN. Stockh. 8:o. XVIII, 855 s. Pr. 12 kr.

PETRI, L.

CARLSSON, G. Vår förste lutherske ärkebiskops Wittenbergsstudier.
I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. 42—46.

LUNDSTRÖM, H. Efterskrift [till G. CARLSSONS Vår förste lutherske ärkebiskops Wittenbergsstudier].
I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. 47—49.

Digitized by Google

PETRI, O.

Samlade skrifter af Olavus Petri. Utg. af Sveriges kristliga studentrörelses förlag. Bd 1. 1914.

Anm. i *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 145—147, af S. Tunberg; *Stockh. dagbl.*, 18/5, af L. Stavenow; *Nya dagl. alleh.*, 13/4, af E. B. Gezelius.

Samlade skrifter af Olavus Petri. Utg. af Sveriges kristliga studentrörelses förlag under red. af B. Hesselman. Med ett förord af H. Hjärne och litteraturhistoriska inledningar af K. B. Westman. Bd 2. Upps. 8:o. XIX, 569 s. Pr. 8 kr.

REUTERDAHL, H.

Bref till Henrik Reuterdahl. Utg. af G. Aulén. Stockh. 8:o. 185 s. Pr. 4 kr.

RHEZELIUS, J. H.

Ioh. Haquini Rhezelii Monumenta Uplandica. Reseanteckningar från åren 1635, 1636, 1638. Utg. af C. M. Stenbock. 54 s.

Bil. till *Uplands fornminnesför. tidskr.*, 30 (= Bd. 7, H. 2).

ROOS, ANNA MARIA.

Se Afd. 6: A, *Enquête.*

ROSENHEIM, V. von.

Wieselgren, O. Vilhelm von Rosenheim, »den svenske Racine». En bortglömd dramatiker från den gustavianska perioden.

I *Sv. teaterhist. samf. årsskr.*, 1914, s. 38—51.

RUDBECK, O., d. ä.

Gertz, O. D. Olof Rudbeck och växternas morphæstesi. Ett växtfysiologiskt försök för mer än 200 år sedan.

I *Sv. bot. tidskr.*, Bd 9, s. 69—73.

Rudbeck, J. Om författarskapet till Kung Orres bedrifter och Seigneur Hans Hanssons drömmar.

I *Samlaren*, Årg. 36, s. 48—50.

RUDBECKIUS, J.

Hall, B. R. Kyrkliga och kulturella interiörer från storhetstidens upprycknings arbete. Utdrag ur Joh. Rudbeckii domkapitels- och visitationsprotokoller 1619—1628.

I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. 346—378.

—— Kulturella interiörer från storhetstidens upprycknings arbete. Tidsbelysande urval ur Joh. Rudbeckii domkapitels- och visitationsprotokoller 1629—1646. Stockh. 8:o. XII, 145 s. Pr. 3,75 kr.

Hult, K. Joh. Rudbeckius, en mönsterbiskop från Sveriges storhetstid. 1913.

Anm. i *Vår lösen*, Årg. 6, s. 28—29, af B. R. Hall.

Scheffer, Henrika. Johannes Rudbeckius. 1914.

Anm. i *Kristend. och vår tid*, Årg. 10, s. 131—133, af I. Hedqvist; *Vår lösen*, Årg. 6, s. 28—29, af B. R. Hall; *Hertha*, Årg. 2, s. 108—109, af Sigrid Leijonhufvud.

RUNEBERG, J. L.

Fänrik Ståls sägner. Av Johan Ludvig Runeberg. With introd., notes and vocabulary by A. L. Elmquist. Rock Island. 8:o. 256 s., 1 karta.

College and high school series of Swedish authors.

Digitized by Google

ESTLANDER, C. G. Uppsatser om Johan Ludvig Runeberg. 1914.
Anm. i *[Finsk] Teol. tidskr.*, Årg. 20, s. 184—185, af I. A. B[JÖRKLUND].

GRADE, A. Runebergs teckning af Gustaf IV Adolf i dikten »Konungen».
I *Hist. tidskr.*, Årg. 35, s. 55—93.
Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 401—409, af E. HORNBORG; *Sv tidskr.*, Årg. 5, s. 378—380; *Sydsv. dagbl.*, 8/8, af S. CLASON; *Nya dagl. alleh.*, 25/8, af N. F[ORSSELL].

HEDVALL, RUTH. Runebergs poetiska stil. Studier. Hfors. 8:o. 343 s. Pr. 4 kr.
Skrifter utg. av Sv. litt.-sällsk. i Finl., 122. — Äfven i form af akad. afh. (Hfors)
Anm. i *Nya Argus*, Årg. 8, s. 128—130, af W. S[ÖDERHJELM]; *Edda*, Bd 4, s. 370—371, af G. CASTRÉN; *Sv. dagbl.*, 15/8, af F. BOOK.

HJEHOLT, H. En dansk Indflydelse på »Fänrik Ståls sägner».
I *Danske Studier*, Årg. 1915, s. 204—205.

OLSON, E. W. Runebergs tankar om Tegnérs skaldskap. En kollationering.
I *Ungdomsvännen*, Årg. 19 (1914), s. 41—44.

SCHYBERGSON, E. Insamlingen för Runebergs-statyn. Ett ungdomsminne.
I *Finsk tidskr.*, T. 78, s. 148—150.

SYLWAN, O. En anmärkning till Runebergs Kung Fjalar.
I *Edda*, Bd 4, s. 164—166.

SÖDERHJELM, W. Fredrika Runebergs brev till Bernhard von Beskow. Meddelade.
I *Förh. o. upps.*, 28, s. 89—103.

[——] En beröring mellan Tegnér och Runeberg. (Undert.: W. S.)
I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 119—120.

TEGENGREN, J. Runeberg som naturdiktare. Föredrag vid Sv. litt.-sällsk. årshögtid den 5 febr. 1915. (Med några utvidgningar.)
I *Förh. o. upps.*, 28, s. 403—428.
Anm. i *Edda*, Bd 4, s. 371, af G. CASTRÉN.

WARBURG, K. Den Runebergska diktens nationalitet.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 18/8.

RUNIUS, J.

ÅKERBLOM, A. Runii svenska rim. Rimförteckning och språkhistoriska studier. Göteb. 8:o. x, 305 s. Pr. 6,50 kr.
I *Göteb. Kungl. vet.- o. vitt.-samh. handl.*, Följd 4, 16: 2.

RYDBERG, V.

EKLUND, J. A. Några grundtankar i Viktor Rydbergs diktning. Uppl. 2. Upps. 8:o. 98 s. Pr. 1,75 kr.

LAGERBERG, M. När Wieselgren, Viktor Rydberg och Hedlund firade minnet af Sveriges kamp mot öster.
I *Nya dagl. alleh.*, 15/8.

LANGENSKIÖLD, AGNES. Det romantiska elementet i Viktor Rydbergs dikter.
I *Förh. o. upps*, 28, s. 1—88.
Anm. i *Edda*, Bd 4, s. 371—372, af G. CASTRÉN; *Aftonbl.*, 31/3, af F. VETTERLUND; *Stockh. dagbl.*, 24/9, af O. RABENIUS.

Digitized by Google

SAHLSTEDT, A.

ALVIN, R. Abraham Sahlstedt. 1914.
Anm. i *Edda*, Bd 3, s. 166, af O. WIESELGREN.

SCHARTAU, H.

BILLING, G. Minne af prosten Henric Schartau. 1914.
Anm. i *Kristend. och vår tid*, Årg. 10, s. 133—134, af V. HEDQVIST; *[Finsk] Teol. tidskr.*, Årg. 20, s. 332—333, af V. T. R[OSENQVIST].

SCHEFFERUS, J.

Ioannis Schefferi Argentoratensis vita. (Äldre svenska biografier. [Utg. af H. SCHÜCK.] 1.)
I *Upps. univ. årsskr.*, 1915, Program, 1, s. 5—36.

SCHÜCK, H.

[LANDQUIST, J.] Henrik Schück 60 år. (Undert.: J. L.)
I *Dag. nyh.*, 1/11.

[RABENIUS, O.] Henrik Schück 60 år. (Undert.: O. R—s.)
I *Stockh. dagbl.*, 1/11.

SCHÜCK, ELLEN. Bidrag till en bibliografi öfver Henrik Schücks intill den 2 nov. 1915 utg. skrifter.
Se Afd. 1.

SÖDERBERG, E. N. Henrik Schück 60 år.
I *Idun*, Årg. 28, s. 713—714.

WARBURG, K. Henrik Schück 60 år.
I *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 1/11.

SILVERSTOLPE, G. A.

GOBOM, N. Till Gustaf Abraham Silverstolpes biografi.
I *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 134—171.

SIWERTZ, S.

ALVAR-LINDH, G. Sigfrid Siwertz. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 189—190.

SJÖBERG, E. (VITALIS.)

BÖÖK, F. Vitalis (Eric Sjöberg).
I *Ord o. bild*, Årg. 24, s. 593—604.

SNOILSKY, C.

ESTLANDER, C. G. Snoilskys Nya dikter. [Anm. af Nya dikter (1879—1880).]
I förf:ns *Skrifter*, 2, s. 501—517. — Förut i *Nord. tidskr.*, 1881, s. 410—421, samt i förf:ns *Från flydda tider* (1905), s. 93—116.

SPRENGEL, D. Snoilsky och Strindberg. (Skandinavismen och svenska litteraturen. 2.)
I *Nya dagl. alleh.*, 28/4.

Se äfven Afd. 6: A, HASSELBLATT, E.

SPEGEL, H.

HALLER, E. Haqvin Spegels visitationsakter år 1687.
I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. 279—307.

Digitized by Google

[Haller, E.] Kulturbilder från Haquin Spegels dagar. 1—4.
Se Afd. 5: A.

STAGNELIUS, E. J.

Samlade skrifter af Erik Johan Stagnelius. Utg. af F. Böök. Del 4. Dramatiska arbeten 2. Filosofiska uppsatser. Bref o. d. Tillägg. Stockh. 8:o. 384 s. Pr. 12 kr.
Svenska förf. utg. af Sv. vitterh.-samf., 3: 4.

Böök, F. Stagnelius.
I *Nord. tidskr.*, 1915, s. 545—559.

STENBOCK, M. och OXENSTIERNA, EVA.

Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna. En brefväxling. Utg. af C. M. Stenbock. Del 2. 1914.
Anm. i *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 75—77, af O. Kuylenstierna; *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 141, af C. Hallendorff; *Hertha*, Årg. 2, s. 66, af Sigrid Leijonhufvud; *Dag. nyh.*, 1/3, af J. Landquist.

STENBÄCK, L.

Castrén, G. Ett föredrag om skalden Lars Stenbäcks lif och diktning. (Föredragsref.)
I *Upsala nya tidn.*, 9/12.

Tegengren, J. Ett Stenbäck-manuskript. [Phantasier.]
I *Förh. o. upps.*, 28, s. 104—116.

STIERNHIELM, G.

Ek, S. Till frågan om Hercules' två versioner.
I *Samlaren*, Årg. 36, s. 13—20.

STJERNSTEDT, MARIKA.

Alvar-Lindh, G. Marika Stjernstedt. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 252.

Se äfven Afd. 6: A, *Böcker*.

STRANDBERG, C. V. A. (TALIS QUALIS.)

Hallström, P. Carl Vilhelm August Strandberg (Talis Qualis). En levnadsteckning. Stockh. 8:o. 341 s., 11 pl. Pr. 6 kr.
Anm. i *Nord. tidskr.*, 1915, s. 596—600, af R. Sjöberg; *Stockh. dagbl.*, 27/11, af O. Rabenius.

STRINDBERG, A.

Master Olof. A drama in five acts by August Strindberg. Transl. from the Swedish with an introd. by E. Björkman. From the prose version of 1872. New York. 8:o. xxiii, 125 s. Pr. $ 1,50.
Scandin. classics, Vol. 4.

Bref från August Strindberg till J. O. Strindberg (Occa) under åren 1870—1900. Med tre faksimile. Stockh. 4:o. 97 s., 3 faks. Pr. 50 kr.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 30/11, af K. W[arburg].

Andreas-Salomé, L. Zum Bilde Strindbergs.
I *Das liter. Echo*, Jahrg. 17, sp. 645—653.

Bab, J. Der neue Strindberg.
I *Die Schaubühne*, Jahrg. 11, Nr 27—28.

Digitized by Google

Böök, F. En dåres försvarstal. 1914.

I diskussionen med anledning af denna art. förekom ytterligare ett inlägg af A. Österling i *Sv. dagbl*, 18/12 1914, hvarpå F. Böök svarade i samma tidnings-nr, hvilket i sin tur framkallade en slutreplik af den förre i *Forum*, Årg. 2, s. 35—36. — På E. Walbergs art. 19/12 1914 svarade J. Landquist i *Sv. dagbl.*, 2/1, och i samma nr följde Walbergs slutreplik. — Äfven D. Sprengel deltog i meningsutbytet med sina art. Våra Strindbergsentreprenörer (se nedan). — R. Tigerstedt behandlade frågan ur principiell synpunkt i *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 263—268, och Alma S[öder]hjelm gaf en sammanfattning af den litterära fejden i *Nya Argus*, Årg. 8, s. 23—27.

—— Tre noveller ur Strindbergs Svenska öden och äfventyr (Odlad frukt — En ovälkommen — Pål och Per). En litteraturvetenskaplig analys. Stockh. 8:o. 49 s. Pr. 0,75 kr.

Skrifter utg. av Modersmålslärarnes förening.
Anm. i *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 22/9, af J. V. Johansson.

—— Strindbergsminnen. 1—3. [Anm. af: A. Paul. Strindbergsminnen och bref.]

I *Sv. dagbl.*, 16/6, 17/6, 19/6.

Ephra, Minni. Die Frauen in Strindbergs Dramen.

I *Die deutsche Bühne*, Jahrg. 6 (1914), H. 48.

Grandinson, E. Ett Strindbergsbref.

I *Sv. Scenen*, Säsong 1914/1915, s. 101—102.

Hatvany, P. Strindbergs historische Dramen.

I *Der Merkur*, Jahrg. 6, s. 378—382.

Johansson, G. Två fabler av August Strindberg. [Naturens Orden. — Da Myrerne skulde grundlægge Samfund.]

I *Minnesskr. utg. af fören. Modersmålsvännen i Jönköping*, s. 84—92.

—— Strindbergs Paria.

I *Forum*, Årg. 2, s. 381—384.

Josephson, A. G. S. August Strindberg.

I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 1 (1911/1914), s. 127—139.

Kellen, T. Strindberg als Geschichtsschreiber.

I *Kölnische Volkszeitung*, 23/12.

Lagerlöw, Signe. Strindbergstragedien.

I *Tiden*, Årg. 7, s. 177—180.

Landquist, J. Originalet till En dåres försvarstal. Handskriftens franska bevittnad på Stockholms rådhusrätt.

I *Dag. nyh.*, 10/2.

Lindberg, P. Tillkomsten af Strindbergs »Mäster Olof» jämte en undersökning av de två första texterna. Stockh. 8:o. 115 s. Pr. 1,50 kr.

Skrifter från Stockh. högsk. litt.-hist. semin., 1.

Lundh, O. Från Strindbergs Lundatid. Några hittills opublicerade episoder och bilder från Legender—Infernoperioden.

I *Idun*, Årg. 28, s. 697—699.

Marcus, C. D. Ett besök hos Reinhardt. Vad han säger om Strindberg.

I *Dag. nyh.*, 9/11.

Digitized by Google

Mauritzson, J. August Strindberg and the woman question.

I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 1 (1911/1914), s. 207—213.

Molo, W. von. Gespräch mit Strindbergs Geist.

I *Vossische Zeitung*, 14/11.

Nordlander, J. August Strindbergs förfäder.

I förf:ns *Två ångermanländska bondesläkter. — Norrländska samlingar*, 2: 1 (= H. 6).

Paul, A. Strindberg-Erinnerungen und -Briefe. München. 8:o. 225 s., 3 portr. Pr. 3 Mk.

Strindbergminnen och brev. Stockh. 8:o. 208 s., 2 portr. Pr. 3,50 kr.

Anm. i *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 309—312: *Tiden*, Årg. 7, s. 151—153, af K. G. Silverstolpe; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 16/4, af K. W[arburg]; *Dag. nyh.*, 20/8, af J. Landquist; *Göteborgsposten*, 11/4, af R. G:son Berg; *Stockh. dagbl*, 18/4, af O. Rabenius; *Sv. dagbl.*, 16/6, 17/6, 19/6, af F. Böök. — En stor mängd tyska anm., hvaribland i *Das liter. Echo*, Jahrg. 17, Sp. 1313—1317, af E. Holm; *Berl. Tageblatt*, Nr 103, af F. Engel; *Vossische Zeitung*, Nr. 205, af C. D. Marcus; *Berl. Börsencourier*, Nr 167, af F. Poppenberg; *Die Schaubühne*, Jahrg. 11, Nr 29, af F. Reck-Malczewen.

Prager, Mathilde. Meine Erinnerungen an August Strindberg.

I *Zeitgeist (Berliner Tagebl.)*, 5/4, 12/4, 24/4.

Rydh, Hanna. De historiska källorna till Strindbergs »Mäster Olof». Stockh. 8:o. 57 s. Pr. 0,75 kr.

Skrifter från Stockh. högsk. litt.-hist. semin., 2.

Samuel-Ruest, E. Strindberg und wir Juden.

I *Allg. Zeitung des Judentums*, Jahrg. 79, Nr 19.

Schering, E. Hvar finns Strindbergs första drama? Ett otryckt och bortglömdt ungdomsverk.

I *Sv. dagbl.*, 15/5. — Med anledning af denna art. förekommo uttalanden i *Stockh. dagbl.* af G. U[ddgren], 19/5, och R. Zetterlund, 30/6.

Servæs, F. Strindberg in Berlin.

I *Westermann's illustr. deutsche Monatshefte*, Sept., s. 55—64.

Sprengel, D. Våra Strindbergsentreprenörer. [1—3.] (Ansikten och kommentarier. Subjektiva krönikor.)

Våra Strindbergsentreprenörer. — Den nye Ballhorn [d: J. Landquist]. — Revisor Hedén.

I *Nya dagl. alleh.*, 16/2, 18/2, 27/2.

—— Skandinavismen och den svenska litteraturen. 2—9.

Se Afd. 6: A.

Söderberg, Hj. Två kvällar med Strindberg.

I *Dag. nyh.*, 1/8.

Vad jag minns av Strindberg.

Under denna rubrik publicerades i *Veckojournalen*, Årg. 6, en serie personliga hågkomster i följande ordning:

Mannen med det goda hjärtat. En liten historia om Strindberg och en tidningsman (s. 662, med faks.). — C. Eldh. Mitt första sammanträffande med August Strindberg (s. 704). — A. Sjögren. Några episoder upptecknade (s. 722—723). — V. Spångberg. August Strindberg som tidningsman, ett minne från den stora fejden för 5 år sedan (s. 734—735).

Digitized by Google

— G. Forssell. Ett möte med August Strindberg (s. 774—775). — G. Westman. När han [Westman] skulle översätta »Röda Rummet» för Amerika (s. 833). — Elsa Dalström. Strindberg som kägelspelare och dansör (s. 894—895). — René [d: Anna Branting]. Om Strindberg i Giftasprocessens dagar (s. 914).

Se äfven Afd. 6: A, Hasselblatt, E.

SVEDBERG, J.

Stroh, A. H. Jesper Swedberg and his son Emanuel at Skara and Brunsbo.
I *The new-church weekly*, Vol. 38, s. 17—19.

SVEDELIUS, W. E.

Lagerberg, M. »Gubben Sveds» inträde i Svenska akademien.
I förf:ns *Stormän som jag mött*, 1, s. 48—55.

SWEDENBORG, E.

Byse, Ch. Swédenborg. T. 3—4. 1913.
Anm. i *The new-church quarterly*, Vol. 6, s. 61—67, af G. C. Ottley, s. 364—367, af L. B. de Beaumont.

—— Le scientisme et Swédenborg. Étude critique. Lausanne. 8:o. 257 s.

Lamm, M. Swedenborg. En studie öfver hans utveckling till mystiker och andeskådare. Stockh. 8:o. xv, 334 s., 12 pl. Pr. 7 kr.
Anm. i *Sv. tidskr.*, Årg. 5, s. 427—437, af O. Wieselgren; *Nord. tidskr.*, 1915, s. 465—469, af R. Sjöberg; *Nya Argus*, Årg. 8, s. 182—184, af E. Nordenskiöld; *Stockh. dagbl.*, $^{11}/_{7}$, $^{12}/_{7}$, af S. Grönfeldt; *Nya dagl. allch.*, $^{11}/_{7}$, af N. Erdmann; *Sv. dagbl.*, $^{17}/_{7}$, af F. Böök; *Sydsv. dagbl.*, $^{17}/_{7}$, $^{25}/_{7}$, $^{26}/_{7}$, af A. Herrlin; *Dag nyh.*, $^{23}/_{7}$, af J. Landquist; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{28}/_{7}$, af K. Warburg; *The new-church weekly*, Vol. 38, s. 369—370, af A. H. Stroh.

Lindh, F. G. Swedenborgs födelseort och dop.
I *Nya kyrkans tidn.*, Årg. 39 (1914), s. 138—142, 170—173, 187—190, 1 pl.; Årg. 40, s. 7—11, 42—44, 120—124, 1 pl. (Forts.)

Lundström, H. Är den gamla uppgiften riktig, att Swedenborg efter sitt misslyckade frieri till Polhems dotter »svurit en dyr ed», att han aldrig skulle tänka på att ingå äktenskap?
I *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16, s. 275—278.

Sewall, F. »The only-begotten» in Swedenborg's cosmology and theology. Philadelphia [1914]. 8:o. 16 s.
President's adress before the Swedenborg scient. soc. ... 1914.

—— A primer of Swedenborg's science and philosophy.
I *The new philosophy*, Vol. 18, s. 78—88.

Stroh, A. H. Annual report of work in Sweden on Swedenborg's manuscripts and documents concerning Swedenborg, 1913—1914. Swedenborgiana and new items.
I *New church life*, Vol. 35, s. 76—81.

—— Swedenborg's early life, scientific works, and philosophy. 1—8.
I *The new-church magazine*, Vol. 34, s. 172—179, 204—210, 262—269, 354—359, 396—403, 440—445, 490—498, 540—547.

—— Jesper Swedberg and his son Emanuel at Skara and Brunsbo.
I *The new-church weekly*, Vol. 38, s. 17—19.

Digitized by Google

STROH, A. H. The Swedish biographies of Swedenborg.
I *The new-church weekly*, Vol. 38, s. 369—370.

SÖDERBERG, HJ.

ALVAR-LINDH, G. Hjalmar Söderberg. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 9 (1914), s. 340—341.

BOLANDER, C.-A. Hjalmar Söderberg.
I förf:ns *Svenska diktare just nu*, s. 111—139.

Se äfven Afd. 6: A, *Enquête, Romanerna.*

TAMMELIN, F.

STENBERG, E. Filip Tammelin — ett skaldeoriginal.
I *Veckojournalen*, Årg. 6, s. 692—693.

TEGNÉR, E.

Poems by Tegnér. The children of Lord's supper, transl. from the Swedish by H. W. Longfellow, and Frithiofs Saga, transl. by W. L. Blackley. With an introd. by P. R. LIEDER. New York. 8:o. XXVII, 207 s.
Scandin. classics, Vol. 2.

Frithiofs saga. By Esaias Tegnér. With introd., bibliography, notes, and vocabulary edit. by A. A. STOMBERG. Rock Island 1914. 8:o. 197 s.
College and high school series of Swedish authors.
Anm. i *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 2 (1914/1915), s. 123.

Nyfunnet bref af Esaias Tegnér. Med dietiska regler och varning för sällskapssjukan. (Dat. $^{26}/_{12}$ 1839.)
I *Upsala*, $^{3}/_{2}$.

APPELMANN, A. The relation of Longfellow's *Evangeline* to Tegnérs *Frithiofs saga.*
I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 2 (1914/1915), s. 165—180.

GRIP, E. Esaias Tegnér. (Vår vitterhets stormän under 1800-talet. 2.)
Sveriges kristl. studentrörelses folkskr., 22.

LARSSON, H. Ur Schillers och Tegnérs estetik. (Vetenskapens och konstens immunitet.)
Studentför. Verdandis tidn.-art., nr 297—298. — Införd i *Upsala nya tidn.*, $^{29}/_{6}$.

OLSON, E. W. Runebergs tankar om Tegnérs skaldskap. En kollationering.
I *Ungdomsvännen*, Årg. 19 (1914), s. 41—44.

SWAN, G. N. The english versions of Tegnérs »Axel». A bibliographical sketch.
I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 1 (1911/1914), s. 179—184.

[——] Frithiofs saga i Amerika. Av G. N. S.
1 *Ungdomsvännen*, Årg. 19 (1914), s. 373—377.

[SÖDERHJELM, W.] En beröring mellan Tegnér och Runeberg. (Undert.: W. S.)
I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 119—120.

Se äfven Afd. 6: A, GADELIUS, B.

Digitized by Google

TENGSTRÖM, J.

NIKANDER, G. Jakob Tengström såsom akademisk lärare och biskop intill 1808. 1913.

Anm. i *[Finsk] Teol. tidskr.*, Årg. 20, s. 185—186, af I. A. B[JÖRKLUND].

TESSIN, C. G.

Carl Gustaf Tessins dagbok 1748—1752. Utg. af SIGRID LEIJONHUFVUD. Stockh. 4:o. XXII, 191 s., 9 pl. Pr. 28 kr.

Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{20}/_{12}$, af C. HALLENDORFF; *Stockh. dagbl.*, $^{22}/_{12}$, af LYDIA WAHLSTRÖM; *Nya dagl. alleh.*, $^{22}/_{12}$, af N. ERDMANN.

THOMASSON, P.

JOHNSSON, P. En blekingsk folkskald.

I förf:ns *Kulturbilder från Blekinge*, s. 53—57.

[THEORIN, EBBA.] Pehr Thomasson, skalden och folklifsskildraren. (Undert.: E. T.)

I *Sydsv. dagbl.*, $^{1}/_{8}$.

THORILD, TH.

NILSSON, A. Thomas Thorild. En studie över hans livsåskådning. Stockh. 8:o. 231 s. Pr. 4,50 kr.

S. 151—231 äfven i *Edda*, Bd 3, s. 213—264 (forts. o. slut från Bd 2, 1914). Anm. i *Sv. dagbl.*, $^{3}/_{1}$, af F. BOOK; *Nya Argus*, Årg. 8, s 225—227, af Y. H[IRN]; *Hertha*, Årg. 2, s. 415—416, af HILMA BORELIUS; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{4}/_{8}$, af K. W[ARBURG]; *Dag. nyh.*, $^{23}/_{12}$, af J. LANDQUIST.

TOPELIUS, Z.

NYBERG, P. Dedikationerna i Zachris Topelii bibliotek.

I *Studier tillägn. A. Hultin*, s. 145—163.

SPJUT, E. Zachris Topelius. En levnadsteckning för barn och ungdom. Upps. 8:o. 71 s. Pr. 0,50 kr.

Biblioteket Sveriges vår, 16.

VASENIUS, V. Zacharias Topelius. Hans lif och skaldegärning. Del 2. 1914.

Anm. i *Nya Argus*, Årg. 8, s. 145—147, och i *Edda*, Bd 4, s. 367—370, af G. CASTRÉN; *Polstjärnan*, Årg. 20, s. 127, af S. B[ELFRAG]E.

Se äfven Afd. 6: A, HASSELBLATT, E.

TÖRNBLOM, J. A. (ELF NORRBO.)

LENGERTZ, W. Något om Elf Norrbo. (Skåneskildrare och andra. 2.)

I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 358—359.

Se äfven Afd. 6: A, *Enquête.*

ULLMAN, G.

ALVAR-LINDH, G. Gustaf Ullman. (Svenska författare.)

I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 293—294.

Se äfven Afd. 6: A, *Dikt, Enquête, Kritik.*

ULRIKA ELEONORA.

Prinsessan Ulrika Eleonoras dagboksanteckningar för 1709. Meddelade af E. W. DAHLGREN.

I *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 51—58.

Digitized by Google

WADSTRÖM, C. B.

DAHLGREN, E. W. Carl Bernhard Wadström.
Se Afd. 1.

HAGEN, ELLEN, F. WADSTRÖM. Till Carl Bernhard Wadströms biografi.
I *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 172—178.

WAHLENBERG, ANNA.

Se Afd. 6: A, *Romanerna.*

WALLENBERG, J.

LUNDBERG, O. Ekebergsrummet på Altomta. Ett minne av den svenska ostindiefararen Karl Gustaf Ekeberg.
Innehåller bl. a. reproduktioner af väggmålningar med motiv från skeppet »Finlands» ostindiska resor.
I *Upsala nya tidn.*, julnummer, s. 12—13.

WRANGEL, E. Till belysning af Jacob Wallenbergs mästerverk »Min son på galejan.»
I *En bok om Östergötland*, s. 214—222.

WALLIN, J. O.

Märkliga dokument af och om J. O. Wallin. [Ett bref från Wallin till L. G. Rabenius samt Wallins underd. promemoria till K. Maj:t, båda med anledning af Wallins ifrågasatta utnämning till ärkebiskop.]
I *Stockh. dagbl.*, 19/12.

BÖÖK, F. Johan Olof Wallin: psalmisten och predikanten.
I *Sv. dagbl.*, 24/10.

—— J. O. Wallin, hvilans och arbetets skald.
I *Sv. dagbl.*, 31/10.

LIEDGREN, E. Wallins läroår som psalmdiktare 1806—1812. Med en inledning om religionens plats i sjuttonhundratalspoesien och den estetiskt motiverade psalmboksreformen. Akad. afh. Upps. 8:o. XV, 246 s.
Äfven i *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 16—18 (1915—1917).

—— Skönhetslängtans psalm. Några anteckningar till Sv. ps. 481.
I *Vår lösen*, Årg. 6, s. 185—189.

WALLMARK, P. A.

WALLMARK, CLARA. Pehr Adam Wallmark. 1914.
Anm. i *Edda*, Bd 3, s. 166—168, af O. WIESELGREN; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, 10/2, af K. W[ARBURG].

WENNERBERG, G.

TAUBE, SIGNE. Gunnar Wennerberg. Bref och minnen. Del 1—2. 1913—1914.
Anm. i *Personhist. tidskr.*, Årg. 17, s. 70—72, af L[OTTEN] D[AHLGRE]N; Del 2 i *Stockh. dagbl.*, 17/1, af O. R[ABENIU]S.

WETTERBERGH, C. A. (ONKEL ADAM.)

LUNDGREN, HJ. Bruksläkaren på Finspång. Ett par bref från Onkel Adam.
I *En bok om Östergötland*, s. 301—310.

VETTERLUND, F.

BÖÖK, F. Fredrik Vetterlund 50 år.
I *Sv. dagbl.*, 9/10.

Digitized by Google

ERDMANN, N. Fredrik Vetterlund 50 år.
I *Nya dagl. alleh.*, 10/10.

WIDSTRÖM, ULRICA KAROLINA.

JOHNSSON, P. Ulrica Karolina Widström. En bortglömd skaldinna och hennes jubileum.
I förf:ns *Fordomtima*, s. 274—287.

WIESELGREN, H.

LAGERBERG, M. När Wieselgren, Viktor Rydberg och Hedlund firade minnet af Sveriges kamp mot öster.
I *Nya dagl. alleh.*, 15/5.

WIRSÉN, C. D. AF.

MEYER, G. När Wirsén tänkte bosätta sig i Åmål.
I *Stockh. dagbl.*, 29/6.

ÖBERG, H.

Se Afd. 6: A, *Enquête.*

ÖSTERLING, A.

ALVAR-LINDH, G. Anders Österling. (Svenska författare.)
I *Sveriges väl*, Årg. 10, s. 99.

ERDMANN, N. Anders Österling.
I *Nya dagl. alleh.*, 5/4.

Se äfven Afd. 6: A, *Dikt, Enquête.*

7. Metrik och stilistik.

Språk och stil. Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utg. af R. G:SON BERG, B. HESSELMAN, O. ÖSTERGREN. Årg. 15. Upps. 8:o. 275 s. Pr. för årg. 4 kr.

R. G:SON BERG. Rimmen i Vallfart och vandringsår. — E. WELLANDER. Ett par produktiva typer av skriftspråklig nybildning. — N. BERGSTEN. Om engelska lånord i svenskan. — G. LANGENFELT. Järnvägssvenska. — W. WIGET. Om namnet Oxenstierna. — G. KALLSTENIUS. En avhandling om välläsning. — G. CEDERSCHIÖLD. Några anmärkningar om verbalabstrakter på *-ande* (resp. *-ende*). — E. HELLQUIST. Ett par fågelnamn. — K. F. SUNDÉN. Paradigmbegreppet. — G. BERGMAN. Ett par synpunkter på begreppet slang. — F. VETTERLUND. Den dunkla strofen i Atterboms »Vallmon». En ordstudie. — P. A. GEIJER. Några reflexioner med anledning af en nyligen utkommen Hernani edition. — J. E. HYLÉN. Trenne skolgrammatiska spörsmål. — M. FEUK. Frödings dikter Parken och Atlantis. — O. GJERDMAN. Till frågan om uppkomsten av uttryck som *din stackare.* — R. G:SON BERG. Tvåstaviga adjektiv som förled. — Smärre bidrag: 1. J. V. JOHANSSON. Ett par ordhistoriska notiser. 2. O. ÖSTERGREN. Skären = skärgården. 3. R. G:SON BERG. Avledningsändelsen -(n)ad.

BERGLUND, P. O. Populär värslära. Belyst av talrika exempel. Stockh. 12:o. 26 s. Pr. 0,50 kr.

DAHLGREN, F. A. Glossarium öfver föråldrade och ovanliga ord och talesätt i svenska språket från och med 1500-talets andra årtionde. H. 2. Lund. 8:o. S. 401—752. Pr. 5 kr.

Digitized by Google

FEUK, M. Tvåradingar i nyare svensk vers.
I *Från Filol. fören. i Lund, Språkvet. uppsatser*, 4, s. 34—47.

HEDVALL, RUTH. Modern stilforskning.
I *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 176—183.

HELLQUIST, E. Tidningssvenska.
I *Lunds dagbl.*, ²/₃.

HENNINGSSON, HILMA. Välläsningens konst. Stockh. 8:o. 110 s. Pr. 1,75 kr.

KORLÉN, A. Om skolundervisning i välläsning. 1914.
Anm. i *Språk o. stil*, Årg. 15, s. 116—120, af G. KALLSTENIUS.

NERMAN, B. Modärn svensk skrift. Något om konsekventare nystavning och om talspråksformers användning i skrift.
I *Folkkalendern*, Årg. 1, s. 56—63.

NOREEN, E. Några anteckningar om ljóðaháttr och i detta versmått affattade dikter. Upps. 8:o. 49 s. Pr. 1 kr.
Meddelanden från nord. semin. (i Uppsala). 9. — I *Uppsala univ. årsskr.*, 1915.

SJÖBERG, G. o. KLINGBERG, G. Svensk stilistik för högre allmänna läroverk. Uppl. 9. Stockh. 8:o. 141 s. Pr. 1,85 kr.

WESSÉN, E. Om kuiða i namn på fornnordiska dikter. Ett bidrag till Eddadiktningens historia.
I *Edda*, Bd 4, s. 127—141.

WULFF, F. Om undanhållna ords behandling i svensk vers dynamiskt och melodiskt. 1914.
Anm. i *Pedag. tidskr.*, Årg. 51, s. 57—58, af B. RISBERG.

8. Folklore, mytologi o. d.

Folkminnen och folktankar. Populärvetenskaplig tidskrift, red. av C. W. VON SYDOW. Bd 2 (1915). Utg. af Folkminnesföreningen i Lund. Malmö. 8:o. Pr. för årg. (6 häft.) 3 kr.

M. P:SON NILSSON. Våra danslekar. — TH. KELLGREN. Om rökelse. — Å. CAMPBELL. Ett medeltidsminne i vår folkmedicin. — O. CHRISTOFFERSON. Sagor från Skytts härad. Samlade. — O. CHRISTOFFERSON. Om folkmedicin i Skytts härad. — Frågor. — C. W. VON SYDOW. Stora Haddes och Lilla Haddes. — A. ENQUIST. Folkminnen från Helsingland. Upptecknade. — C. W. VON SYDOW. Om gåtor och gåtsystematik. — O. CHRISTOFFERSON. Skånska gåtor, samlade i Skytts härad. — O. CHRISTOFFERSON. En svartkonstbok från Fru Alstads socken. — THOMÆUS, G. Nils Rulles äventyr på sjön. — TH. TUFVESSON. Sägnerna om Branbo-Kitta. (Från Jerrestads härad.) — EDW. KE. Halländska folksagor. — Några julseder: P. N. PETERSON. Om julen i Halland. C. W. VON SYDOW. Några jullekar från Hånger socken i Småland. Nötrim i Småland. — Frågor. — Litteratur.

Ett flertal af dessa uppsatser hafva äfven utgifvits särskilt under seriebeteckning: *Ur Folkminnesföreningens i Lund samlingar*. 1. Folkminnen från Skytts härad, 1-3. 2. Folksagor från Halland.

Digitized by Google

Landsmål, Svenska, och svenskt folkliv. Tidskrift utg. på uppdrag av landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors och Lund genom J. A. Lundell. H. 129—132 = 1915: 1—4. Sthlm. 8:o. Pr. för årg. 5,25 kr.

H. 129. M. Granström. Jo, på den tiden. Uppteckningar från S. Sandsjö i Konga här. (Småland). — H. Geijer. Undersökningen av svenska folkmål 1914. — E. Stenbom. Njurundamålets formlära. — H. 130. M. F. Lundgren o. E. Brate. Personnamn från medeltiden, s. 167—322. — H. 131. E. Wigforss. Södra Hallands folkmål, s. 145—432. — H. 132. E. G. Sahlström. Frykdalsmål.

AURELIUS, B. O. Staffan stalledräng.

I *En julbok till församlingarna från Stockh. prästställsk.*, 1915, s. 24—36.

CEDERSCHIÖLD, G. Svenska ordstäf.

I *Nord. tidskr.*, 1915, s. 567—582.

Folksagor, Svenska. Saml. och utg. av G. O. Hyltén-Cavallius och G. Stephens. Omarb. av Elsa Djurklou-Aschan. Med teckningar av E. Lundgren. Del 1. Stockh. 8:o. 225 s. Pr. 2,75 kr.

Folkvisor, Två nyuppteckade gamla jämtländska. (Uppteckade och harmoniserade af K. Tirén.)

I *Jämten*, Årg. 8 (1914), s. 68—69.

HAGBERG, LOUISE. Käpp och krycka och kryckeståt.

I *Fataburen*, Årg. 1915, s. 129—146.

HAMMARSTEDT, N. E. Olsmessa och Torsblot.

I *Fataburen*, Årg. 1915, s. 32—40, 89—91.

HOLMBERG, U. De fornnordiska nornornas plats i lapparnas religion.

I *Nya Argus*, Årg. 8, s. 166—168.

HULTKVIST, K. A. Något om jullekarna »bo nötter». Upptecknadt.

I *Fataburen*, Årg. 1915, s. 92—96.

HÖRLÉN, M. Gamla seder och bruk från södra delen af Ingelstads härad. 1914.

Anm. i *Fataburen*, Årg. 1915, s. 191—192, af N. L[ithberg].

JÖNSSON, N. Nordskånska sägner och seder. 1. Läkemedel och läkemetoder.

I *Önnestads elevförb. årsbok*, 1914, s. 16—25.

[KJELLIN, T. H.] En 1600-talsförfattare [d: E. N. Hofsten] om Lucia. (Undert. T. H. K.)

I *Stockh. dagbl.*, 12/12.

—— Våra förfäder — soldyrkarne. Hur en 1600-talsförfattare [d: E. N. Hofsten] skildrar den nordiska julhögtiden.

I *Stockh. dagbl.*, 24/12.

KOLMODIN, T. Folktro, seder och sägner från Pite lappmark. 1914.

Anm. i *Fataburen*, Årg. 1915, s. 58—59, af N. E. H[ammarstedt]; *Finsk tidskr.*, T. 78, s. 473—474, af E. Sjut.

LINDROTH, HJ. En nordisk gudagestalt i ny belysning genom ortnamnen. Lund (tr. i Sthm). 8:o. 75 s. Pr. 1,50 kr.

I *Antikv. tidskr.*, Del 20, nr 4.
Anm. i *Deutsche Liter.-Zeitung*, Jahrg. 36, sp. 1337—1339, af G. Neckel.

Digitized by Google

LINDROTH, HJ. Gutnal Þing och Gutnalia.

I *Från Filol. fören. i Lund, Språkvet. uppsatser*, 4, s. 66—73.

—— Härnevi. Ett bidrag till frågan om beröringen mellan svensk och finsk mytologi.

I *Namn o. bygd*, Årg. 3, s. 57—91.

LOEWENTHAL, J. Drei Götternamen. (Aschw. *Ingvi*, ahd. *Phol*, an. *Loki*.)

I *Ark. för nord. filol.*, Bd 31, s. 153—154.

MELANDER, E. Klocka och trolltrumma. 1914.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 135—137, af E. Sjut.

NILSSON, M. P:son. Die volkstümlichen Feste des Jahres. Tübingen 1914. 8:o. 76 s. Pr. 1 Mk.

Religionsgesch. Volksbücher, hrsg. von F. M. Schiele, Reihe 3, H. 17—18.

Anm. i *Fataburen*, Årg. 1915, s. 123—124, af N. E. H[ammarstedt]; *Deutsche Liter.-Zeitung*, Jahrg. 36, sp. 1538—1539, af E. Fehrle.

—— Årets folkliga fester. Stockh. 8:o. xv, 328 s., 10 pl. Pr. 7 kr.

Anm. i *Vår lösen*, Årg. 6, s. 389—390, af E. R[euterskiö]ld; *Stockh. dagbl.*, $^{6}/_{12}$, af N. E. Hammarstedt; *Nya dagl. alleh.*, $^{15}/_{12}$, af N. F[rdmann]; *Sv. dagbl.*, $^{16}/_{12}$, af E. Lehmann; *Göteb. handels- o. sjöf.-tidn.*, $^{28}/_{12}$, af H. Celander.

—— Låt oss rehabilitera våra gamla folkbruk.

I *Sv. dagbl.*, $^{26}/_{9}$. — Med ledning af denna art. utlyste *Sv. dagbl.* en pristäflan för folklifsskildringar, hvaraf ett flertal publicerades i tidn., nämligen bl. a.: S. N. Fridén. Påskeldar och »teten». Reliker af de gamla västgötarnas tro och bruk. — V. Ljungdahl. Gå årsgång. Då tre nätter tolka årets öden. — H. Hasselgren. Niga för ny. En danslek med uråldriga anor. — L. Unger. Dödsfjädern. En märklig föreställning i södra Smålands skogsbygd. (Samtliga dessa $^{12}/_{12}$, samt vidare $^{24}/_{12}$:) A. Vernborg. Påskkäringar och rishopar. — Emy Öberg. Från Horn och Hycklinge, — Gerda Eriksson. När tranan bär ljus i säng. — M. Eriksson. »Kvastsittuppe» i Hälsingland. — J. E. Johnsson. De oskrifna lagarna i en Skåneby. — O. Sjunneson. Knutsskämt i Halland.

NORLIND, T. Spiritusglaube in Schweden.

I *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Jahrg. 25, s. 223—227.

OLSSON, E. Bröllopsseder [i Upland].

I *Allmoge och hemslöjd. Några bidrag till en uppländsk kulturhistoria*, s. 15—18.

REUTERSKIÖLD, E. De nordiska lapparnas religion. 1912.

Anm. i *Fataburen*, Årg. 1915, s. 126—128, af N. E. Hammarstedt.

SAHLGREN, J. Blåkulla och blåkullafärderna. En språklig och mythistorisk undersökning.

I *Namn o. bygd*, Årg. 3, s. 100—161. — Äfven i särtr.: Upps. 8:o. 54 s. Pr. 1,75 kr.

Anm. i *Fataburen*, Årg. 1915, s. 252—255, af N. E. H[ammarstedt].

SCHALIN, Z. Hembygdsforskning i min ungdom.

I *Finsk tidskr.*, T. 78, s. 35—57.

SCHÜTTE, G. Gudedræbning i nordisk Ritus.

I *Samlaren*, Årg. 36, s. 21—36.

SVEDELIUS, JULIA. Raunala. 1914.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 79, s. 133—135, af E. Sejut; *Hertha*, Årg. 2, s. 17—18, af Elisabeth Curtelius. — Denna senare anm. föranledde ett svar af förf. i samma tidskr., s. 42—43

Digitized by Google

SYDOW, C. W. von. Folkminnena och deras insamling. **Råd och anvisningar.** Lund. 8:o. 44 s. Pr. 0,75 kr.
Folkminnen och folktankars skriftserie, 2.

—— Jätten Hymes bägare.
I *Danske Studier*, Årg. 1915, s. 113—150.

WILLIAMS, CH. A. Bits of popular tradition from Småland.
I *Publications of the Soc. for the advancement of Scandin. study*, Vol. 1 (1911/1914), s. 274—278.

ÅMARK, M. Sankt Eriksminnen i Uppland.
I *Illustr. tidskr.*, Årg. 5, s. 105—107.

—— Andagssjungarne och några af deras gamla julvisor från Trögds härad.
I *Upsala*, julnummer, s. 5—6.

Digitized by Google

Af Svenska Litteratursällskapet utgifna skrifter.

1880/81.

1: 1. Samlaren. 1: 1—2. Pris i bokh. 3 kr.; 2 kr.
2: 1. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. Pris i bokh. 2 kr.
3: 1. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 1—64.

1881/82.

1: 2. Samlaren. 2: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 1,50.
2: 2. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 2. Pris i bokh. 3 kr.
4. En svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. Pris i bokh. 2 kr.
3: 2. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 66—192.

1882/83.

1: 3. Samlaren. 3. Pris i bokh. 2 kr. (Fullständig i ett häfte.)
3: 3. Ur en Antecknares samlingar (slutet). Pris i bokh. kompl. 6 kr.
5. Skrifter af C. G. Tessin. 1—2. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883/84.

1: 4 Samlaren. 4: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 2,50.
6: 1. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 1. Pris i bokh. 2 kr.
7: 1: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 1. Harald Oluffsons Visbok. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

1884/85.

1: 5. Samlaren. 5. Pris i bokh. 3 kr. (Fullständig i ett häfte.)
6: 2—3. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 2—3. Pris i bokh. 2 kr.; 1 kr.
1500- och 1600-talens Visböcker:
7: 1: 2. 1. Harald Oluffsons Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
7: 2: 1. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 1. Pris i bokh. 2 kr.

1885/86.

1: 6. Samlaren. 6: 1—2. Pris i bokh. 2 kr.; 2 kr.
7: 2: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
8: 1. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 1.
9: 1. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 1.

1886.

1: 7. Samlaren. 7. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
8: 2. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 2.
9: 2. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 2.

1887.

1: 8. Samlaren. 8. Pris i bokh. 4 kr.
8: 3. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 3.
7: 2: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 2. Bröms Gyllenmärs Visbok. H. 3 (sluthäfte). Pris i bokh. 2 kr.

1888.

1: 9. Samlaren. 9. Pris i bokh. 4 kr.
8: 4. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 4.
9: 3. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 3.

1889.

1: 10. Samlaren. 10. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
10: 1. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 1 (1481—1501). Ej i bokhandeln.

Digitized by Google

7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 3. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
11: 1—2. Skrifter från reformationstiden. 1—2. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

1: 11. Samlaren. 11. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
10: 2. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 2 (1504—1518). Ej i bokhandeln.
9: 4. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 4.
12: 1. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 1. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

1: 12. Samlaren. 12. Pris i bokh. 4 kr.
10: 3. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 3. (1518—1527). Ej i bokhandeln.
9: 5 Bref rörande Nya Skolans historia. H. 5.

1892.

1: 13. Samlaren. 13. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
10: 4. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 4 (1527—1530). Ej i bokhandeln.
12: 9. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 2. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
9: 6. Personregister till Bref rörande Nya Skolans historia. Pris i bokh. komplett 5 kr. 75 öre.

1893.

1: 14. Samlaren 14. Pris i bokh. 3 kr.
13: 1. Lars Wivallius. Hans lif och diktning. Af H. Schück. 1. Pris i bokh. 6 kr.
1. Extrah. Samlaren. Extrahäfte. Pris i bokh. 3 kr.
11: 3—4. Skrifter från reformationstiden. 3—4. Pris i bokh. 3 kr.; 1 kr.

1894.

1: 15. Samlaren. 15. Pris i bokh. 4 kr.
14. Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh. 2 kr.
12: 3. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 3. Pris i bokh. 50 öre

1895.

1: 16. Samlaren. 16. Pris i bokh. 4 kr.
13: 2. Lars Wivallius. 2. Pris i bokh. 2 kr.

1896.

1: 17. Samlaren. 17. Pris i bokh. 5 kr.
15: 1. Johan Wellander. Litteraturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. Af O. Levertin. 1. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1897.

1: 18. Samlaren. 18. Pris i bokh. 5 kr.
7: 4. 1500- och 1600-talens Visböcker. 4. Pär Brahes Visbok. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
16. Holofernes och Judit. Ett drama från reformationstiden. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1898.

1: 19. Samlaren. 19. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
15: 2. Johan Wellander. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
17: 1. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. Af L. Bygdén. H. 1.
11: 5—7. Skrifter från reformationstiden. 5—7. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre; 1 kr.; 2 kr. 50 öre.

Digitized by Google

1899.

1: 20. Samlaren. 20. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 2. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 2.
18: 1. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. 1. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 1. Thomas Thorilds bref. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50.

1900.

1: 21. Samlaren. 21. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 3. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 3.
18: 2. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. 1. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 2. Thomas Thorilds bref. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1901.

1: 22. Samlaren. 22. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
7: 5. 1500- och 1600-talens Visböcker. 5. K. Bibliotekets Visbok i 16:o. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
17: 4. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 4—5.

1902.

1: 23. Samlaren. 23. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 5. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 6.
19: 3. Thomas Thorilds bref. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1903.

1: 24. Samlaren. 24. Pris i bokh. 4 kr.
17: 6. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 7—8.
7: 6: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 6. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

1904.

1: 25. Samlaren. 26. Pris i bokh. 6 kr.
17: 7. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 9. Härmed är 1:sta bandet färdigt. Pris i bokh. 15 kr. Lösa häften säljas ej.

1905.

1: 26. Samlaren. 26. Pris i bokh. 6 kr.
17: 8. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 10 (Bd 2: 1). Ej i bokh.

1906.

1: 27. Samlaren. 27. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 9. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 11 (Bd 2: 2). Ej i bokh.
7: 6: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 6. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 2 Pris i bokh. 1 kr.
20. Thorilds bref till C. F. Cramer. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1907.

1: 28. Samlaren. 28. Pris i bokh. 6 kr.
17: 10. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 12 (Bd 2: 3). Ej i bokh.
21: 1. Lejonkulans Dramer. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1908.

1: 29. Samlaren. 29. Pris i bokh. 4 kr. 50 öre.
17: 11. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 13 (Bd 2: 4). Ej i bokh.
21: 2. Lejonkulans Dramer. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1909.

1: 30. Samlaren. 30. Pris i bokh. 4 kr. 50 öre.
17: 12. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 14 (Bd 2: 5). Ej i bokh.
22. Studier öfver Lejonkulans Dramer. Pris i bokh. 2 kr. 25 öre.

Digitized by Google

1910.

1: 31. Samlaren. 31. Pris i bokh. 6 kr.
17: 13. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 15 (Bd 2: 6). Ej i bokh.
21: 3. Lejonkulans Dramer. H. 3. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1911.

1: 32. Samlaren. 32. Pris i bokh. 4 kr.
17: 14. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 16 (Bd 2: 7). Ej i bokh.
21: 4. Lejonkulans Dramer. H. 4. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
23. Studier i Stagnelii ungdomslyrik. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.

1912.

1: 33. Samlaren. 33. Pris i bokh. 6 kr.
17: 15. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 17 (Bd 2: 8). Ej i bokh.
21: 5. Lejonkulans Dramer. H. 5. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
7: 7: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

1913.

1: 34. Samlaren. 34. Pris i bokh. 7 kr. 50 öre.
17: 16. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 18 (Bd 2: 9). Ej i bokh.
7: 7: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o. H. 2. Pris i bokh. 1 kr.

1914.

1: 35. Samlaren. 35. Pris i bokh. 6 kr. 50 öre.
17: 17. Svenskt anonym- och pseudonym lexikon. H. 19 (Bd 2: 10) Ej i bokh.
7: 7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. 7. K. Bibliotekets Visbok i 4:o. H. 3. Pris i bokh. 1 kr.

1915.

1: 36. Samlaren. 36. Pris i bokh. 6 kr. 50 öre
17: 18. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 20 (Bd 2: 11). Härmed är Bd 2, äfvensom verket i dess helhet, afslutadt. Pris i bokh. för Bd 2 17 kr., för hela verket 32 kr. Lösa häften säljas ej.
7: 8. 1500- och 1600-talens Visböcker. 8. Drottning Sofias visbok. Pris i bokh. 1 kr.

1916.

1: 37. Samlaren. 37. Pris i bokh. 7 kr.
7: 9. 1500- och 1600-talens Visböcker. 9. Den Stjerneldska handskriftens visor. Pris i bokh. 1 kr.

Samlaren, 3, 5 och 7 ff. äro utgifna hvardera i ett häfte. — Af Sällskapets öfriga skrifter äro 2—6, 9, 12—17, 20, 22 och 23 afslutade.

N:o 3, 7: 4, 11: 3, 5, 7 äro utsålda.

Särskilda nummer af Sällskapets Skrifter säljas genom skattmästaren till *medlemmar* med 25 % rabatt å bokhandelspriset. Hel årgång säljes för 5 kr. och vid rekvisition af en serie årgångar lämnas 25 % äfven på årgångspriset.

För angelägenheter rörande tidskriften samt Sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till professor Henrik Schück, Uppsala.

Anmälan om inträde i Sällskapet sker till Sällskapets *skattmästare*, adr. Uppsala.

Svenska Litteratursällskapets Arbetsutskott.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

89006688543

b89006688543a

Digitized by Google

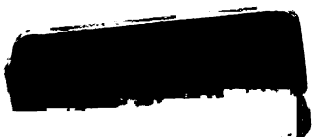

Digitized by Google

89006688543

b89006688543a

Digitized by Google